

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİNİN FİNANSAL
KAYNAKLARININ ANALİZİ: EL KAİDE, DEAŞ/İŞİD VE
FETÖ/PDY ÖRNEKLERİ

Adnan KOÇAK

Danışman
Prof. Dr. Türkmen TÖRELİ

2024

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYET TARİHİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİNİN
FİNANSAL KAYNAKLARININ ANALİZİ: EL KAİDE,
DEAŞ/İŞİD VE FETÖ/PDY ÖRNEKLERİ

Adnan KOÇAK

Danışman
Prof. Dr. Türkmen TÖRELİ

İZMİR - 2024

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Finansal Kaynaklarının Analizi: EL-KAİDE, DEAŞ/İŞİD ve FETO/PDY Örnekleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Adnan KOÇAK

...../...../2023

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Finansal Kaynaklarının Analizi:

EL-KAİDE, DEAŞ/İŞİD ve FETÖ/PDY Örnekleri

Adnan KOÇAK

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı

20. yüzyılın sonu ile 21. yüzyılın başlarında klasik savaşın yöntem ve taktikleri değişmiştir. Bu taktikler arasında, farklı din ve mezhebe tabi olan silahlı ve silahsız grupların hedef devlette toprak istemek, kendi inanç, düşünce ve dünya görüşünü hakim kılmayı amaçlamak üzere radikalleşmiştir. Dünyada siyasi yönden devamlı ezilen ve mağdur edilen toplum olduğunu iddia eden cihatçı gruplar devletler üzerinde farklı şiddet, yıldırma, korku salma metotları geliştirmiştir. Hücre yapılanması şeklinde organize olan dini düzen vaadiyle dinde radikalleşen silahlı ve silahsız örgütler dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında hakim güç haline gelmiştir. Literatürde yeni nesil küresel terör örgütleri olarak ifade edilen El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ve FETÖ/PDY'nin finans kaynakları, ulusal ve uluslararası bağımsız ve tarafsız otoritelerinin yayınlanan kanun, karar, rapor ve sözleşmeleri, adli ve idari kurumların kararları, akademik çalışmalar ile uzmanların görüş ve önerileri ışığında açıklanarak analiz edilmiştir. Analiz neticesinde, uluslararası kurum ve örgütlerce, El-Kaide ve DEAŞ/İŞİD'in finans kaynaklarıyla mücadelede ilerleme sağlanmıştır. Ancak uluslararası alanda FETÖ/PDY'nin finans kaynakları ile mücadelede aynı irade ve hassasiyet gösterilmemiştir. İletişim ve bilişimde kullanılan teknik cihaz ve ekipmanların gelişmesiyle birlikte küreselleşen finans sektöründeki blok zincir teknolojisine sahip dijital-kripto-elektronik paralar borsalarda işlem görmeye başlamıştır. Merkezi belli olmayan kripto para borsalarıyla alakalı olarak uluslararası boyutlarda zamanında gerekli yasal düzenlemelerinin

yapılmaması, kontrol ve denetim mekanizmasının kurulmaması terörizmin finansmanı ile mücadelesinde risk taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Dini İstismar Eden Terör Örgütleri, Terörün Finansmanı.

ABSTRACT

Master's Thesis

Analysis of Financial Resources of Terrorist Organizations Exploiting Religion: Examples of AL-QAIDA, DAESH/ISIS and FETO/PDY

Adnan KOÇAK

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History of The Turkish Republic Program

At the end of the 20th century and the beginning of the 21st century, the methods and tactics of classical warfare have changed. Among these tactics, armed and unarmed groups of different religions and sects have been radicalized in order to seek territory in the target state and to make their own beliefs, thoughts, and worldviews dominant. Jihadist groups, who claim to be a society that is constantly politically oppressed and victimized in the world, have developed different methods of violence, intimidation, and fear over states. Armed and unarmed organizations, radicalized in religion with the promise of a religious order organized in the form of a cell structure, have become the dominant power in different regions and geographies of the world. The financial resources of Al Qaeda, DEASH/ISIS, and FETO/PDY, which are expressed as the new generation global terrorist organizations in the literature, have been explained and analyzed by the laws, decisions, reports, and contracts published by national and international independent and impartial authorities, the decisions of judicial and administrative institutions, and academic studies in the light of experts' opinions and suggestions. As a result of the analysis, progress has been made by international institutions and organizations in the fight against the financial resources of Al-Qaeda and DAESH/ISIS. However, the same will and sensitivity have not been shown in the fight against the financial resources of FETÖ/PDY in the international arena. With the development of technical devices and equipment used in communication and informatics,

digital-crypto-electronic coins with blockchain technology in the globalizing finance sector have started to be traded on stock markets. The lack of timely international legal regulations regarding decentralized cryptocurrency exchanges and the failure to establish a control and audit mechanism carry risks in the fight against terrorism financing.

Keywords: Terrorism, Terrorist Organizations Abusing Religion, Financing of Terrorism.

**DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİNİN FİNANSAL
KAYNAKLARININ ANALİZİ: EL-KAİDE, DEAŞ/İŞİD VE FETO/PDY
ÖRNEKLERİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
 GİRİŞ	 1

**BİRİNCİ BÖLÜM
TERÖR VE TERÖRİZM**

1.1. TERÖRİZM VE TARİHİ	15
1.1.1. Örgüt	21
1.1.2. Terörün Türleri	22
1.1.2.1 Siyasal Terör	22
1.1.2.2. Etnik Terör	24
1.1.2.3. Dini Motifli Terör	25
1.1.2.4. Kimyasal, Nükleer ve Biyolojik Terör	33
1.1.2.5. Siber Teknolojik Terör	37
1.1.2.6. Uluslararası Terörizm	39
1.1.2.7. Narko Terör	42
1.1.2.8. İdeolojik Terör	44
1.1.2.9. Devlet Destekli Terör	45
1.2. TERÖRİZMİN ORTAYA ÇIKMASINA ETKİ EDEN ETMENLER	48
	viii

1.2.1. Sosyo-Ekonomik Nedenler	50
1.2.2 Siyasal Nedenler	51
1.2.3. İdeolojik Nedenler	54
1.2.4. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişmesi	55
1.3. HİBRİT SAVAŞ İLE TERÖRİZM İLİŞKİSİ	57
1.3.1. Yeni Nesil Savaş ve Terör Örgütleri	60
1.3.2. Devlet Dışı Silahlı Aktör Kavramı ve Karakteristik Özellikleri	62
1.3.3. Terörist Diasporasının Oluşumu	64
1.3.4. Hibrit Savaşın Aktörleri	65
1.3.5. Hibrit Savaş ve Terörün Finansmanı İle İlişkisi	66

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİ

2.1. EL KAİDE	69
2.1.1. Örgütün Yapısı	81
2.1.2. Örgütün İdeolojisi ve Amacı	82
2.1.3. El-Kaide ve Suriye Yapılanması	84
2.1.4. Irak El-Kaidesinin Dönüşümü	86
2.1.5. Irak'ta Alternatif Devlet: Irak İslam Devleti	87
2.1.6. Irak'ta El-Kaide ve Sünni Farklılıkların Çeşitlenmesi	88
2.1.7. El-Kaide'nin Güncel Durumu	89
2.1.8. El-Kaidenin Finans Kaynakları	90
2.2. DEVLETU'L İSLAMİYYE Fİ'L İRAK VE'Ş ŞAM (DEAŞ) İRAK VE ŞAM İSLAM DEVLETİ (İŞİD)	92
2.2.1. DEAŞ'ın Doğuşu ve Dönüşümü	95
2.2.2. DEAŞ'ın Yükselişi	97
2.2.3. DEAŞ'ın İdeolojisi	98
2.2.4. DEAŞ'ın Güçlenme Sebepleri	100
2.2.5. DEAŞ'ın Suriye'de ve Irak'ta İlerleyişi	102
2.2.6. DEAŞ'ın Düşüşü	106
2.2.7. DEAŞ'ın Yolu ve El-Kaide'den Kopuş Süreci	108

2.2.8. El-Kaide'den Kopuş ve Post-Kaide	108
2.2.9. Yarı-Devlet ve Devlet-Benzeri Bir Yapı Olarak DEAŞ	110
2.2.10. DEAŞ'ın ve Halifelğin Çöküşü	112
2.2.11. DEAŞ ve Yabancı Terörist Savaşçılar	112
2.2.12. DEAŞ/İŞİD'in Finans Kaynakları	114
2.3. FETULLAHÇI TERÖR ÖRGÜTÜ/PARALEL DEVLET YAPILANMASI	
(FETÖ / PDY)	118
2.3.1. Fetullah Gülen Kimdir?	122
2.3.2. Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)	125
2.3.3. Takiye	132
2.3.4. Makyavelist ve Pragmatist Yaklaşım	134
2.3.5. FETÖ/PDY'nin Finans Kaynakları	137
2.3.5.1. FETÖ/PDY'nin Gelir Kaynakları	138
2.3.5.2. Ekonomik Faaliyetler	143
2.3.5.3. Mütevelli Heyetler ve Mutemetler	150
2.3.5.4 FETÖ/PDY'nin Yurt Dışı Finans Kaynakları	151
2.4. DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİYLE MÜCADELE	152

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERÖR VE TERÖRİZMİN FİNANSMANI

3.1. TERÖRİZMİN FİNANSMANI KAVRAMI	163
3.2. TERÖRÜN FİNANSMANI	171
3.3. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN FİNANS KAYNAKLARI	173
3.3.1. Yasal Görünümlü Gelir Kaynakları	176
3.3.1.1. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşlar	177
3.3.1.2. Aidat ve Bağışlar	180
3.3.1.3. Ticari Faaliyetler	180
3.3.1.4. Örgütsel Yayınlar ve Diğer Sosyal Etkinlikler	181
3.3.2 Yasal Olmayan (İllegal) Finans Kaynakları	182
3.3.2.1. Uyuşturucu Kaçakçılığı	183
3.3.2.2 Silah ve Mühimmat Kaçakçılığı	186

3.3.2.3 Uluslararası İnsan Ticareti ve Göçmen Kaçakçılığı	187
3.3.2.4. Gasp, Soygun, Hırsızlık ve Fidyeye Almak	192
3.3.2.5. Haraç Toplama	193
3.3.2.6. Korsan Ürün Satışı	194
3.3.2.7. Kredi Kartı Dolandırıcılığı	195
3.3.2.8. İnternet Bankacılığı	195
3.3.2.9. Sigara, Alkol ve Akaryakıt Kaçakçılığı	196
3.3.2.10. Sahtecilik	197
3.3.3. Ekonomik ve Mali İstihbaratın Önemi	197
3.3.4. Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi	198
3.3.5. Terörizmin Neden Olduğu Ekonomik Kayıplar	199
3.3.6. Aklama ve Terörizmin Finansmanı	200
3.3.7. Aklama İle Mücadelenin Temel Unsurları	208
3.4. TERÖRİZMİN FİNANSMANI İLE MÜCADELE	209
3.4.1. Terörizmin Finansmanıyla Mücadele Yaklaşımları	214
3.4.2. Türkiye’de Terörün Finansmanı	217
SONUÇ	227
KAYNAKÇA	230

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AQIM	İslami Mağrip El-Kaidesi (Al-Qaida in the İslamic Maghreb)
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
DDSÖ	Devlet Dışı Silahlı Örgütler
DEAŞ	Devletü'l İslamiyye fi'l Irak ve's Şam - Irak ve Şam İslam Devleti.
EGMONT	Egmont Grubu (Egmont Group)
ERNK	Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi
ETA	Bask Yurdu ve Özgürlük (Euskadi Ta Askatasuna)
EUROPOL	Avrupa Polis Teşkilatı
FARC	Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (Revolutionary Armed Forces of Colombia)
FATF	Mali Eylem Görev Gücü (Financial Action Task Force)
FETÖ/PDY	Fetullahçı Terör Örgütü/ Paralel Devlet Yapılanması
FIU	Mali İstihbarat Birimi (Financial Intelligence Unit)
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü (PLO-Palestine Liberation Organiation)
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HAMAS	İslami Direniş Hareketi
INTERPOL	Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı (International Criminalpolice Organization)
IRA	İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army)
İŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti (Devlet'ül Irak ve Şam-DEAŞ)
İHÖ	İslami Hareket Örgütü
İC	El-Cemaa el-İslamiyye (İslam Cemaati)
KKK	Ku Klax Klan
KOM	Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurulu
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PKK	Partiya Karkerên Kurdistan - Kürdistan İşçi Partisi.
PKK-KCK	Koma Civakên Kurdistan - Kürdistan Topluluklar Birliğı. PKK'nın 5. Genel Kurul Toplantısında (16-22 Mayıs 2007), PKK'ya ek olarak Kürdistan Topluluklar Birliğı (KCK) ismi kabul edilmiş ve izleyeceği politikalar belirlenmiştir
OECD	Ekonomik İşbirliğı ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Coperation and Development)
ÖSO	Özgür Suriye Ordusu
PYD	Partiya Yekîtiya Demokrat- Demokratik Birlik Partisi
SDG	Suriye Demokratik Güçleri.
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğı
ŞİB	Şüpheli İşlem Bildirimi
TASAM	Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TBB	Türkiye Barolar Birliğı
TF	Terörizmin Finansmanı
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi)
YPG	Yekîneyên Parastina Gel- Halk Koruma Birlikleri
YTS	Yabancı Terörist Savaşçılar

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: FETÖ/PDY'nin Finans Kaynakları-1	s. 140
Tablo 2: FETÖ/PDY'nin Finans Kaynakları-2	s. 144
Tablo 3: 6415 sayılı Kanunun 5 inci Maddesi Kapsamında Alınan Bakanlar Kurulu ve	s. 220
Tablo 4: Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Malvarlığı	s. 221
Tablo 5: 2018-2022 Alınan Bildirimlerin Türlerine Göre Dağılımları	s. 222
Tablo 6: ŞİB'lerin Yükümlü Gruplarına Göre Dağılımı (2018-2022)	s. 223
Tablo 7: Diğer Bildirimlerin Aklama ve Terörizmin Finansmanı Açısından Dağılımı (2018-	s. 224
Tablo 8: ŞİB Gönderen Finansal Kuruluş Sayıları (2018-2022)	s. 225

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Göçmen Kaçakçılığı Organizasyon Şeması	s. 188
Şekil 2: Göçmen Kaçakçılığı Süreç ve Para Akışı	s. 189
Şekil 3: Kaynak, Geçiş ve Hedef Ülkeler arası Lojistik Süreçler	s. 190
Şekil 4: Hawala'nın İşleyişi	s. 202
Şekil 5: Kara Para Aklamanın Genel Döngüsü ve Aşamaları	s. 206
Şekil 6: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Organizasyon	s. 219

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusunu, dini istismar eden El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ve FETÖ/PDY terör örgütlerinin mali, ekonomik ve finansman kaynakları incelenecektir. Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, NATO gibi uluslararası örgütlerin terör ile terörist örgütlerin finansmanının önlenmesine yönelik oluşturduğu zorunlu kararlar ve direktifler çerçevesinde ele alınmıştır. Terör örgütleri, sanayi, teknoloji, iletişimdeki değişim ve gelişmelerden faydalanmaları sonucunda uluslararası bir tehdit olmaya devam etmektedir.

B. Araştırmanın Amacı

Teröre maruz kalan coğrafyaların başında şüphesiz Ortadoğu gelmektedir. Ortadoğu'ya sınırı bulunan Türkiye de güvenlik, siyasi, ekonomik ve sosyal alanda ciddi şekilde etkilenmiştir. Çalışmada, terörizmin kavramsal olarak tanımlamak ve amaçlarını anlamak, terörle mücadelede güvenlik, siyasi, sosyal ve ekonomik etkileri üzerinde genel bir perspektif ile bilgiler verilmektedir. Dünyada terörü yaratan unsurların çok farklı olguları olmakla birlikte, bazı devletler tarafından farklı mücadele yöntemleri denenmiş ancak dünyada pek kabul görmemiştir. Türkiye'de ideolojik, etnik bölücü ve dini esaslı terör örgütleri yarım asra yakın zamanda hem dünyaya anlatılmış hem de bunlarla mücadele edilmiştir. El-Kaide tarafından ABD'ye 11 Eylül 2001'de yapılan saldırılar sonrasında ABD'nin terörizme savaş açma iradesi doğmuştur. İlk yapılması gereken önlemlerden biri terörün ve terörizmin finansmanını kaynağından kurutmak ile mücadele olmuştur. Bu bağlamda, çalışmamızda terörizmin finans kaynaklarıyla savaşın başlangıç noktası, terör örgütlerine mali desteği sağlayan dış devletler, devlet dışı silahlı gruplar, milis güçleri, yasal görünümündeki sivil toplum örgütleri, dernek, vakıflar, ticari faaliyetler yoluyla güncel finans ve mali kaynaklar irdelenecektir.

Dini istismar eden terörün teorik olarak tanımlanması, hibrit terör ile ilişkisinin açıklanması, dini istismar eden terör örgütlerinin finans kaynaklarını, farklı bir perspektifte inceleyerek bilime katkı sağlamaktır. Terörü, terör örgütü, terörün

finansmanını kavramsal olarak açıklamak ve terörün finansman kaynaklarının önlenmesi için devletler tarafından oluşturulan uluslararası teşkilat ve birliklerin üye devletlerden alınmasını kararlaştırdığı tedbirler ele alınmıştır.

C. Araştırmanın Önemi

Dini istismar eden terör örgütler, hangi din, mezhep, meşrep, inanç, kültürden olursa olsun bulunduğu devlet ve toplumların siyasal ve sosyal yönden insanlığı olumsuz yönden etkilemiştir. Kendi dini görüşü, ideolojisi ve felsefesine tabi olduğuna inandırılmış belli belirsiz marjinal gruplar tarafından, hedef gösterilen bölge, devlet ve coğrafyalarda yaşayan insan toplulukları ile halkları üzerinde korku, endişe ve panik kaynağı olmuştur. Dini istismar eden terör, etnik ve ayrılıkçı terör, ideolojik terör ya da adı ne olursa olsun, devletlerin oluşturduğu teşkilat ve birlikleri, devletlerin en üst siyasi iktidarlara ve meclisleri, mahalli ve mülki idarelerinin güvenliği ve barışı tehdit ettiği gerekçesiyle devamlı gündemde kalmış ve kalmaya devam eden bir meseledir. Bu mesele öyle ki, zaman zaman kartopu gibi büyümekte, büyüyüp geliştikçe, DEAŞ/İŞİD örneğinde olduğu gibi bulundukları devletlerde, köyleri, şehirleri yakıp yıkmaktadır. Bu güce nasıl ulaştıkları, kimler, hangi devletlerin bu örgütlere finansal destek sağladığı, gazete, dergi, radyo, televizyon gibi sesli ve görsel medyada, ulusal ve uluslararası akademik camialarda hep tartışılmaktadır. Son yıllarda dünyanın değişik noktalarında terör, devlet başkanlarına ya da siyasi iktidarlara karşı gerçekleşen darbe ve darbe teşebbüsleri, sınır anlaşmazlıkları ve toprak işgalleri, ulusal ve uluslararası enerji ve gıda krizleri, zorunlu göçler, toplumsal olaylar, iç çatışmalarda artışlar meydana gelmiştir. Araştırma konusu ile ilgili olarak, büyük kitlelere ulaşan ve toplumlarını aydınlatan araştırmacı gazeteci, yazar, akademisyen ve aktivistler terör örgütlerinin hedefi olmuştur. En hakiki ve acı olan başka bir husus da, teröristlerin bu olayları gerçekleştirirken, bulundukları devletin istihbarat, güvenlik ve kolluk kuvvetlerinden silah ve lojistik destek görmeleridir. Bu durum araştırmanın çok boyutlu ve multidisipliner bir konu olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Küreselleşmenin etkisiyle dünyada sınırların önemini kaybetmesi, gayri nizami unsur olarak kullanılan devlet dışı silahlı-silahsız örgütler, gruplar ile milis güçlerine paralel olarak bu terör örgütlerinin de finans kaynaklarının çeşitlenerek artması dünyada

endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Terör örgütlerinin finans kaynaklarının tamamen ve kaynağında kurutulmasının ön şartı devletlerin ortak belirleyeceği strateji ve eylem planlarının büyük bir mücadeleyle azim ve kararlılıkla sürdürülmesine bağlıdır.

D. Araştırmanın Soruları

Dini istismar eden terör örgütlerinin farklı mali ve finans kaynaklarının ortaya konması ve bu farklar ışığında araştırma konusu terör örgütleri ile Türkiye'nin terörün finansmanı ile mücadelede yürütülen ulusal ve uluslararası politikalar, kararlar alınan önlemlere katkı sağlamaktır. Bu araştırma konusunun problemi çerçevesinde irdelenecek sorular şu şekildedir:

- a. Terör ve Terörizm nedir? Devletler neden ortak bir terörizmin tanımını yapmamaktadır. Bunun nedenlerini açıklayınız?
- b. Dini istismar eden terör nedir? Açıklayınız?
- c. Dini istismar eden EL-KAİDE, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY terör örgütlerinin kurucuları, yapısı, gelişimi ve zayıflama süreçlerini açıklayınız?
- d. Terörizmin finans kaynaklarını açıklayınız? Genel anlamda terör örgütleri neden finans kaynağına ihtiyaç duymaktadır? Dini istismar eden EL-KAİDE, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY'nin finans kaynakları nelerdir? Genel olarak hangi yöntemler ile finans kaynağı sağlamaktadırlar?
- e. Dini istismar eden EL-KAİDE, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY terör örgütlerinin finans kaynaklarını engellemek üzere ulusal ve uluslararası mücadele yöntemlerini açıklayınız?

E. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışmada terörizmin genel teorik çerçevesi açıklanmış dini istismar eden terör örgütlerinin literatürde güncel sayılan temel finans kaynakları konusu genel hatları ile incelenmiştir. Terörizmin finansmanının önlenmesi konusunda uluslararası teşkilatlar tarafından alınan önlemler noktasında üye devletlerden talep edilen düzenleyici tedbirler açıklanmıştır. Terörün finansmanı ile mücadelede ulusal ve uluslararası aktörlerin yayınlanan raporlarda vurgulanan tedbirler ele alınmıştır. Dini

istismar eden terör örgütlerinden El-Kaide'nin analize imkân verecek düzeyde açık kaynaklardan güvenilir verilerin kısıtlı olduğu değerlendirilmiştir. DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY terör örgütlerinin ise finans kaynaklarının analiz edecek veriye erişilmiştir. Uluslararası sözleşmeler çerçevesinde alınan kararlarda devletlerin mali istihbarat birimlerinin terörizmin finansmanı ile mücadele iradesine yönelik tavsiyeleri ile operasyonel tedbirleri genel hatlarıyla açıklanmıştır.

F. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada terör örgütlerinin finans kaynaklarını kavramsal olarak ortaya koymak ve analiz etmektir. Dünyada ve Türkiye'de terörizmin finansmanı ile mücadelesinin genel çerçevesini incelemek amacıyla nitel ve karma araştırma yöntemi ile betimsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kavramsal olarak terör, terörizm, terörizmin finansmanı, dini istismar eden terör örgütleri konusunda yazılmış ulusal ve uluslararası kitap, makale, tez, rapor, mevzuat, basının yazılı ve görsel materyalleri ile internette yayımlanan açık kaynaklar taranmıştır.

Tez üç ana başlık altında oluşmaktadır.

Tezin ilk bölümünde terör, terörizmin tanımı, tarihi, çeşitleri ve terörün ortaya çıkmasına etki eden faktörlerin kavramsal çerçevesi kapsamında teorik genel bilgiler verilmektedir.

Tezin ikinci bölümünde dini istismar eden El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY gibi yeni nesil terör örgütleri incelenmiştir. Öncelikle çalışmada terör örgütleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Bu genel bilgiler kapsamında terör örgütlerinin kuruluş süreci, amacı, yapıları, gelişimi, hedefleri ve zayıflama süreçlerine ilişkin kısa tarihçeleri açıklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise dini istismar eden terör örgütlerine özgü finans kaynaklarının sınıflandırılması ve analizi, finans kaynaklarının kaynağından kesilmesine yönelik somut örnekler ışığında tipoloji ve model geliştirilmesi üzerinde öneriler geliştirilmiştir. Dünyada ve Türkiye'de dini istismar eden terörizmin finansmanı ile mücadele politikaları ve akademik çalışmalar incelenmiştir. Mevcut durum ile ilgili tedbirler ışığında yeni modellerin uygulanması noktasında öneriler geliştirmek ve toplumdaki bilinci artırmaktır.

Tezin son bölümünde ise güncel tedbirler, bulgular ve sonuçlar yer almaktadır.

G. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Terör Latince “terrere” kelimesinden türetilmiş ve “korkutmak” anlamında kullanılmış, Fransızca’da “terreur”, İngilizce’de “terror” şeklinde telaffuz edilmektedir. Türkçe karşılığı tedhiş, yıldırma ve korkutma anlamına gelmekte ve “terör” olarak kullanılmaktadır.¹ Terör ve Terörizm farklı anlamları vardır. Terör, bir toplumu yıldırma, sindirmek onlara belli bir düşünceyi zorla dikte etmek ya da tehdit etme şeklindeki birey ya da bireylerin ya da devletlerin işleyeceği eylem ve fiili içermekte ve bunda örgütlülük ölçütü olarak aranmamaktadır.

Terör, bir amaca ulaşmak için korkutma, yıldırma, büyük çaplı, birey ya da toplumun psiko-sosyal yapısını bozan korku, dehşet ve şiddet durumunu ifade eder. Devletler terör kavramını ulusal ve uluslararası politikaların yürütülmesinde uluslararası ilişkilerdeki bakış açısı ile değerlendirme algısı terörle mücadele noktasında ana hatlar üzerine kurgulanacağından terör kavramının evrensel tanımının yapılması mümkün olmamıştır.²

Musevi kaynaklarında söz edilen ve daha sonra diğer din kitaplarında yer alan terör kavramı, öncesinde siyasi cinayet kavramı kullanılmıştır. Dünyada cinayetlerin tarihini inceleyen bilim adamları, ilk olarak Hazreti Adem ile Havva’nın büyük oğlu olan Kabil’in küçük oğlu Habil’i öldürmesinden bahsetmektedir.³ Bugün siyasette ve günlük yaşamda sıkça bahsedilen terör kelimesi Latince “Terror cimbricus” M.Ö. 105 yılında Roma’da korkutmak, düşman saflarında panik yaratmak anlamında kullanılmıştır.⁴ Yahudilerin, Hinduların, Hristiyanların ve Müslümanların tarihlerinde terörizmin örneklerine rastlanmıştır. Bu dine dayalı terörizmin ortak özellikleri şiddet eylemlerinin ilahi bir güç tarafından istendiğinden bunu gerçekleştirmeleri gerektiği inancıdır.⁵

¹ Önder, Yücebaş. **Suç Ekonomisi ve Terörün Finansmanı**. Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. 143.

² Deniz Ülke, Arıboğan. **Terör Tarihin Sonundan Barışın Sonuna**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2019, s. 20

³ Onur, Öymen. **Arka Plan**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s. 27.

⁴ Öymen, s. 27.

⁵ Öymen, s. 28.

Terörizm, siyasi görüşü ve ideolojisini hâkim kılmak üzere mevcut sistemi şiddet yoluyla ortadan kaldırmak ve tahrip etme tehdididir. Bir ideolojiye sahip birden fazla kişinin mevcut siyasi iktidara ve rejime karşı şiddet ve dehşet salmak üzere planlı eylem veya eylem tehdidinde bulunmasıdır.

Terörizm, hedef devletin makul işleyen siyasal sistemleri yıkmak, tahrip etmek işlevsiz hale getirmektir. Terörizm, birey ya da grubun sistemli, sürekli ve belirsiz zamanlarda terörü yöntem olarak kabul eden bir strateji anlayışıdır. Terör bir eylem biçimi iken terörizm ise bir savaşım doktrini⁶ olarak ifade edilmiştir. Başka bir anlatımla; dördüncü nesil savaş olarak ifade edilen “hibrit savaş”ın bir alt bileşeninde yer alan devlet dışı silahlı aktörler (gruplar) ve milis güçlerin kullanılması şeklinde de ifade etmek mümkündür.⁷

Terörün sözlük anlamı; "Terör insanları yıldırma, sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma ya da tehdit etme eylemidir."⁸ Terörizmin kelime anlamı ile ilgili literatürde değişik tanımlar mevcut olduğu görülmüştür.

Bu tanımlardan en kapsamlısı;

*“Sahip olduğu geniş katılımcılarla kendi politik, dinsel ve ideolojik amaçlarını doğrudan yasa yapıcıları hedef almadan, önceden planlayarak sıra dışı şiddet eylemleri ile gerçekleştirilmesi ve bu şekilde hedeflerine ulaşmayı amaçlayan bir yöntem”*⁹ olarak açıklanmıştır.

Ergil ise terörizmi *“Saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığıyla hedeflenen daha büyük bir kitleyi yıldırma, korkutarak, yasa dışı stratejik ve siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin bilinçli ve planlı bir şekilde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır.”*¹⁰ şeklinde tanımlamıştır.

Türkiye’de hukuki olarak terörün tanımı Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında tanımlanmıştır. Bu Kanun’un 1’inci maddesinde terörü;

⁶ Yücebaş, s. 143.

⁷ Milli Savunma Üniversitesi, **Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş**, İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Basımevi, 2018. s. 8.

⁸ Ali Nazmi, Çora. **Terör Terörizm ve Ayrılıkçı Kürt Sorunu**, 2. Baskı, Create Space Independent Publishing Platform, 2018, s. 29.

⁹ Talip, Gül. **Terör Örgütlerinin Finansman Kaynakları** (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s. 9.

¹⁰ Bekir, Gücenmez. **Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması** (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2014, s. 10.

“Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”¹¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Terörizmin çok amacı vardır, bu amaçlardan bazıları şu şekilde ifade edilmiştir. Şiddet ve propaganda söylemleriyle; devletin ulaştırma, sağlık, güvenlik, eğitim, ekonomik, finans, bankacılık, sosyal ve kültürel yapısını, iş ve işleyişini bozmak, güvenlik gücünü zayıflatmak, toplumda korku, panik, tedirginlik, yılgınlık yaratmak; toplumda devlet gücü karşısında üstünlük kurmak amacıyla güç ve taraftar elde etmeyi hedefler. Terörizmin de terör kavramı gibi literatürde genel kabul gören ortak bir tanımı bulunmamaktadır.

Terör, genel anlamıyla devlete veya devlet bileşenlerine yönelik tehdit, yıldırma ve şiddet eylemlerinin bütününe verilen addır. Dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında meydana gelen terör eylemlerinin talepleri, ideolojisi ve amaçları bakımından farklılık göstermektedir. Dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında huzurlu ve mutlu bir ortamda terör ve terörizmden bahsetmek mümkün olmadığı bir gerçektir. İnsanoğlunun yerleşik ve toplumsal hayatta yaşamanın kronikleşen zorunlu ihtiyaçlarının siyasal erkler tarafından tam olarak karşılanamaması sonucunda azınlıkta kalan gruplar örgütlenerek terörize olmayı tercih etmişlerdir. Burada şu gerçeği ortaya koymak gerekmektedir. Barış ve güvenliği tesis etmiş devletler tüm bileşenleriyle halk arasında güvenli ve huzurlu bir hayatın olduğu sistemde terör ve terörizmden bahsetmek mümkün olmayacaktır. Terör ile terörizm kavramları aynı anlama gelmemekle birlikte bu iki kavram arasında fark bulunmaktadır. Terörizm aynı siyasi amaca yönelmiş, birbiriyle bağlantılı ya da bağlantısız bir şekilde toplumda dehşeti, korkuyu hâkim kılmak üzere uygulanan şiddet eylemleridir. Terörün, nihai amacına ulaşmak üzere bir araç ya da hareket tarzı veya hedef devlete karşı yürütülen bir strateji olduğu olgusudur.¹²

Bazı akademisyenler, terör örgütleri, iktidarlara, hükümetlere ya da siyasi otoriteyi etkilemek için taktik olarak simgesel eylemler gerçekleştirebileceklerini ifade

¹¹ Terörle Mücadele Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3713.pdf> (19.12.2022)

¹² Yeşim, Yılmaz. **Terörizmin Finansmanı Suçu**, YÜHFD, C.XVII, 2020, Özel Sayı, ss. 177-267.

etmişlerdir. Ancak terörizmin taraftar ve finans kaynağı temin etmek için en önemli işlevlerinden biri reklam, diğer işlevi ise propaganda faaliyetleridir. Simgesel olarak gerçekleştirilen terör eylemleri de sonuçta can ve mal kayıplarına neden olmaktadır. Terör örgütlerinin uyguladığı taktikler ve eylemleri sonucunda toplumda infial yaratacak dehşete düşürecek can ve mal kayıplarını önemserler. Terör eylemleri sonucunda çok insanın ölmesiyle beraber çok sayıda kitlelere ve toplumlara eylemlerini duyurarak etkili bir şekilde örgüt propagandasını yapmayı tercih ederler.¹³ Terör, literatürde her türlü şiddet hareketlerini içermekteyse de Türkiye’de 15 Temmuz 2016 yılında Fetullahçı Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) terör örgütü tarafından gerçekleştirilen darbe teşebbüsü irdelendiğinde ortaya çıkan bulgular terörün yeniden tanımlanmasını gerektirmiştir. FETÖ/PDY Türkiye Cumhuriyeti’ni ele geçirmek üzere, mevcut anayasal düzenine uyararak, yargı, mülkiye, istihbarat, askeri ve emniyet, eğitim, sağlık, diyanet alanlarına çok gizli, kripto ve hücre yapılanmasıyla sızarak, şiddet eylemi olmadan amacına ulaşmak istemiştir. Bu olgu da terörün yeniden tanımlanmasını zorunlu kılmıştır. Terörün stratejik, yöntem, taktik, eylem boyutuyla da dünyada literatüre geçecek eşine az rastlanır bir olgudur. Bu olgu; terör örgütleri ile teröristin, dini bir ideolojiyi şiddet eylem ve fiilleri bulunmadan da bir iktidarı, bir devleti ele geçirme teşebbüsünde bulunabileceğini göstermiştir.

Örgüt kavramı ile ilgili genel bir tanım yapmak gerekirse insanların etkileşimli olarak iş birliği ve koordinasyon içerisinde belirlenmiş ortak amaçlara ulaşmak üzere kendine özgü bir kültürü olan gruplar şeklinde tanımlanabilir. Örgütler, amaçlarına göre farklı fonksiyon ve kategoriler altında sınıflandırmaya tabii tutulması mümkündür. Resmi-yarı resmi-resmi olmayan, biçimsel-biçimsel olmayan gibi çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir.¹⁴ Bu araştırma konusu tezimizde daha çok belli amaçlara ulaşmak üzere bir araya gelmiş birey ve grupların karşılıklı iş birliği ve koordinasyon içerisinde kendine özgü bir yapısı, şekli olan gruplar üzerinde yoğunlaşacaktır.

Terörün modern ve şimdiki kavramı için global terörizm ya da küresel terörizm kavramlarını kullanmak daha uygun olacaktır. Bu kavramların asıl amacı belli bir

¹³ Bekir, Gücenmez. “Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması” (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2014, s. 7-8.

¹⁴ Hamza, Ateş ve Aydın, Akpınar. **Üniversitelerdeki FETÖ Yapılanması: Türk Üniversitelerinden İhraç Edilen Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma** Strategic Public Management Journal, May 2017, Volume:3 Issue 5, ss. 1-30.

ideolojiyi ve dini inanışları dünyada hâkim kılmak için küresel sistemlerde köklü değişiklikler ve reformlar yapmaktır. Terör eylemlerinin planlanıp gerçekleştirildiği yer belli olsa da terör mağdurlarının milliyeti, finansman kaynak sağlayanların bağlantılarının belli bir devlet ve coğrafya ile sınırlı olmadığı, asimetrik şekilde küresel terörizme evrildiği görülmüştür. Uluslararası sistemde savunma sanayinde, kimyasal, biyolojik ve nükleer teknolojisi gelişmiş devletlerin açıktan olmasa da aracı ve komisyoncular aracılığıyla, yönetim ve siyasal gücü zayıf ve geri kalmış etkinlik gösteremeyen devletler, toplumlar, milis güçleri, savaş ağalarını bilerek ya da bilmeyerek destekledikleri değerlendirilmektedir. Bu destekledikleri kesimler içerisinde küresel terör faaliyetlerinde bulunan terör örgütlerinin de bulunduğu aşıkardır. Küresel terörizm kısaca; genel kabul görmüş uluslararası hukuk, sözleşme ve antlaşmaları hiçe sayarak; ideolojik, etnik kimlik, politik ve dini kullanarak uluslararası sistemi, şiddet kullanarak değiştirmeyi hedeflemektedir.¹⁵

Kaya Terörizmin Küreselleşmesi: El-Kaide Örneği başlıklı tezinde, terörizmi, iki bileşenden oluşan bir matematiksel denkleme benzetmektedir. İlk bileşen motivasyon, ikincisi ise harekât kabiliyetidir. Motivasyonun tek başına anlam ifade etmediğini, ancak terör eylemine dönüşmesi için hareket kabiliyetinin de bulunması gerektiğini¹⁶ ifade etmiştir.

Terörizm; aşırı siyasi, ideoloji ve köktenci inançlarla, karşı oldukları devletin rejimini ve toplumun huzurunu, güvenliğini ve barış ortamını ortadan kaldırmaya yönelik eylemler bütünüdür. Bu bütünün içerisinde; ideoloji, etnik ve dini istismar eden kişi, grup ve topluluklar, silahlı ve silahsız devlet dışı örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmek için yürüttüğü kurallı ve kuralsız şiddet hareketleri ile karşı çıktığı devlet ve sistemlerin çok güçlü olan sosyal, kültürel ve politik gücünün zayıflatma, masum ve dezavantajlı guruplara yönelik faaliyet ve eylemleri de terörizm olarak tanımlanabilir.¹⁷

¹⁵ Selma, Ulutürk. **PKK Terör Örgütünün Siyasallaşma Girişimi ve Türkiye** (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2017, ss. 7-8.

¹⁶ Zeynep, Kaya. **Terörizmin Küreselleşmesi: El-Kaide Örneği**, (Yayımlanmış Doktora Tezi) T.C. Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2010, s. 62.

¹⁷ Yücebaş, s. 146.

Savaş, bir ulusun veya devletler topluluğunun istek ve taleplerini politikalarını diğer bir millet ve devlete zorla ve baskıyla kabul ettirmek üzere topyekûn vasıtalarla mücadele etmek şeklinde tanımlanmaktadır. Savaş terimini genel açıklamak gerekirse devlet veya bir toplum içerisindeki muhalif ve rekabet ettiği siyasal güçlerin tek taraflı ya da karşılıklı açıktan duyurulmak suretiyle yürütülen silahlı çatışma durumudur. Savaş ile terör kavramlarının devletlerarası meri hukukta genel bir tanımı yapılmamıştır. Balcı'ya göre bunun nedeni, bir silahlı saldırının veya eylemin savaş olarak tanımlanması konusunda uluslararası pozitif hukukta nesnel bir ölçüt benimsenmemiştir. Silahlı bir çatışmanın savaş olarak sayılmasındaki temel kriter taraf devletlerin stratejik amacı olabilmektedir. Bu nedenle, silahlı çatışma halinin, uluslararası pozitif hukuk metinlerinde savaşın genel bir tanımına rastlanmamıştır.¹⁸

Terörün amaçlarından biri de grupların mevcut hak ve özgürlük taleplerinden vazgeçirmek üzere siyasi iktidarın sert ve otoriter politikalarla yönlendirmesidir. Bu uygulanan politikalar sonucunda toplum devlete olan bağlılığını, sadakatini ve güvenini yitirerek, devlete karşı kışkırtıcı eylem boyutuna varmasıdır. Bu sosyolojik ve politik ortamda radikal gruplar ile teröristler için propaganda faaliyetlerinin de etkisiyle kolay yoldan kendi ideolojilerine yakın eleman kazanma yoluna sevk etmektedir. Terörle mücadelede halkın desteği olmadan devletlerin alacağı sert ve güvenlikçi politikaları toplumun devletten daha da uzaklaşarak ayrışmasına ve mücadele etmek zorunda kalacağı bir tehdit algısına evrilmektedir. Bu durumda devletler terörle mücadele stratejisinin amacı halk nezdinde kabul gören, demokratik toplum ve hukuk üstünlüğü ile güvenliğinin korunmasıdır. Devletler, terör ve terörizm kavramlarının genel tanımı üzerinde konsensüs sağlanmayabilir. Ancak, teröre maruz kalan mağdur kitlesinin hayatı, hürriyeti ve güvenlik haklarının ulusal ve uluslararası alanda samimi ve iyi niyet kuralları çerçevesinde konsensüs sağlanmış hukuk ve sözleşmeler yoluyla güvenceye alınması zorunluluğu vardır.

Teknoloji ve sanayinin geliştiği çağımızda, insanoğlunun daha mutlu ve huzurlu olması beklenirken, yaşanan terör eylemleri, toplumların ekonomik ve sosyal yönden istikrarsızlaştırıp zayıflattığı, barış ve güvenliği tehdit ettiği görülmüştür. Bu açıdan terör, gelişmiş ve gelişmekte olan devlet ayırımı

¹⁸ Murat, Balcı. **Örgütlü Suçlar ve Devlete Karşı Suçlar** (Yüksek Lisans Ders 10), 16 Haziran 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=9L.MY4eULic>, (21.06.2021).

yapmadan insanın yaşam hakkını, temel hak ve özgürlükleri ile demokrasi ve hukuk devleti temellerini zayıflatan yaygın etkiye sahip bir olgudur.

Birleşmiş Milletler terörü, insan hakları ve hukuku önceleyen silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasını esas alan düzenlemeler yapmıştır. Halklar ve toplumlar arasında saygıyı, hoşgörüyü ön planda tutan uyuşmazlıkların vicdani kanaat barışçıl gibi değerler çerçevesinde çözmeyi hedeflemiştir. Son yıllarda devlet ve halk arasında ortaya çıkan anlaşmazlık ve uyuşmazlıklar, BM'ler tarafından belirlenen bu değerlerden uzak uluslararası ilişkilerde bürokrasi anlayışı tamamen dünyaya meydan okuma şeklinde tezahür etmektedir. Bu politika anlayışında doğal olarak gelişmiş ya da az gelişmiş devlet olsun uluslararası ilişkilerde yürüyen sözde diplomasiyi ortadan kaldırılmasına vesile olmuştur. İşte bundan sonra da hedef devlete karşı vekil aktör olarak nitelendirilen, özel güvenlik şirketleri ile devlet dışı silahlı milisler devreye girmektedir. Son yıllarda gelişmiş devletler tarafından uluslararası ilişkilerde devlet ve toplumların en basit olarak görülen anlaşmazlık ve uyuşmazlıkları siyasi ve ideolojik bakılması bilinçli olarak çözümsüz bırakılması ya da taraflı çözüm yaklaşımları teröre ciddi ortam sağlamıştır. Bu ortamda terör örgütlerinin gerçekleştirdiği eylemlerle dünyadaki tüm insanların barış ve güvenliğini tehlikeye atmıştır. Terör örgütleri devletlerin sosyo-ekonomik kalkınmasını tehdit ederek küresel barışı, güvenliği ve huzuru bozmaktadır. Ayrıca gerçekleştireceği küresel terör eylemleriyle başta insanın hayatı olmak üzere, diğer canlıların hayatı ve yaşam alanlarını, çevre ile ekosistemi tahrip ederek gelecek nesillerin de hayatını tahrip etmektedir.¹⁹

Birleşik Krallık Terörizmin Önlenmesi Yasası (1974) terörizmi, siyasi amaçlarla şiddetin kullanılması (dahil) halkı veya toplumun herhangi bir kesimini korkutmak amacıyla şiddet kullanımı şeklinde tanımlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı terörizmi; azınlıkta kalan ulusal gruplar veya gizli örgütler aracılığıyla harp dışı hedeflere yönelik yürütülen, genellikle bir kitleyi etkilemeyi amaçlayan, önceden tasarlanmış, siyasi güdümlü şiddet olarak tanımlamaktadır.

¹⁹ Ergül, Ergin. Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Bağlamında Uluslararası Terörle Mücadele Stratejileri, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVIII, Sayı: 1-2 (2014), ss. 64-65.

Federal Soruşturma Bürosu’nun (2005) tanımı; bir iktidarı, sivil halkı veya bir bölümünü, politik veya sosyal hedefleri engellemek üzere korkutmak veya sindirmek için bireylere veya mal varlığına karşı yasa dışı güç veya şiddet kullanılmasıdır.

Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Terörizme İlişkin Kapsamlı Sözleşmesi'ne göre terör suçu;

“Herhangi bir kişi, herhangi bir şekilde, yasadışı ve kasıtlı olarak aşağıdakilere neden olursa, bu Sözleşme kapsamında bir suç işler: Ölüm veya ciddi bedensel herhangi bir kişinin yaralanması; veya kamusal kullanım yeri, Devlet veya hükümet tesisi, toplu taşıma sistemi, altyapı tesisi veya çevre dahil olmak üzere kamu veya özel mülke ciddi hasar; veya bu maddenin 1 (b) paragrafında atıfta bulunulan mülk, yerler, tesisler veya sistemlerde meydana gelen ve büyük ekonomik kayıplarla sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan, davranışın amacı, doğası veya bağlamı gereği gözdağı vermek olduğunda, veya bir Hükümeti veya uluslararası bir kuruluşu herhangi bir eylemde bulunmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlamak.” şeklinde tanımlanmıştır.

NATO Terimler ve Tanımlar Sözlüğü 2014 baskısında terör eylemini “Siyasi, dini veya ideolojik hedeflere ulaşmak için Hükümetleri veya toplumları zorlamak veya korkutmak amacıyla bireylere veya mülklere karşı yasadışı güç kullanımı veya tehdit veya güç kullanımı tehdidi” olarak tanımlamaktadır.²⁰

Terörün, “Bir takım siyasal istekleri kabul ettirmesi için kişilere, gruplara, topluma ve hükümete karşı geliştirilen yıldırma maksadıyla sistematik olarak öldürme, tahrip etme ya da bunun gerçekleştirileceğine dair tehditlerinin kullanılması şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Nacos’un da belirttiği gibi, Latineden Fransızcaya geçmiş ve “korkuyla yönetmek” anlamına gelen “terreur” sözcüğü zamanla, devlet tarafından uygulanan şiddet tanımından; kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla devlet dışı aktörlerin sivillere karşı uyguladıkları siyasal şiddet”²¹ tanımına evrilmiştir.

Akademik çalışmalarda, terörün tanımın yapılmasındaki zorluklar ile devletlerin terör tanımı farklılıkları 21. yüzyıla kadar devam ettiğine göre artık bu söylemlerden vazgeçilmesi yerinde olacaktır. Çünkü terörü tanımlamak terör olaylarını tam anlamıyla ifade etmeyecektir. Terör örgütleri devamlı farklı yöntem, taktik ve olaylar ile bu tanıma uymayacak, akla hayale gelmeyecek eylemleri gerçekleştirmeyi hedefleyeceklerdir. Literatürü incelediğimizde, terör örgütlerinin

²⁰ Kürşad Kağan, Ergün ve Selim, Çapar. “Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi”, **Türk İdare Dergisi**, Yıl: 91, Aralık 2019, Sayı: 489, ss. 189-190.

²¹ Özge Genç, Neylan Ziyalar ve Faruk Aşıcıoğlu. “Cumhuriyet Gazetesi 2010-2018 Dönemi Terör Saldırısı Haberleri” **Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine&Forensic Sciences**, 2020, Cilt: 17 Sayı: 2, s. 123.

sadece şiddet kullanmadıklarını, aynı zamanda siyasi erke ve güce sahip iktidar ve rejimlere de korku, sindirme ve baskı uyguladıkları müşahade edilmiştir.

6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin tanımlar başlıklı 3'üncü maddesinin (k) bendinde terörist; "Kanunun 3'üncü maddesinde sayılan fiilleri gerçekleştiren veya gerçekleştirmeye teşebbüs eden kişiyi,

(l) bendinde ise *Terör örgütü; Kanunun 3'üncü maddesinde sayılan fiilleri gerçekleştiren veya gerçekleştirmeye teşebbüs eden örgütü*²² şeklinde tanımlanmıştır.

Literatürde, yazar ve akademisyenlerinin genel görüşü, uluslararası alanda terörün ortak bir tanımının bulunmaması, terör ile ortak mücadeleyi zorlaştırdığı yönündedir. Bu görüş yerinde ve haklı bir yaklaşımdır. Terörün tanımlanması zor bir olgudur. Çünkü, ulusal ve uluslararası hukuku tanımayan bir terörist ya da terörist grubunu teorik olarak tanımlamak güçtür. Uluslararası hukuk ve normlarda genellikle terör olayları, eylemleri, fiilleri saymak suretiyle açıklamaya çalışmıştır. Bu yöntem doğru bir yaklaşım olarak görülebilir. Ancak, terör örgütleri, ulusal ve uluslararası alanda yasa dışı örgüt olarak ilan edilip mücadele edileceği bilincinde olduklarından dolayı hemen farklı yeni adlar ile daha önce hiç yapılmamış geniş etki yaratacak yeni tip eylemleriyle faaliyetlerine devam etme kabiliyetine sahiptir. Bu amaçla kurulan bir grup ya da örgütü bir mantık içerisinde tanımlamakla hukuk ve normlar hiyerarşisinde ceza öngörmek yeterli değildir. Başka bir anlatımla; dünyada tanınmak ve etki alanını artırmak gayesi ile insanın hayatına kasteden terör örgütü, ulusal ve uluslararası erkler tarafından yapılmış tanıma, konulmuş hukuk, kural ve kaideye uymasını beklemek yanılgıya delalettir.

Birleşmiş Milletler, NATO ve AB gibi uluslararası örgütler tarafından terör sayılan eylemleri ve faaliyetleri tek tek belirtmiştir. Bunu referans alarak her devlet kendi iç hukukunda suç sayılan terör ve terörist eylemleri tanımlamaktadır. Devletlerin kendine has terör türleri bulunmaktadır. Bir devletin yaptığı terör tanımını diğer devletin yaptığı terör tanımına uymayabilir. Çünkü; teröre kaynaklık eden etkiler, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin Fransa ile Almanya'nın Türkiye'nin

²² 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun'un Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeli, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130216-3.htm> (19.12.2022)

yaptığı terör tanımını tanımayarak eleştirdiği gibi. Terör tanımında olduğu gibi “Terör Örgütleri” tanımında da farklılık bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖR VE TERÖRİZM

1.1. TERÖRİZM VE TARİHİ

Literatürde, on birinci yüzyılda İran sınırları içerisinde yaşamış Şii mezhebine mensup Haşhaşi'lerin İslam'ı farklı yorumlayarak yozlaştıran bir dini terör örgütü olarak kayıtlara geçmiştir. Terör örgütü ifade edilmesinin en büyük nedenlerinden biri Müslüman devlet liderlerini hedef olarak seçmiş olmasıdır. Müslüman ve Şii mezhebine tabii Hasan el Sabbah'ın Haşhaşilerin kurucu babası aynı zamanda siyasi terörü ilk kez kurumsallaştıran bir model olduğu iddia edilmiştir.²³ Bu tarih ve çağlar dikkate alındığında, aynı dine tabi farklı mezhep ve tarikatlara mensup beylik, kabile ve toplumların hayatta kalmak amacıyla, çevresinde tehdit olarak gördükleri güce karşı ya teslim olacak ya da saldırmak zorunda kalmalarıdır. Toplumlarda barış ve güvenliğin, huzurun, adaletin, sosyal barışın bulunduğu ortamda terörizmin, ortaya çıktığına dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Terörizm ilk olarak, imparatorluklara, sömürgeci güçlere, sonra küreselleşmenin etkin olduğu ABD ve AB ülkelerin liderliğindeki uluslararası sisteme karşı koymak suretiyle ortaya çıkmıştır.²⁴ Sanayi, savunma, mali ve finans teknolojileri gücünü elinde bulunduran devletlerin, güçsüz olan devlet ve toplumları, insan gücü, insan hakları demokrasiyi güvenlik ve barışı sağlamak gerekçesiyle geçici veya sürekli hale gelecek şekilde asker konuşlandırmaları sonucunda hâkim güç haline geldiklerini göstermektedir. Süper güç ya da güçlü devletlerin, iç karışıklık ve teröristlere karşı koruma bahanesiyle konuşlandıkları devletlerde barış ve güvenliği daha çok tehdit ettiği görülmüştür.

Arıboğan Terör adlı kitabında;

*“Tanrı adına savaş ve karşılığında cennete ulaşma düşüncesi, siyasal şiddeti tetikleyen en etkili motiflerden birisidir. Tarihten günümüze, Zealotlar'dan, Haşhaşilere, Hizbullah'tan Tanrı'nın Ordusu grubuna kadar, birçok terör örgütü dini referanslarla eylem yapmıştır. Dini nedenlerle ordular savaşmış ve bu savaşlar sonucunda ciddi insan kıyımları gerçekleştirilmiştir.”*²⁵ şeklinde ifade edilmiştir.

²³ Gücenmez, s. 14.

²⁴ Kaya, s. 18.

²⁵ Arıboğan, s. 116.

11. yüzyılda Hasan Sabbah'ın liderliğinde kurulan Haşhaşiler'in eylem stratejisi incelendiğinde uyguladıkları terör taktiklerinin kapsamı sınırlı tutulmuş, halkın geneline uygulanmaktansa siyasette gücü ve etkisi olan sorumlu komutan ve yönetici pozisyonunda görev yapanlar hedef alınmıştır. 14. yüzyılda Hindistan'da ortaya çıkan Thuglar, soygun yapmak için kervansaraylara karışıp geceleri uygun gördükleri yerde ve zamanda kurbanlarını boğmuşlardır.²⁶

19. yüzyılda doktriner anarşizmin lideri Bakunin'den bu yana, anarşizmin ve terörizmin gelişmelerine baktığımızda şu tarifi yapmak mümkündür. Terörizm, azınlıktaki bir fikrin çoğunluğa kabul ettirilmesi için kullanılan bir şiddet metodudur. İslam dininde, köktendinci akım ve hareketlere bakıldığında, bunların hiçbirinin, toplumun çoğunluğunun destek ve kabulünün olmadığı görülmüştür.²⁷ Bu durum; bu fikir sahiplerini, dinsel ve siyasal amaçları ne olursa olsun, bu amaçlarını topluma zorla kabul ettirmeye ve bunun için de şiddet metotlarından olan terör metotlarını kullanarak toplumda korku yaratarak bu fikirleri toplumda egemen kılmayı hedeflemiştir. Dünyada yüzyıllık gelişmeler sonucunda şu değerlendirmeler yapılmıştır. Devletlerin, dini istismar eden terörizmi önlemenin en etkin çözüm yolu, kendi halklarına çoğulcu demokratik ve serbest tartışma düzeni içinde faaliyetlerine imkân vermektir. Demokratik ve serbest tartışma düzeni içinde ideolojik, siyasal ve dini terör gruplarının oluşumunu engeller. Çünkü köktenci fikirlerin demokratik ve serbest tartışmaya fazla direnç göstermedikleri tespit edilmiştir.²⁸

Andrew Marr'ın büyük ses getiren BBC Belgeseli olarak yayımlanan Büyük Dünya Tarihi kitabında, 1918-2012 yılları için “*Aşırılıklar Çağı*” en iyi ve en kötü yüzyıllar olarak ifade etmiştir.²⁹ Marr devamında, Birinci Mao, 1960'ların başında modern dönemin en ölümcül ikinci katili Stalin'in, üçüncüsü ise Hitler'in iktidarlığında çok fazla insanın hayatına sebep olduğunu ve bu katliamları gerçekleştirenlerin de insanlık değerleri adına tarihte kötü şöhret olarak kayda geçmiş olduğunu söylemektedir. Moğollar, Avrupa'nın Amerika kıtasını istilasındaki veba salgınları ve daha önceki savaşların hepsi aşılmış bu katliamlar insanlığı ya da

²⁶ Öymen, s. 37.

²⁷ Fahir, Armaoğlu. **Türk Dış Politikası Tarihi**, Kronik Kitap, İstanbul, 4. Baskı, 2018, s. 256.

²⁸ Armaoğlu, s. 257.

²⁹ Andrew, Marr. **Büyük Dünya Tarihi**, Yakamoz Kitap, Çeviri: Çağla Irmak Ece, İstanbul, 2018, s. 483.

insanlığın bir bölümünü radikal bir şekilde geliştirmeyi vaat eden ve mutlak bir güce ulaşabilen liderlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Moğol fetihleri, sekizinci yüzyılda Çin'deki şiddetli bir ayaklanma olan Timurlenk'in fetihleri, antik Roma'nın yıkılması ve Ming Hanedanı'nın son çöküşü. Bunlara orantılı olarak baktığımızda, tamamında öldürülen insan sayısı İkinci Dünya Savaşı'nda öldürülenlerden daha fazladır. Yirminci yüzyılda Almanya'da Hitler, Rusya'da Stalin tarafından dünyanın çoğuna yayılan bir imha savaşı gerçekleşti ve bu savaş ancak nükleer silahların kullanımı ile sona ermiştir.³⁰

Törelî, Balkanlardaki ayaklanmaları analiz ettiğinde dönemin diliyle tedhiş (terör) olarak tanımlamıştır. Ayaklanmaların vuku bulduğu bölgelerde etnik kökenli vahşet maksadıyla bütün Türk kökenli köylere saldırı ve baskınlar yapılmış, vahşice katledilmiş, tecavüz, yağma ve yakılmanın yanında insanlar bu felaketler sonucunda toplu göçe zorlanmıştır.³¹ Aynı şekilde, kayıtlara Yunan mezalimi olarak geçen, İngilizlerin desteğiyle Yunanların İzmir'i işgalinde de yöre halkına saldırılar, katliam, yağma ve tecavüzler yapılmıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren terörizm anlayışı değişmiştir. Terörizm mağdurlar kötü gidişten sorumlu tutulanlar değil, sorumlulara mesaj vermek üzere bu masum kişiler tercih edilmeye başlanmıştır. Terörizmde direniş hakkı olarak nitelendirilen bu eylemler, suçlu olanlara değil, aracı olarak görülen hedeflere yönelmiştir. Yirmi birinci yüzyılda iletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler sonucunda basın ve sosyal medyanın etkisi ile terör ve terör örgütlerinde ülkeden ülkeye farklı gerekçelerle şiddet eylemlerine sahne olmuştur. Bunlardan bazılarını sıralamak gerekirse Almanya'yı hedef alan Bader-Meinhof, İtalya'da Kızıl Tugaylar, Japonya'da Kızılordu, Fransa'da Doğrudan Eylem, Irak'ta Barzani ile Talabani Örgütleri ve Tevhid Grubu, Afganistan'da El-Kaide örgütleri yeni dalga olarak ifade edilen şiddet eylemlerine yönelmişlerdir.³² Afganistan'da dünyada eşine az rastlanır bir olay yaşanmıştır. Dini motifli bir örgüt olan Taliban güçleri 2022 yılının Ağustos ayı içerisinde en son başkent olan Kabil'i muhaliflerden ele geçirerek ülke yönetimini tamamen ele geçirmiştir. ABD, AB ülkelerine ait askeri unsurlar Afganistan'daki

³⁰ Marr, s. 484.

³¹ Türkmen, Törelî. "Uluslararası Diplomasi Aracı Olarak Terörizm ve Türkiye", **Turkish Studies**, Cilt: 15, Sayı: 3, 2020, ss. 2061- 2072.

³² Yücebaş, ss. 56-57.

üsleri trajik bir şekilde terk etmesiyle birlikte, Taliban, askeri ve siyasi gücü ile ülkedeki kontrol ve hakimiyeti sağlamıştır.

Usame Bin Ladin'in kendisi ve ailesinin ulusal ve uluslararası düzeyde iş yapacak kadar zengin ve çok varlıklı olmasına karşın diğer zenginlerden farklı olarak, dünyada İslam'a tabii olan Müslüman toplumlara karşı yapılan eşitsizliklere karşı olmuştur. Dünyanın değişik coğrafyalarında, Afrika'da aç, susuzluk, göç ve sefaletle yaşamaları, Amerika'nın NATO ve BM şemsiyesi altında Afganistan ile Irak'ı işgal etme algısı, İsrail'in İslam dini ve Müslümanlar için kadimden beri kutsal olan yerleri uluslararası hukuka aykırı bir şekilde işgal etmesi ile Filistin halkına karşı aşırı şiddet yanlısı politikalar uygulaması Müslüman dünyasında büyük acı ve dramlara yol açmıştır.³³ Dolayısıyla dünyadaki başka devlet ve toplumları kendi hak ve menfaatleri ya da siyasi olarak destekledikleri devletlerin politik ve ekonomik menfaatleri uğruna muhalif gruplara karşı uyguladığı şiddet politikalarına direnç göstermek, söylem ve eylemleriyle örgütlenme ve nihayetinde karşı şiddet hareketleri ile silahlı direnişlere sevk etmiştir. Bu direniş ve örgütlenmeleri temelinde en çok destek görecektir ideoloji, etnik, milliyet, ırk, sınıf, din ya da mezhepler metot olarak uygulanmıştır. Bu metotların amacı da İslam alemini şüphesiz, dünyada İslam dinine karşı bir antipati uyandırmak üzere hazırlanan senaryo olduğu kanaatine sevk etmektedir. İslam Devletlerine ait coğrafya ve bölgelerde yaşanan zorunlu göç, işgal, savaş ve çatışmalar sonucunda yüz binlerce sivil ve asker hayatlarını kaybetmiştir. Bu savaşın kazananı, barış ve güvenliği sağlayacağı iddiasıyla, geliştirdikleri kara, deniz, hava silah ve mühimmatları, vekalet savaşları yoluyla piyasaya sürerek milyarlarca dolar kazanan devlet destekli devlet dışı aktörler olmuştur.

Devletlerinin çağa uygun demokratikleşme insan hak ve özgürlük taleplerine karşı çıkan radikal dinci örgütler, buna benzer sistemlerin İslam'a uygun olmadığını iddia ederek, gerçek çözümün Kuran'daki İslam'da olduğunu savunmuşlardır. İslam dinine göre, gerçek bir hayatta siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda Kuran'da geçen *cihat* için şariat düzenine geçmesi inancı meşru görülmektedir. Bugün şariat düzeni adı altında Selefi ve Vahhabi cihatçı akımların dini siyasallaştırma gayretlerinin yanı sıra İran ve Suudi Arabistan'da azınlıkta olan grupların bazıları ise Batı tarzı demokratik, modern ve temel insan hak ve özgürlüklerin olduğu bir siyasi düzeni istemektedirler.

³³ Zafer, Cırhinlioğlu ve Erol Bulut. "Terör, Din ve Siyaset", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, Elazığ, 2010, Cilt: 20, Sayı:2, s. 301.

Küreselleşmenin de etkisiyle ekonomik ve sosyal eşitsizliklere neden olan Hristiyan Batı'dan ithal edilen sistemlerden rahatsız olan bazı gruplar İslam devletlerindeki Müslüman toplumunda dünyadaki varlığını göstermesi açısından “*tek çözüm İslam'dır*” söylemiyle taraftar toplayıp örgütlenmişlerdir. Dünyada refah bir şekilde yaşamının ön şartı şeriat düzenin gerekliliği, şeriat düzenine geçiş için ise cihadın gerekliliği empoze edilmiştir. İslam dinine tabii olan devlet mekanizmalarını İslam'a göre kurgulamayı talep eden yeni öğretiler ortaya çıkmıştır.³⁴

Arıboğan'ın Terör Tarihin Sonundan Barışın Sonuna adlı kitabında;

*“En yüksek maliyeti, 11 Eylül sonrası söz konusu olan birkaç bin kişilik bir kurban listesi, birkaç yüz milyar dolarlık maliyetten ibarettir. Oysa ABD, II. Dünya Savaşı'nda 292 bin, Kore'de 53 bin, Vietnam Savaşı'nda ise 47 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Savaşların maliyetleri ise trilyonlarca dolara mal olmaktadır. Ama terörizm, küçük grupların siyasal etki yaratabilmeleri ve varlıklarını duyurabilmeleri açısından son derece güçlü bir strateji uygulamıştır. Küreselleşen iletişimin de etkisiyle, yerel savaşlardan çok daha etkili bir silah olan “az maliyetle büyük iş” gerçekleştirmiş olmalarıdır. İlk Dünya Ticaret Merkezi saldırısında 6 kişi ölmüş ve 1000 kişi yaralanmış olmasına karşın, eylemin yalnızca 400 dolarlık bir harcama ile gerçekleştirilmiş olması çok dikkat çekicidir. Saldırının ABD'ye ekonomik maliyeti ilk etapta 550 milyon dolar. İkinci saldırı ise birkaç milyon dolarlık bir bütçe ile gerçekleştirilmiştir. Yarattığı hasar ilk anda 40 milyar dolar, sonrasında ise etkileriyle birlikte ABD ekonomisine 150 milyar dolarlık bir yük getirdiği ifade edilmiştir.”*³⁵

Sosyal ve psikolojik olarak, psikolojisi ve ekonomisi bozulan toplum maddi ve manevi açıdan ciddi zararlar görmektedir. Örneğin 11 Eylül saldırısının ardından, tüm dünyada yüz binlerce insan uçağa binemez hale gelmiş, finans piyasasında ve petrol fiyatlarında ortaya çıkan istikrarsızlık, taşımacılık sektöründe birbiri ardına iflaslar meydana gelmiş, binlerce insanın işsiz kalması olayla hiçbir ilgilerinin olmayan insanların cezalandırılma etkisi eylemin ikincil etkisini ortaya çıkarmaktadır. İnsan olarak hiçbir siyasi kimlikleri olmayan bu masum insanlar, kurban olarak siyasi bir anlam kazanmaktadır.

Terör örgütleri, kitlesel ve düzensiz eylemler yapmak yerine, daha eylem stratejisi olan askeri hedefler, polis, asker, korucular ve tüm kamu görevlileri, öğretmenler, doktorlar ve bunların eşlerine yapılan eylemlere yönelmiştir. Bu durumda askeri ve sivil alanların ortadan kaldırılarak terörün her yere yayıldığını ve topluma önemli bir güvensizlik kaynağı oluşturmuştur. Şiddet ve etnik taciz, insanlara yerlerini yurtlarını terk ettirmelerine neden olmuştur. Örneğin, Yugoslavya'nın dağılmasından

³⁴ Cirhinlioğlu ve Bulut, s. 301.

³⁵ Arıboğan, ss. 32, 40.

sonra göç ve mülteci sorunları ortaya çıkmıştır. Siyasal şiddet, kötü muamele ve ayrımcılığa karşı olduğunu iddia eden etnik terör nedeniyle; Kafkaslarda, Orta Afrika’da, Kenya’da, Doğu Timor’da, Orta Doğu’da ve Çeçenistan’da başka ülkelere göç ederek sığınmacı ve mülteci durumuna düşmüşlerdir. Uzun yıllar sonucunda sık sık amacına ulaşamayan terörizmde alınan sonuç önemli değil, sürdürülebilirliği önemlidir. Kültürleri, değerleri ve fikirleri benzer olan devletler de terörizme desteği azaltmaktadır.³⁶

Latince dilinden Fransızca diline geçmiş “*korkuyla yönetmek*” anlamına gelen “*terreur*” sözcüğü bu süreçte devletlerce tatbik edilen şiddet tanımından, taraftar toplamak, gündem de kalmak kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla silahlı militan ya da milis güçlerin sivil halka karşı gerçekleştirdikleri siyasal şiddet şeklinde açıklamıştır.³⁷

Yücebaş’a göre terörizm, geniş çaplı bir savaşın göze alınmadığı dünyamızda bir nevi vekalet yöntemi ile yapılan savaş görünümündedir. Terörizmin en önemli sebepleri ise ekonomik zorluklar, adaletsizlikler, eğitim eksiklikleri, hükümetlerin yetersizlikleri ve zaafıları, aile ve okullardaki yetersizlikler ile dış ülkelerin olumsuz katkı ve etkileri olmaktadır.³⁸

Dengesiz çarpık yapıda gelişen eğitim kolayca amacından sapmakta ve yapıcı değil yıkıcı bir hal almaktadır. İyi bir eğitim sisteminin ürünü olmayan insanlar, hayatta karşılaştıkları sorunların üstesinden gelme kabiliyetine sahip olmaması önce mevcut düzene sonra devlet mekanizmalarına karşı yabancılaşmaktadır. Yabancılaşma sürecinin sonunda bireyin mevcut değer yargıları ile aşırı benlik duygusu ön plana çıkarak bireyi terörizme yönlendirmektedir.³⁹

Önder Yücebaş Suç Ekonomisi ve Terörün Finansmanı adlı kitabında;
“*Ekonomideki gelir dağılımının toplumsal adalet ilkelerinin gerçekleştirilememesi, kamusal kaynakların dağılımında kamu yararı yerine özel çıkarlarının gözetilmesi fırsat eşitsizlikleri, vergi adaletsizlikler gibi nedenler bir yandan terörizmi kışkırtıcı ve diğer yandan da vatandaşların gerçeklerini görmesini engelleyerek teröre karşı etkin desteğini ve demokratik işbirliğini zayıflatan ekonomik faktörler olmaktadır.*”⁴⁰ şeklindeki ifadesi çok haklı ve yerinde bir tespittir.

³⁶ SETA Vakfı Türkiye’nin Terör Sorunu I. Oturum, Terörün Kaynakları, <https://www.youtube.com/watch?v=HshixBuH10c> (25.08.2020)

³⁷ Genç, Ziyalar ve Aşıcıoğlu, s. 123.

³⁸ Yücebaş, s. 163.

³⁹ Yücebaş, s. 164.

⁴⁰ Yücebaş, s. 165.

1.1.1. Örgüt

Belli bir amaca ulaşabilmek için organize olmuş bir şekilde bir araya gelmiş gruplara örgüt denir.⁴¹ Örgüt, bir ideolojiyi gerçekleştirmek üzere bir amaca hizmet etmeyi ön gören bir olgudur. Terör olayında ideoloji beyin gibi ise, örgüt de tüm unsurlarıyla hareket kabiliyetine sahip bir vücuda benzetilmektedir.

Kuyaksil'e göre terör örgütünün ana unsurları da kendi arasında üç kısımdan oluşmaktadır:

a) Çekirdek Lider ve Kurucu Kadro: Her terörist hareketin oluşumuna ön ayak olmuş çekirdeğini oluşturan bir lideri ile bu lider etrafında toplanmış kurucu kadrosu vardır.⁴² Bu kadro genellikle ikna gücü ile temsil kabiliyeti yüksek iyi eğitim almış kişilerden oluşmaktadır. Bu kadrolar gizlenmek ve planlanan eylemleri daha yakından idare için güvenlik güçlerinin ulaşamayacağı güvenli kırsal alanlar ile ülkelerin büyük şehirlerinde yerleşir ve faaliyet gösterirler. Eylemlerin gerçekleştirilmesinde örgüt adına emir ve talimat verirler fiilen şiddet olaylarında yer almazlar. Örgütün güç dengesini ayakta tutan, her türlü strateji, taktik ve eylem kararlarını değerlendirip onaylayan, finansal kaynak bağlantılarına karar veren ve uygulama talimatlarını veren kadrolardır.

b) Yeraltı Örgütü: Her örgüte göre organizasyon ve yapılaşma farklı olmakla birlikte örgütün kemik kadrosunu oluşturan terör stratejisi, taktik ve eylemsel faaliyetlerinde lider kadroya bağlı sevk, yönetimi ve yönlendirmesi altında aktif görev yapan, lider kadroları çok sıkı güvenlik önlemleri ile koruyan, kollayan ve kalkan vazifesi gören kadrolardır.⁴³

c) Vurucu-Militan Güç: Lider kadrosunun plan, taktik ve eylemlerini hayata pahasına olsa bile bizzat gerçekleştiren ve uygulayan, halk diliyle *tetikçi*⁴⁴ olarak tabir edilen örgüt üyeleridir. Örgütsel halkanın en aktif unsurunu teşkil eder ve örgütün ideolojisini dışa yansımaları gösteren eylem ve olayları uygulayan güçleridir.

⁴¹ Ali, Kuyaksil. "Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar", *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Yıl:2014, Sayı:1, s. 86.

⁴² Kuyaksil, s. 86.

⁴³ Kuyaksil, s. 86.

⁴⁴ Kuyaksil, s. 86.

1.1.2. Terörün Türleri

Tarih boyunca insanoğlu akla ve hayale gelmeyecek farklı terör çeşidi ve şiddetine maruz kalmıştır. Terör ve güvenlik uzmanları tarafından yapılan açıklamalar ile akademik çalışmalardan elde edilen bulgulara göre dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında belli bir amaç ve ideoloji etrafında birleşen terör çeşitlenerek, farklı şekil, yöntem ve taktiklerle devam edeceği kanaati hakimdir. Terörle savaş, terörle mücadele, terörün finansmanı, terörün finansman kaynakları ile mücadele gibi kavramların daha uzun bir süre akademik çalışmalarda yer almaya devam edeceği gerçeğidir. Hatta terörün dünyada yaygınlaşması değil uzaya da sıçramasından endişe edilmektedir. Dünyadaki dengeler çok eksenli olarak anlamsız ve öngörüsüz bir şekilde değişmektedir. Afganistan'ın Taliban güçlerinin eline geçmesi, Rusya-Ukrayna savaşında nükleer silah kullanma tehlikesinin dillendirilmesi buna örnek olarak saymak mümkündür. İnsanlığın bundan sonra da terörün farklı boyutları ile karşılaşacağını ifade ettikten sonra literatürde sık karşılaşılan terör türlerini farklı kategorilerde sınıflara ayırmak mümkündür. Bu sınıflamalar yapılırken terör eylemlerinde kullanılan ideolojiler, araçlar, uygulanan yöntemler ve destek gördüğü unsurlara ve kaynaklara göre çeşitlilik göstermektedir. Terörle mücadele eden güvenlik kaynaklarının verileri ışığında çok detaylı olmamakla birlikte genel hatlarıyla terör çeşitlerini aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir.

1.1.2.1 Siyasal Terör

Siyasal terör, devlet yönetiminde söz sahibi olan siyasi iktidar ve rejimlerin, muhalif gruplara, belli dini mezhep ve inanç ile etnik ayrılıkçı kitlelere karşı kanunlara aykırı olarak sebepsiz yargılamalar sonucunda hapis, tutuklama, kötü muamele yasadışı ve ölçüsüz güç kullanımı, işkence, sansür, iletişimin kontrolü, ev baskınları, fazla vergi ve harç tahsil edilmesi gibi uygulamalar yapmasıdır. Bu uygulamalar sürecinde, iktidardaki siyasi gücün, direnç gösterenlere karşı güvenlik güçleri tarafından gerektiğinde silah kullanma yetkisinin verilmesi şeklinde de tezahür eder. Devletin yasal güvenlik güçlerinin dışında, siyasi gücün gizli olarak organize ettiği mafyatik suç örgütleri, oligarşik yapılar ile diğer devlet dışı silahlı unsurlarının

muhalif ve karşıt görüşlü birey ve gruplara karşı orantısız güç kullanmasıdır. Halkın bazı kesimlerinden, iktidardaki siyasi güç ve rejimden, özgürlük, hak ve hukuk taleplerine karşı anti demokratik şekilde askeri ve kolluk gücü marifetiyle engellenir. Bu engellemelerin amacının devleti yöneten siyasi güç ve rejimin korunmasının ise politika ve strateji olduğu algısı oluşturulur. Devlet terörünü, demokratik, sosyal ve hukuku benimsemeyen monarşi, dikta ve despotik rejimler tarafından, uluslararası camiaya karşı hukuka uygun algısı yaratılarak, yönetim karşıtı olan bireyleri, muhalif ve karşıt grupları, sivil toplum örgütü yöneticilerini, gazeteci, yazar ve aktivistleri suçlu, vatan haini yaftasıyla kontrol altına almak için orantısız güç kullanılması şeklinde de ifade etmek mümkündür.⁴⁵

Devletin kendi fonksiyonlarıyla mevcut siyasî rejimi devam ettirmek ve korumak amacıyla, demokratik, sosyal ve hukuk kuralları ile temel insan hak ve hürriyetlerini askıya alan, kendi vatandaşlarına karşı uyguladığı her türlü baskı, sindirme, asimilasyon, göçe zorlama, vatan haini ilan etme, idam cezası uygulamaları, işkence, psikolojik baskı, korkutma, muhalifleri faili meçhul ve hukuksuz bir şekilde ortadan kaldırma vakaları gibi eylemler bütününe devlet terörü kategorisine girmektedir.⁴⁶ Devlet terörü kavramını daha net bir şekilde ifade etmek gerekirse, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Stalin, Lenin, Hitler, Mussolini'nin kendi vatandaşlarına karşı siyasi, ideoloji, etnik ve dini etkenlerden dolayı sistemli, insanlık dışı katliamların gerçekleştirilmesidir. Başka örnek vermek gerekirse Çin'de, 1960'lı yıllarda Mao önderliğinde gerçekleştirilen devrim ile Kamboçya'da ise 1970'li yıllarda diktatör Pol Pot rejimi tarafından radikal bir şekilde toplumu yeniden yapılandırma girişimleridir.⁴⁷ İsrail'in Gazze bölgesinde dünya devletlerinin gözü önünde yarım asırdır Filistin halkına uyguladığı baskı, zulüm, katliam ve soykırımlar, Ermenistan'ın Karabağ'daki insanlara vahşice, bütün uygar devletlerinin gözü önünde, uluslararası hukuku hiçe sayarak işkence ile katletmesini devletlerin yaptığı terör eylemlerine örnek göstermek mümkündür.⁴⁸ Bütün bu bilgiler ışığında, son iki yüzyıl boyunca, monarşi, dikta ve despotik rejimler tarafından uygulanan devlet terörünün,

⁴⁵ Zülküf, Göce. **Türkiye'de Terör ve Terör Örgütlerinin Sürekliliğine Sebep Olan Faktörler: PKK Örneği**, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2019, s. 22.

⁴⁶ Gürbüz, s. 121.

⁴⁷ Talip, Gül. **Terör Örgütlerinin Finansman Kaynakları** (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul, 2011, s. 28.

⁴⁸ Elvin, Abdurrahmanlı. "Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm", **Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak, 2019, s. s. 108.

terör örgütlerinden ya da devlet dışı silahlı aktörlerden daha çok yıkıcı ve ölümcül sonuçlar doğurmuştur.

1.1.2.2. Etnik Terör

Bir toplumda aynı ırk, aşiret ve milliyetten olduğunu savunan, bulundukları devlet ve toplumda söz sahibi olduğunu iddia ederek iktidara gelmek, mevcut siyasi güce ve toplumun diğer farklı ırk, aşiret ve milliyetten olan gruplara karşı silahlı eylemler gerçekleştirmek amacıyla icra edilen terördür. Etnik bölücü terör, yaşadıkları coğrafyada hak iddia eden, yönetimde bağımsızlık ve federatif sistemi savunan bir yönetimle söz sahibi olmaya çalışmak kendi adlarını taşımayan devletlerde yaşayan etnik gurupların, milliyetçi ve ayrılıkçı düşüncelerle giriştikleri terör eylemleridir. Hak iddia ettikleri bölge ve coğrafyada toprak parçası talep eden, gerekirse bu amaç için kan dökmek ve her türlü bedel ödemeyi savunan bölücü ve ayrılıkçı terördür. Bu görüşleri savunurken de dünyanın çeşitli devletlerinde ve toplumlarını etkisi altına alan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarında, sosyalizm, komünist, yaklaşımlar benimsenmiştir. Bu yaklaşımları uygulayan devletlerden de silah, mühimmat ve lojistik destek sayesinde terör eylemlerinde bulunmuştur. Bu yapılara benzer örnek vermek gerekirse Türkiye’de kırk yılı aşkındır doğu ve güneydoğuda Kürt devleti tesis etmeyi amaçlayan, bu amaç doğrultusunda güvenlik güçleri, kamu görevlileri ve sivil halktan yaklaşık 50 bin insanın ölmesinden mesul olan PKK terör örgütüdür.⁴⁹ Dış devletler ve devletler topluluğundan yasal ve yasal olmayan yol ve yöntemlerle finansal destek sağlamak, etnik farklılık nedeniyle dışlandıklarını, hak ihlallerine, işkenceye, asimilasyona, baskı ve zulme uğradıklarını, iddia ederek ulusal ve uluslararası kamuoyu oluşturmak gayesi güdülür.

Dini istismar eden, bölücü ve ayrılıkçı terör örgütlerinin nihai amacı, yaşadıkları devletlerde kendilerini aynı dini mezhebe tabii olan devletinde kendisini yabancı ve farklı hisseden birey ya da gruplarla iletişime geçerek kendi saflarına katmaktır. Terör hangi din, mezhep ve ideolojiyi esas alırsa alsın, uluslararası arenada hedef devlette yaşayan azınlık grupların kendi geleceklerini tayin hakkı olduğunu iddia eder. Bu söylemlerini meşru kılmak, mevcut siyasi erkin etnik din ideoloji

⁴⁹ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK, Şubat, 2017, s. 41.

mezhep, kültürel, dil farklılıklarını, sosyal ve ekonomik sorunlarını ön plana çıkaran baskıcı ve ayrımcı uygulamaları kasıtlı olarak geri bırakıldıklarını iddia ederek değişik kanıtlarla desteklerler.⁵⁰ Dünyanın her bölgesinde etnik azınlık olarak nitelendirilebilecek çok değişik ırklar kabileler ile gruplardan oluşmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'na götüren en önemli sebeplerden biri şüphesiz imparatorluklardan ayrılan etnik grupların örgütlenerek ulus devlet olma yolunda mücadelelere sahne olmasıdır. 1910-1913 yılları arasında Sırlar, Bulgarlar, Yunanlar ile Karadağ Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı İmparatorluğundan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.⁵¹

1.1.2.3. Dini Motifli Terör

Dini motifli ya da dini referanslı terör kavramlarını açıklamadan önce din ve ideoloji kavramları hakkında genel bir bilgi vermek faydalı olacaktır.

Şerif Mardin'in *Din ve İdeoloji* adlı kitabında, Robert Lane'ın sokaktaki adamın genel dünya görüşünün kendi iç dengini sağlaması açısından nasıl bir psikolojik işlev ifa ettiğiyle ilgili yaptığı bir araştırmada, ideolojinin dışa vurduğu psikolojik uyum işlevlerinin en önemlilerden birinin dinsel fonksiyon olduğunu ve bu işlevin ideolojik bütünün bir alt kategorisi olarak ele almıştır.⁵² Lane, dine stratejik öneme sahip olduğunu, dinin bir dünyayı kavrama ve kendini o dünyada belirli bir yere konumlama modeli olarak gördüğünü, dinin, bireylerin politik inançları içinde böyle merkezi bir rolü olduğu görüşünün yeni bir tespit olmadığını ifade etmiştir.⁵³ Şerif Mardin'e göre sosyal bilimler alanındaki yeni gelişmeler neticesinde, dini endişe azaltıcı ve kişiliği durulaştıran sembolik⁵⁴ bir proses olarak kavramlaştırmamıza neden olduğunu, dinin bu manada yumuşak bir ideoloji şeklinde incelenmesine imkan sunduğunu belirtmiştir. Şerif Mardin aynı eserinde Clifford

⁵⁰ Kahraman, Gürbüz. **Hatay, Su ve Terör Sorunları Ekseninde Türkiye-Suriye İlişkileri** (Yayımlanmış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Haziran 2015, s. 132-133.

⁵¹ Göce, s. 24.

⁵² Şerif, Mardin. **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayınları 14, İstanbul, 28. Baskı, 2021, s. 29.

⁵³ Mardin, s. 30.

⁵⁴ Mardin, s. 36.

Geertz'den alıntıladığına göre din; “İnsanlarda uzun süreli, geniş kapsamlı, güçlü güdüler yerleştirmeye çalışan bir semboller sistemidir”⁵⁵ şeklinde açıklanmıştır.

Mardin eserinde, Feuerbach, Marx'ın gençliğinde Almanya'da Hegel'in sistemini Hristiyanlığın Özü (1841), Felsefenin Reformuna Başlangıç Tezleri (1842) ve Geleceğin Felsefesinin Temelleri (1843) adındaki eserlerinde gençleri ve belli grupları köktenci yaklaşımlara sevk eden fikirlere öncülük⁵⁶ yapmıştır. Marx'ın din için “Din, baskıya tabi yaratıkların iç çekmesi, kalpsiz bir dünyanın kalbi, ruhsuz olayların ruhudur. (Din) halkın afyonudur” tabirini ilk defa kullandığı “Hegel'in Hukuk Felsefesinin Kritiği” başlıklı makalesi Feuerbach'ın bu fikirlerin etkisi altında yazıldığını belirtmiştir. Marx'a göre ideoloji ile din arasında kuvvetli bir bağın olduğunu ancak dinin bir özelliği, kullanılan bir tahakküm aracı olmaktan ziyade, insanın sarıldığı bir kurtarma aracı olduğunu belirtmiştir.⁵⁷

Şerif Mardin'e göre, İslami inancın yapısal olarak pekiştirici rolünden dolayı İslam dininden az da olsa ayrılanlar İslam devletinin dışında kalırlar. Bunlar böylece bir anda hem zındık hem toplum dışı ve hem de devlet dışı kişiler olarak tanımlanırlar. Bunun da nedeni her dinde olduğu gibi İslam dininde ayrılma eğilimi gösteren küçük dinsel grupların potansiyel olarak yeni bir dini devlet kurma tehlikesinin bulunmasıdır.⁵⁸ Mardin Din ve İdeoloji eserinde, Marx Weber'e göre, bir grubu meydana getiren birçok ilişkiler içinde, en önemlilerden birinin hükmetme ilişkisinin olduğunu, bu ilişkilere göre kurulan gruplar ise siyasal veya hiyerokratik olmak üzere iki şekle ayrıldığını aktarmıştır. Bu şekillerden siyasal grup düzenini belli bir yerde özel bir kadronun fiziki güç tehdidi ve uygulamasıyla sürdüren gruptur. Aynı din ve dünya görüşünü taşıyanların kendilerini koruyup gözetlemek olarak tanımlanan hiyerokratik ise, düzeni sürdürmek için dinsel faydaları dağıtmak veya geri almak yoluyla ruhsal zora başvuran grup⁵⁹ şeklinde açıklanmıştır.

Dini motifli terör, dini referanslı terör ile dini istismar eden terör kavramları aynı anlama gelmekle birlikte araştırmamızda genellikle dini istismar eden terör

⁵⁵ Mardin, s. 37.

⁵⁶ Mardin, s. 40.

⁵⁷ Mardin, s. 43.

⁵⁸ Mardin, s. 69.

⁵⁹ Mardin, s. 69.

örgütleri kavramı kullanılacaktır. T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı dini istismar eden terörizmi;

“Terör eylemlerinin üzerine oturduğu ideolojik temelin herhangi bir dinî inanç olduğunu ancak dinlerin terör eylemlerini destekleyemeyeceği anlayışından dolayı istismar edildiği yani terör örgütlerinin kötü amaçlarını meşrulaştırmak için dinî kullanıldığına işaret etmektedir. Dinî öğreti, söylem ve ritüelleri, terör eylemlerini meşrulaştırmak amacıyla ideolojik öğretilerinde kullanan ve eylemlerini din adına ve din için yaptığını iddia eden terörizm”⁶⁰ şeklinde tanımlamıştır.

Geçmişten günümüze kadar yaşamış toplumlar; din, inanç, mezhep gibi kendi kültür ve tarihinden beslenen, dış güçler ve düşmanlardan koruyan bir kalkan vazifesi amacıyla ortak kimlikler etrafında bir arada yaşamaya çalışmışlardır. Bu ortak kimlik ve aidiyet duygusu siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden toplumları daha güvenli ve barış ortamında yaşamaya itmiştir. Geçmiş toplumlarda, hayatta kalmak ve devamlarını sağlamak üzere tehlikeli istilalar, işgaller ve savaşlarda aynı din ve inanç şemsiyesi altında buluşmak aynı güç etrafında toplanmayı zorunlu kılmıştır. Ancak, siyasi iktidarlar, rejimler, devlet yönetimlerinde ekonomik ve sosyal yönlerden aynı din ve inançlar üzerinden zamanla farklı görüş ve düşünceler ortaya çıkmıştır. Din ve inanışlarda farklı düşünce, görüş ve yorumlarda bulunan gruplar, kendilerinin doğru ve haklı olduğunu iddia etmeleri fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Bu fikir ayrılıkları sonucunda, kendi din ve inançları ile mezheplerinin doğru olduğunu ısrarla savunmaları sonucunda bu dünya görüşlerinden ödün vermeyerek radikalleşmeyi tercih etmişlerdir. Radikalleşen bu gruplar, yönetimde söz sahibi olmak, siyasi baskı ve zulme uğradıkları gerekçesiyle, insanoğlunun en hassas ve zayıf noktası olarak bilinen, tek gücün kaynağı gördüğü din kalkanını ve inanç sistemini kullanarak taraftar toplama yoluna gitmişlerdir. Bu taraftarlar, toplumda amaçlarına ulaşmak için dini kullanarak terörü meşrulaştırmaya çalışmışlardır.

Dini istismar eden cemaat ve örgütler, Tanrı, Allah, peygamber, din adına meşruiyet kazandırma faaliyetlerinde esasen yarım soyut, yarım realist kavramlarla daha fazla taraftar toplamak, kalabalık kitlelere ulaşmak, daha fazla finansal kaynak kazanmak gibi strateji ve taktikler geliştirmişlerdir. Yaşadığı toplumlarda dini yorum ve ayrışmalar neticesinde din yetkisini kullanacak kişi ve kurumlar arasında da şiddet ve teröre başvurulmuştur. Dini terör, aynı din ve farklı mezhep, tarikat ve cemaatler ile farklı dinler arasında siyasi üstünlük ve güç kazanmak amacıyla birbirlerine karşı

⁶⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, **Güvenlik Terimleri Sözlüğü**, İmak Ofset Basım Yayın, Ankara, 2017, s. 168.

gerçekleştirdikleri şiddet eylemleridir. İrlanda'daki Protestan-Katolik mezhepleri, Irak'ta cereyan eden Şii-Sünnî mezhepleri ile Burma'da Budistlerin Müslümanlara karşı gerçekleştirdikleri şiddet ve terör eylemleri örnek verilebilir.⁶¹ Dinlerin tarihinde buna benzer örnekler mevcuttur. Örneğin; İslam tarihinde, dört halifenin üç halifesi Müslüman suikastçıları tarafından öldürülmüştür. İslam dünyasında ilk terörist hareketin Sıffin Savaşından sonra Hariciler tarafından yapıldığı ifade edilmiştir.⁶²

On birinci yüzyılın sonlarında Hasan Sabbah'ın liderliğindeki dini motivasyona sahip *Haşhaşalar* adı verilen tarikatın hakimiyet gösterdiği İran'da Selçuklu Devletinin komutan ve yöneticilerine gerçekleştirilen terör eylemleriyle sarsıldığı kaydedilmiştir. İngilizce ve Fransızcadaki "assasin" kelimesinin kökeni bu örgütün gerçekleştirdiği sistemli suikastlar sonucunda adam öldürmek anlamında kullanılmıştır. Son derece gizlilik içerisinde düzenli ve organize olan örgüt, bugünkü dini nitelikli hücre ve kripto terörist örgütlenmelere de bir model oluşturmıştır.⁶³

Rapoport (2004) terör örgütlerini dalgalara benzeterek, motivasyon çeşitlerine göre ayırmaktadır. Terör örgütlerinin dalga şeklinde ifade edilmesinin temel nedenini belirli bir süre içinde ulusal ve uluslararası alanda sağladığı finans, silah, mühimmat, lojistik destek ve motivasyonla terör eylem ve faaliyetlerini sistematik, planlı ve periyodik olarak yürütülmesinin yanı sıra şiddetin dozajının inişli-çıkışlı şekilde gerçekleştirmesini ifade etmektedir.⁶⁴ El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri eylem ve faaliyetlerinin analizinde, Rapoport'un bu teorisinin doğru ve haklı bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.

Ortadoğu ve bazı Müslüman Afrika ülkelerinde 1980'li yıllarından sonra belirgin bir şekilde köktenci İslami hareketlerinin arka planda yaygınlaşmasının temel nedenleriyle ilgili olarak aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür. 1979 Şubat'ında İran'daki Rıza Şah Pehlevi'nin devrilerek, İran İslam Devriminin getirdiği rejim değişikliğiyle iktidara gelmesi radikal dinci yapılara zemin hazırlamıştır. Ortadoğu'da 1979 yılından öncesinde de radikal İslami hareketlerine rastlanmıştır. Örneğin; Arabistan Yarımadasında 18. yüzyılda bir Vahhabilik hareketi ortaya çıkmıştır. Ancak, Vahhabilik'ten sonra ortaya çıkan köktenci dinci akımları, 1979 İran İslam Devrimi

⁶¹ Gürbüz, s. 124.

⁶² Gürbüz, s. 147.

⁶³ Ulutürk, s. 10.

⁶⁴ Kaya, s. 17.

kadar etkili olmamıştır.⁶⁵ İran'daki devrim ihracı, Sovyetler Birliği'nin bütün dünyadaki komünizmi egemen kılmak için yıllarca giriştiği propaganda ve yeraltı faaliyetleriyle benzerlik göstermektedir. Humeyni ve yandaşları, İran'da köktenci rejimlerin devam edilebilmesi için bu coğrafyada bulunan diğer devletlerin rejimlerinde de teokratik ve köktenci iktidarların artmasına sebep olmuştur.⁶⁶ Irak'ta %55-60, Lübnan, Körfez'in Arap emirliklerinde de yoğun olarak Şii nüfus mevcuttur. İran bu Şii kitlelerini harekete geçirmek için Sovyetler Birliği gibi yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. İran'ın bu örgütlenme ve propaganda faaliyetlerini tehlikeli olarak gören Irak, bu duruma karşı çıkması sonucunda Irak-İran Savaşı'nın çıkmasına sebep olmuştur. İran, devrim ihracından sonra başka devletlerle de savaşmak durumunda kalacağını öngörerek yeni stratejiler geliştirmiştir. Humeyni rejimi bu stratejileri, devrimden önce faaliyet gösteren 25'e yakın terör örgütünün 1982'de "Hizbullah" adı altında birleştirerek bölgesel düzeyde faaliyet gösteren bir terörizm hareketine neden olmuştur. Ortadoğu'daki bu köktenci grupların, 1979'dan önce de eylem gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Örneğin; Mısır'da 1928'de Şeyh Hasan El-Benna'nın öncülüğünde kurulan İhvan-ı Müslimin diğer adıyla Müslüman Kardeşler, Irak'a bağlı Necef kentinde 1938'de kurulan İslam Fedailer (Fedeyan-ı İslam), Arapların 1930'larda Filistin'de kurulan dinsel nitelikli ve Filistin için mücadele eden Cihad-ı Mukaddes ile Şeyh İzzettin el-Kassam gibi örgütleri gibi. Bu örgütlerin ortak özelliklerine bakıldığında yabancı egemenliğine ve sömürgeci devletlere karşı mücadele etmek amacı ile kurulmuş olmalarıdır. 1940'lı yıllarda Irak'taki Fedayan-ı İslam, Müslüman Kardeşler ile 1880'lerde Sudan'da ortaya çıkan Mehdi hareketlerinin, İngiliz egemenliğine ve sömürgeciliğine karşı mücadele ettikleri bilinmektedir. Bu yıllarda meydana gelen dini örgütlenmeleri neticesinde dini istismar eden terör, yabancı sömürsüne karşı bir araç olarak kullanılmıştır. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali karşısında yıllarca mücadele eden güçler radikal İslamcı gruplardır. Bu noktada radikal İslamcı grupların, siyasal anlamda varlıklarını sürdürmeleri için gerçekleştirdikleri bu eylemleri terör örgütü olarak ifade edilmiştir.

Batılı devletler ile Mısır'daki Süveyş Kanal Şirketi, iktidardaki milliyetçi ve komünistleri engellemek üzere Müslüman Kardeşlere finans ve lojistik desteği vermek

⁶⁵ Armaoğlu, s. 223.

⁶⁶ Armaoğlu, s. 224.

üzere bu örgütleri araç olarak kullanmaya başlamıştır.⁶⁷ Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettikten sonra Amerika'nın radikal Mücahit gruplarını desteklediği bilinmektedir. İran'da 1979 yılında Şii teokratik bir rejimin ilk defa iktidara gelmesi, Şii-Sünni mezhep çatışmalarına ortam hazırlamıştır. İran'ın kışkırtması sonucunda, 1979 Kasım ayı içerisinde Suudi ve Arap ülkelerine tabii hacı adaylarının olduğu gruba kutsal Kabe'de silahlı saldırıda bulunulması Şii-Sünni mücadelesinin en somut örneği olarak gösterilmektedir.⁶⁸

Dini istismar eden terör örgütlerinin üye, taraftar ve sempatizan kazanmalarının temelinde, dinen cennete gitmek için kutsal, hayırlı, iyi, farz ve sünnet olduğuna inanılan eylem ve faaliyetlerin, cehennem, hayırlı olmayan, kötü ve kafirlere karşı savaşmak için cihada davettir. Din, inanç, mezhep, tarikat ve cemaatlerin kendi yorum, düşünce ve görüşlerini paylaşmayan, harici ve kafir olarak ilan ettikleri karşıtlarının öldürülmesi gerektiği fikir ve kanaatine sahiptirler. El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY gibi dini istismar eden terör örgütü üyeleri dünyevi inancın karşılığını ve ödülünü ahirette alacağını savunurlar. Burada amaç toplumun demokratik sosyal ve hukuk devleti gibi modern rejimlere ve devlet yapılarına karşı çıkmak için tamamen dinin emrettiği inançlar vasıtasıyla, dindar ve mütedeyyin kesimleri ikna yöntemiyle istismar edip karşıtlarına terör, şiddet uygulayarak, kendi görüş, düşünce ve inançlarını hâkim kılmaktır.⁶⁹

İslam dünyasının bazı bölgelerinde Sovyetler Birliği'nin çöküşü, düşmanın yenilmesini, Sovyetleri Afganistan'dan çıkmaya zorlayan Müslüman savaşçıların başarısı ve zaferi olduğuna inanmışlardır. Sovyetler Birliği tarafından haksız ve hukuksuz bir şekilde Afgan topraklarının işgal edilmesinden sonra dini örgüt ve mezhepler, bu mazlum topluma insani yardım organizasyonlarında yer almışlardır. Bu insani yardımlar da zamanla suistimale uğramıştır. Soğuk Savaş'ta, iki hasım süper güç, ABD ve Sovyetler Birliği kafirlerin önderliği için çatıştığına inanılmıştır. Afganistan'daki Müslüman kutsal savaşçıları daha büyük, daha azılı ve tehlikeli olan bu iki devletten 1980'lerde kurtulduğunu düşünmüşlerdir. ABD'nin Irak'a iki müdahalesiyle işgal etmesi, 1990-91'deki kısa süren Körfez Savaşı ve 2003'teki, Saddam'ın devrilip yerine yeni ve daha demokratik bir siyasi ve sosyal düzen getirme

⁶⁷ Armaoğlu, s. 225.

⁶⁸ Armaoğlu, s. 226.

⁶⁹ Kaya, s. 37.

girişimleri sonuçsuz kalmıştır. ABD'nin bugüne kadar ne ölçüde başarılı olduğu tartışılırken var olan düzeni sürdürmenin çıkarına olduğu rejimlere ve bu rejimleri devirmek için radikal planlar yapan gruplara karşı ciddi tehlikeler yaratmıştır.⁷⁰

İslamcı radikallerin gözünde bu iki savaşta, bugün var olan kâfir süper güce karşı onur kırıcı bir yenilgiydi. Afganistan'da Sovyetlere karşı savaşta önemli bir rol oynayan, sonradan da İslam dünyasında düşüncelerini çok net biçimde dile getiren bir lider, dini istismar eden El-Kaide'nin yöneticisi olarak ortaya çıkan Suudi Arabistanlı Usame Bin Ladin'in özellikle vurgulayarak belirttiği bir konudur. Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı zaman zaman açıktan İslam'ın kâfir düşmanlarına karşı üç şikâyetinin üzerinde durdurduğunu cihat bildirisi şeklinde açıklamıştır. Bernard Lewis'e göre bunlardan, birincisi, ABD birliklerinin İslam'ın kutsal toprakları Suudi Arabistan'daki varlığı, ikincisi, klasik İslam tarihinin en uzun, en görkemli döneminin yönetim merkezi olan Irak'a saldırı için Suudi üslerinin kullanılması, üçüncüsü, Kudüs'ün, aşağılayıcı bir biçimde *devlet özentisi* diye söz ettiği Yahudiler tarafından alınmasına verdiği destek olduğunu belirtmiştir.

İslam'ın liderliğinde hak iddia eden ülkelerden biri olan İran İslam Cumhuriyeti, güç dengesinde, büyük bir ideolojik temelle, büyük bir kayma oluşturan 1979 İran Devrimi, tüm Müslümanlık dünyasını derinden etkilemiştir. Bu etki, Şii toplumlarda, Şiilerin az olduğu ya da hiç olmadığı ya da Sünni-Şii ayrımının siyasi veya duygusal öneminin çok az olduğu ülkelerde de çok kapsamlı ve güçlü olmuştur. İran Devrimi'nin Arap ülkelerindeki etkisi, uzun, acı bir sürecin yaşandığı, 1980-1988 yılları arasında yapılan İran-Irak Savaşı nedeniyle geç anlaşılmıştır. Savaşın bitmesiyle birlikte İran'ın etkisi, özellikle komşu Arap ülkelerdeki Şiiler üzerinde, artmaya başlamıştır. Bu halklar, nüfuslarının kalabalık olduğu yerlerde bile, yüzyıllar boyunca devam eden Sünni üstünlüğünün olduğu koşullar altında yaşamışlardır. İran Devrimi, ardından 2003'te gerçekleşen Irak'taki rejim değişikliği Şiilere yeni bir umut ışığı olmuştur. Yüzyıllardır devam eden Şii mücadelesi ilk kez Arap siyasetinin gündemine gelmiştir. Bu mücadele, Irak'taki Şiilerin nüfusun çoğunluğunu, Lübnan, Suriye ve Arabistan Yarımadası'nın doğu ve güney bölgeleri gibi önemli bir bölümünün yer aldığı coğrafyalardır. Bu coğrafyalarda yaşayan Arap devletleri bir yandan Sünni ve Şiilerin kendi aralarındaki iç çatışmaları devam ederken bir yandan da kâfirlere karşı

⁷⁰ Bernard, Lewis. **İnanç ve İktidar, Ortadoğu'da Din ve Siyaset**, Çeviri: Ayşe Mine Şengel, Akılçelen Kitapları, Ankara, 2021, s. 92.

ortak mücadele etmişlerdir. Örneğin; İran'ın, Filistin davasında Gazze'de bulunan Sünni Hamas örgütünü, Lübnan'da ise Şii kökenli Hizbullah grubunu desteklemesini gösterebiliriz. Bazı Arap Devletleri, 2006'da İsrail ile Hizbullah arasında gerçekleşen savaşta ya destek mesajları yayımlamış ya da kayıtsız ve tarafsız kalması şeklinde gerçekleşmiştir.⁷¹

İnsanlık tarihi boyunca iktidarı elinde bulunduran imparatorluk krallık ve beyliklerin hâkim güçlerinin devamlılığını sürdürebilmek amacıyla dini kullandıkları, dinden beslenen şiddet eylemlerine rastlanmaktadır. Bu şiddet eylemlerinin dini kurallardan kaynaklanmadığı, insan ve toplum ilişkilerinden kaynaklandığı iddia edilmiştir.⁷² Bütün dinlerin esas amacının insan hayatı ve insan ilişkilerinin barış ve güvenli bir şekilde sürdürmelerini sağlamaktır. Toplamların, huzur, barış ve güven içerisinde yaşamayı amaçlayan dini metinler ile aracı kılınan peygamberler her türlü şiddet ve terörü reddetmiştir.

Uluslararası ilişkilerde, güçlü devletler, devlet menfaatlerini gerekçe göstererek yeraltı ve yerüstü kaynakları zengin, siyasi ve ekonomik olarak zayıf olan başka bir devletin haklarını çoğu zaman gasp etmiştir. Bu durum 18. ve 20. yüzyıllar arasında sık karşılaşılan bir olgudur. Güçlü devletlere karşı siyasi, ekonomik ve askeri olarak gücü yetmeyen zayıf devlet ve toplumlar, buna izin veren siyasi iktidar ve rejimlere karşı koymak için ideolojik, etnik, ayrılıkçı ya da dini inanç üzerinden örgütlenme yoluna gitmişlerdir. Güçlü devletler kendilerine karşı gelen devlet, toplum, rejim ve gruplara terörizmi musallat ederek, güvenlik, siyasi, ekonomik, hukuk, sosyal ve kültürel dokusunu, doğal zenginliklerini, gelecek nesillerini heder edecek sistemi planlayıp yürürlüğe koymasını bilmiştir. Buna maruz kalan devlet ve toplumlar uzun süre bu olumsuzlukların nereden nasıl geldiklerini anlayamamış, sebep ve sonuçlarını çok sonradan analiz ederek fark edebilmişlerdir.

Toplumlar anlaşmazlık konusu olayları, dini referanslar yoluyla, hak, hukuk, adalet, iyi niyet ve uzlaşma arayışında olduklarında gerçek çözüm yoluna kavuşabilirler. Bunun dışında, dini referansları istismar ederek, dini inanç ve duyguları katı biçimde yorumlayıp uygulayarak radikalleşen kişi ve gruplar adına kitlesel şiddet ve terör eylemlerine evrilmiştir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde, terörün, siyasi

⁷¹ Lewis, s. 92.

⁷² Göce, s. 25.

ve ekonomik krizlere sebep olmakta, hangi coğrafyada olursa olsun, terörün dini, mezhebi ve milletin olmadığı görüşü ön plana çıkmıştır.

1950-1970 yılları arasında sanayi, teknoloji ve savunma alanında gelişmiş devletlere karşı tüm dünyaya yayılan yeni dini hareketler baş göstermiştir. İslam dinini istismar eden terör örgütleri, bu yıllarda gelişmiş devletlere karşı, sembolik suikastlar, bombalama, pusu, insan kaçırma ve rehin alınması, banka soygunları, uçak kaçırma, askeri üsleri bombalama gibi şiddet ve terör eylemleri ile dünyaya seslerini duyurmuştur. Buna benzer eylemlerin gerçekleşmesinde Batılıların, Müslümanlara karşı olumsuz bir bakış açısına neden olmuştur. El-Kaide tarafından 11 Eylül'de ABD'ye yönelik gerçekleştirilen saldırılardan sonra dünyadaki bütün Müslüman devletleri, bu ve benzeri vahşeti şiddetle kınamış, bu teröristlerin İslam'ın kutsal varlıklarını öne sürerek terör eylemlerini gerçekleştirmeleri Müslümanlıkla bağdaşmayacağını yüksek sesle tüm dünyaya açıklayarak ilan etmişlerdir. İnanç terörü sadece İslam dinine has bir olgu değildir. Tarihte, Yahudilik, Musevilik ve Hristiyanlık gibi dinlerde inanç terörü örneklerine rastlamak mümkündür. Yakın tarihte baktığımızda dini istismar eden El-Kaide, DEAŞ ile FETÖ/PDY verilebilecek en iyi örnektir. İnsanoğlunun en hassas ve zayıf olan din duygusunu kullanarak, kendi menfaatleri, ideolojilerini hâkim kılmak için sözde din ve birlik çatısı altında birleştirmeye çalışmıştır. Dini istismar eden terör örgütleri esasen devletleri kendi amaç ve menfaatleri doğrultusunda *cihat* adı altında kendi öğretilerini kabul etmeyen insanların hayatlarına kastederek kendi dini ideolojilerini hâkim kılmaya çabalamıştır.⁷³ Günümüzde dini istismar eden terör örgütleri dini bilgileri dinin temelinden ayırarak sloganlaştırıp etkili bir propaganda silahı olarak kullanılmıştır.

1.1.2.4. Kimyasal, Nükleer ve Biyolojik Terör

Kimyasal nükleer biyolojik ve radyolojik silahları, kitle imha silahları (KİS) olarak da adlandırılır. Dünyada nükleer silahlara karşı korunmak için bir tedbir bulunmamaktadır. Kimyasal ve biyolojik tehditlere karşı korunmak üzere çeşitli tedbirler mevcuttur. Uluslararası sistemde sanayi ve teknolojiye geri kalmış savunma ve mukavemet gücü olmayan gruplar, amaçlarını zahmetsizce ve az maliyetle

⁷³ Abdurrahmanlı, s. 106-107.

gerçekleştirebilmek için kimyasal ajan ve biyolojik toksinleri kullanmaya yönelmişlerdir. Kitle imha silahları ile terör eylemi ancak iki yolla gerçekleştirmek mümkündür. Birincisi bu tehlikeli maddelerin hedef bölgeye serpmek ve atmak neticesinde bulaş yoluyla uygulamak. İkincisi de bu maddelerin imal edilen tesislere yönelik büyük tahribat verecek saldırı ve sabotajlar gerçekleştirmektir.

Yirminci yüzyılda Almanya ve Rusya arasında dünyanın çoğuna yayılan bir imha savaşında ancak nükleer silahların kullanımı ile sona ermiştir.⁷⁴ Japonya'nın Uzak Doğu'da saldırgan bir politika yürütmesi, İkinci Dünya Savaşı'na ortam hazırlamıştır. Japonya, İngiltere, Fransa ve Sovyet Rusya'nın desteğini almaya çalışmıştır. Ama Sovyet Rusya, Almanya ile birlikte olmayı ülke menfaatine uygun olduğunu değerlendirmiş, bu yüzden Hitler ile ortak hareket etmiştir. Almanya 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırarak İkinci Dünya Savaşı'nın fiilen başlamasına neden olmuştur. ABD tarafından 6 Ağustos 1945 tarihinde Japonya'nın Hiroşima eyaletine, 9 Ağustos 1945 tarihinde ise Nagasaki eyaletine atom bombası atması sonucunda binlerce insanın ölümüne, doğal ve yaban hayatı, toprak ve bitki örtüsünün de yok olmasına neden olmuştur. Japonya bu olaydan sonra, ABD'nin kullandığı nükleer güç karşısında çaresiz kalmış 14 Ağustos 1945 tarihinde kayıtsız ve şartsız olarak teslim olmuş, 2 Eylül 1945 tarihinde Missouri Zırhlısında ateşkes imzalayarak İkinci Dünya Savaşı sona ermiştir.⁷⁵ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin bu nükleer gücü kullanması diğer dünya devletlerini derinden etkilemiş, psikolojik olarak ABD'nin her alanda söz sahibi ve süper bir aktör olduğu anlaşılmıştır.

Sovyetler Birliği'nin 1990'lı yıllarda dağılmasından sonra ortaya çıkan otorite boşluğundan faydalanan Rus mafyası, dünyada yaklaşık bin beş yüz ton olan ve karaborsada kilogramı yaklaşık 1 milyar 200 yüz bin ABD doları karşılığında Orta Doğu'da dini istismar eden terör örgütlerine satıldığı iddia edilmektedir. Bu iddianın terör örgütlerine yapılan operasyonlarda yakalanan örgüt mensuplarının alınan ifadelerinde, Aum Shinrikyo tarikatına mensup üyelerinin nükleer maddelerin kullanılmak üzere hazırlık içerisinde olduğuna dair kuvvetli bir delil elde edilmiştir.⁷⁶ Nükleer terörizm adı verilen bu tehlikenin boyutları, Şubat 2022 yılında başlayan

⁷⁴ Andrew, Marr. **Büyük Dünya Tarihi**, Yakamoz Kitap, İstanbul, 2018, s. 484.

⁷⁵ Hilal, Demirel. **II. Dünya Savaşı Sırasında Almanya'nın Yahudi Siyasetine Karşı Türk Diplomasisi**, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Elazığ, 2020, s. 89.

⁷⁶ Ulutürk, s. 23-24.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nda, NATO ve AB devletleri de üst düzeyde konvansiyonel silah olarak kullanılması ihtimali üzerinde görüş bildirilmiştir.

Kimyasal, nükleer, biyolojik bileşen ile ajanlarını ellerinde bulunduran devletler esasen, bilerek ya da bilmeyerek terör örgütlerinin nükleer silah pazarına da kaynaklık etmektedir. Bu olgumuza kuvvetli delil olarak Birleşmiş Milletler Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu Başkanı ve Nobel Ödüllü Muhammed El-Baradei'in;

“Son yıllardaki asıl tehlikenin nükleer bombaların kapitalizm ve komünizme ev sahipliği yapan büyük başkentleri yok etmesi değil, orantısız atom savaşlarıdır. Bu silahların radikal grupların veya agresif diktatörler tarafından yönetilen “haydut” devletlerce elde edilerek kullanılması veya büyük bir devlet tarafından nükleer silah sahibi olmayan bir ülkeye karşı kullanılması tehlikesidir. Herhangi bir tehlike olmamasına rağmen agresifliğe (Irak'ta) gerçek bir tehlike ortaya çıktığında kararsızlık ve eylemsizliğe (Kuzey Kore'de) anlamlı diyalog yerine aşağılama ve medeni duruştan beslenen uzun süreli ikileme (İran'da) şahit olduk. Bu yol boyunca gizli nükleer programları tedarik etmeye hazır yasadışı ve büyüyen bir çeteyi ortaya çıkardık.”⁷⁷ ifadesi verilebilir.

Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması veya kısaca (NPT), 1970 yılında yürürlüğe girmiş, bütün hatalarına rağmen tarihte en çok katılımın sağlandığı antlaşma olmuştur. 2010 yılının sonunda 189 ülke NPT'ye katılmıştır. Devletlerin bu antlaşmaya katılımının sağlanmasının nedeni, nükleer silah ve teknolojilerinden korunmak için önlem ve yöntemlerinin henüz tam olarak bulunmaması, toplumsal ve kitlesel düzeyde ölümcül, tahribat düzeyi ve etkisinin çok yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Hindistan, Pakistan, İsrail, antlaşmaya hiç katılmamış, Kuzey Kore'nin ise antlaşmadan ayrılmıştır.⁷⁸ Ortadoğu'da nükleer silah teknolojisi üzerinde çalışan ve bu konuda söz sahibi olan devletlerin sayısındaki artışı ile Kuzey Kore'nin ilk nükleer denemesine karşılık olarak Japonya'nın üst düzey yetkililerinin nükleer silah programı geliştirme girişimleri buna uygun bir örnektir.⁷⁹

Kitle imha silahları kullanmak demek kitlesel ölümlere ve devasa tehlikelere neden olmak demektir. Dini istismar eden terör örgütlerinin son yıllarda gündeme gelen nükleer kimyasal ve biyolojik silah kullanma tehditleri dünyayı tehlikeye atacak en tehlikeli terör türüdür. Uzmanlara göre son yıllarda dünyayı ve insanlığı bekleyen en ölümcül, kalıcı tesir bırakan çok tehlikeli bir terör çeşidi olduğu fikridir. Küreselleşmenin getirdiği fırsatlar neticesinde terör örgütlerinin mali ve finansman kaynak çeşitliliğini artırmıştır. Terör örgütleri, bu mali ve finans kaynak gücünün

⁷⁷ Muhammed El-Baradei. **Aldatma Çağı, Devletler Arası İlişkilerin İçyüzü**, Martı Yayıncılık, İstanbul, Mayıs 2016, s. 18.

⁷⁸ El-Baradei, s. 23.

⁷⁹ El-Baradei, s. 19.

artması ile birlikte hedef devlet ve kitlelere karşı tehlikeli nükleer kimyasal ve biyolojik silahları temin etmektedir. Terör örgütlerinin nükleer silah imal etme ihtimali zayıf bir ihtimal ancak nükleer maddeleri kullanmaları sonucunda gerçekleştirecekleri eylemler bireylerde yüksek derecede korku, panik ve endişeye sevk etmektedir.

ABD tarafından Pakistan'da bir evde El-Kaide lideri Ladin'in hayatına son verildikten sonra nükleer silaha sahip tek İslam devleti olan Pakistan'da ideolojik zihniyet ve etnik yapı, gizli istihbarat birimlerinin içinde bulunduğu olumsuzluklar, eğitim şekli, radikal akımlarının etkisi ile devlet yapısındaki olumsuzluklar sonucunda nükleer silahların kontrolünde zafiyetler oluşturduğundan dolayı radikal gruplarca nükleer silahların kullanılabileceği düşüncesi yaygınlaşmıştır.⁸⁰

Dini ideoloji politik ve ekonomik menfaat temin etmek amacıyla biyolojik ajanların hedef kitle ve toplumlarda uygulanması sonucunda insan, hayvan ve bitkilerde hastalık bulaştırmak ile ölümlerine yol açmak nedeniyle kullanılmasıdır. Örneğin, 2019 yılının Aralık ayı sonlarında Çin'in Vuhan Eyaleti'nde solunum yoluyla enfekte olan ateş, öksürük, nefes darlığı gibi belirtileri üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de teşhisi konulan Covid-19 virüsünün de biyoterör şüphesi olduğu ifade edilmiştir.

Sir Martin J. Rees;

*"Nükleer savaş tehlikesi hala zaman zaman üzerimizde beliriyor, Tek tesellimiz ise şu anda ABD ve Rusya'nın soğuk savaş sırasında konuştuğundan yaklaşık beş kat daha az silah bulunması ve bu ülkelerin daha düşük alarm durumunda olmaları, ancak günümüzde şimdi dokuz farklı nükleer güç var, ve bunun ötesinde daha küçük nükleer cephaneliklerin bölgesel olarak veya hatta teröristler tarafından kullanılma olasılığı her zamankinden daha yüksek. Ayrıca bazıları nükleer silahlar için kurulmuş olan komuta kontrol sistemlerinin, siber tehditlere karşı daha savunmasız hale geldiğini iddia ediyorlar. ... Nükleer silahlar 20. yüzyıl teknolojisidir. Ama bu yüzyılda yeni teknolojiler açısından büyük bir artış meydana geldi ki bunlar biyo teknoloji ve yapay zekâ konularında oldu. Öncelikle biyo teknoloji konusunda birkaç şey söyleyeceğim. Mikrobiyoloji teşhis, aşı ve antibiyotik konularındaki ilerlemeler, doğal salgınları kontrol altına alma konusunda umut verici sonuçlar sunmaktadır. Ancak aynı araştırmalar tasarlanmış salgınların ortaya çıkma olasılığı konusunu da gündeme getiriyor, ki bu aslında benim için bir numaralı korkum... Bence bu pandemiden öğrendiğimiz bir şey, dayanıklılığın verimlilikten daha önemli olduğudur."*⁸¹ şeklinde ifade etmiştir.

⁸⁰ Armağan, Kuloğlu. "El-Kaide Lideri Bin Ladin Operasyonu ve Sonuçları", **Ortadoğu Analiz**, Haziran 2011, Cilt:3, Sayı:30, s. 80.

⁸¹ Sir Martin J. Rees, **The World in 2050 and Beyond**, TÜBİTAK TBAE Scientific Turkey: Public Lecture Series, <https://www.youtube.com/watch?v=HnOQJxpr8Oo> (31.03.2023)

1.1.2.5. Siber Teknolojik Terör

Siber terörizme, teknolojik terör de denir. Uzmanlar, siber terörizmi yirmi birinci yüzyılda nükleer kimyasal ve biyolojik terörden sonra küresel barış ve güvenliği ile iletişim ve bilişim altyapısını tehdit eden en önemli bir terör türü olduğunu vurgulamaktadırlar. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru devletlerin güvenlik güçlerinin bilgi sistemleri, kamu kurum ve kuruluşları, banka ve finans kuruluşları, büyük şirketler hackerlerin gerçekleştirdiği siber terörün saldırılarına maruz kalmıştır. Bilişim ve iletişim teknolojilerinde kullanılan yazılımlarla sistemlerin çökertilmesi, bilgilerin çalınması veya yok edilmesi, yatırım ve kredi hesaplarında veya alışverişlerde gerçekleştirilen sahtecilik, vergilerin sistemden silinmesi gibi eylemler neticesinde milyarlarca dolar değerinde maddi kayıplara neden olabileceği ifade edilmektedir.⁸²

Bilişim ve iletişim alt yapı teknolojilerinin gelişmesiyle, dünyada vatandaşlık hizmetlerinde de dijital ortama taşınmasına neden olmuştur. Vatandaşların kendilerine ve ailesine ait birçok bilgiyi ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına gitmeden bilgi teknolojilerinin gelişmesi sayesinde mobil uygulamalar üzerinden detaylı bilgiye ulaşabilmektedir. İletişim ve bilişim teknolojileri insan hayatını kolaylaştıran bir unsurdur. Eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel, bilimsel araştırma, sanayi ve ticaret, devlet hizmetlerinde kamu kurum ve kuruluşlarında resmi yazışma ve mesajların dijital ortamda yapılması, bankacılık ve finans hizmetlerinin gerçekleştirilmesi gibi çok önemli, hayati faydalar ve kolaylıklar sağlamıştır. Bilişim ve iletişim teknolojileri esasen ilk önce ulusal ve uluslararası arenada milli savunma ve güvenlik alanında yeni icatlar ile uygulanmaya başlamasıyla ivme kazanmıştır. Merkezi bir sistemle karada sevk ve idare edilen insansız hava araçları, silahlı insansız hava araçları denizlerde insansız silahlı ve silahsız teknelerin kullanılması, hava araçlarında ise süpersonik akıllı füze teknolojilerinin kullanılması yine füze ve roket teknolojilerinin çağ atlamasıyla uzaydan, dünyaya ve diğer gezegenleri gözetleme, ses ve görüntü alma ile kontrol etme imkânı sağlamıştır. Şüphesiz her devlet bu teknolojilere sahip olmadığından kullanma imkânı bulunmamaktadır. Sadece gelişmiş devletler ile bu teknolojilere ciddi bütçe ayıran, milli güvenliği ve barışı tehdit altında olan devletler

⁸² Ulutürk, s. 20-21.

kullanabilmektedir. Bu teknolojiler çok büyük yatırım ve altyapı gerektiren, yetişmiş teknik ve ara insan kaynağını da gerektirmektedir.

Küreselleşen sermaye ve ticaret ile gelişen bilişim ve iletişim teknolojilerini, sadece devlet ve toplumlar değil aynı zamanda küreselleşen terör örgütlerinin de ilgi alanına girmiştir. Öyle ki, güvenlik ve barışı tesis etmek için, devletlerin tüm kara, deniz ve hava savunma amaçlı kullanılan konvansiyonel silah ve mühimmatlar, terör örgütleri tarafında da kullanılmaya başlanmıştır. Bunun nasıl mümkün olabileceği, ancak devletlerin istihbarat, savunma ve güvenlik kaynaklarının bilgi sahibi olabileceği bir olgudur. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle, çoğu hizmetlerin internet ortamında online olarak gerçekleştirilmesi insanların hayatını kolaylaştırırken diğer taraftan devletleri, siber güvenlikle mücadele kapsamında muhtemel olabilecek güvenlik açıkları noktasında ciddi tedbirlerin alınmasına zorlamıştır.

Siber terörü amaçlayan teröristler ve suç örgütleri, hedef devletin savaş uçaklarını, ulusal bankacılık ağlarını, banka hesaplarını, devlete ait gizli bilgi ve belgelerine ulaşılmasını, resmi ve özel sektör internet altyapılarının tahrip edilmesi gibi birçok teknik eylemi icra etme imkân ve kabiliyete sahiptirler. Teröristler hedefledikleri devletin savaş uçaklarını düşürebilir, banka hesaplarını bloke edebilir, elektrik ve nükleer tesislerini işlevsiz ve çalışamaz duruma getirebilir, kullanılan kamu ve özel sektör bilgisayar sistem ve yazılımlarını bir virüsle çok kolay etkisizleştirebilir. Bu eylemi hedef devlete yönelik dini, etnik, siyasal, ideolojilerini gerçekleştirmek ve ekonomik çıkar sağlamak kastıyla gerçekleştirenlere beyaz yakalı terörist ifadesi kullanılmaktadır. Siber terör, devletin bilgisayar sistemi üzerinden altyapısını kullanarak stratejik bir önem arz eden enerji, sağlık, eğitim, güvenlik, ulaşım, banka ve finans hizmetlerini sabote etmeyi amaçlar. Siber alandaki terör eylemlerini siber savaşta hedef devlete zarar vermek, stratejik savunma altyapısını tahrip etmek amacıyla devletler de gerçekleştirebilmektedir.⁸³ Siyasal, ideolojik, dini amaçlar, örgüte ve örgüt üyelerine finansal destek sağlamak amacıyla, ileri düzeydeki bilgi, teknolojik cihaz ve ekipmanlara yönelik terör eylemleri gerçekleştirilebilir.⁸⁴ Çağımızda İnsanoğlunun hayatını kolaylaştıran bir çok alanda kullanılan teknolojilere

⁸³ Zülküf, s. 27.

⁸⁴ Gül, s. 34.

yönelik olarak tehdit eden siber terörün nerede kim tarafından işlendiğinin tespit edilmesi son derece güçtür.

Sir Martin J. Rees siber terörle ilgili olarak dünyadaki herkesin güvende olana kadar kimsenin güvende olmadığını, insanın bir siber saldırıya neden olabilecek güçlü teknolojilerin kötüye kullanılması ⁸⁵ tehdidinden endişe duyduğunu ifade etmiştir.

1.1.2.6. Uluslararası Terörizm

Terörün çeşidine bakılmaksızın en az iki veya daha fazla devletin sınırları içerisinde meydana geliyorsa buna uluslararası terör denir. Terörün, birden fazla devlette ve bu devletlere bağlı bölge ve coğrafyada yaşayan halkın hak, mal ve can kayıplarına sebebiyet veren, bu terör eylemleri arasında illiyet bağı olan şiddet eylemlerinin meydana gelmesine uluslararası terörizm denir. Bu terör türü, devletlerce desteklenmesi halinde uluslararası boyutta sonuçlara yol açan eylemleri şeklinde de tanımlanabilir. Bu tür terörizm de siyasi amaçlarını gerçekleştirmek üzere şiddete maruz kalacak kişi ya da kurumların başka bir devlette bulunması dünya kamuoyunun dikkatini çekmek üzere birden fazla devlette terör eylemlerinin cereyan etmesidir.

Küreselleşmenin dünyada tüm sorunları çözeceğine dair olumlu düşünceler yaygınlaşarak devam etmektedir. Ancak, küreselleşmenin olumlu düşüncelere sahip olmayan Hirst ve Thompson, 1870-1914 yılları arasındaki dönemle karşılaştırıldığında dünyanın ekonomik, siyasî ve kültürel olarak daha az küreselleştiğini vurgulamaktadır. Hoog Velt, ise küreselleşmeyi, Avrupa küresel imparatorluklar dönemi ile karşılaştırıldığında, dünya nüfusunun büyük bir bölümü ve güneyde yer alan ülkelerin çoğunun küresel sisteme daha az dâhil edildiğinden bahsetmektedir. Küreselleşme terörizm ilişkisi incelendiğinde ise Kiras'a göre, küreselleşme terörizmin bölgesel olan yapısını küresele çevirmiştir. Bu teknoloji devrimi, terörist gruplarının çok yaygın, tehlikeli ve ölümcül olmalarından dolayı mücadele edilmesi zor bir hâle gelmesine sebep olmuştur.⁸⁶

Küreselleşen devletler ve ulusüstü şirketler geliştirmekte olan ve az gelişmiş devlet ve toplumların ekonomik, finans, ticaret, sanayi, sosyal, güvenlik ve savunma

⁸⁵ Sir Martin J. Rees, The World in 2050 and Beyond, TÜBİTAK TBAE Scientific Turkey: Public Lecture Series, <https://www.youtube.com/watch?v=HnOQJxpr8Oo> (31.03.2023)

⁸⁶ Kaya, s. 46.

gibi alanlarda İslam dünyasının sömürüldüğüne inanan yenilikçi, çağdaş, ilerici özgürlük ve bağımsızlık hareketlerinin yerini marjinal radikal dini grupların oluşmasına sebep olmuştur. ABD liderliğindeki Batılı devletler İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nde güçlenen komünizm, sosyalist sınıf ve ideolojilerine karşı panzehir olacağı düşüncesiyle *Yeşil Kuşak* ya da dini argüman olan radikal İslamcı hareketleri desteklemiştir. 1960 ve 1970'li yıllardaki siyasi, etnik-ayrılıkçı ve ideolojik akımlardan ders çıkaran devlet ve toplumlar, ABD liderliğindeki Batılı devletler uluslararası politikalarla, sonucundan emin olacakları hak ve menfaatleri uğruna, çok ses getirecek etkisi yıllarca sürecek, buna maruz kalan devlet ve toplumlarca hiç beklemedikleri, insanlığın hassas ve kutsiyetine inanılan İslam dinine tabii Müslümanları araç olarak kullanmıştır.

1980'li yıllarda dünyada İslam dinine tabii Müslüman devlet ve toplumlarının zarar gördüğü olaylara sahne olmuştur. Dünyada bu gidişata dur diyecek Allah katında, kendilerini hak yolunda *cihatçı* olarak gören grupların propagandaları sonucunda dini motifli örgütler kurulmuştur. Dünyanın gözü önünde cereyan eden Filistin'in işgali, 1967'de meydana gelen Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra Kudüs'ün kaybedilmesi, Irak'ın kitle imha ile nükleer silah olduğu gerekçesiyle işgal edilmesi, İslam devletlerinde, Hristiyan ve Yahudi olan dinlere tabii ABD ve Batılı devletlere yönelik artan tepkiler sonucunda kin ve nefrete dönüşmüştür. Bu kin ve nefret duygularının yoğunlaşması sonucunda, Batılı, Hristiyan ve Yahudi işgalci, kapitalist ve emperyalist olarak niteledikleri güçlere karşı siyasi, ekonomik ve din ekseninde hak yolunda, mücadele etmek için El-Kaide, DEAŞ/İŞİD gibi küresel dini motifli silahlı örgütlerin oluşumuna vesile olmuştur.⁸⁷

Ergin Ergül'ün aktardığına göre 11 Eylül 2001 yılından sonra uluslararası terör saldırıları küresel terör veya *hiper terör* olarak adlandırılmış, terörizme maruz kalan devlet ve toplumlarda günümüzde büyük siyasi ve mali krizlere, toplu göçlere zorlamak üzere uluslararası bağlantıları ihtiva eden ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Bu dönüşüm, narko-terör, kimyasal biyolojik ve nükleer terör ile siber teknolojik terörü şeklinde çeşitlenerek faaliyet ve eylemlerine devam ettiklerini ifade etmiştir.⁸⁸

⁸⁷ Gürbüz, s. 148.

⁸⁸ Ergin, Ergül. **Kara Ekonomi ve Aklama Suçu**, (Kara Ekonomi ve Aklama Suçu Uluslararası Hukuk Önleme Cezalandırma ve Müsadere Boyutları Sınırışan Suçlar Yolsuzluk ve Terörün Finansmanı Bağlantıları İle Yargıtay İçtihatları Işığında Suç Gelirlerini Aklamanın Anatomisi) Ankara, Adalet Yayınevi, 2008, s. 67.

ABD ve AB destekli NATO tarafından Irak'a operasyon düzenlenmesi, Irak'ın devrik lideri Saddam'ın yargılanarak idamı, rejim taraftarı asker, memur ve halka yapılan zulüm ve işkencelerin, bir gazeteci tarafından uluslararası kamuoyuna duyurulmasından sonra, dünyada ses getirmiştir. Irak'ta Saddam'a yakın üst düzey asker, polis, memur ve grupları ABD ve NATO askeri güçlere karşı mücadele sahası oluşturmak için Suriye'ye geçerek silahlı gruplar şeklinde örgütlenmiştir. Bu gruplar kimi zaman Suriye'de Esad'ın yanında savaştıkları, kimi zaman da Yemen'de Husileri destekledikleri, çoğu zaman Lübnan'da Hizbullah tarafından eğitim verildiği ya da Sincar modelinde terör örgütü PKK/YPG güçleri ile iş birliğine sevk etmiş, bu onları sınırları aşan, ulusötesi, terörist örgütler arasında silah, mühimmat, lojistik ve finansal destek gibi yardımlaşmalarını meşrulaştırmıştır.⁸⁹ DEAŞ güçlerinin Kobani olarak bilinen Ayn'el-Arap'a hücum etmesiyle birlikte bölgedeki YPG ile PKK'ya bağlı güçlerle sıcak çatışmalar yaşanmıştır. Bu sıcak çatışmalar sırasında PKK'nın Kandil kadrosu YPG ile birlikte DEAŞ'a karşı mücadele etmesi YPG güçlerinin kontrol ve hakimiyetin sağlanmasında söz sahibi olmuştur. DEAŞ'a karşı mücadele etme bahanesiyle PKK'nın Suriye'deki güçlerini destekleyen ABD, PKK/YPG arasındaki askeri ve stratejik iş birliği yapılmasına sebep olmuştur. ABD'nin PKK ile YPG arasındaki bu illiyet bağından rahatsızlığını dile getiren Türkiye PKK'nın bir kolu olan YPG'ye verilen ulusötesi yardımlarına karşı çıkmıştır. Suriye'de varlığını sürdüren PKK/YPG'ye 24 Ağustos 2016 tarihinde sınır güvenliğini tesis etmek üzere savunma yapmak değil önleyici ve engelleyici tedbirler kapsamında uluslararası alanda hukuki ve meşru zeminde sert güç olarak Fırat Kalkanı Harekatı'na başvurmuştur.⁹⁰ Uluslararası terörün amacı, siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlar elde etmek ve devletlerin sosyal dinamiklerini, uluslararası barış ve güvenlik ortamını, içişlerini, ulusal ve uluslararası hukuku hedef almaktadır. Hedef devletlerin uluslararası ilişkilerdeki müzakereler ve diplomatik ilişkilerini sabote etmek üzerine kurgulanan terördür. Bütün devletleri ve toplumları sindiren, yıldıran uluslararası terörizm nereden geleceği öngörülmeleyen bir tehdittir.⁹¹ Uluslararası terörizm, bir devletin siyasal sistemine karşı olacak sistem dışından planlanıp uygulanan şiddet veya şiddet

⁸⁹ Abdulvahab, Zaed. **Gölge Milisler: Irak'ta Paralel Devlet**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Bakış, 157, Mart 2021, s. 9.

⁹⁰ Ufuk, Ulutaş. Burhanettin, Duran. **Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesinin Kritik Dönemeci: Fırat Kalkanı Harekatı**, Türk Dış Politikası Yıllığı, 2016, s. 14.

⁹¹ Göce, s. 29.

yüklü tehdit eylemleri ihtiva ettiğinden yansımaları ve etkileri de uluslararası boyutlara ulaşır. Ulusötesi terör, uluslararası ilişkilerde müzakere ve diplomasiyi sabote etmek üzerinde kurgulanan, barış ve güvenlik ortamını tehdit eden, şiddet ve savaşı çağrıştıran eylemler bütünüdür.⁹²

Küresel terörizmin başlıca çıkış noktası, İslam'ı tehdit eden Müslümanlar için kutsal sayılan toprakların işgal altında olmasıdır. Burada neredeyse, sömürge karşıtı terörizmle eşdeğer temalar ortaya konulmuştur. Milliyetçilik ya da vatanseverlik olarak adlandırılabilen temalar, Müslümanlık ve din kardeşliği olarak değişmiştir. İşgal altında bulunan toprak/vatan olgusu, kutsal şehirler (Mekke ve Medine) ile gösterilmekte ve bu toprakların kurtarılması ile yeni bir düzen kurulması hedeflenmektedir. Terörizm insanoğlunun varlığından bu zamana kadar değişik yöntem ve taktikler uygulanması sonucunda devamlı gelişerek yaygınlaşmıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle yöntem, taktik ve örgütlenme yapıları ile eylemlerinde değişim ve dönüşüm olmuştur fakat amaç hep aynı kalmıştır. Dini istismar eden terör, dünyada sadece İslam ve Müslüman toplumlara karşı tehdit unsuru olarak görülmemiştir. Hristiyan dininde, Katolik, Protestan ve Ortodoks'ların, Musevilikte ise Yahudi toplumların mensup oldukları dinlerini üstün kılmak, dinde ve siyasette dünyada hâkim güç olmak için de ulusal ve uluslararası terörü doğrudan ya da dolaylı olarak destekledikleri değerlendirilmektedir. Bunun sonucunda da küresel terörizm, terörün nitelik açısından değiştirmemiştir ancak ortaya çıkma, kaynak oluşturma ve nicelik gibi unsurlar dikkate alındığında gelişim göstermiştir.⁹³

1.1.2.7. Narko Terör

Narko terörizm kavramı ilk defa uyuşturucu ticareti ile kaçakçılığı yapan suç örgütlerinin, 1983 yılında Peru'da narkotik polislerine yönelik gerçekleştirilen terör eylemleriyle devletin güvenlik yaklaşımlarını hedefleyerek halkı etkilemek amacıyla yaptıkları eylemleri niteleyen bir kavram olarak kullanılmıştır.

⁹² Gül, s. 25.

⁹³ Kaya, ss. 19-20.

Uzmanlar, narko terörizmin 1970’lerde başladığını ama 1990’lı yıllarda yoğun olarak kullanıldığını ifade etmektedirler.⁹⁴ Bu zaman aralığı incelendiğinde, Dünya’da değişik şekillerde sağ-sol gibi ideolojik görüşler, komünizm-sosyalist gibi siyasi ve sınıf akımlarının baş gösterdiği anarşik olayların cereyan ettiği yıllara denk gelmektedir. Avrupa’da Almanya’daki doğu-batı ayrımını ortadan kaldırarak birleşmesine sebep olmuştur. Ancak, komünizm-sosyalist ideolojileri ve sınıf öğretileri Sovyetler Birliğinde birleşme değil dağılması ile sonuçlanmıştır. Küreselleşme, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde başta uyuşturucu ticareti olmak üzere suç ve terör örgütlerine yeni bir finans kaynağı fırsatı sunmuştur. Terör örgütlerinin suç piyasasına yönelmesinin en önemli nedenleri arasında Soğuk Savaş’ın ciddi anlamda uygulandığı ve hissedilir derecede zirveye ulaştığı olgusudur. Düşman devlete karşı, terör örgütlerinin desteklenmesi şeklindeki beşinci kol faaliyetinin unsurları arasında yer alan devlet destekli terörizmin azalmasıdır. Terör örgütleri, savundukları ideoloji ve dini inanışları gereği, ilk başta uyuşturucu ticareti ile anılmak istememişlerdir. Ancak zamanla örgüt elemanı devşirmek, eylem ve faaliyetlerini gerçekleştirmek için bu işi suç örgütleriyle ortak yürütmüşlerdir. Bu anlamda; yirmi birinci yüzyılda bu ortak bağlantı ve iletişim narko-terörizm ile anılmaya başlanmıştır.⁹⁵ Uyuşturucu geliri elde eden terör örgütleri örgüt içerisinde bu görevi gerçekleştiren sorumlular üst düzeyde belirlenmekte, çok hassas ve gizlilik içerisinde yürütüldüğü rapor edilmiştir. Kolombiya sınırları içerisinde faaliyette bulunan FARC ve ELN terör örgütlerinin, uyuşturucu madde imalatı, sevki, ticareti ve kaçakçılığından yaklaşık 500 milyon ile 1,5 milyar dolar arasında finans kaynağı elde ettiği rapor edilmiştir.⁹⁶

Narko-Terörizmin, ulusal ve uluslararası boyutta derinleşerek, uyuşturucu ticareti yoluyla terör gruplarının faaliyetlerinin finansmanında, diğer taraftan devletin gelecek nesilleri olan genç ve dinamik insan kaynağını uyuşturucu bağımlısı yapılmak suretiyle tahrip eden, çekirdek ailelerin sosyal ve ekonomik olarak zayıflatan, devletin güvenlik güçleri ile muhatap otoritelerin topyekûn mücadele etmek zorunda kaldığı bir terör türüdür.⁹⁷

⁹⁴ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi, s. 148.

⁹⁵ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi, s. 148.

⁹⁶ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi, s. 149.

⁹⁷ Çora, **Terör Terörizm ve Ayrılıkçı Kürt Sorunu**, ss. 52-53.

1.1.2.8. İdeolojik Terör

Şerif Mardin *Din ve İdeoloji* adlı eserinde, Siyasal Fikirler Tarihi alanındaki ideolojiler, uzun süre, bireylerin düşüncelerini çelen kurallara aykırı etkenler olarak tanımlanmıştır.⁹⁸ Siyasal bilimler alanında çalışanlar ideolojileri ekseriyet Locke, Rousseau veya Marx gibi yazarların fikirlerinin melezleşmiş yozlaşmış halleri olarak yorumlamışlardır. Sabine göre Faşizm, Hegel'in ve Nietzsche'nin fikirlerinin yozlaştırılmış olduğunu ifade etmiştir.⁹⁹ Mardin'in aktardığına göre ideoloji, toplumun stratejik işlevlerinin başat ideolojileri bu perspektiften bakıldığında, insanlara yol yordam göstermeye yarayan bir haritaya benzetmektedir.¹⁰⁰

1960'lı yıllarda dünyanın değişik coğrafyalarında ve büyük başkentlerde devletin siyasi güce karşı sol ideolojiye tabii gençlik hareketleri başlamıştır. Fransa'nın başkenti Paris'te Mayıs 1968'de gençlik ayaklanmasının diğer devletlere yayılmış gençler üzerinde kayda değer etkiler bırakmıştır. Bu yıllarda dünyadaki gençlik hareketleri devletlerin siyaset sosyal ve ekonomileri olumsuz etkilemiştir. Öyle ki bu gençlik hareketleri 1968'li yıllarda Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Türkiye'deki gençlik hareketleri belirli ideolojik çevrelerin finans desteği ve kontrolünde çok şiddetli protesto mitingleri, kamu malına zarar verme şeklinde cereyan etmiş, iç güvenliği tehlikeye maruz bırakan çatışmalara neden olmuştur. Türkiye'de sağ-sol ideolojileri üzerinden sivil toplum kurumları, sendikalar, işçiler, orta ve yükseköğretimdeki öğrenci ve akademisyenleri kutuplaştırmıştır. Türkiye'deki bu hak arama talepleri siyasi ve ekonomi, sosyal ve güvenlik, sanayi ve ticaret hamlesini olumsuz etkilemiştir. Türkiye'de kalkınma hamlelerinin yapıldığı 1960'lı yıllarda hem sol hem de sağ görüşlü ideolojiyi destekleyip genç kuşakları terörize eden dış destekli unsurların varlığı çok sonradan anlaşılmıştır. Türkiye'de 1960 Anayasasının topluma kattığı özgürlük ortamında radikal sol ideolojiye sahip dernek, vakıf, kulüp ve federasyon gibi sivil toplum kurum ve kuruluşları adı altında örgütlenmiştir.

Kuyaksil'e göre, belli bir ideoloji etrafında birleşmek terörist yapılanmalarının dayanak ve hareket noktasını oluşturur. Terör organizasyonu olarak

⁹⁸ Şerif, Mardin. **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayınları 14, İstanbul, 28. Baskı, 2021, s. 20.

⁹⁹ Mardin, Din ve İdeoloji, s. 20.

¹⁰⁰ Mardin, Din ve İdeoloji, s. 25.

tanımlamak üzere siyasi bir düşünce merkezinde belirli bir amaca mahsus yöneltlen birey ve grupların varlığı söz konusudur. İdeolojisiz bir şiddet eylemi terör olarak tanımlanmamakta ancak bir asayiş eylemi ya da suç örgütü kapsamında değerlendirilir. Suç örgütleri çıkar amaçlı, güç gösterilerine sahne olacak şiddet eylemleri, can ve mal kayıplarıyla sınırlıdır. İdeolojik Terör; Soğuk savaş dönemi olarak nitelendirilen yıllarda dünyada toplumları Marksizm, Leninizm, Maoizm ve komünizm gibi öğretiler siyaset, ekonomik ve sosyal alanlarda meydana gelmiştir.¹⁰¹

Terör örgütleri, devlet ve toplumlarda ideoloji ve inançlarını normal yol ve yöntemlerle hayata geçirecek güç ve kabiliyette olmadıkları için canı pahasına varlıklarını terör eylemleriyle ispatlamaya çalışmaktadırlar. Dini, milleti, çeşidi ne olursa olsun, terör örgütlerinin gerçekleştirdikleri vahşi eylemleri sonucunda yüzbinlerce masum insanların ölümüne, zorunlu göçe, açlığa, sefalet, aile travmalarına neden olmuştur. Terim olarak ideolojinin kendisi terörist eylemlerine rehber ve kaynaklık etmesi sonucunda terörizmin asıl unsurunu oluşturur.¹⁰² Planlanan eylemlerin uygulanması noktasında şiddetin dozajı, seçilecek hedefler hem örgüt propagandasının icra edilmesi hem de örgüte finans kaynağı ve eleman kazandıracak şekilde ifa edilmektedir. İdeolojik terör, Soğuk Savaş dönemini kapsayan 1960-1970 yılları arasında siyasi bir felsefe veya ideolojik bir düzeni tesis etmek amacıyla demokratik ve hukuk kurallarına aykırı bir yöntemle, gerilla güçleri tarafından silah zoruyla mevcut siyasi gücü ve rejimi devirmek motivasyonu ile ortaya çıkmıştır.

1.1.2.9. Devlet Destekli Terör

Devlet destekli ya da dış devlet destekli terörizm, uluslararası ilişkilerde bir devletin, hedef devletin ekonomik, siyasi, dini veya etnik açıdan dış terörizm vasıtasıyla her alanda gelişimine zarar vermek ve yıpratmaktır. Sanayinin gelişmesiyle artan ticaret ve üretim hacmi, yeni pazarlar ve tüketici kitlelerine ulaşma gayreti, gelişen iletişim ve bilişim teknolojileri sayesinde tüm dünyaya yayılması, küçülen dünyada, küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Dünyada iletişim ve bilişim

¹⁰¹ Kuyaksil, s. 84.

¹⁰² Gücenmez, s. 16.

teknolojilerinin gelişmesiyle, küreselleşen ticaret ve finans hakimiyeti, zengin devletlerin daha zengin, yoksul devlet ve toplumların da daha yoksul olmasına sebep olmuştur. Küreselleşme, insan hakları ve demokrasi kavramlarının yaygınlaşmasına yol açmışsa da temel ve ulusal kültürlerin zayıflanmasına, ulus-devletlerinin dünya kamuoyundaki egemenliklerinin sınırlanmasına sebep olmuştur. Dünyanın hangi bölgesinde değerli yeraltı, yerüstü madenleri ve enerji kaynakları varsa orada bir karmaşa, huzursuzluk, siyasette iktidar ve muhalif kavgaları, iç ve sınır çatışmaları, insan hak ihlalleri, işgal, kıyım, terör eylemlerinin yaşanması tesadüf değildir. Bu bölgelerde yaşayan toplumların tek temennisi buradaki değerli yeraltı, yerüstü madenleri ve enerji kaynaklarını hakça ve adil bir şekilde kendi halkları arasından paylaşılmasıdır.

Emre Kongar Küresel Terör ve Türkiye adlı kitabında;

*“Gerek devletlere karşı özerklik eğilimi taşıyan alt kültür gruplarının terörist saldırıları, gerekse gittikçe yaygınlaşan ve bireysel olarak kullanabilen teknolojik silaha dönüştürülen uçaklar, terörizmi gitgide yaygınlaştırmıştır. Bir yandan iç savaş niteliğindeki askeri saldırılar, öte yandan, intihar eylemleriyle öne çıkan bireysel terör, bütün bu ayrılıkçı eylemlerin ortak özellikleridir. Böyle bir saldırı terörist yöntemleri gitgide yaygınlaştırmakta, kendilerine karşı terörist yöntemler, kullanılan ulus-devletler de kendilerini korumak için aynı yöntemlere başvurması sonucunda terörizmi de küreselleşmektedir.”*¹⁰³ şeklinde ifade etmiştir.

Kuyaksil’e göre yirminci yüzyılda ABD ve Batılı devletler tarafından demokrasi, kapitalizm ve liberalizm gibi soyut değerleri diğer tüm devletlere yaymaya çalışmıştır. Bu değerleri NATO ile BM şemsiyesi altında diğer üçüncü dünya devletleri üzerinde geliştirilen yeni stratejiler yoluyla yaymaya çalışılmıştır. Bu stratejilerin uygulanması sürecinde, hedef devletlerin siyasi ve ekonomik olarak sosyalist doğu bloğuna kaymamaları için tedbir olarak sol teröre karşı sağ terör ile dini istismar eden terör siyaseti yürütülmüştür. Bu siyasetin uygulanması sonucunda ise NATO’nun düşmanını simgeleyen kırmızı rengi, İslam dinine mensup Müslüman cemaat ve grupları komünizme panzehir olarak öne sürmeyi temsil eden ve *Yeşil Kuşak* Teorisi olarak adlandırılan yeşil renge dönüşmüştür. Emperyalist ve kapitalist devletlere tabi çok uluslu şirketlerin sanayi, teknoloji, ticaret ve finans sektörlerinde küresel aktör haline gelmiştir. Çok uluslu şirketlerin dünyada siyasi ve ekonomik güce hâkim olmaları diğer devletlerin ekonomi ve finans piyasalarına da müdahale etme kabiliyet ve imkanına sahip olmuştur. Örneğin, Afrika’da,

¹⁰³ Emre, Kongar. **Küresel Terör ve Türkiye**, Remzi Kitabevi, 14. Basım, İstanbul, Haziran 2016, s. 31.

Ortadoğu’da ve dünyanın değişik bölgelerinde ABD, İngiltere ve Almanya’ya ait dev enerji şirketleri arasındaki çıkar çatışmaları, diğer devletlerde ihtilallere iç çatışmalara neden olmuştur.¹⁰⁴

Son yıllarda Ortadoğu’da Kuzey Afrika’da meydana gelen terör olayları ile siyasi ve ekonomik krizlerin nedeni güçlü devletler ile bu devletlere bağlı çok uluslu şirketlerin çıkar çatışmaları ile küresel güç çekişmelerinin sahası haline gelmiştir. Bu bölgesel düzlemde yürütülen diplomaside karşılıklı psikolojik güç ile ticaret savaşlarına sahne olan ikili mücadele alanı oluşturmuştur. Bu alanda bir tarafında ABD ve Avrupa ülkelerinin birlikte hareket ettiği blok, diğer taraftan ise Rusya ve Çin’in ortak hareket ettiği blok oluşmuştur. Ortadoğu’daki çatışmalara kaynaklık eden küresel güç ve rekabet üstünlüğü kurma stratejileri, kimi zaman sahadaki aktörleri etkileyerek harekete geçirmiştir.¹⁰⁵ İran, ABD’ye karşı Devlet Dışı Silahlı Örgüt (DDSÖ) olan El-Kaide’nin 2002-2010 yılları arasında lider ve üyelerine güvenli liman, 1963-1973 yılları arasında ise silah, lojistik yardımı ve destek vakası kaydedilmiştir.¹⁰⁶ Irak, Suriye’ye karşı 1980-1982 yılları arasında DDSÖ olan Müslüman kardeşlere ait üyelerine güvenli liman desteği vakası kaydedilmiştir.¹⁰⁷ Suriye, Türkiye’ye karşı 1984-1998 yılları arasında hem PKK’nın lider ve üyelerine güvenli liman hem de 1984-1992 yılları arasında eğitim kampı desteği sağlamıştır.¹⁰⁸ Yunanistan, Türkiye’ye karşı 1992-1998 yılları arasında PKK’ya ofis ve eğitim kampı açma izni ile silah ve lojistik desteği sağlamıştır.¹⁰⁹ Birleşik Krallık, Belçika, Fransa, İspanya, Almanya, Hollanda, İtalya, Suudi Arabistan ile Pakistan gibi devletler, ABD’ye karşı 2001-2010 yılları arasında El-Kaide üyeleri ile liderleri için güvenli liman, ofis açma, eğitim kampı, finans, silah ve lojistik yardımı sağladıklarına dair bireysel vakalar kaydedilmiştir.¹¹⁰

Devlet destekli terör, soğuk savaş döneminde, Sovyetler Birliği tarafından Afganistan’ı ele geçirdikten sonra ABD tarafından bir İslam mücahidi olarak tanımlanan Usame Bin Ladin’e örgüt ve eğitim ile finans desteğiyle güçlendirilmiş ve

¹⁰⁴ Kuyaksil, s. 85.

¹⁰⁵ Ahmet Emin, Dağ. **Ortadoğu’da Küresel İç Savaşlar**, ORDAF, 17 Aralık 2014.
<https://ordaf.org/ortadoguda-kuresel-ic-savaslar/> (21.05.2021).

¹⁰⁶ Belgin, Şan Akça. **Maskeli Devletler, Uluslararası İlişkiler ve Silahlı Örgütler**, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim, 2021, s. 208.

¹⁰⁷ Akça, s. 231.

¹⁰⁸ Akça, s. 231.

¹⁰⁹ Akça, s. 232.

¹¹⁰ Akça, s. 236.

büyük bir güç haline getirilmiştir. Soğuk Savaş stratejisinin sona ermesinden sonra ABD’li Huntington gibi yazarlarında geliştirdiği stratejilere göre dini referansı esas alan bu güç, bu defa kendisini oluşturan desteğe karşı siyasal İslam mücahidi sıfatıyla tehdit olarak görülmüştür.¹¹¹

Emre Kongar’a göre, küreselleşmenin iki kaynağının bulunduğunu, bunlardan birinin teknolojik, diğerinin ise siyasal olduğunu belirtmiştir.¹¹² Soğuk Savaş’ın sona ermesinden sonra devletler terörizme farklı yol ve yöntemlerle destek vermişlerdir. Devletlerin gayri nizami yol ve yöntemlerle terör örgütlerine eğitim kampı, lider ve üyelerine güvenli barınaklar sağlaması, yaptığı nakit ve aynı desteklerle terörü sembolik bir eylem olmaktan çıkarmıştır. Bu destek sayesinde terörizm, doğurduğu netice itibarıyla de politik, ekonomik, sosyal ve psikolojik açısında yıkıcı hale gelmiştir. Adalet ve hukuk mekanizmalarının devreye alınmasında devletlerin desteği ile hukuk uygulamaları bertaraf edilerek teröristler yargılanmaktan kurtarılmaktadır. Terör örgütü lider ve üyelerine siyasi olarak devlet destekleri ile güvenli yerlerin temin edilmesi uluslararası terörizmle mücadeleyi engellemektedir. Devletlerin terörizme destek vermeleri devletlerarasında anlaşmazlık ve çatışmalara sebep olduğundan son derece tehlikelidir.¹¹³

1.2. TERÖRİZMİN ORTAYA ÇIKMASINA ETKİ EDEN ETMENLER

Terörizm, siyasi, ideolojik, etnik, dini referans ve dürtülerle ortaya çıkmıştır. Terörizme başvuran grup ve örgüt üyelerinin bulundukları devletlerde, toplumdan ayrılarak ideolojik, etnik ve dini anlamda bir lider etrafında kısa sürede örgütlenmesi mümkün değildir. İlk etapta üyelerini ve sempatizan gruplarını resmi bir siyasi oluşum, hizmet hareketi, devlete yakın medya, cemaat ve tarikat, birlik, kooperatif, dernek, vakıf, konfederasyon, ticari işletme ve şirket bünyesi ile meslek birlikleri adı altında kurulmaktadır. Terörizme meyilli olan birey ve örgütler, ulusal ve uluslararası alanda, bölgesel ve küresel güç haline gelene kadar orta ve uzun vadede mevcut kimliğini koruyarak bazen tarafsız tutum ve davranış içerisinde bazen de kendilerinin görüşüne katılmayan siyasi iktidarları da destekleyerek, belli bir ekonomik güce

¹¹¹ Kongar, s. 17.

¹¹² Kongar, Küresel Terör ve Türkiye, s. 18.

¹¹³ Gül, s. 31.

oluşana kadar resmi oluşumlarına devam ederler. Bu terörist oluşumlar, uluslararası ilişkilerde, terörizmi caydırıcı bir unsur olarak kullanacak devletlerin de desteği ile hedef devletin, muhalif siyasi iradesinden referans bulan, yönetsel süreçte devletin her kademesinde belli bir güce sahip bürokratlar aracılığıyla, gizlilik içerisinde güvenlik ve istihbarat noktalarında bilgi sahibi olmuşlardır. Örneğin FETÖ/PDY terör örgütü gibi. Buraya kadar her şey normal seyrinde devam etmekle birlikte, kamu güvenliği, savunma, ekonomik, eğitim, sağlık, adalet alanlarında hedef devletlerin stratejik hedef ve politikalarına göre hareket edilmemektedir. Uluslararası ilişkilerde devletlerin kendi mutlak hak ve menfaatleri, başka komşu bir devletin lehine ya da aleyhine hedef devletin dış ve içişlerine müdahil olmak, muhalif güçleri kışkırtmak suretiyle iç karışıklığa yol açmasına sebep olmuştur. Siyasi ve ekonomik krizleri tetiklemek, devletin güvenlik ve savunma güçlerini darbe ve muhtıralara sevk etmek gibi tamamen belli bir ideoloji, etnik ve dini terörizme hizmet eden birey ve örgütleri silah, mühimmat, lojistik, örgüt lideri/üyelerine korunaklı liman ve finansman desteği sağlamak suretiyle şiddet ve terör eylemlerine ortam hazırladıkları bilinmektedir. Terörün izlediği bu stratejik hedef, yol ve yöntemlerle hedef devletten siyasi haklar yönünden iktidarın, yaşadığı bölge ve coğrafyadaki toprak parçasının ise kendi hakkı olduğunu iddia ederek uluslararası hukuk çerçevesinde meşru müdafaa hakkını kullanmak için yasa dışı silahlı güçlerle şiddete başvurusudur. Şiddet içeren eylemlerin hepsi terör eylemi olarak değerlendirilmemektedir. Terörizm, siyasal, ideolojik, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, dini, etnik-kültürel sebeplerin yanı sıra, tarihi yaşanmışlıklar, devleti yöneten siyasi iradenin tahakkümü, hukuk ihlalleri, temel hak ve özgürlüklerin ihlali gibi birçok sebeplerden dolayı ortaya çıkmıştır. Bu sebeplerden bazılarını aşağıdaki başlıklar altında kısaca açıklanması faydalı olacaktır.

Adnan Kara'ya göre; 2000'lerden itibaren Ortadoğu coğrafyasında meydana gelen olayları Birinci Haçlı Seferleri'nden sonra yaşanan tarihsel sürece benzetmektedir. El-Kaide örgütüne 11 Eylül'de ABD'deki ikiz kulelere gerçekleştirilen terör eylemlerinden sonra görevde olan ABD Başkanı George W. Bush *"Terörizme karşı bu bir Haçlı Seferidir. Bu savaş zaman alacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalıdır."* demiştir. Bu terör eylemlerinden kısa bir zaman içinde ABD Dışişleri Bakanlarından Henry Kissinger de *"Bu savaş, Müslümanlarla Hristiyanların değil, Müslümanlarla Müslümanların savaşı olacaktır."* demiştir. Bu söylemle aslında

arka planda asıl gücün kendileri olduğunu tasarlanan stratejilerinin bilinçaltının açığa çıktığını ifade etmiştir. Bu strateji çerçevesinde El-Kaide, Boko Haram, DEAŞ hatta FETÖ/PDY gibi örgütleri doğrudan ya da dolaylı yol ve yöntemlerle destekleyerek Müslüman halkın yaşadığı bölge ve coğrafyalarda sistematik bir yaklaşımla devamlı huzursuzluk ve kaos ortamı yaratılarak zayıf ve güçsüz kalmasına sebep olmuştur.¹¹⁴

1.2.1. Sosyo-Ekonomik Nedenler

Devlet, rejim ve toplumda, siyasi olarak yürütülen politikalar sonucunda, işsizlik, yoksulluk, nüfus yapısı, eğitim, barınma gibi unsurlar sosyo-ekonomik etmenler arasında sayılmaktadır. Bu terör türü özellikle az gelişmiş devletlerde yürütülen hatalı ve taraflı politikalar sonucunda, yüksek enflasyon, rüşvet, yolsuzluk, kara borsa, döviz ve cari açıkları neticesinde toplumun günlük ihtiyaçlarını karşılamayacak boyutlara varmasıdır. Toplumun ekmek, su, enerji ve gıdaya ulaşamaması, işsizlik, yoksulluk, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetleri ile adalet ve hukuk alanında toplumun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılanamayacak boyutlarda taraflı kararların uygulanmasıdır. Güvenlik ve kolluk güçlerinin halkına karşı şiddet, işkence, faili meçhul cinayetler gibi keyfi uygulamaları saymak mümkündür. Toplumda hukuk ve adalet mekanizmalarının hiç ya da zamanında işletilememesi, kamuya ait mal, hizmet ve yapım işlerinin ihalelerinin iktidara yakın firma ve gruplara verilerek haksız kazanç elde edilmesi, yaşam, mülkiyet, ikamet gibi temel hak ve hürriyetleri ile insan hak ihlalleri, hukuk normlarını uygulayan adalet mekanizmalarının muhalif güçlerin aleyhine, siyasi iktidar, grup, tarikat ve cemaatlerin lehine hizmet etmesi, terörizme sebep olan etkenlerdir. Geçmişte güçlü savaşçı imparatorluk, krallık, devlet ve rejimlerin, barış ve güvenliği tesis eden, hak, hukuk ve adalet, sosyal ve kültür, sağlık, eğitim, ekonomi ve ticaret alanındaki hizmet ve çalışmaları sayesinde günümüze kadar intikal etmiş, böylece insanoğlu dünyada devamlılığını ve yaşamını sürdürebilmiştir. Şüphesiz bu güç sayesinde çok zayıf imparatorluk, devlet, rejim, toplum, kabile ve dere beyliklerinde yok olmasına sebep olmuştur.

¹¹⁴ Adnan, Kara. “Ortadoğu’nun Değişmeyen Kaderi: Haçlı Kontluklarından Kantonlara” Türk Akademik Araştırmalar Dergisi, **Uluslararası Multidisipliner Kongresi**, Otto Yayınları, Antalya, 12-14 Ekim 2018, s. 31.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında sanayinin gelişmesi ile gelişen devletlerin pazarı haline gelmiş, sanayi ve kalkınmada az gelişmiş, demokrasisi tam olgunlaşmamış devletlerde, çalışma saatlerinin fazla olması, sigortasız ve düşük ücret karşılığında istihdam edilmesi, yoksulluk, işsizlik, iskan ve imar gibi altyapı problemleri, enflasyon, yolsuzluk, çete, mafya ve suç örgütlerinin artması, askeri darbeler, sınır çatışmaları, göçe zorlanması, güvenilir olmayan merkezi ve mahalli idare seçimleri, banka ve finans kurumlarının şeffaf olmayan yüksek döviz kurları ile faiz oranları gibi kronikleşen siyasi ve ekonomik krizler meydana gelmiştir.

Kronikleşen siyasi ve ekonomik krizler, adaletsiz gelir dağılımı, zengin ve fakir arasındaki uçurumun giderek büyümesi gibi toplumu olumsuz etkileyen unsurların bir arada yürümesi sosyolojik ve psikolojik olarak toplumdaki bazı birey ve gruplar bu ortamda yaşamanın ölmek ile eşdeğer olduğu görüşü ile ideolojik, etnik ve dini terörizme başvurmaktadır. Gelişmekte olan devletlerde, suç örgütleri ile ideolojik ve köktendinci örgütlerle terörize olmalarına uygun bir ortam hazırlamış, yeraltı yerüstü zengin maden ve enerji kaynaklarına ulaşmak, siyasal ve iktidar güce sahip olmak, sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin sağlanması konularında çıkan çatışmalar neticesinde bölgede köktendinci *cihatçı* yeni grupların oluşmasını kolaylaştırmıştır. Afrika bölgesinde bulunan devletlerde ve kuzey Nijerya'da devlet tarafından ayırıcı politikalar sonucunda ayrıışan gruplar mevcut sınırları aşarak yöresel ve bölgesel olarak örgütlenmişlerdir.¹¹⁵

1.2.2 Siyasal Nedenler

Devlet ve toplumlarda terörizmi tetikleyen en önemli etkenlerden biri hiç şüphesiz siyasi otoritelerin halklarını yönetme süreçlerdeki icraatları sonucunda ortaya çıkan taraflı hatalı ve kronikleşen kararlarıdır. Yirminci yüzyılın başlarında Avrupa'daki imparatorluk ve krallıklar insanlığın temel hak ve özgürlükler, demokratik ve sosyal hukuk alanlarındaki değişim ve dönüşümler sonucunda hükmetme ve yönetim yetkilerini halkın tercih ettiği partilere devretmiştir. Bu partiler dışında oluşan rakip ve muhalif partilerin kurma teşebbüsleri olmuştur. Fakat siyasi

¹¹⁵ Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği, **Afrika'da Cihatçılık: Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği**, İstanbul, Mart 2016, Rapor 15, s. 15.

sembol olarak kalan imparator ve krallıklar ile mevcut tek partili rejim tarafından hemen benimsenmemiştir. Böylece imparator ve krallığa yakın olan tek partili rejimler tarafından yeni partilerin daha kurulma sürecini tamamlamadan kapatılmaları sağlanmıştır. Kapatılan parti kurucuları da ya idam edilmiş ya da sürgüne gönderilmiştir. Bu siyasi iklimde radikal partilere karşı ve muhalif başka partilerde zaman zaman yükseliş göstermiştir. Bu yükseliş toplum içerisinde kutuplaşmalara neden olmuştur. Toplumda meydana gelen kutuplaşma süreci daha sonra taraflar arasında karşılıklı şiddet eylemlerine sahne olmuştur. Devleti yöneten siyaset kurumu ile halk ya da belli bir zümre arasında hiçbir zaman adil ve hakkaniyetli bir denge kurulamamıştır. Bu siyasi dengenin kurulamaması sonucunda da devlet adına siyasi gücü elinde bulunduran iktidar kendi ideoloji, din mezhep ve etnik kimliği dışında kalan zümrelere karşı sistematik şiddet uygulamaya başlamıştır.

İktidarın kendi halk ve toplumuna karşı sistematik baskı ve şiddet sonucunda da terör meydana geldiği gibi devlet ve rejimin yokluğu, yetersizliği, devlet otoritesinin zayıflığı gibi nedenlerde de terör ortaya çıkabilmektedir. Bu durum da devletleri devlet yapan halk tarafından ortak bir akıl ile konsensüs sağlanmış anayasada çerçevesi kurgulanacak hak, hukuk ve adalet mekanizmalarının çok dengeli adil yürüyen bir sistemin varlığı önem arz etmektedir.

Devletlerde son yıllarda komşu devletlerle olan sınır çatışmaları, toprak talepleri, göstermelik referandum sonuçları ile kendi lehine bağımsız ve federatif eyalet ve bölgeler oluşturmak, siyasi ve ekonomik krizlerden dolayı konvansiyonel ordu ve silahlarla askeri güç kullanma eğilimleri baş göstermiştir. İki komşu devlet, aynı devlet içerisinde farklı siyasi gruplar arasında ya da başka devletlerle olan ihtilaflardan dolayı baş gösteren işgal ve silahlı çatışmalarda, devletler son yıllarda vekalet savaşları diye adlandırılan yöntemlerle, resmi olmayan illegal yapılar, silahlı devlet dışı aktörler, milis güçler ile bölgesinde etkin ve güçlü olan terör örgütleri sahada aktif olarak operasyonlara katılmıştır. Bu silahlı operasyonlarda yüzbinlerce insanın salgın hastalıklardan, susuz ve gıda yetersizliğinden ölmesine, milyonlarca insanın yerlerinden ve yurtlarından ayrılarak zorunlu göçe tabii tutulmasına, organize suç ile terör örgütleri tarafından insan, organ, uyuşturucu, silah ve mühimmat kaçakçılığı gibi suçların işlenmesine zorlanmaktadır. Bu insanlık dışı olaylar zincirinden öyle bir durum ortaya çıkmaktadır ki, dezenformasyonla kimin haklı,

kimin haksız olduğu ortaya konulamamaktadır. Bu kaotik ortamda devlet destekli terör örgütlerinin, silahlı devlet dışı aktörler ile milis güçlerin yeni silah ve mühimmatların denendiği ortamlara sahne olmuştur.

Devletin aşırı baskıcı karakter yapısı devleti zayıflatıp çökmesine zemin hazırlarken aynı zamanda şiddet temelli karşı ve rakip grupların da artmasına neden olmaktadır. Bütün siyasi güçleri elinde bulunduran ve monarşi rejimlerle yönetilen ve Afrika ve Ortadoğu devletlerinde 2011 yılı içerisinde sosyal medyada örgütlenerek mevcut siyasi düzene karşı bazı siyasi taleplerde bulunmak üzere halk ayaklanmaları meydana gelmiştir. Arap coğrafyasında meydana geldiği için literatürde Arap Baharı olarak ifade edilen Suriye, Libya, Yemen ve Mısır'daki halk hareketleri sürecinde bu rejimlerce uygulanan şiddet ve baskıcı güvenlikçi yaklaşımlar, halkın içinde körüklenen bir şiddete dönüşmüştür. Suriye'de olduğu gibi toplumda iktidara bağlı, tarafsız gruplar ya da fikir, etnik, ideoloji ve dini ayrışmalara sebep olmaktadır. Bu ayrışmalar zamanla toplumsal ve siyasal alanda mevcut düzene ve iktidara karşı illegal yapı ve gruplara dönüşmektedir.¹¹⁶

Ortadoğu'daki halk hareketlerinin şiddetlenerek bir çatışma iklimine dönüşmüş, mevcut siyasi otorite ile rakipler arasındaki iktidar olma yarışı diğeri ise farklı dini mezhep, etnik grup ya da ideoloji mensupları arasındaki varlık mücadelesine sahne olmuştur. Dini istismar eden terör örgütlerinin farklı dini mezhep çatışmalarındaki en büyük motivasyonun dünyevi bir dava için canını ortaya koyarak ahirette cennete gidileceği inancıyla, mevcut siyasi ve rejim güçleri karşısındaki mezhep ve toplumlara karşı yıkıcı, en ağır işkence yöntemlerini uygulamak suretiyle ortadan kaldırmaktır.¹¹⁷

Ergül, devletlerin terörle mücadele etmek amacıyla uygulanan güvenlikçi tedbirler de evrensel insan hakları ile hukuk devletine karşı ciddi bir tehdit oluşturacağını ifade etmektedir. Halkını terörden korumak kaygısından hareketle devletler insan hak ve özgürlüklerini önemli ölçüde kısıtlayabilmektedir.¹¹⁸ Devlet ve rejimlerin, kendi siyasi, ideoloji ve dini inançlarından olmayan muhalif birey ve grupların hak ve özgürlükleri kısıtlamakla kalmayıp, işkence, infaz, yargı tarafsızlığının tehlikeye atılması, vatandaşların uluslararası sözleşmelere aykırı bir

¹¹⁶ Yeşiltaş, s. 21.

¹¹⁷ Dağ, <https://ordaf.org/ortadoguda-kuresel-ic-savaslar/> (21.05.2021).

¹¹⁸ Ergül, s. 70.

şekilde ülkeden atılması, azınlıklar, gazeteci, yazar, medya çalışanlarıyla insan hakları savunucularına yönelik ceza tedbirlerine başvurulması, vatan haini yada terörist ilan ederek orantısız güç kullanmak suretiyle insani olmayan muamelede bulunması gibi uygulamalar siyasi etkenler olarak açıklanmaktadır.

1.2.3. İdeolojik Nedenler

Terör örgütleri düşünce, dünya görüşünü siyasi fikirlerini başka grup ve bireylere propaganda faaliyetleri yoluyla empoze etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlar kategorik olarak terörizmin ideolojik boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Terör grupları tercih ettikleri ideolojik amaçlarına göre gerçekleştirecekleri eylem ve taktikleri diğer gruplardan ayırmaktadır. Marksist, Leninist, Maoçu, sağ ve sol ideolojisi, alt-üst kimlik ayrışması sonucunda ırk, soy, aşiret, kabile gibi bölücü etnik ayrılıkçı ideolojiler ile farklı din, inanç ve mezhebe tabii olan kesimlere karşı, şiddet, tehdit, korkutma, yıldırma, baskı ve nihayetinde silahlı güç kullanılarak benimsetmeyi amaçlamaktadır.

Dini istismar eden Boko Haram, İslam dini inanç, değerler ve ritüellerini, peygamberlerin söz ve davranışlarına inanmak üzere 2010 yılından itibaren örgütün ilk ismi “Ehli Sünnet için Dava ve Cihat’a Davet” hareketi olarak ortaya çıkmıştır. Bölgesinde, İslam dini ideolojisi altında, Müslüman halkı kendi görüş ve inançlarının muteber olduğunu, Batılı güçlerin bu görüş ve inanca aykırı olduğunu öne sürmüştür. Boko Haramın Batılı eğitim kurumlarına karşı “Batılı eğitim yasaktır” sloganıyla başlatmasının temel amacı; Nijerya’da İngilizce dili ve edebiyatının ülkelerinde öncelikli olarak öğretilmesi politikasının, Nijerya kökenli Müslümanların dil, edebiyatı ile kültürel ve dini kimliğini yozlaştıracak faaliyetler olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.¹¹⁹ Öyle ki, Nijerya’da yapılan seçim sonucunda iktidara gelen Hristiyanlar, muhalif durumda olan kuzeydeki Müslümanları hakimiyetleri altına almaya çalıştıklarını iddia etmektedir.

Avrupa’da son yıllarda aşırı sağ ideolojii hakim kılmak üzere hızla yayıldığı, ideolojilerini baskı ile kabul ettirme mücadelesi verdiği gözlemlenmiştir. Bazı siyasi partiler, gruplar ve sivil toplum örgütleri tarafından aşırı sağ ideolojisini internet,

¹¹⁹ ORDAF, Rapor 15, s. 122.

sosyal medya kanalları, sokak gösterileri ve mitingler kanalı ile yaygınlaştırmayı sürdürmektedirler. Avrupa’da kendilerinin herhangi bir siyasi partiye tabii olmadıklarını, siyaset üstü düzlemde Batı’nın İslamlaşmasına karşı olduklarını ifade edilmiştir. Avrupa’daki bu İslamofobi yaklaşımları toplumsal oluşum ulus aşırı özelliği ile diğer hareketlerden farklılık gösterdiği, Avrupa’daki aşırı sağ hareketleri ile toplumda bir farkındalık yaratmaya çalışmaktadır.¹²⁰

Terörizm, mevcut siyasi iktidar ve rejimleri tarafından sanayi, ticaret, ekonomik, sosyal ve kültürel olarak yeteri kadar hizmet ve yatırımların yapılmayan yöre, bölge ve coğrafyalarda ortaya çıktığı görülmektedir. Bu toplumlardaki eğitim ve kültürlerin zayıf olmasından dolayı ailelerinin ve kendi geçimlerini sağlayabilmeleri için terör örgütlerinin fikir ve ideolojilerini çok kolay bir şekilde benimseyebilmektedirler.¹²¹

Terörizmi tetikleyen başka unsur ise yeraltı-yerüstü doğal ve enerji kaynakları açısından zengin olan jeopolitik ve jeostratejik konumundaki bölge ve coğrafyalarda, gelişmiş devletler ya da uluslararası şirketlerin bu kaynakları ele geçirmek üzere mevcut iktidar ve rejimlerle işbirliğine gitmesi, işbirliği yapmayan iktidar ve rejimleri ise iktidara muhalif grupları kışkırtmak, darbe, iç çatışmalar, siyasi ve ekonomik krizler yoluyla terör eylemlerine yönlendirmeleridir. Bu durum, literatürde yeni nesil terör olarak ifade edilen dini terör örgütlerinin son yüzyılda dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında ortaya çıkması ve küresel boyuta ulaşmasının en temel nedeni buna en iyi örnek olarak açıklamak mümkündür.

1.2.4. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Gelişmesi

Sanayi, iletişim, ulaştırma ve bilişim teknolojilerinin gelişmesi her türlü bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Bu değişim ve gelişimlerin sunduğu imkân ve fırsatlardan şüphesiz terör örgütleri ile teröre destek sağlayan kişi, kurum ve sivil örgütlerde çok yoğun bir şekilde faydalanmaktadır.

¹²⁰ M. Enes, Arslan. **Avrupa’da Aşırı Sağ: Ulusaşırı Bir Hareket Olarak PEGİDA Örneği**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Analiz 275, Ocak 2021.

¹²¹ Cuma, Bozkurt ve Zühal, Taşpınar Boz. “Kayıt Dışı Ekonomi ve Terör Örgütleri Finansmanı İlişkisi” **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Yıl: 2020, Cilt: 8, Sayı: 2, s. 70-80.

Ulaştırma, iletişim altyapısı ve teknolojinin gelişmesi ile sosyal medya hizmet sağlayıcılarının artarak çeşitlenmesi, bireysel ve toplu gruplar halinde sesli ve görüntülü olarak sohbet ve mesajlaşma sayesinde bilgi paylaşımları hızlı şekilde artmıştır. Bu sosyal medya mecralarında aynı amaç için örgütlenmiş toplulukları da kolay bir şekilde bir araya getirme imkânı sağlamıştır. Bu durumda, 2004'ün sonlarında Ukrayna'da, 2011 yılının başlarında ise Ortadoğu ile Kuzey Afrika'da sosyal medya aracılığıyla iktidar ve rejimleri devirmek amacıyla darbe ve halk hareketlerine sebep olmuştur.¹²² Selefi ve Vahhabi cihatçılar, Suriye, Yemen, Pakistan, Suudi Arabistan, Sudan ve Somali'de dini propaganda yapmak, örgüte adam kazandırmak, finans ve lojistik destek sağlamak için interneti, sosyal medyayı aktif olarak kullanmıştır. Dini istismar eden ve El-Kaide'ye bağlılığını dile getiren Eş-Şebab örgütüne ait olan al-Kataib sitesinde sosyal medya hesaplarından örgüt üyelerinin sözde kahramanlık öyküleri, resimleri, eğitim videoları yer almaktadır.¹²³

Teknolojide, iletişimde ve sanayide dördüncü sanayi devrimine (Endüstri 4.0) doğru evrilmesi, nesnelerin interneti, arttırılmış gerçeklik, robot, yapay zeka destekli teknolojik araçların yaygınlaşması ile gelişmiş ve gelişmekte olan devletler askeri ve sivil alanlarda, ticaret, finans, bankacılık, ekonomik, maliye, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, adalet, hukuk, seçim hizmetleri, nüfus ve vatandaşlık gibi temel fonksiyonlarının tek bir çatı altında elektronik ortamda yürütülmesi imkanı sağlamıştır. Uluslararası ve ulusal alanda kamu ve özel sektörün değişen ve gelişen iletişim ve bilişim teknolojik altyapısı sayesinde insan hayatını kolaylaştıran hizmetleri elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir. Bu hizmetlerden, uluslararası ve ulusal alanda suç ve terör örgütü üyeleri, suç ve terör örgütü ile irtibatlı ve iltisaklı sorgulaması yapılmadan, tüm kullanıcı, müşteri ve mudilerin güvenlik ve kimlik doğrulama sistemi ile hizmet gerçekleştirilmesi kamu güvenlik ve barışı açısından son derece tehlikeli ve riskli bir uygulamadır.¹²⁴ Uzmanlar, uluslararası ve ulusal bazda bir veri tabanı üzerinden web ve bulut tabanlı, bilişim sistemleri aracılığıyla hizmeti

¹²² Mehmet, Ekizer. **Terör Örgütlerinin Propaganda ve Yandaş Kazanma Faaliyetlerinde Sosyal Medyanın Rolü: PKK Terör Örgütünün İncelenmesi**, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2014, ss. 28-29.

¹²³ ORDAF, Rapor 15. ss. 27-33.

¹²⁴ M. Akif Özeri ve Reha Bayansar. **Algı Yönetiminin İç Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesine Katkısı**, Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (Kaysem13), Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 18-20 Nisan 2019, ss. 153-169.

sağlayan ve faydalanan birey, kamu ve özel sektör kullanıcıları açısından tehlikeli ve riskli uygulamalarında barındırdığını ifade etmektedirler.

Hukuki olarak da son yıllarda sosyal medya üzerinden, organize olma, suç ve terör örgütlerinin üye sayısı, süreklilik ve hiyerarşi ilişki, araç gereç bakımından amaç suçları işlenebilmektedir. Bu suçlar esasen hukuki bir boşluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Terör örgütleri ile suç örgütleri arasında, belli bir disiplinde gizli organize olmuş işbirlikleri ile eylemli paylaşım anlayışı içinde amaçlarını gerçekleştirmek için faaliyette bulunmaktadır.¹²⁵ Son yıllarda terör eylem ve faaliyetleri sonucunda sözlü, yazılı ve görsel internet haber ve sosyal medya ortamında gerçekleştirilen kamusal habercilik hizmetlerinde dahi terör örgütü propagandasına hizmet ettiği bilinmektedir.

1.3. HİBRİT SAVAŞ İLE TERÖRİZM İLİŞKİSİ

Türk Dil Kurumu sözlüğünde, Fransızca kökenli olan “*hibrit*” kavramı isim olarak melez, isim ve teknolojik manası ise iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması¹²⁶ anlamına gelmektedir. Hibrit savaşın savunucuları, uluslararası ilişkilerde yürütülen siyasi, politika ve diplomaside ekonomik ve sosyal politikalarının kasıtlı olarak çarpıtmak, siber sabotaj veya casusluk ile çökertilmesi, yerel güçleri ve askerleri farklı amaçlarla kullanmak, sabotaj ve suikastları gerçekleştirmek üzere vekaleten kullanılan devlet dışı silahlı aktörler ve diğer unsurları, korku politikalarını ve terörizmi kullanmak, kitle iletişim araçlarıyla halkı demoralize etmek, ticaret, finans ve ekonomiye yönelik yaptırımlar, müdahaleler ve saldırılar, kamuya ait varlık ve kaynakların özelleştirilmesi gibi yöntemlerin kullanılması hibrit savaşın bileşenlerine işaret ettiklerini ifade etmişlerdir.¹²⁷

Terör, hibrit savaş terminolojisi içerisinde, ulusal ve uluslararası alanda hedef devleti siyasi, konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan güçlerin kullanılması suretiyle, güvenlik, ekonomi, kültürel, sosyal ve psikolojik olarak güçsüzleştirmek için

¹²⁵ Murat, Balcı. **Örgütlü Suçlar ve Devlete Karşı Suçlar** (Yüksek Lisans Ders 2), 22 Mart 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=N5EJY7bYCR0> (14.06.2021).

¹²⁶ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (17.01.2023)

¹²⁷ Milli Savunma Üniversitesi, **Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş**, İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Basımevi, 2018. s.1.

yürütülen eylem ve faaliyetler bütünüdür.¹²⁸ Terörizm, hibrit savaşın alt bileşenlerinden biridir. Terör, devlet ve milletleri siyasi tahakkümle değişime zorlamak, ilk başta yerel düzeyde daha sonra da bölgesel ve ulus ötesi etkiye sahip yeri zamanı ve kapsamı belli olmayan, fiziksel ve psikolojik bileşenleriyle sistemli şiddeti empoze eden kanun dışı uygulanan unsurlar olarak tanımlanmaktadır. Hibrit savaş, hedef devletin ordu, kara, deniz hava ve diğer destek unsurlarını, güvenlik güçlerini, sivil halkın topyekûn nizami ve gayri nizami harp taktiklerini zayıflatmanın bir yöntemi olarak kullanılan argümanlardan biridir.

Mustafa Yetim'e göre, Afganistan ile Pakistan'da yaşayan Şiilerden oluşturulan İran tarafından desteklenen Fatimiyyun ile Zeynebiyyun Tugayı gibi milis güçleri aracılığı ile İran, Suriye'deki belirsizliği fırsata dönüştürmek üzere Şii Hilali olarak belirlenen Suriye, İran, Irak ve Lübnan sınırlarındaki coğrafi bölgelerde geçiş güzergahındaki kontrolü sivil silahlı milisler aracılığı ile sağlandığını¹²⁹ ifade etmiştir.

Irak'tan başlayıp Suriye'ye sığınan iç savaşta, uluslararası aktörler ya da istihbarat birimleri tarafından özel güvenlik şirketleri, yabancı terörist savaşçılar ile terörist gruplarına zırhlı araçlar, silah, mühimmat ve lojistik destek ile finansal kaynak sağlayan devletler adına vekaleten sahada aktif olarak operasyonlara katılmışlardır. Suriye'de barış ve güvenlik ortamını tehdit eden El-Nusra, DEAŞ gibi dini istismar eden terör örgütleri ile devlet dışı silahlı güçler yer almıştır. ABD tarafından El-Kaide ile DEAŞ'a karşı mücadele etmek gayesi ile terör örgütü PYD'ye tüm dünyanın gözü önünde açıktan binlerce tırlarla silah ve finansal destek sağlamaktadır. Suriye'de El-Nusra ve DEAŞ'ın da başka devletlerin menfaatlerine hizmet ettiği değerlendirilmektedir. Suriye'nin değişik bölgelerinde siyasi ve dünya görüşü, ideolojisi, etnik yapısı ve dini inançları farklı olan, silahlı ve silahsız devlet dışı aktörler ile milis güçleri aracılığıyla Suriye'de menfaati olduğunu iddia eden devletlerin istihbarat birimleri tarafından hibrit savaş yöntem ve taktikleri icra edilmiştir.¹³⁰

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra düzenli orduların savaş stratejisi, yöntem ve taktikleri ile Afganistan dahil Irak ve Suriye'de DEAŞ ve El-Kaide gibi dini istismar

¹²⁸ Milli Savunma Üniversitesi, s. 8

¹²⁹ Mustafa, Yetim. **Ortadoğu'da İran Caydırıcılığı: Milis Hilali Stratejisi ve Kudüs Gücü**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Bakış No:11, Şubat 2020, s. 9.

¹³⁰ Osman Ağır ve Meram Tatlı. Bir Hibrit Savaş Yöntemi Olarak Terör ve Suriye İç Savaşı, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2020, Sayı 8, ss. 35-56.

eden terör örgütlerine yönelik yürütülen mücadelede mukayese edilmeyecek kadar farklılıklar bulunmaktadır. Suriye’de küresel terörle mücadele kapsamında; uluslararası sözleşmelerde tanımlanmayan stratejiler, taktikler, formasyonlar, konvansiyonel silahlar ile nizami ve gayri nizami harp taktiklerinin bütün bileşenlerinin kullanıldığı ifade edilmiştir.¹³¹ Hizbullah ile İsrail arasında 2006 yılı yaz aylarında meydana gelen 33 günlük çatışma ile savaş literatürüne “*hibrit savaş*” olarak nitelendirilen bir kavram ortaya çıkarılmıştır. Nihat Ali Özcan; Rusların hibrit savaşı Hizbullah’tan öğrendiğini ve Ukrayna’da başarıyla uyguladığını ifade etmiştir.¹³² Terörizm, hibrit savaşın bileşenleri arasında yer alan unsurlardan biri olup gerçekleştirilen olay tarzı ve çeşitlerinin karmaşık, savaş gibi hedef devletleri caydırmak amacına hizmet eden küresel bir olgudur.¹³³

DDSA’lar, günümüzde çatışmalarda silahlı bir grup adı altında teşekkül olan şiddet ve terör eylemlerini herhangi bir devlet lehine ya da aleyhine sistemli ve periyodik bir plan dahilinde gerçekleştiren aktörlerdir. DDSA’lar amaçlarına ulaşmak üzere bir ideoloji, ırk etnisite, din ve mezhep grupları üzerinde kontrolü ve hakimiyeti kurmak amacıyla baskı şiddet içeren unsurları serbestçe uygulama iradesi taşıyan yapılardır. Dini, etnik ve siyasi hedefleri doğrultusunda ultra şiddet uygulayabilen melez askeri yöntemlerini kullanan, ast-üst örgütlenme modeline sahip her türlü şart ve koşullarda toplumu olumlu ya da olumsuz bir amaca yönlendiren özel taktik ve stratejileri olan silahlı gruplar şeklinde açıklanabilir. DDSA’ların ortak özellikleri, devlet gözetimi dışında işleyen bir mekanizmaya sahip politik ve askeri hedefler doğrultusunda hareket tarzı benimseyen gerektiğinde düzensiz ve kurlsız şiddet uygulayan yarı devlet niteliği taşımasıdır.¹³⁴ DDSA’ların örgütlenme modeli ve motivasyonları açısından hedef devlette toprakları işgal etme ya da savunma kabiliyetine sahiptir. Örneğin DEAŞ’ın yerel gruplarla kurduğu ittifakların lojistik destek sağlamaları sayesinde, Suriye ve Irak’ta topraklarının çoğuna hakim olması gösterilebilir. DEAŞ, şeriat hukukunun herkes tarafından benimsenmesi, meşru bir yargı düzeni oluşturulması, örgütlü vergi tahsilatı ile müfredatlı ve yüz yüze bir eğitim

¹³¹ Milli Savunma Üniversitesi, s. 22-25,

¹³² Nihat Ali, Özcan. **İsrail ile Hizbullah’ın Ufuktaki Savaşı**, Köşe Yazısı, (10.11.2017) <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/6033> (01/05/2021)

¹³³ Ağır ve Tatlı, s. 40-41.

¹³⁴ Murat, Yeşiltaş ve Burhanettin, Duran. **Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yükselişi**, Ortadoğu’da Devlet Dışı Silahlı Aktörler, SETA Kitapları, İstanbul, Aralık 2018, ss. 14-15.

sistemi ile yeni yönetim metotları üzerinde çalışmıştır.¹³⁵ Suriye, İran, Irak ve Yemende dine dayalı olan DEAŞ, El-Nusra, El-Kaide gibi Devlet Dışı Silahlı Aktörler diğer DDSA'larla mukayese edildiğinde başka bölge ve coğrafyalarda sürdürülen savaflara müdahil oldukları görülmüştür.¹³⁶ Libya, Yemen, Suriye ve Mısır'daki protestolar sürecinde devlet tarafından uygulanan baskı ve şiddet sarmalı toplumda kendi kendini besleyen bir şiddet ortamı yaratmıştır. Şiddetin yaygınlaşmasıyla birlikte toplumsal ve siyasal sistemde, azınlık ve muhalifleri hızlı bir şekilde silahlı gruplara dönüşmesine yol açmıştır.¹³⁷

Sonuç olarak, El-Kaide, PKK, YPG ve DEAŞ gibi örgütler, hedef bölge ve coğrafyalarda hakim güç olmak için kendi ideolojisi ve fikirlerine yakın destek görebilecek direkt aktif iletişim içerisinde olan silahlı grup ve milislerin artmasına sebep olmuştur. Bu örgütlenme ve iletişim ağı sayesinde, 2003'te ABD tarafından Irak'ın işgaline, devlet yapısının kademeli olarak çöküşüne ortam hazırlamıştır. Yemen'den Libya'ya ve Suriye'ye sıçrayan iç savaflara neden olmuştur. Suriye'deki bu iç savaşlar neticesinde ise devlet fonksiyonlarının görevlerini yerine getirilmesini güçleştirmiştir.¹³⁸

1.3.1. Yeni Nesil Savaş ve Terör Örgütleri

Dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında Soğuk Savaş sonrası küresel gelişmelerin de etkisiyle iç çatışmalar meydana gelmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde bu iç çatışmaların analiz edilmesinde, savaş ve güvenlik terminolojisinde yeni çalışmalara dayanak olmuştur. Lind ve diğer akademisyenler tarafında 1989 yılında yapılan çalışmalar sonucunda “*dördüncü nesil savaş*” kavramı ortaya atılmıştır. Dördüncü Nesil Savaş kavramı hala yürürlükte olan devletlerin son yıllarda hedef devlet ve terör örgütlerinin geliştirdiği “*yeni bir tür organize şiddet modeli*”ne karşı ulusal ve uluslararası arenada topyekûn, kara, deniz ve hava unsurları, milli

¹³⁵ Yeşiltaş ve Duran, s. 16.

¹³⁶ Yeşiltaş ve Duran, s. 20.

¹³⁷ Yeşiltaş ve Duran, s. 21.

¹³⁸ Yeşiltaş ve Duran, s. 21.

güvenlik ve savunma alanlarındaki yeni paradigmlar ışığında mücadele etme mekanizmasını oluşturmaktır.¹³⁹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yarım asır boyunca ideolojik çatışmalara maruz kalan Türkiye ile gelişmekte olan diğer devletlerde mücadele sahası olmuştur. Orta ve Güney Amerika, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da siyasi, etnik, dini, ideolojik ve ekonomik krizler, dış devlet destekli darbe ve terör eylemleriyle yakın tarihin önemli olayları vuku bulmuştur. ABD'nin gerçekleştirdiği soğuk savaş taktik ve stratejik politikaları sonucunda 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasına sebebiyet vererek böylece dünyanın tek hâkimi olduğunu ispatlamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve akabinde yeni adıyla kurulan Rusya Federasyonu; Kuzey-güney denge siyasetinden ve daha çok güneye sıcak denizlere inme politikasından vazgeçmemiştir. Batı, Rusya'nın bu politikasına ulaşmasını dolaylı olarak engelleme çabası içerisine girmiştir. Örneğin; 1979'de Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı ele geçirdikten sonra ABD Pakistan'daki Taliban'ı Sovyetlere karşı mücadele etmek üzere silah, mühimmat, finans, lojistik ve istihbarat desteği gibi maddi ve manevi yönden her türlü katkıyı sağlamıştır. Türkmen Törelî, bu vekâlet yöntemiyle yapılan savaşlara ilk örnek olarak kabul edilmesi için kuvvetli bir kanıt niteliğini taşıdığını ifade etmiştir.¹⁴⁰

Gaffar Türkoğlu, Hibrit Savaşlar ve Suriye Örneği başlıklı tezinde, dördüncü kuşak savaşlarını, geleneksel savaş tanımlamaları haricinde, savaş hali ile barış zamanlarında cephesi ve çatışma yeri belli olmayan, sivil ve asker arasındaki mutlak ayrımı bulunmayan, muhatapları devletler olabildiği gibi devlet-dışı aktörlerin de yer aldığı gerilla harekâtı ve terörizmin çağımıza adapte edilen bir savaş türü¹⁴¹ şeklinde tanımlamıştır.

El-Kaide'nin 11 Eylül 2001 tarihinde büyük bir titizlikle planlayıp uyguladığı, yolcu uçağını kaçırmak, üç uçak ile New York'ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi ile bir uçakta Washington'daki Amerika'nın en güvenli yeri olarak ifade edilen Savunma Bakanlığı'na ait (Pentagon) binasına düşürülmek suretiyle binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Bu olay ilk önce bir suç örgütü tarafından işlenmiş olduğu

¹³⁹ Muhammed, Musa Budak. Savaşın Kökenleri ve Vekâleten Savaş Aktörleri Olarak Terör Örgütleri, **Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:3 Sayı:2, ss. 91-112.

¹⁴⁰ Türkmen, Törelî. Turkish Studies, s. 2067.

¹⁴¹ Gaffar, Türkoğlu. **Hibrit Savaşlar ve Suriye Örneği**, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, 2018. s.19.

değerlendirilmiştir. Ancak, Bush yönetimi tarafından olay ABD'nin ulusal güvenliğine karşı bir terör saldırısı olduğu anlaşılmıştır. ABD, El-Kaide'yi destekleyen Taliban'a yeniden ayar vermek maksadıyla Afganistan'da teröre karşı küresel savaş ilan etmiştir. 21. yüzyılda dördüncü nesil savaş olarak ifade edilen hibrit savaş gibi modern savaş teknikleriyle, hedef ülkede savaş kaybedilse de savaş cereyan tarzı değişerek uzun yıllar sürmesi hedeflenmektedir.¹⁴²

Afganistan'da mücahitlerin vermiş olduğu mücadele sonucunda Sovyetler Birliği işgalden vazgeçerek güçlerini geri çekmiştir. Sovyetler Birliği'nin güçlerini Afganistan'dan geri çekmesi olayı, Afgan mücahitleri tarafından zafer olarak değerlendirilmiştir. Bu zafer inancı Afganistan'daki selefi cihatçı siyasal dini radikal grupları tarafından dünyanın değişik bölgelerine yayılmıştır. Aynı başarının Irak'ta da ABD ve diğer güçlerini mağlup etme söylem ve inancı hâkim olmuştur. Bu söylem Irak ve Suriye'de bir tehdit olarak ortaya çıkmış, bu da vekâlet savaşçılarının stratejik taktik ve yöntemleriyle de bölge ve başka devlet sınırlarına yayılmıştır. Dini istismar eden terör oluşumları ve devrimci ideolojilerin birleşerek, vekâlet savaşı olarak adlandırılan organizasyonlar küresel bir boyuta ulaşmıştır.¹⁴³

Sonuç olarak, yeni nesil terör örgütleri, hedef devlette toplumun en hassas olduğu bölgelerde siyasi, etnik, ideoloji, din ve mezhep çatışmalarına sevk edecek gayri nizami taktikler yoluyla çatışma ortamına zemin hazırlamayı amaçlamaktadır. Terörist saldırılar ve asimetrik savaş unsurları ile hedef devlete karşı toplumu yıldırma, hareket kabiliyetlerini kısıtlamak, iletişim ve bilişim teknolojisi ile toplumu karamsarlığa sevk etmek çaresiz bırakmak, sivil toplum örgütleri ve benzeri aktörler vasıtasıyla hedef devletin psikolojik harp unsurları gibi taktikler uygulanmaktadır.

1.3.2. Devlet Dışı Silahlı Aktör Kavramı ve Karakteristik Özellikleri

Uluslararası ilişkilerde devletlerin diplomaside birbirlerine karşı gösterdiği nezaket, saygı, güven ve devlet menfaatleri temelindeki unsurları görüldüğü gibi olmamıştır. Modern dünyadan post-modern dünyaya geçişte devletlerin menfaatleri doğrultusunda değişen ve gelişen dönüşümler, uluslararası arenada resmi aktörlerin

¹⁴² Milli Savunma Üniversitesi, s. 48-50.

¹⁴³ Milli Savunma Üniversitesi, s. 58-60.

yanında resmi olmayan aktörler de bu siyasi döngüye dahil edilmiştir. Uluslararası alanda özellikle gelişmiş devletlerle irtibatlı olduğu değerlendirilen, görevlerinin esasen dünyada barış ve güvenliği tesis etmek olduğunu savunan siyaset üstü küresel güçler ortaya çıkmıştır. Bu küresel güçler, uluslararası hukuk ve sözleşmelerdeki boşluklardan faydalanarak kasıtlı olarak ortaya çıkarılmış, hukuki dayanaktan yoksun, organizasyon yapısı, görev ve sorumlulukları tanımlanmamış, yaptıkları eylem ve faaliyetleri sonucunda cezai yaptırım olmayan silahlı ve silahsız organizasyonları ortaya çıkarmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde dünyanın süper gücü olarak nitelendirilen ABD ile Sovyet Rusya arasında 1945-1990 yılları arasında devam etmiş, devletler arası ilişkilerde ve literatürde başka bir savaş türü olarak adlandırılan, geleneksel savaş ve çatışma yöntemlerinden vazgeçilmiş¹⁴⁴ çağın dinamiklerine uygun olduğu değerlendirilen Soğuk Savaş dönemi başlamıştır. 1990'lı yıllarda Sovyet Rusya'nın ABD tarafından yürütülen Soğuk Savaş sonucunda bölünerek dağılmasına ortam hazırlamıştır. Sovyet Rusya'nın dağılmasından sonra Soğuk Savaş'ın bittiği var sayılmakla birlikte bazı yazarlar ise hala devam ettiğini savunmuştur.

Fatma Taşdemir Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler başlıklı makalesinde, Devlet Dışı Silahlı Aktörleri,

*“Amaçlarını gerçekleştirmek için şiddet kullanma istek ve kapasitesine sahip; düzenli ordu, başkanlık muhafızları, polis ya da özel kuvvetler gibi resmi devlet kurumlarına entegre olmamış; politika, askeri operasyonlar, kaynaklar ve altyapı bakımından belli bir derecede otonomiye sahip yapılar.”*¹⁴⁵ şeklinde tanımlamıştır.

DDSA'ların en önemli aktörleri içerisinde, siyasi, dünya görüşleri, ideolojik, etnik ve dini gruplara ya da mevcut iktidara karşı başkaldıran muhalif grupların çıkardığı isyan, halk hareketleri, ayaklanmalar, kabile reisleri, milis güçler, suç örgütleri, savaş ağaları ve oligarşik yapılar ile özel askeri unsurları yer almaktadır. Terör örgütleri ideolojik ve politik amaçlar için ekonomik kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Gerilla, milis güçleri, kabile reisleri ve savaş ağaları, paralı askerler, suç örgütleri ise örgüt ve bireysel menfaatleri için faaliyette bulunurlar. Devletlerin kendi hak ve menfaatleri için uluslararası ilişkilerde resmi ilişkilerinin yanında devlet dışı aktörler aracılığıyla gayri resmi ilişkilerinin de olduğu bilinmektedir. Bilişim ve

¹⁴⁴ Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği, **Afrika'da Cihatçılık: Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği**, İstanbul, Mart 2016, Rapor 15, s. 7.

¹⁴⁵ Taşdemir, Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler, ss. 59-85.

iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bilgiyi üretme, yayma ve erişimde kolaylıklar sağlanmış, ticaret, savunma sanayi, güvenlik, finans ve ekonomide çok uluslu özel güvenlik ve savunma sanayi şirketleri, aracı kurum ve kuruluşlar, STK'lar gibi güçlü aktörleri ön plana çıkarmıştır.¹⁴⁶ Bilişim ve iletişimin küreselleşmesiyle sosyal medyanın etkin kullanılması sayesinde 2011' yılında özellikle teokratik ve monarşi rejimlerle yönetilen devletlerde, demokratik ve insan hakları kapsamında halkın kronikleşen talep ve beklentilerine cevap verilememesinden dolayı halk meydanlara dökülmüştür.¹⁴⁷

Gelişmiş devletlerin sanayide kömürün kullanılması, 1900'lü yıllarda petrol kaynaklarına sahip devletlerde petrolün keşfedilmesiyle birlikte, petrol, siyasi güç ve silah haline dönüşmüştür. Kissinger'e göre, petrol (enerji), gıda ve paranın uluslararası politikada sevk, idare ve kontrol edilmesi ihmal edilmeyecek önemli stratejik faktörler arasında sayılmıştır.¹⁴⁸

Nusret Senem, Fethullah ve Susurluk adlı kitabında, FETÖ/PDY silahlı terör örgütünün, Türkiye'de TSK, emniyet, yargı ve mülkiye gibi stratejik kurumlara karşı, sahte belge ve planlar üretmek, hile, iftira, halk nezdinde itibarsızlaştırmak, yıpratmak ve saldırı kampanyaları düzenlemek suretiyle "*asimetrik psikolojik harekat*" gücüne erişmesi hibrit savaşın bir aktörü olduğunun kanıtıdır.¹⁴⁹

Sonuç olarak, son yıllarda DDSA'lar, istihbarat teşkilatları ile suç ve terör örgütleriyle birlikte hedef devletlere karşı olumlu-olumsuz propagandalar, belli bir bölge ve coğrafyayı işgal, zorunlu göç, çatışmalar, darbe, siyasi ve ekonomik kriz ortamına sevk etmek şeklinde silahlı ve silahsız gayri nizami harp yürütölmektedir.

1.3.3. Terörist Diasporasının Oluşumu

Diaspora, Fransızca kökenli bir kavram olup aynı dine tabii olan bir milletin ana vatanları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer¹⁵⁰ anlamına gelmektedir. Başka bir

¹⁴⁶ H. Kürşad, Aslan ve Kevser Tuba, Durmuş. Arap **Ayaklanmalarının Politik Ekonomisi: Mısır ve Tunus Örnekleri**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Rapor 29, Nisan 2021, s. 15.

¹⁴⁷ Aslan ve Kevser, s. 17.

¹⁴⁸ İsmail, şahin. **Doğu Akdeniz'de Enerji Çatışması ve İşbirliği Örneği**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Rapor No:3, Ocak 2019, s. 5-6.

¹⁴⁹ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 319.

¹⁵⁰ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (17.01.2023)

kaynağa göre diaspora, ülkesinden sürülmüş bir halkın sığındıkları ülkelerde oluşturdukları topluluklar¹⁵¹ olarak tanımlanmıştır. Örneğin; Babil'den sürgün edilen Yahudilerin değişik yabancı devletlere yayılması gibi. Yugoslavya'da Hırvatlar ve Sırp'lar arasında gerçekleşen çatışma ile Irak'taki Sünni ve Şii mezhepleri arasındaki gerçekleşen çatışmalarda diaspora siyasi gücünü yansıtan örneklerdir. Irak'taki Şii ve Sünni mezhebine bağlı gruplar sebepsiz yere birbirleriyle çatışmamıştır. Irak'taki Sünni intihar bombacıları bir Şii yerleşim yerinde sivilleri hedef alarak eylemlerde bulunması, Bağdat'ın iç çatışmalarla Sünni bölgeleri ele geçirmeyi hedefleyen Şii militanlar açısından meşrulaştırıcı bir neden olarak görülmüştür.¹⁵²

DEAŞ'a katılmak üzere Batılı devletlerden Ortadoğu'ya giden yabancı terörist savaşçılarla gerçekleşen görüşmelerde cihatçılarda İslam dininde Müslümanların halifeliğin tamamen ortadan kaldırıldığına dair algısı ve inanların sayısında ciddi artışlar görülmüştür. Bu inanç Cezayir, Libya, Yemen, Afganistan'dan Filipinler'e kadar sınır aşan bir boyuta ulaşmıştır. Afganistan, Kafkasya, Rusya, Filipinler, Pakistan, Avrupa, ABD sınırlarına ulaşan El-Kaide ile DEAŞ yapılanmalarında diasporanın önemli bir etkisi vardır. Ancak, yabancı terörist savaşçılar ideolojik olarak DEAŞ'ı desteklemedikleri, Suudi Arabistan, Tunus, Avrupa'nın bazı devletlerinden Kafkasya'dan, Kuzey Afrika ile Güneydoğu Asya devletlerinden gelen cihatçılara yüksek ücretler ödenmesi nedeniyle bunu geçici bir iş olarak görmüşlerdir.¹⁵³

1.3.4. Hibrit Savaşın Aktörleri

Hibrit savaşın aktörleri arasında, güçsüz ve zayıf olan devletler, ivme kazanan küresel devletler güç mevkilerini yeniden tesis etmek üzere melez tehditleri kullanan devletleri, devlet-dışı aktörler ise suç ve terör örgütleri, yerel ve bölgesel milis güçler, özgürlük savaşçıları, radikal muhalif grupları, kaçakçılar, özel güvenlik şirketleri, kara, deniz ve havada kullanılan silah ve mühimmatı pazarlayan ulusüstü şirketler,

¹⁵¹ Sesli Sözlük, <https://www.seslisozluk.net/en/what-is-the-meaning-of-Diaspora/> (17.01.2023)

¹⁵² Türkoğlu, s. 48-50.

¹⁵³ Beyza, Gülin Güney. **Devlet'ten Terör Ağ'na Dönüşen IŞİD: Liderlik, Finansman ve Terörist Diaspora, Durum Değerlendirmesi**, Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği, Kasım, 2017, s. 6-7.

gayri resmi aracı ve komisyoncular, uyuşturucu ve insan kaçakçılarından oluşmaktadır.¹⁵⁴

Dini siyasallaştıran selefi cihat, ahlak ve ideolojisi altında İslam Devletini kurmak iddiasıyla 2006 yılından itibaren, asimetrik gerilla savaşına katılan Eş-Şebab örgütü 2009'da Etiyopyalı birliklerin Somali'de çekildikten sonra, Somali'nin geniş bir bölümüne yayılmış, kabile liderleri ve büyüklerini öldürmek, kız ve kadınlara saldırı gibi eylemlerde bulunmuştur.¹⁵⁵

Sanayi, ticaret, finans, bilişim ve iletişim teknolojilerinin küreselleşmesi ulus-devlet ve toplumlarda, ekonomik, sosyal, kültürel, siyaset, etnik ve din gibi ideolojik eylemleri ile tehditlere karşı müdahalede, ulusal ve uluslararası savunma ve güvenlik politikalarının da etkisiyle değişime zorlanmıştır.¹⁵⁶ Hibrit tehdit, merkezi ve lideri olmayan, savunma ve güvenlik güçleri, istihbarat teşkilatlarının da kontrolü ve bilgisi dışında eş zamanlı olarak yürütülen eylem ve faaliyetlerdir.¹⁵⁷

Türkiye'de FETÖ/PDY tarafından 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirdiği askeri kalkışmada, devletin stratejik noktaları olan meclis, savunma, güvenlik, iletişim kurumları, ulaştırma noktalarını etkisiz hale getirmeye çalışması, başka devletler tarafından üst düzeyde siyasi olarak desteklendiği bilinen bir gerçektir. TSK içerisinde kalkışmanın engellenmesi için askeri hava, deniz ve kara unsurları, güvenlik teçhizat ve makinelerinin etkisiz hale getirilmesi kamu zararına sebep olmuştur. Bunun yanında, TSK içerisindeki çoğunluğun kalkışmaya karşı çıkarak, FETÖ/PDY örgüt üyelerini etkisiz hale getirmesi bir kahramanlık örneğidir. FETÖ/PDY'nin hibrit savaş içerisinde tanımlanan ve hibrit savaşın bir bileşeni olan devlet dışı silahlı-silahsız aktörler grubuna dahil etmek mümkündür.

1.3.5. Hibrit Savaş ve Terörün Finansmanı İle İlişkisi

Son yıllarda hibrit savaşların sahne olduğu yerler incelendiğinde, yeraltı ve yerüstü doğal zenginlikleri, petrol gibi enerji kaynaklarının geçiş güzergahlarına yakın

¹⁵⁴ Türkoğlu, s. 53-55.

¹⁵⁵ ORDAF, Rapor 15, s. 33-34

¹⁵⁶ Rasim, Akpınar ve İsmail Başaran. **İçişleri Bakanının 2017 Yılı Plan ve Bütçe Konuşmasının İçerik Analizi**, Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu (Kaysem13), Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 18-20 Nisan 2019, s. 203-204.

¹⁵⁷ Türkoğlu, ss. 55-58.

olan bölge ve coğrafyalarda meydana geldiği görülmektedir. Bu bölge ve coğrafyalara sınır komşusu olan devletler açısından jeostratejik ve jeopolitik öneme sahip olduğunu kendi ülke menfaatleri gereğince hak iddiasında bulunmuştur. Devletler bulundukları bu bölge ve coğrafyalarda, ulusal ve uluslararası alanlarda kara, deniz ve hava sahasında jeopolitik, jeostratejik, siyaset üstü argümanları kullanmak durumunda kalmışlardır. Devletler, bu argümanları arasında meşru olan ordu, istihbarat ve güvenlik güçlerini kullanabileceği gibi bunun yerine özel ve büyük montanlı bütçe ve finansman yöntemleri kullanılarak gayri meşru ve çok gizli olarak yürütülen istihbarat destekli özel askeri güvenlik şirketleri, paramiliter gruplar, ulusüstü şirketler, devlet veya devlet-dışı destekli aktivistler, resmi-yarı resmi sivil toplum örgütleri aracılığıyla da gerçekleştirmektedir.¹⁵⁸ Devletler kendi riskli bölgelerinde suç ve terör örgütlerine karşı mücadele etmek amacıyla, illegal yöntemlerle farklı ideolojiler etrafında organize olmuş mevcut terör örgütlerine karşı başka bir siyasi, etnik, dini ve ideolojilere mensup yeni terör örgütü kurdurduğu iddia edilmektedir. Türkoğlu tezinde, çatışmanın, genellikle isyancılar veya ileri gelen silahlı milis güçlerinin kontrol ve denetiminde olan bölge ve coğrafyalardaki uluslararası ticaret ve lojistik ağlarına bağlı savaş ekonomileri yaratabileceğini öne sürmüştür.¹⁵⁹ Devletlerin karşılıklı çıkar ve menfaatlerini geliştirmek ekonomik üstünlüklerini korumak ya da sürdürmek için jeostratejik bölgelerdeki güncel sorunları çatışmalara dönüştürmek, kontrol noktaları oluşturma, yağmalama, adam kaçırma, uyuşturucu ve göçmen kaçakçılığı, gıda ve ilaç yardımı veya diasporadaki işçi dövizleri vb. araçlarla finans desteği sağlandığını ifade etmiştir.

Devletler ve çok uluslu şirketler, barış ve güvenliği tesis etmek adına güvenlik ve savunma sanayinde son teknolojiyle üretilen, silah, mühimmatlar ile belli bir merkezde sevk ve idare edilen insansız ve silahlı kara, deniz ve hava araçları için yeni pazarlar arayışına itmiştir. Dünyanın birçok yerinde suç ve terör örgütleri, silah, göçmen ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi kanun dışı faaliyetlerle her türlü suç geliri elde etmekten geri kalmamışlardır. Bu pazarda satıcı ve alıcı arasındaki döngüye dolaylı

¹⁵⁸ Türkoğlu, s. 48.

¹⁵⁹ Türkoğlu, s. 50.

yoldan aracı ve komisyoncuların katılmasıyla çok boyutlu bir finans ve ekonomik sektörüne kaynaklık etmektedir.¹⁶⁰

Bir bölgede suç ve terör organizasyonları varlıklarını sürdürüyorsa o bölgede mutlaka belli bir devletin silah ve mühimmat teknolojisini pazarlayan ya da o bölgedeki değerli yeraltı ve yerüstü ile petrol rezervlerine sahip olmak ya da pay almak üzere illegal bir terör finansmanı ya da savaş ekonomisinin var olduğunu göstermiştir. 1970’li ve 1980’li yıllardaki Lübnan’da meydana gelen iç savaşlarda yerel grupların kontrol ve denetimdeki bölge ve coğrafyada çatışmalar pahasına yerleşik pazarlar yoluyla silahlanmıştır. 1970’li yıllardaki Batı Afrika’da Sierra Leone bölgesinde, Ortadoğu ve Afrika’daki elmas yataklarından faydalanan Avrupalı tüccarlar, yerel kabileleri silah kullandırmaya hem elmas ile silah kaçakçılığına sevk etmiş hem de elmas ve silah kaçakçılığından belli bir oranda komisyon almaları sağlanmıştır.¹⁶¹

¹⁶⁰ Gök, s. 48.

¹⁶¹ Gök, s. 49.

İKİNCİ BÖLÜM

DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİ

2.1. EL KAİDE

Afganistan daha önce Hindistan'a bağlı olup İngiltere tarafından belirlenen sınır ile ayrılmıştır. Afganistan'ın temel etnik yapısı Peştunistan ve burada yaşayan Peştun etnik yapısından oluşur. 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalinde din faktörü ön planda tutulmuştur. Afganların Sovyetlerle mücadele etmesinde ABD ve Batılı devletler tarafından desteklendiğinden Mücahitler çok etkili olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı terk etmesinden sonra Mücahitler kendi halkına kötü muamelede bulunduğundan kendi aralarında yaptıkları güç birliği bozularak güç müdahalesine girişmişlerdir. Afganistan'da adalet, temiz toplum, tam İslamiyet görüşü ile ortaya çıkan Taliban, Afganistan'da hâkim güç olmuştur. Taliban'ın Afganistan'da hakim güç olmasından El-Kaide zaman içinde Taliban'ın İslamiyet görüşünde birleşmeleri neticesinde Taliban hareketinden beslenmiştir. ABD ve Batıyı düşman olarak gören Pakistan'daki kökten dinciler El-Kaide'yi desteklemiştir. Taliban etnik köken olarak Peştun'ların, El-Kaide ise Taliban'ın tabanından oluşmuştur.¹⁶²

El-Kaide kavramı Arapça *“kamp ev gibi merkez alınan bir mekân, bir üs, evin altındaki temel”* manasına gelmektedir. El-Kaide örgütünün kuruluşu ve sahneye çıkış süreci 1979'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Afganistan'ın işgaliyle başlamıştır. Afganistan halkı ile Afganistan'a değişik devletlerden gelen Müslümanlar SSCB'nin Afganistan işgaline karşı çıkmak ve birlikte mücadele etmek için direniş hareketi başlatmıştır. SSCB'nin Afganistan'ı işgal etmesinden sonra dünyanın değişik devletlerinden gönüllü olarak savaşımaya gidenler arasında Suudi Arabistan'ın zengin ve ileri gelen ailelerinden olan Usame Bin Ladin de yer almıştır. 1980'li yıllarda Ladin, Filistin'deki Müslüman Kardeşler' in lideri Abdullah Azzam ile beraber Mekteb-el Hidamat adında bir sivil toplum örgütü kurmuştur. Türkçesi Hizmet Bürosu anlamına gelen Mekteb-el Hidamat'ın temel amacı SSCB'ye karşı

¹⁶² Kuloğlu, s. 79.

yürütülecek Afgan direnişinde gönüllü olarak savaşacak insan gücü bulmak ve bu gönüllülere lojistik ve finans desteği sağlamaktır.¹⁶³

Şener Çelik'e göre örgüt, 1980'li yıllarda Suudi Arabistanlı varlıklı bir ailenin mensubu olan Usame Bin Ladin tarafından kurulmuştur. Kelime olarak *teme'* ya da *kaide* anlamına geliyor. Kurulduğu yıllarda mücahitlere yardım için bir tür *lojistik ağ* olarak işlev gören örgütün üyeleri büyük ölçüde İslam devletlerinden gelen gençlerden oluşmuştur. En büyük destekçisi ise kuşkusuz kurucusu Usame Bin Ladin'in hissedarı olduğu Saudi Bin Ladin Group (SBG) şirketler grubudur. Bu topluluğun 1990'lardaki toplam değerinin 5 milyar dolar olduğu iddia edilmiştir. Bin Ladin Afganistan işgali sona erdikten sonra 1991 Körfez Savaşı'na kadar ABD ile ilişkilerini sıcak tutmuş, ancak savaştan sonra giderek örgütün bu faaliyetlerini bu ülkeden yönetmeye başlamıştır.¹⁶⁴

Andrew Marr Büyük Dünya Tarihi kitabının Cihat başlıklı bölümünde, Amerikan liderleri 1970'lerde Soğuk Savaşı kazandıktan sonraki büyük problemlerinin denizler ötesindeki dünya savaşları olacağını hiç öngörmemişlerdir. Bazı devletler bunun İsrail'e olan bir referans olduğunu düşünmüştür. Naziler 6 milyon Yahudi'yi öldürmüş, ABD'nin desteklediği Filistin'deki Yahudi vatan projesinin siyasi kararlılık içerisinde yürütülmüştür. Bu kararlılık İsrail'in komşu devletlerinin kışkırtmasına yol açmıştır. 1948'den sonra yerlerinden edilen Müslüman Araplar ve Ortadoğu'daki destekçileri güçlü bir İsrail devletinin gelişimini engelleyememiş, bu engellemelere rağmen İsrail, Amerika tarafından kale gibi korunmuştur. Buna karşı Batı'nın Ortadoğu petrolüne bağımlı olması ile antidemokratik rejimlerin Batı'ya destek vermeleri eklenince birçok Müslümanın Amerika'dan nefret etmesine sebep olmuştur. Siyasi, askeri ve ekonomik olarak zayıf olan İslam Dünyası, İsrail'e saldırmış ancak İsrail bu saldırıları hep geri püskürtmeyi başarmıştır. İslam dünyasında radikalleşen bazı siyasi akımlar silahlanıp uçak kaçırma gibi terör eylemlerine başvurmuşlardır.¹⁶⁵

ABD ve Batılı devletleri, 1979'da İran'dan Şah Muhammed Rıza Pehlevi'ye karşı yapılan bir darbe ile İslami devrimi getirmiştir. ABD ve Batı uzun süre boyunca

¹⁶³ T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, **Güvenlik Terimleri Sözlüğü**, İmak Ofset Basım Yayın, Ankara, 2017, s. 180-187

¹⁶⁴ Şener, Çelik. **ABD'nin Afganistan Dosyası Uluslararası Hukukun Sonu**, Doğu Kitabevi, İstanbul, Temmuz 2021, s. 32.

¹⁶⁵ Andrew, Marr. **Büyük Dünya Tarihi**, Yakamoz Kitap, İstanbul, 2018, s. 561.

Sovyet tehdidine odaklanmış ancak İslami direnişlerine karşı başarısız olmuştur. 1980’de İran ve Irak arasında başlayan savaş sekiz yıl sürmüştür. Bu iki rakip arasındaki çatışmada 1 milyona yakın insan hayatını kaybetmiştir. ABD ile müttefiklerinin sonraki hedefi, Saddam Hüseyin’in Irak’taki menfur diktatörlüğünü ortadan kaldırmak için Ruhullah Humeyni’nin İran’daki diktatörlüğünü desteklemesidir. Irak’ın İran ile olan savaşının bitiminden iki yıl sonra Saddam Hüseyin küçük, petrol zengini Kuveyt Devleti’ni işgal etmiştir. Amerikalılar Britanya birlikleri ve diğer güçler onu Kuveyt’ten çıkarmak için BM yasalarını gerekçe göstererek başkent Bağdat’ı işgal etmiştir. Ama Saddam Hüseyin hala iktidardaydı ve onu indirmeyi başaramamışlardır. Batı’nın buna benzer utanç vesikası olacak Afganistan’daki hataları ile pekiştirileceği görülecektir. ABD birlikleri, 1978-1979’daki Rus işgaline Suudi Arabistan’dakiler de dahil Rus ordusuna karşı yıllardır bir gerilla savaşı veren İslami radikal grupları desteklemiştir. Bu durumla Amerika, Afganistan’da oldukça etkili olan Taliban ve dünyaya cihat açmış El-Kaide’nin temsilcileri oldukları daha geniş İslami bir milisi desteklemiş ve teşvik etmiştir.¹⁶⁶

El-Kaide terör örgütü 1988’de kurulmuştur. Batılılardan tutkuyla nefret eden Suudi bir inşaat devinin oğlu Usame Bin Ladin’in liderliğinde yönetilmiştir. Bin Ladin Suudi hükümetinin Irak’ın Kuveyt işgalinde kendi gerillalarını kullanmasını istemiş, Müslüman bir ülkenin Amerikalı kafirlerden yardım istemek zorunda kalmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ladin önce Sudan’a sonra Afganistan’a taşınmış, anti-Amerikan mücadelesini hiç saklamadan devam ettirmiştir. Washington ise dinden etkilenen bu düşmanların tehdidini bertaraf edeceğini düşünerek pek ciddiye almamıştır. Bu ABD’nin İsrail’e verdiği desteğin din temelli olduğunu ve bu davanın sadece Amerikalı Yahudiler tarafından değil aynı zamanda Hristiyanlıkta, İncil mesajının kaynağına dönmeyi savunan anlayış¹⁶⁷ anlamına gelen evanjelik Hristiyan Amerikalılar tarafından da destelendiğini göstermektedir. Müslüman radikallerin, Amerikan materyalizmine karşı duydukları kin ve nefret, Hristiyanların geri kalmış olarak gördükleri İslam’a karşı duydukları nefreti körüklemiştir. Bu yaklaşım din karşıtlığına ve din düşmanlığına sebep olmuştur. İran, Irak, Suriye ve Mısır gibi çoğunluğu Müslüman olan devletler de İsrail’i düşman olarak görmeye başlamıştır.

¹⁶⁶ Marr, s. 562.

¹⁶⁷ Sesli sözlük, <https://www.seslisozluk.net/en/what-is-the-meaning-of-evanjelik/> (19.11.2022)

İsrail'in Filistin'i işgal etmesi, Bin Ladin'in ana Müslüman radikalleri için toparlama noktalarından biri Filistin'in özgürleştirilmesi ve Yahudi İsrail devletinin yok edilmesini hedeflemiştir.¹⁶⁸ Daha sonra bu hedefe katkı sağlamak üzere İran da desteklemiştir. İslamcı devletler, dini bakımdan ve zihinsel olarak ABD ve İsrail birbirlerine son derece ayrılmaz derecede bağlılıklarını sürdürmüşlerdir. Bunlara daha sonra Müslümanlara karşı olan Batı'da siyasi, askeri ve ekonomik olarak destek vermeye başlamıştır. Buna en iyi örneği vermek gerekirse, 1990'larda Avrupa'nın göbeğinde Yugoslavya'nın eski farklılıklar üzerine, Müslüman Bosna ve Hersek'te dahil küçük devletlere ayrılmasına neden olmuş, Sırpların, Müslüman Bosna-Hersek'e yaptığı Nazi Soykırımını hatırlatacak vahşet sahnelerine ABD ve Avrupalı devletler seyirci kalmıştır.

El-Kaide tarafından 11 Eylül 2001'de ABD'deki Dünya Ticaret Merkezi'ne diğer adıyla *İkiz Kulelere* yapılan saldırıyı duyan dünyanın son süper gücü ABD Başkanı şaşkınlığını gizleyememiştir. El-Kaide terör örgütü tarafından dikkatlice planlanan ve uygulanan New York ve Washington'daki bu saldırıda yaklaşık 3 bin insan hayatını kaybetmiştir. Bu saldırı sonrasında ABD'de milliyetçi akımlara tabii kesimlerde öfke ve baş kaldırıya sebep olmuştur. ABD uzun uğraşlar ve takibi sonucunda Bin Ladin'in organizasyon üssü olan Afganistan'daki ittifakları ile onları koruyan Taliban rejimine operasyon düzenlemiştir. ABD tarafından uzun uğraş ve takipleri sonucunda on yıl sonra 2011'de Bin Ladin Pakistan'da bulunarak öldürülmüştür. Bin Ladin'in öldürülmesinin akabinde önemli isimlerden biri olan Mısır asıllı Seyful Adel'in geçici olarak örgütün başına getirildiği ileri sürülmüştür. Örgütün ikinci adamı olan Zevahiri'nin aynı görevinde kaldığı bilgisi mevcuttur.

Armağan Kuloğlu'na göre, El-Kaide tek bir mekândan hareket etmemekte dünyanın değişik mekanlarında bulunan örgüt mensuplarının merkezden komut almadan genel ilkelere bağlı kalarak hareket etme yetkisine sahiptirler. Bu durum, liderlerinin öldürülmesinin, örgütün, dağılmadan ayakta kalabilmesine, sadece geçici bir süreliğine moral ve motivasyon kaybı yaşayarak faaliyetlerine devam edebilecek¹⁶⁹ güce sahip olduğunun göstergesidir. El-Kaide lideri Bin Ladin'in on yıldır bulunup yakalanmaması ABD'nin Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) hem kendi halkı hem

¹⁶⁸ Marr, s. 562.

¹⁶⁹ Kuloğlu, s. 79.

de dünya nezdindeki itibarı için çok çaba sarf etmiştir. Usame Bin Ladin'in saklandığı yeri takip etmek ve izlemek üzere CIA tarafından Pakistan'ın Abodabad şehrinde olma ihtimaline karşı bir grup istihbaratçıyı bir eve yerleştirmiştir. Abodabad ilinin Pakistan Silahlı Kuvvetlerine ait önemli askeri birliklerinin bulunduğundan dolayı stratejik bir konuma sahip olduğu anlaşılmıştır. CIA yetkililerinin basına verdikleri açıklamada;

“Bin Ladin'in bulunduğu evin aylarca gözlediğini ve operasyonun, CIA'nın tarihinde en hassas insan vasıtasıyla yaptığı istihbarat toplama görevlerinden biri olduğunu, 2010 Ağustos ayından itibaren Pakistanlı yerel istihbarat kaynaklarının da kullanıldığını, Bin Ladin'in bulunduğu evde oturanların günlük faaliyetleri ve alışkanlıklarına ilişkin ayrıntılı bilgi toplandığını da belirtmişlerdir. Uydu görüntülerinden, içeridekilerin konuşmalarını dinleme cabalarına kadar istihbarat faaliyeti sürdürüldüğünü de açıklamışlardır. Bin Ladin'in yerinin, kendisinin çok güvendiği bir kurye vasıtasıyla tespit edildiği, eve tek girişin güvenli iki kapıdan yapılabilirdiği, yerinin belli olmaması için evde telefon ve internet bağlantısının olmadığı, çöpün toplanmadığı, yakıldığı¹⁷⁰ ifade etmişlerdir.

ABD Deniz Kuvvetleri'ne bağlı seçkin “SEAL Team Six” tarafından son derece gizli bir şekilde 1-2 Mayıs 2011 gece yarısı düzenlenen yaklaşık 40 dakika devam eden operasyonda, UH-60 Black Hawk Skorsky tipi MH-60 modelinden dönüştürülmüş radarda görünmeyen sessiz hareket etme gibi özelliklere sahip dört adet helikopter kullanılmıştır. Bu operasyonu ABD Başkanı, Başkan Yardımcısı, Savunma-Dışişleri Bakanı, Genelkurmay-CIA Başkanı ve Operasyonu yöneten general tarafından da aynı noktadan canlı olarak izlemişlerdir.¹⁷¹ Usame Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra ona sempati duyan ve destekleyenler tarafından büyük gösteriler yapılacağı ve şiddet eylemlerinin gerçekleştirileceği tahmin edilmiştir. Bin Ladin'in ABD tarafından öldürüldüğü haberinin Afganistan ile Pakistan da duyulmasından sonra protesto gösterileri yapılmıştır. El-Kaide'nin örgüt yapısı gereği büyük boyutta gerçekleşecek terör eylemlerinin merkezden planlandığı için zaman alacağı, küçük çaplı terör eylemlerinin ise bölgesel düzeydeki örgüt elemanlarınca her an için gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Pakistan'daki Taliban kolu tarafından 13 Mayıs 2011'de intihar komandolarınca Pakistan'a bağlı Caşadda'ki polis akademisine saldırı düzenlenmesi sonucunda 80 kişi hayatını kaybetmiş, 150'ye yakın kişide yaralanmıştır. Taliban güçleri 23 Mayıs 2011 akşamı, Pakistan Karaçi'deki Mehran Hava üssüne saldırı gerçekleştirilmiş saldırıda 12 asker öldürülmüş, 15 asker de yaralanmıştır. Kabil hükümetinin hukuka aykırı uygulamaları ile Taliban'ın sınır

¹⁷⁰ Kuloğlu, s. 76.

¹⁷¹ Kuloğlu, s. 76.

ötesi Pakistan'dan cihat çağrısı adı altında savaşçı getirme başarı ve becerisi, Amerika ve Avrupalıların bu savaşı kazanmasını engellemiştir. ABD Başkanı ve Britanya Başkanı liderliğindeki ittifaklar, BM'nin silahsızlık yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle tekrar Irak'ı işgal etme kararı vermiştir. Britanya Başkanı savaş karşıtı protestolarıyla karşılaşırken Fransa gibi ittifaklar ise bu işgale büyük tepki göstermiştir. Bir süre sonra Saddam Hüseyin'in Bush ve Blair'in iddia ettiği gibi kitle imha silahlarına sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Saddam Hüseyin kitle imha silahlarına sahipmiş gibi siyasi bir davranışta bulunduğu anlaşılmıştır. ABD'nin demokrasi ve insan haklarını koruyacağı söylemiyle Irak'a girerek Mart 2003'te Bağdat'ı bombalamaya başlamıştır. Kısa sürede Saddam'ın ordusuna karşı bir askeri zafer kazanıldı. Bir zamanlar Washington'un en iyi arkadaşı olan Saddam'ın yeri bulundu ve asıldı. Ama savaşta kazanılan zafer ender olarak zor bir akıbet yaratmıştır. 2011'e kadar Amerikan, Britanya ve diğer ittifak askerleri Irak'taki otorite boşluğundan dolayı bir iç savaşa sürüklenmiştir. Tutsaklara yapılan işkenceler, koalisyonun mezhepçi şiddeti tetiklemesi ve durduramaması, kaotik bir sığınmacı krizi ile devam etmesi savaşın sonunda Batılı güçlerin insani olmayan bu uluslararası ikiyüzlü politikaların uygulanması ahlaki yapısını ortaya koymuştur. Bu savaşta tahmini olarak 150 bin ile 600 bin arasında Iraklının öldüğü tahmin edilmektedir.¹⁷²

11 Eylül saldırılarından sonra bir CIA yetkilisi, bu şok saldırıların diğer ülkelerde olması muhtemeldi, ama ABD'de asla beklenmediği şeklinde beyanatta bulunmuştur. ABD Başkanı Bush, Afganistan'daki Taliban'dan El-Kaide üstlerini kapatmasını ve liderlerini derhal teslim etmesini istemiştir. ABD güvenlik değerlendirme anlayışında temel bir değişikliğe yol açmış, dini istismar eden örgütler ciddi bir güvenlik endişesine dönüşmüştür. Saldırıdan bir gün sonra BM ve NATO toplanmış ve ABD'ye tam destek vermişlerdir. Bush BM'de yaptığı konuşmasında *"Bugün her bölgede her millet bir karar vermeli ya bizimlesiniz ya teröristlerle!"* Taliban Yönetiminin Sözcüsü Aynı zamanda Pakistan Büyükelçisi Abdüsselam Zaif basın toplantısı yapmış, basın toplantısında; *"terörü kınıyoruz, her türlü barışçıl faaliyete yardım etmekten memnuniyet duyarız."* şeklinde açıklamada bulunmuştur. Ancak bu açıklamayı hiçbir devlet inandırıcı bulmamıştır. ABD dünyayı arkasına

¹⁷² Marr, 563.

almış ve çok kararlı davranmış, öyle ki kendi istihbarat servislerinin verdiği bilgiler bile dikkate alınmamıştır.

2001 yılında, El-Kaide ile Taliban arasında bir bağlantıya rastlanmamıştır. Ama El-Kaide Afganistan’da barındığı bilinmektedir. 11 Eylül 2001 tarihinden beş hafta sonra “*Sonsuz Özgürlük Operasyonu*” adıyla savaş başlamıştır. ABD ve koalisyon güçleri, Afganistan’a bomba yağdırmış, bombalamalar sonucunda ölülerin dahi sayılamadığı bir ülke olmuştur. Soğuk savaş yıllarında önce Sovyetler Birliği’nin 25 Aralık 1979 yılında Afganistan’a girerek Kabil’i işgal etmiştir. Afganistan’da Sovyetler Birliği’ne karşı bölgesel ve küresel bir direnişe başlanmıştır. Dünyanın dört bir yanından Afganistan’a savaşçı gelmiştir. Müslüman coğrafyasında işgal ile birlikte *cihat* kavramı artık silahlı direniş anlamında kullanılmaya başlanmıştır. ABD direniş örgütlerinin desteklenmesi için Pakistan’da bir kontrol merkezi oluşturmuş, direnişçilerin silahlandırılmasında, eğitiminde çok önemli bir rol oynamıştır. Pakistan mücahitlerinin safında mücadele eden herkese vize verilmeye başlanmıştır. Aynı günler de direnişçiler arasında Afganistan’a gelen ve uzun yıllar dünya gündeminden düşmeyecek olan Usame Bin Ladin de ilk kez bu süreçte görülmüştür. 10 yıl sonra yani 1989’da Sovyet ordusu mağlup olmuş ve Afganistan’dan çekilmek zorunda kalmıştır. Afganistan’ın işgali sonucunda, 1 milyon 500 bin ölü, 2 milyon yaralı, 5 milyon 500 bin mülteci ve harap olmuş bir devlet konumuna gelmiştir. Devletin hafızası olan arşivleri de işgalde yok olmuştur. İşgalden sonra ülkeye yerleştirilen 10 milyon mayın nedeniyle de 400 bin kişi daha ölmüştür.

Siyasi güç olarak, Afgan ve Irak savaşları meydanlarda başarılı olmuş görünmektedir. Ama yürütülen strateji ve operasyonlar daha sonra başarısızlık olarak değerlendirilmiştir. Dünya en bariz süper güçlerin bile her istediğini yapamayacağını ve bir başka halkın kültürünü demokrasi getirmek için topraklarını işgal etmenin güvenliğe ve barışa katkı sağlamadığı gibi uluslararası ilişkilerde de kötü bir politika olduğu kanıtlanmıştır. Bu politika en son İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Almanya ve Japonya için işe yaramıştır. Bunun da nedeni Almanya ve Japonya daha önce demokrasiyi uygulamış ve küresel bir savaştan sonra askeri bakımdan felakete uğramış devletlerdir. ABD hegemonya tehdidinden çok Sovyet tehditleri üzerine yoğunlaşmıştır. Genel olarak Afgan ve Irak deneyimleri tüm dünyanın tek bir siyasi-ekonomik sistem altında birleşme stratejisinin başarılı olmadığını kanıtı olmuştur.

Tarihin sonu yerine kültür savaşları veya dinin dahil olduğu *Uygarlık Çatışmaları* teorileri ortaya atılmıştır. Batıda yüksek Müslüman nüfusu olan İngiltere, Hollanda ve Fransa gibi ülkelerde yeni bir şüphe fark edilmeye başlanmıştır. Müslüman dünyasının Hristiyan nüfusa sahip Irak, Pakistan ve Mısır gibi bölgelerinde bu azınlıklar üzerinde tehdit algısı artmıştır. ABD'nin terör şüphelileri için Küba'daki Guantanamo Limanı'nda bir ıslah evinden işkenceye başvurmasından ve daha katı güvenlik yasaları geçirmesinden sonra bu *Terör Savaşının* açık toplumlara ve ideallerine ne kadar zarar verdiği ortaya çıkmıştır.¹⁷³

Suudi Arabistan hükümetinin baskıları üzerine, ailesi Usame Bin Ladin'e yaptığı ve yılda 7 milyon doları bulduğu öne sürülen yardımı kesmiş, hükümet de Bin Ladin'in ülkedeki mal varlıklarını dondurma kararı almıştır. El-Kaide yönetimi bu devlette faaliyet gösterdiği süre içinde Sudan hükümetinin de tepkisini çekmiştir. Bunda kısmen Bin Ladin'in Sudan'da bulunan El-Cihad örgütü ile iş birliği yapmasının ve hükümetin bu örgütün lideri konumundaki Ayman El-Zevahiri'nin faaliyetlerinden duyduğu rahatsızlık da rol oynamıştır. Washington' un Sudan'a uyguladığı baskının da etkisiyle, Bin Ladin bu ülkeden ayrılarak Afganistan'a geçmiştir. Amerikan istihbaratı ise, ilgi çekici şekilde, bunu öğrenmiş olmasına rağmen o tarihte gidişine göz yummuştur. Bin Ladin, Mayıs 1996'da Celalabat'a yerleşerek bir süre bu kentte yaşamış, daha sonra Kandahar'a geçerek faaliyetlerini Taliban'ın sağladığı koruma şemsiyesi altında yürütmeye başlamıştır.¹⁷⁴ Afganistan'a gitmeden hemen önce kaleme aldığı ve 23 Ağustos 1996'da Londra merkezli bir Arap gazetesi olan Al Quds Al Arabi'de yayınlanan "*fetvası*" aslında o tarihten itibaren izleyeceği aşırılıkçı çizgiyi açıkça bir savaş ilanı olduğunu belirtmiştir. Bu fetvada Bin Ladin, ABD'ye ilan ettiği savaşın gerekçelerini sıralamış ve savaş yöntemlerini açıklamıştır. Buna göre, ABD, İslam medeniyetine ait kutsal topraklarda askeri üsler kurarak bir nevi Haçlı Ordusu gibi davranmaktadır. Bu nedenle de bütün Müslüman dünyasının işgalci Amerikalılara karşı savaş açması gerektiğini ilan etmiştir.

Çelik'in aktardığına göre, "Hiç kuşkusuz bu kutsal bir savaş çağrısıdır ki, en genel anlamda Anglo-Amerikan uygarlığına karşı ilan edilen bir '*cihat*' çağrısıdır. Cihat, Arapçada "*çaba*" anlamındaki '*cihd*' kökünden gelmekte olup bugünkü siyasal

¹⁷³ Marr, s. 563.

¹⁷⁴ Çelik, s. 33.

terminolojide '*harekete çağrı*' anlamında kullanılmaktadır. Cihat kavramının kökü, Müslümanların Mekke'den Medine'ye yaptıkları göçü ve orada kurdukları İslam devletini ifade eden 7. yüzyıldaki '*hicret*' dönemine kadar uzanmaktadır. Kavram, İslam'ı hem 'devlet' hem 'din' olarak değerlendiren düalist bir felsefi temele sahiptir. Bu anlayış doğrultusunda teoloji ve politikayı aynı potada eritmek mümkün olmuştur. Bugün yaygın olarak kutsal savaş anlamında kullanılan cihat ise paradoksal olarak klasik devlet olgusuna, en azından Batılı anlamda olana karşı bir duruşu ifade etmektedir. Bunun nedeni de cihadın literatürde genel olarak devlet otoritesine karşılıklı bir meydan okuma olarak değerlendirilmesidir.¹⁷⁵

El-Kaide'nin eylemleri de esasen işte bu cihat olgusundan güç almış ve Bin Ladin'in fetvasından sonra dramatik olarak artışa geçmiştir. Örgüte atfedilen veya bizzat örgütçe üstlenilen terör saldırılarının yoğunlaşmasında 1996 yılı bir dönüm noktası olmuştur. Suudi Arabistan'ın Kobar kentindeki ABD askeri personelinin yaşadığı konutlar hedef alınarak gerçekleştirilen bombalı saldırıda 19 Amerikalı hayatını kaybetmiş, 200'den fazla kişide yaralanmıştır. Bu saldırı ABD ordusu ile istihbaratı üzerinde büyük bir şaşkınlık yaratmıştır. Terör uzmanları tarafından bir istihbarat zafiyeti olarak yorumlanmıştır. El-Kaide lideri Bin Ladin ise Amerikalıların kendi çıkarları doğrultusunda yürüttükleri mücadelede hiçbir sivil-asker ayrımı yapmadıklarını bu nedenle kendilerinin de bu savaşta böyle bir ayrımı gözetmeyeceklerini açıklamıştır. Aslında Bin Ladin, açıklamalarında eylemlerini oldukça basit şekilde savunarak El-Kaide'nin uyguladığı bu taktik ve yöntemlerin terör olduğunu kabul etmiştir. ABD'nin İsraili Siyonistler ile birlikte Müslümanlara karşı gerçekleştirdikleri savaşta psiko-sosyal gibi unsurlar önemsenmemiştir. Amerikalılar ve Yahudiler 'in Ortadoğu'da gerçekleştirdikleri katliamlarda kadınları, çocukları ve yaşlıları öldürmüşlerdir. Bu durumda Amerikalılara karşı yürütülecek savaşta da ahlaki değerler ile suçlu-suçsuz ayrımları dikkate alınmadan cihat çağrısında bulunması uygun olarak değerlendirilmiştir. Temel evrensel ilkelerden arındırılmış bir savaş kuralları anlayışını ifade eden bu açıklama bir bakıma El-Kaide'nin, düşmanlarına ilan ettiği savaşta sivil-asker ayrımı gözetmeyeceğini ilan ederek silahlı

¹⁷⁵ Çelik, s. 34.

çatışma hukukunun temel ilkelerinden ayırım yapma kuralının kendini hiçbir şekilde bağlamadığını ilan etmiştir.¹⁷⁶

Vahhabilik, 1950’li yıllarda kendi sınırlarını aşarak başka devletlere yayılmaya başlamıştır. Bu yıllarda Vahhabiliği dünyaya yaymak üzere Suudi Kral Faysal, Arap sosyalizmine karşı bir İslam birliği kurma fikri ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla Medine İslam Üniversitesi’ne bağlı Şeriat Fakülteleri ile Rabita ve İdaretü’l Buhûs gibi kurumlar görevlendirilmiştir. İslam’ın ilk kuruluş yıllarındaki şekliyle yorumlayan Vahhabilik anlayışını dünyada hâkim kılmak üzere 1962’de Mekke’de Dünya İslam Birliği (Rabitaü’l-Âlemi İslam) kurulmuştur. Türkiye’de Rabita olarak bilinen bu birlik Müslüman Devletleri ile diğer devletlerde yaşayan Müslümanların Vahhabi dini anlayışını yaymak üzere çok sayıda din adamı göndermiştir.¹⁷⁷ İbni Teymiye ile İbn Abdulvahap gibi dini düşünürlere ait kitaplar ücretsiz dağıtılmıştır. Bu maksatla dünyanın değişik devletlerinde Müslümanların ihtiyaç duyduğu yerlerde devlet desteği adı altında ya da kendisine biat eden vakıf ve dernekler üzerinden cami yaptırılmak üzere elde edilen petrol gelirlerinden ayrılan paylarla ciddi finans desteği sağlanmıştır. Rusya’nın Afganistan’ı işgal etmesi, dünyadaki İslami hareketlerden etkilenen Vahhabiliğin, savaş amacıyla cihatçıların bu bölgeye gelmesindeki en önemli etkidir. Bu örgütlenme sürecinde Ladin’in hocası Abdullah Azzam’ın kurucusu olduğu Mekteb-el Hidamat’ın İslami yardım kuruluşu olarak faaliyet göstermesi büyük bir katkı sağlamıştır.¹⁷⁸ Mekteb-el Hidamat’ın İslam devletlerinde ve ABD’de ofisler açılmıştır. Ladin tarafından yardım ve hayır kurumlarına bağış yapan gönüllülerin isimlerinin yer aldığı bir veri tabanı oluşturulmuştur. Ladin’in kamplara gelen isteklilerin listesini 1988’de kaide, temel manasına gelen El-Kaide’nin temeli bu veri tabanıyla oluşturulduğu ifade edilmektedir. Abdullah Azzam’ın 1989’da öldürülmesinden sonra adamları El-Kaide’ ye katılmıştır.¹⁷⁹

Ali Kuyaksil “Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar” başlıklı makalesinde,

“Dünya sahnesinde İslami hareket ve güçlerin ortaya çıkışı, İslam ülkelerinin sömürge devletlerine karşı bağımsızlıklarını kazanmalarına sebebiyet veren savaşlardan sonra, çok daha etkin bir şekilde kendisini göstermiştir. Müslüman

¹⁷⁶ Çelik, s. 35.

¹⁷⁷ Uğur, Mumcu. **Rabita**, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazeteci Vakfı Yayınları, Ankara, 37. Baskı, Eylül 2021.

¹⁷⁸ Kuyaksil, s. 94.

¹⁷⁹ Kuyaksil, s. 88.

lkelerdeki sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel problemler halkı İslamcı hareketlerin etki alanının içine itmiştir. Müslüman halklar, coğrafi ve kültürel açıdan Sünni-Arap Ortadoğu, Sünni-Hint alt kıtası, Şii İran ve Selefi-Vehhabi Suudi Arabistan merkezli fikir akımlarının etkisi altında kalmıştır... Mısır ve Arap dünyasının büyük bir kısmındaki İhvan'l Müslimin ve Hint Alt Kıtasındaki Cemaat-ı İslami (Bangladeş, Pakistan, Hindistan), Mısır ve Hindistan merkezli Sünni etki alanı olarak kabul edilirken; Lübnan, Afganistan ile Irak'ın bir bölümünde İran merkezli Şii etki alanından, Afganistan'ın bir bölümü ve Suudi Arabistan'da ise Vehhabi (Selefi) anlayıştan söz etmek mümkündür. Radikal fikir akımların yukarıda adı geçen ülkelerde yaygın olmasının sosyo-kültürel ve ekonomik nedenlerinin yanında, İslam lkelerindeki idarecilerin, demokratik bir anlayış sergileyememeleri de bulunmaktadır. Nitekim demokrasinin yaygınlaştığı günümüz dünyasında, başta Arap lkeleri olmak üzere, birçok İslam devletleri, söylemlerinin aksine tamamen despotik bir yapıya bürünmüşlerdir. Bu da ezilen halk kitlesinin gönlünden geçenlerin dillendirildiği akımların oluşmasına ve güçlenmesine neden olmuştur’’¹⁸⁰ şeklinde ifade etmiştir.

El-Kaide'nin ilk adı El Sulbah *sağlam temel* ilk defa 1988'de yazdığı bir makalesinde yer veren Filistinli Abdullah Azzam'dır. Abdullah Azzam 1989'da Peşaver'de tuhaf bir şekilde suikastla öldürülmüştür. Bundan sonra El-Kaide'ye yeni bir kimlik yeni bir motivasyon kaynağı yeni bir cihatçı stratejisine yön verecek ismin Usame Bin Ladin üzerinde yoğunlaşmıştır. Ladin “İki Kutsal Toprağı İşgal Eden Amerikalılara Karşı Cihat ağırısı” adında ilk kutsal cihat bildirisini 1996'da yayınlamıştır. Ladin, 2 şubat 1998'de Her bir Müslümanın, Amerikan vatandaşlarının asker veya sivil ayırımı yapmadan öldürmelerini ya da mallarını ele geçirmelerini emreden ikinci bir fetva yayınlamıştır. Böylece Dünyada Hristiyanlara ve Yahudilere yönelik savaşacak bir İslam cephesine sahne olmuştur.

El-Kaide ABD'de 1993'te Dünya Ticaret Merkezi'ne, 1998'de Kenya ile Tanzania'da bulunan Amerikan Eliliklerine yönelik intihar saldırıları gerçekleştirmiştir. 2000 yılında Yemen'de USS Cole gemisine, 11 Eylül 2001'de de Dünya Ticaret Merkezi ile Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen eylemlerle tarihte iz bırakmıştır. Bu büyük saldırıda, 79 değişik uyruktan 3 bine yakın kişi ölmüş, ekonomik olarak 7 milyar dolar değerinde maddi kayba yol açmıştır. El-Kaide'nin küresel terör boyutuyla uyguladığı bu stratejik ve taktik manevraları sayesinde süper güç olan ABD'yi kendi toprağında vurmuştur.

11 Eylül ncesinde El-Kaide daha hiyerarşik bir yapıya sahipken, 11 Eylül sonrasında El-Kaide rgt Merkezi, El-Kaide İlişkili Gruplar, El-Kaide Yerel Hücre Yapılanması ve El-Kaide alt gruplar ya da şebeke tarzında örgütlenmiştir. El-Kaide

¹⁸⁰ Kuyaksil, s. 89.

Merkez Yapılanması 11 Eylül öncesinde Afganistan ve Pakistan sınırında yerleşmiştir. Örgütün sevk ve idare, kontrolünü yapan profesyonel yöneticilerinin bulunduğu örgüt merkezidir. El-Kaide ile Bağlantılı ve Ortak Grupların yer aldığı kategori ise Bin Ladin'in cesareti, cömertliği, dini ve manevi rehberliği ile El-Kaide'den silah, mühimmat, lojistik ve finans desteğinin verdiği isyancı ve terörist unsurlarından oluşmaktadır. Endonezya, Fas, Özbekistan ve Filipinler, Bosna, Keşmir'deki teröristler bu gruptan yardım alan koludur. Yerel Hücre Yapılanması ise El-Kaide ile direkt bağlantıya geçebilecek FETÖ/PDY gibi dağınık kripto hücre yapılanmasıyla faaliyette bulunan militanlardan oluşmaktadır.

El-Kaide askeri olmayan yol ve yöntemler, yeni teknolojiler ile kitle iletişim araçlarını kullanmak suretiyle örgütün misyonunu geliştirmiştir. El-Kaide hem yapısal hem de bölgesel düzeyde yayılarak küresel boyuta ulaşmıştır. 11 Eylül sonrası süreçte ABD'nin küresel terörizmle savaşım stratejisini buna göre belirlemesine sebep olmuştur. Terörizme karşı savaş stratejisinde yer alan asimetrik çatışma yöntemlerinin kullanılması uluslararası hukuka uygun olup olmadığı gibi önemli tartışmalara sebep olmuştur.

El-Kaide dinsel bir motivasyonla hareket eden, asker sivil ayırımı yapmadan çok sayıda insanın ölmesine sebep olan, olağanüstü metotlarla küresel ağlar geliştiren, kitle imha silahlarını elde etmeye meyilli, uzlaşma ve müzakere gibi hiçbir barışçıl çözüm yolu benimsemeyen yeni nesil terörizm tezine uygun küresel bir örgüt olduğunu kanıtlamıştır.¹⁸¹ Bin Ladin adaletsizliklere karşı olduğundan bu davranış ve söylemleri insanlar üzerinde etkili olmuştur. Dünyada en çok petrol sahasına sahip olan Ortadoğu halkının dünya gelirinden en düşük paya sahip olarak fakir bir hayat sürmeleri kabul edilebilir bir durum değildir. Amerika'nın Filistin'de aşırı şiddet yanlısı İsrail politikalarını desteklemesi, Afganistan ve Irak'ı işgal etmesinde bu bölgede yaşayan halklara büyük acılar yaşatmıştır. Bu acı ve şiddet politikalarına karşı yürütülecek mücadele hareketleri için örgütlenen terörist organizasyonlara halk desteği olmuştur. Bu coğrafyalarda Batı'dan ithal edilen yenilikler de terörü doğuran bir etken olarak görülmüştür. Bazı İslam devletlerinde batıdan ithal edilen liberal veya sosyalist politikalar uygulanmış olmasına rağmen yine de tam bir iyileşme görülmemiştir. İslam Devletlerinde tabanını oluşturan aşırı dinci örgütler bu tür ithal politikalarının İslam'a

¹⁸¹ Taşdemir, "21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler", Akademik Hassasiyetler, 2020, Dec, 12;7 (14), ss. 189-194.

uygun olmadığından karşı çıkmışlardır. Toplumda ekonomik ve siyasal alanlardaki hakiki gerçek çözümün İslam'daki şeriat rejiminden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Afganistan, İran ve Suudi Arabistan'da bugün şeriat kurallarına uygun bir hayat yaşamaya çalışılmaktadır. Ancak azınlıkta kalan bazı gruplar bu şeriat düzeninden vazgeçip batı tarzı çağdaş temel insan hak ve özgürlüklerin olduğu yaşamı talep etmektedirler. Örneğin, Arap devlet başkanlarının çocukları ile Usame Bin Laden'in bazı kardeşleri batı tarzı çağdaş iyi ve kaliteli bir eğitim alarak batı devletlerinde ikamet etmektedirler.

Sonuç olarak dinin siyasallaşması, siyasetin dini kriterlere göre gerçekleşmesi sonucunda dünya gündeminden düşmeyen bu düzeni değiştirmeyi hedefleyen dinden beslenen yeni nesil terör örgütlerinin oluşumuna ortam hazırlamıştır. Küreselleşmenin de etkisiyle siyasal, ekonomik ve sosyal eşitsizliklere karşı batıdan alınan metotların halk tarafından kabul görmemesi nedeniyle İslam devletlerinde tek ve gerçek çözümün İslam'da olduğu inancı ağır basmıştır. Bu inanç sistemi içerisinde siyasal hayatta da Şeriata göre yönetilmek ve yaşamak için cihadın gerekli olduğunu savunan post-modern görüşler etkili olmuştur.¹⁸²

2.1.1. Örgütün Yapısı

El-Kaide, diğer terör örgütleriyle mukayese edildiğinde çok esnek bir örgütlenme modeline sahip olduğu görülmektedir. Müslüman dünyasına karşı uygulanan adaletsizlikler ve işgaller sonucunda Müslüman toplumlar üzerinde sosyo-ekonomik olarak travmalar ve mağduriyetler üzerinden yapılan propaganda faaliyetlerinin etkisiyle sınır ötesi destek gören bir örgüttür. El-Kaide merkezinde Bin Ladin ve Ayman Al Zevahiri'nin yer aldığı lider ve kurucu grup, ikinci grupta ise merkeze direkt bağlantısı olan dağınık hücre yapılanmasıyla şiddet yanlısı militanların yer aldığı dünyanın değişik bölge ve coğrafyalara yayılmış gruplar ve üçüncü olarak El-Kaide ideolojisi ile yetişmiş çekirdek yapıdan bağımsız ve mahalli yapıda faaliyet gösteren gruplardan oluşmaktadır. El-Kaide dini ideolojik temeli üzerinden fizikî ve

¹⁸² Zafer Cırhinlioğlu ve Bulut, Erol. Terör, Din ve Siyaset, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, Elazığ, 2010, Cilt: 20, Sayı:2 ss. 301-322.

sanal bir ağ ile eylemler planlayıp uygulayabilen sınır aşan bir şemsiye (çatı) terör örgütüdür.¹⁸³

Belgin Şan Akça'nın aktardığına göre Boko Haram, Cezayir, Somali, Mali, Moritanya ve Afganistan'daki çeşitli militan kamplarında eğitim almıştır. Bu devletlerden hiçbiri örgüte eğitim sağlanmasında aktif rol almamıştır. Boko Haram'ın diğer silahlı örgütlerle yani İslami Mağrip El-Kaidesi (AQIM) ve Eş-Şebab'la olan yakın bağlantıları, bu beş devletin topraklarına sızmayı kolaylaştırmıştır. 2005 yılındaki askeri darbeye birlikte ülkedeki demokratik rejimin çökmesinin ardından, savaş ağalarına devletteki iç savaşta destek olacakları sözü veren Moritanya'ya girmişlerdir. Ordunun bazı üyeleri Boko Haram üyelerini paralı asker olarak tutmaya çalışmış, onlarla ileri İslami çalışmalar için Kuzey Afrika'ya seyahat edecekleri sözünü vermiştir. 2009 yılında Nijerya ordusunun örgüte yönelik baskısının ardından, örgüt lideri, Somali'ye geçmiş ve başka bir radikal İslamcı örgüt olan Eş-Şebab ile bağlantı kurmuştur. Boko Haram'ın askeri örgütünün bir kolu, Mali ve Moritanya'daki İslami Mağrip El-Kaidesi kamplarında eğitim almıştır.¹⁸⁴

2.1.2. Örgütün İdeolojisi ve Amacı

El-Kaide'nin çekirdek kadrosu bağlı gruplara liderlik, ilham, finans ve danışmanlık faaliyetleri yürütmektedir. Bu çekirdek kadro Küresel Teröre Karşı Savaş (KTKS) politikaları çerçevesinde gerçekleştirilen saldırılar sonrasında hala mağlup olmamış görünmektedir.¹⁸⁵ Khan'a göre, KTKS güçlerinin sadece El-Kaide'nin merkezi bir yapısı olmadığından eylemlerini kısıtladığını Batı ittifakının çıkarlarına yönelik tehdidinin muazzam bir şekilde yayılarak hâlâ devam ettiğini ifade etmiştir. İdeolojik olarak Cihadi-Selefilik'e dayanan El-Kaide'nin dört amacı olduğu ifade edilmiştir. Bu amaçlardan ilki ABD'yi Ortadoğu'dan uzaklaştırmak, ikincisi İsrail'in varlığını yok etmek, üçüncüsü küresel Cihat'ı güçlendirecek mekanizmaları yaygınlaştırmak, dördüncüsü ise İslam dininden dönen rejimlerle mücadele etmektir.

¹⁸³ T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, s. 231-233.

¹⁸⁴ Akça, s. 77.

¹⁸⁵ M. Sheharyar Khan. Assessing the Reasons of Al-Qaeda's Survival, Ankara University, **Faculty of Political Science The Turkish Yearbook of International Relations**, Sayı: 44, 2013, ss. 167-184.

Merkezi bir yapısı olmayan El-Kaide üç türe ayrılmıştır. Biri Pakistan'daki çekirdek kadro, ikincisi daha sonra Arap Yarımadası El-Kaidesi (AQAP), üçüncüsü ise Mağrip El-Kaidesi (AQIM), El-Şebab, Suriye El-Nusra Cephesi vb. doğrudan bağlı veya ilişkili örgütlere sahiptir. El-Kaide çekirdek kadroyla doğrudan bağlantısı olmamakla birlikte aynı ideolojiye sahiptir. Bu karakteristik yapısıyla ortak ideoloji, küresel Cihad ve İslami hilafeti kurmayı amaçlamaktadır.¹⁸⁶ Bu çekirdek kadro hiyerarşik bir yapıya sahip olup aynı zamanda 11 Eylül terör saldırılarının sorumluluğunu üstlenmişlerdir. 11 Eylül terör saldırılarından sonra Pakistan'da bilinmeyen bir bölgede gizlendiği ifade edilen Eymen El-Zevahiri'nin liderliğinde merkezileşmiştir. El-Kaide'nin merkezileşmesiyle birlikte Irak ve Suriye'deki DEAŞ gibi dünyanın farklı yerlerinde farklı fraksiyonları ortaya çıkmıştır. DEAŞ El-Kaide'den ayrıldığında dahi uzun bir müddet El-Kaide'nin ideolojisini benimsediği için bir kolu olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁷

Usame Bin Ladin, Kandahar ve Celalabad yakınlarında kurduğu kamplara kendi militanlarını yerleştirmiş, Taliban lideri Molla Ömer'le de yakın ilişkiler kurmuştur. Ladin ve Eymen El-Zevahiri'nin liderliğindeki El-Kaide örgütü, Afganistan'da devlet içinde devlet görünümü taşıyan bir oluşum haline gelmiştir. El-Kaide örgütünün en büyük amacı, tüm dünyaya hâkim olacak bir hilafetin kurulmasıdır.¹⁸⁸ El-Kaide, İslam'ın çıktığı ilk yıllardaki yaşama uygun tarzda yorumlandığı Selefi-Vahhabi ideolojisine göre Seyyit Kutub'un hapisane koşullarında geliştirdiği ideolojilere dayandırmaktadır. Dinî istismar eden El-Kaide Kuran'daki bir ayet ya da süreyi gerçekleştireceği bir şiddet eylemlerinde bile yorumlayarak dine uygun ve meşruiyet kazandıracak şekilde uygulamıştır. El-Kaide, İsrail'le iş birliği yapan Ortadoğu devletlerini kendi emelleri için kullanan ABD'yi ve Batılı devletleri Müslüman topraklarından çıkarmaktır. Diğer amacı ise, ABD ve Batı devletleriyle iş birliği halinde olan ve kafir ilan ettiği İslam rejimlerini tasfiye etmektir. Dinî referanslarını Selefilik ve Vahhabilik anlayışından aldığını savunan El-Kaide lideri Ladin, 1996'da ABD'ye yönelik cihada davet fetvasında İbni Teymiye'yi

¹⁸⁶ Khan, ss. 167-184.

¹⁸⁷ Khan, ss. 167-184.

¹⁸⁸ Öymen, s. 325.

atıfta bulunarak kutsal dini inançtan sonra dine aykırı davranan ve bozan düşmanlara karşı savaşmaktan başka vazife yoktur¹⁸⁹ düşüncesini açıklamıştır.

2.1.3. El-Kaide ve Suriye Yapılanması

El-Kaide, Irak ve Suriye'de 2006 yılından itibaren insanlığa sığmayan şiddet eylemleriyle ön plana çıkmıştır. Bölgede korku salan örgüt, bazıları DEAŞ, bazılarına göre bu örgütü ise kendini İslam Devleti (İŞİD) olarak dünyaya duyurmuştur. Bağdadi'nin yönetimindeki Irak İslam Devleti (ISI), Irak'ta 2012 ve 2013 yıllarında çok büyük terör eylemleri gerçekleştirmiştir. Öyle ki sadece 2013 yılının Eylül ile Aralık ayları arasında 98 intihar eylemi gerçekleştirmiştir. Bu eylemlerde 3 bin kişi hayatını kaybetmiştir. Bölgedeki hapishanelere baskınlar düzenlemiştir. 2013 yılının Temmuz ayında Ebu Garip Hapishanesi'nde tutuklu bulunan 500 ISI militanı kaçırılmıştır. Bu baskın ve kaçırma operasyonlarında çok sayıda Irak Güvenlik Kuvvetleri mensubu öldürülmüştür. El-Kaide bir çatı örgüt olduğundan kendi bünyesinde Suriye'de El-Nusra örgütü oluşturmuştur. Bağdadi, El-Kaide örgütü bünyesinden oluşturulan El-Nusra'yı da kendi bünyesine dahil etmeye çalışmıştır. Ancak El-Nusra lideri El-Gorani, Bin Ladin'in 2 Mayıs 2011 tarihinde öldürülmesinden sonra El-Kaide'yi yönetecek lideri Eymen El-Zevahiri'ye bağlılığını sürdürmüştür. El Bağdadi bu süreçlerde örgütün adını Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak değiştirdi. El-Zevahiri, Bağdadi'nin Suriye'de hiçbir şekilde eylem yapmamasını talep etmiştir. Bunu temin etmek üzere Suriye'nin sorumluluğunu El-Nusra'ya devretmesini istemiştir. Bağdadi El-Zevahiri'nin bu talebini kabul etmediğinden Şubat 2014'te El-Zevahiri İŞİD ile bağlılığını koparmıştır. Bu durumda El Kaide'nin Suriye'deki temsilcisinin ise El-Nusra Cephesi olarak ilan etmiştir. Böylece bölgede Bağdadi'nin İŞİD örgütü de bağımsız olarak hareket etme özgürlüğüne kavuşmuştur. Şubat 2014'ten sonra Suriye'de İŞİD ile El-Nusra zaman zaman birbirine karşı çatışmak durumunda kalmıştır. Bazen de birlikte hareket ettikleri görülmüştür. Örneğin Ağustos 2014'te Suriye'den Lübnan'a sızarak Aarsal şehrine yönelik bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar sonucunda Lübnan askeri

¹⁸⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, ss. 231-233.

öldürülmüş 29 askeri de kaçırmışlardır. Bu askerlerden bir kısmının da daha sonra kafası kesilerek öldürülmüştür.¹⁹⁰

El-Kaide, dünyanın birçok yerinde aynı ideoloji ve amaç etrafında toplanmış çok sayıda terör örgütünü bünyesinde barındıran çatı örgüt olarak tanımlanmaktadır. 1996'dan itibaren Afganistan'daki eğitim kamplarına geçen ve burada eğitim görmüş dünyanın 60'tan fazla devlete yayılmış farklı isimler altında örgütlenmiş aktif 18 bin militanın olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin, El-Kaide'ye bağlılığını bildiren Somali kolu Eş-Şebab, Suriye kolu El-Nusra cephesi, Zevahiri'nin son açıklamasıyla birlikte Irak kolu ise Irak İslam Devleti'ni saymak mümkündür. 15 Mart 2011'de Suriye cephesinde saldırıların başlamasıyla birlikte Suriye'de ve Irak'taki El-Kaide güçleri Irak Şam İslam Devleti ismiyle yeni bir devlet yapılanmasına dönüşmüştür.¹⁹¹

Suriye'de El-Kaide isminin ortaya çıktığı ilk eylemi 23 Aralık 2011'de Şam'da vuku bulan intihar saldırılarıdır. Bu intihar saldırılarında ordu ve polis gibi güvenlik birimlerinin binaları tercih edilmiştir. Suriye devlet televizyonunun haberine göre en az 40 insanın hayatını kaybettiği saldırıyı El-Kaide üstlenmiştir. 15 Mart 2011 tarihinde Suriye'de baş gösteren iç savaşta El-Nusra Cephesi ile Irak ve Şam İslam Devleti isimleri ön plana çıkmıştır. El-Nusrâ, 25 Ocak 2012'de yayınlanan bir video ile kuruluşunu duyurmuştur. El-Nusrâ, Türkiye'yi İslam'a uymamak, ABD'nin maşası olmakla suçlamıştır. Suriye'deki rejimin ortadan kaldırılarak Suriye'de Vahhabi ve Selefi öğretilerine uygun devlet kuracaklarını ilan etmiştir. El-Kaide lideri Eymen El-Zevahiri Şubat 2012'de yayımladığı videoda, Türkiye, Ürdün, Irak ve Lübnan'daki Müslümanları Suriye'deki cihada davet etmiştir. Suriye'deki intihar saldırılarını üstlenen El-Nusra adını dünyaya duyurarak cihad için Suriye'ye gelen yabancı terörist savaşçıların Suriye'de varlık gösterilmesinde tartışmalara neden olmuştur. ABD, El-Nusra Cephesi'ni El-Kaide bünyesinde faaliyet gösterdiğinin anlaşılması üzerine Aralık 2012'den itibaren terörist örgütler listesine dahil edilmiştir. 2006'da Irak'ta kurulan Irak İslam Devleti lideri Ebu Bekir El-Bağdadi, Suriye'deki El-Nusrâ Cephesi ile Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) adı altında Nisan 2013'te yayınlanan bir video mesajında birleştiklerini ilan etmiştir. İŞİD, El-Nusrâ Cephesi'nden bağımsız bir şekilde terör faaliyetlerini sürdürmüştür. Suriye dışından gelen yabancı terörist

¹⁹⁰ Öymen, s. 337, 338.

¹⁹¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, ss. 231-233.

savaşçılarında bulunduğu örgüt, Irak ve Suriye’de savaşmıştır. IŞİD, Rakka’yı işgal ettikten sonra ana üs bölgesini buraya taşımıştır. El-Nusrâ ve IŞİD, belli bölgelerde bazen işbirliği halinde hareket ettikleri, bazı bölgelerde ise birbirlerine karşı saldırılar gerçekleştirmişlerdir. El-Kaide yönetimi bu saldırılar sonucunda, El-Cezire televizyonundan yaptığı açıklamada IŞİD ile hiçbir bağlarının bulunmadığını ve IŞİD’in terör eylemlerinden hiçbir şekilde sorumlu olmayacaklarını duyurmuştur.¹⁹²

Suriye’nin kuzeyindeki otorite boşluğunun etkisiyle, Esad rejimini ortadan kaldırmak, dış yardımların dağıtımı, sınır ticareti ile petrol sahalarının kontrolü konularında Sünni-Araplar arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu bölgede rejime karşı görünen mücadele esasen Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), El-Nusra ile YPG gibi silahlı gruplar arasında menfaat çatışmalarına sahne olmuştur. Bu çatışmalarda IŞİD terör örgütünün gittikçe güçlendiği görülmüştür. IŞİD’in güçlenmesi Esad rejimini destekleyen Rusya ile Batı arasında uluslararası diplomaside bir yakınlaşmaya sebep olmuştur. Suriye’de güçlenen IŞİD’te artık Esad rejimi kadar tehdit unsuru olarak görülmüştür. Suriye’de El-Kaide’nin güçlenmesinden sonra Esad yönetimini Suriye’deki iç savaşta radikal İslamcı gruplara karşı yürütülen bir mücadele aracı olarak algılanmıştır.¹⁹³

2.1.4. Irak El-Kaidesinin Dönüşümü

Irak’ın Felluce eyaletinde Nisan 2004’te ABD’ye karşı yapılan savaşta grupların çoğu Zerkavi’ye Felluce İslami Halifeliği sıfatıyla biat etmeleri ayrıca Zerkavi’yi güçlendirmiştir. Felluce Savaşları Irak’taki El-Kaide kolunu kuvvetli bir şekilde faaliyete geçmesinde kayda değer bir etken olmuştur. Zerkavi 17 Ekim 2004’te internet aracılığıyla Ladin’e bağlılığını bildirerek Tevhid ve Cihat Örgütü olan adını İki Nehir Topraklarındaki El-Kaide ya da “Irak El-Kaidesi” olarak anılmaya başlanmıştır. Ladin 27 Aralık 2004’te yayımladığı konuşmasında Zerkavi’nin örgüte katılımından memnun olmuş ve Irak’taki mücahitlere Zerkavi’ye bağlılığını bildirerek onun liderliğindeki örgüte girmelerini istemiştir.¹⁹⁴

¹⁹² T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, ss. 231-233.

¹⁹³ Oytun, Orhan. **Suriye’de El-Kaide Gerçeği ve Türkiye**, Ortadoğu Analiz, Kasım 2013, Cilt:5, Sayı: 59, s. 32-33.

¹⁹⁴ Recep Tayyip, Güler ve Ömer Behram, Özdemir. **DEAŞ: Ortaya Çıkışı, Yükselişi ve Çöküşü**,

Amerika'nın Irak'ı işgal ettikten sonra Baas Partisi mensuplarını yönetimden uzaklaştırmıştır. Irak Silahlı Kuvvetleri'nin ve güvenlik güçlerinin çekilmesiyle ortaya çıkan otorite boşluğunu doldurmak üzere bir taraftan Şii militanlar ile diğer taraftan da IŞİD mücadelesi başlamıştır. Bundan sonra ABD'nin Irak'taki stratejik amaçlarından biri de IŞİD ile mücadele etmek olmuştur. 2011 yılında Amerika'nın Irak'taki askerlerini geri çekmesi IŞİD'i büyük bir baskıdan kurtararak Irak'ta güçlü bir aktör haline getirmiştir. Bu tarihlerde Başbakan El-Maliki'nin yönetimindeki Şiilerle muhalif grup olan Sünniler arasında ayrımcı uygulamalar baş göstermiştir. El-Maliki'nin Sünnileri birçok alanda dışlaması, radikal eğilimleri benimseyen Sünni gruplarında IŞİD'e katılmasına sebep olmuştur. Böylece IŞİD, Irak ve Suriye'de İslam Devleti ile bir hilafet kurmak üzere çok ses getiren eylemler icra etmiştir. Suriyeli radikal birçok Sünni ve yabancı devletlerden gelen militanlar IŞİD'e katılmıştır. Somali'deki İslami terör örgütü El-Şebab, Yemen ve Mali'deki El-Kaide bağlantılı gruplarda kendi devletlerinde bazı bölgelerde hakimiyeti sağlamışlardır. Ancak IŞİD bu grupların tümünden daha geniş bir sahada hakimiyet kurmuştur.¹⁹⁵

2.1.5. Irak'ta Alternatif Devlet: Irak İslam Devleti

2006 yılına kadar Irak El-Kaide'si (IEK) adıyla faaliyetlerini sürdüren örgüt aynı yılın Ocak ayında bazı Sünni direniş grubuyla birleşerek Mücahitler Şura Konseyi (MŞK) adını almıştır. MŞK'nin liderliğine örgütün Irak'ta çok etkili bir savunma yaptığından Irak'a adanmışlığın sembolüne vurgu yapılması adına Bağdatlı Ebu Ömer Bağdadi getirilmiştir.¹⁹⁶ Zerkavi'nin ABD hava saldırısı sonucunda 7 Haziran 2006'da öldürülmesinden sonra Ebu Hamza Muhacir kod adıyla bilinen Ebu Eyyub Mısri lider olmuştur. Irak'ın işgalinde ABD'ye karşı çatışmak üzere Irak'a geçen Mısri, Zerkavi'den sonra Irak El-Kaide'sinin çehresini değiştirerek örgüt popülerliğini artırmıştır. IEK Ekim 2006'da MŞK'den ayrılarak Irak İslam Devleti (İİD) adıyla selefi bir İslam Devleti oluşturma düşüncesini uygulamak ve yaymaktır. Mısır'lı Ebu Eyyub Mısri'nin İİD'ye liderlik verilmesi düşünülmüş ama bölgede

Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler, ss. 459-490.

¹⁹⁵ Öymen, s. 338.

¹⁹⁶ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

olabilecek tepkileri bertaraf etmek amacıyla IİD'nin başına yine Ebu Ömer Bağdadi getirilmiştir.¹⁹⁷

IŞİD'in kısa sürede ve güçlü bir saldırı ile Suriye ve Irak'ta yaklaşık 300 bin kilometrekarelik yani İngiltere'den daha büyük bir sahayı denetim altına almıştır.¹⁹⁸ Bu sahada yaklaşık 8 milyon insan yaşadığı tahmin edilmektedir. IŞİD'in bölgedeki bu saldırısı ve yükselişinin yarattığı tehlikenin farkında olan 1,9 milyar dolar harcayarak Irak'ta 170 bin asker konuşlandırarak savunma gücü bulunan ABD'nin bu terör örgütünü engelleyememiş olması hala anlaşılamamıştır. Irak'ta bulunan ABD kuvvetlerinin komutanı Haziran 2010'da yaptığı bir açıklamada IŞİD'in üst düzey sorumlularının %80'ninin öldürüldüğünü ya da tutuklandığını ifade etmiştir.¹⁹⁹

2.1.6. Irak'ta El-Kaide ve Sünni Farklılıkların Çeşitlenmesi

Irak'ta ABD ile mücadele etmek üzere kuvvetli bir Sünni blok oluşturulmuştur. Zerkavi hayatta iken IİD ile diğer Sünni gruplar arasında bazı farklı fikir ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. 2005 yılında gerçekleştirilen seçimlerden önce Zerkavi açıkça demokrasi ve özgürlük gibi hakları talep edenlere siyasi partilerden aday olanlara karşı saldırı düzenleme tehditlerinde bulunmuştur. Bu tehditlerden sonra Sünnilerin çoğu oy kullanmayıp Şii siyasetçilere karşı tepkilerini göstermek üzere seçimleri boykot etmiştir. Zerkavi'nin gerçekleştirdiği şiddetli eylemler ile tehditler El-Kaide merkezi tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiriler zamanla Sünni gruplar arasında görüş farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Irak'taki Müslüman terör örgütlerinin simgesi haline gelen Ebu Musab el-Zerkavi, ABD tarafından en çok aranan terörist elebaşından biri olduğundan ölü ya da diri olarak yakalayanlara 10 milyon dolar ödül konulmuştur. ABD'nin sıkı takibinde olan Ebu Musab el-Zerkavi 2006 yılında gerçekleştirilen hava saldırıları sonucunda öldürülmüştür. Ebu Musab el-Zerkavi'nin ölümünden sonra Irak'taki El-Kaide'nin Sünni grupların oluşturduğu bir çatı örgütü haline geldi ve Irak İslam Devleti (ISI) adını almıştır.²⁰⁰

¹⁹⁷ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

¹⁹⁸ Öymen, s. 339.

¹⁹⁹ Öymen, s. 339.

²⁰⁰ Öymen, s. 337.

2006 yılının yaz ayında El-Kaide'ye karşı mücadele etmek üzere ABD'nin destekleriyle sayıları 100 bin civarında olan Anbar'daki aşiretlerin kendi güvenliklerini sağlamak üzere uyanış, dirilişi ifade eden Sahva adında bir hareket oluşturulmuştur. Bu hareketin savaşçıları 2008 yılına kadar El-Kaide'nin bir kolu olan İİD ile şiddetli saldırılar gerçekleştirilmiştir. ABD destekli bu çatışmalarda İİD'nin lideri Ebu Ömer Bağdadi'nin öldürülmesiyle birlikte ayrıca ciddi kayıplar vermiştir. DEAŞ, Irak Güvenlik Güçleri ile Şiilere karşı her zaman sert ve şiddet politikaları izlemiştir. Bölgede selefi cihadi anlayışını hâkim kılmak üzere radikalleşen Zerkavi'nin liderliğindeki Irak El-Kaidesi, Şiileri en büyük düşman olarak göstermiştir. Şiilerin önde gelen din adamlarını, bürokratlarını, aşiret liderleri ile siyaset adamlarını öldürmüştür. 22 Şubat 2006'da Şiiler için kutsal olan Samarra'daki el-Askeri Türbesi'ne düzenlenen saldırısı Irak El-Kaidesinin gerçekleştirdiği en önemli eylemleridir.²⁰¹

2.1.7. El-Kaide'nin Güncel Durumu

Merkezi bir yapısı olmayan El-Kaide'nin küresel düzlemde bir terör örgütü olduğu ifade edildiğinden dünyanın değişik devlet ve bölgesinde yer alan hücre yapılanması deşifre edilememiştir. Bu durum esasen El-Kaide'nin eylemlerine ara vererek yeraltına çekildiğini göstermektedir. Biri Pakistan'daki çekirdek kadro, ikincisi daha sonra Arap Yarımadası El-Kaidesi (AQAP), üçüncüsü ise Mağrip El-Kaidesi (AQIM), El-Şebab, Suriye El-Nusra Cephesi vb. doğrudan bağlı veya ilişkili örgütlere sahip olduğunu yukarıdaki konu başlığı altında ifade edilmiştir. El-Kaide çekirdek kadroyla doğrudan bağlantısı olmamakla birlikte aynı taktik ve ideolojiyle devam etmektedir.²⁰² 11 Eylül terör saldırılarından sonra Pakistan'da bilinmeyen bir bölgede gizlendiği ifade edilen Eymen el-Zevahiri'nin liderliğinde merkezileştiği Irak ve Suriye'deki DEAŞ gibi dünyanın farklı yerlerinde farklı fraksiyonları olduğu bilinmektedir. Bu yapıyla alakalı olarak tamamen yok edildiğine dair kanıt bulunmamaktadır. El-Kaide ve buna bağlı fraksiyonlar bir strateji dahilinde eylemsizlik durumu mevcut olduğunu ifade etmek mümkündür. ABD'nin küresel

²⁰¹ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

²⁰² Khan, s.167-184.

teröre karşı savaş mantalitesiyle başlayan mücadele sürecinde El-Kaide strateji ve taktik gereği eylemlerine çok sık rastlanmamaktadır. Ancak, Arap Yarımadası El-Kaidesi (AQAP) ile El-Şebab fraksiyonlarının çekirdek kadronun emir ve talimatları dahilinde olduğuna ilişkin kanıt bulunmamakla birlikte terör eylemlerini pasife almış olup daha çok finansal faaliyetlere yöneldiği değerlendirilmektedir.

2.1.8. El-Kaidenin Finans Kaynakları

1980’lerde ABD’nin *Yeşil Kuşak* veya 1987 yılında NATO’nun da yeni düşman olarak “*Kırmızı Kuvvetler*” yerine “*Yeşil Kuvvetler*” şeklindeki tanımlaması dünyadaki finans yapısına da yansımıştır. Suudi Arabistan’ın stratejik petrol zenginliği ve mali gücü karşısında²⁰³ ABD’nin Suudi Vahhabi finans yapısında köklü bir ayrışma meydana getirmemiştir. Ladin, Saudi Bin Ladin Group’tan meşru yollarla ayrılması sürecinde 300 milyon dolarlık²⁰⁴ bir mali varlıkla Sudan’a gitmiştir. Hüseyin Hakkı Kahveci’ye göre, Sudan’a giden Ladin’in burada İslam Devletine mahsus İslami bir ekonomik ve mali sistem oluşturmak amacıyla elindeki parayı Sudan ekonomisine entegre etmiştir. Ayrıca Ladin, yasaklı olmadan önce ticari faaliyetlerini sürdürürken uluslararası alanda büyük hacimli inşaat faaliyetlerinde bulunmuştur. Kimya sanayi ve tarım sektöründe, ithalat-ihracat yapmıştır. Bu ithalat ve ihracat faaliyetlerinde nakit akış döngüsünü Hartum, Hong Kong, Malezya, Londra, Dubai, Kuveyt merkezli bankalarda açılan hesaplardan sağlamıştır.²⁰⁵ Ladin’in 1991-1996 yılları arasında Sudan’da iş yaptığı finans kurumlarının dinen faiz haram olduğu için genellikle İslami bankacılık sistemlerinin kullanıldığı bilinmektedir. El-Kaide ve DEAŞ’ın Irak ve Suriye’deki iç çatışmalarda sınır ticaretinin kontrolünde, dış devletlerden gelen yardımların dağıtımında ve petrol satışlarında ciddi finans kaynağı elde etmiştir.²⁰⁶ 11 Eylül terör saldırılarından sonra ABD tarafından El-Kaide’nin mali ve finans kaynaklarıyla ilgili yapılan incelemelerde; El-Kaide’nin en önemli finans kaynaklarından birisi olan petrol zengini Arap işadamlarının yaptığı bireysel bağışlar

²⁰³ Hüseyin Hakkı, Kahveci. **Rabıta**, Türkiye’ye Kurulan Tuzak, Suriye’de Ölüm Fetvası, Ulak Yayıncılık, 6. Baskı, Mart, 2021, s. 119.

²⁰⁴ Kahveci, s. 117.

²⁰⁵ Kahveci, s. 119.

²⁰⁶ Orhan, ss. 32-33.

olduğu tespit edilmiştir.²⁰⁷ Ayrıca, Suudi Arabistan merkezli farklı ekonomik güce sahip bireyler ve hayır kurumları tarafından örgüt tarafından yayınlanan dergileri satın almak yasal olmayan yol ve yöntemlerle uzun yıllar boyunca El-Kaide'ye bağışlar yapmak suretiyle kayda değer fon sağlandığı tespit edilmiştir.²⁰⁸ 2007 yılında ABD merkezli düşünce kuruluşu olan RAND Enstitüsü tarafından yayınlanan bir rapora göre, bir ülkede silahlı bir çatışma meydana geldiği zaman ilk etapta etnik ve dini diaspora organizasyonları devreye girerek, genellikle para toplamak ve lojistik destek vererek²⁰⁹ terör örgütleri için önemli bir finans kaynağı sağladığı ifade edilmiştir.

ABD ya da Rusya destekli Afganistan, Kosova, Lübnan, Bosna, Keşmir, Çeçenistan, Belçika ve Sırbistan'daki Müslümanlara yönelik gerçekleştirilen çatışmalarda, El-Kaide tarafından Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri ile Suudi Arabistan'dan çok sayıda gizli anlaşmalarla ücreti peşin ödenmiş paralı savaşçı, askeri teçhizat, silah ve mühimmat ile nakit desteği sağlanmıştır.²¹⁰ Dini istismar eden terörün en önemli finans kaynakları arasında şüphesiz yardım kuruluşları ve hayır kurumlarıdır. 2018 yılında Lowy Enstitüsü tarafından yayınlanan araştırmada, Cihatçıların çatışma bölgelerine seyahat etmek için insani koruma kullanmanın yanı sıra, terörizmi finanse etmek için yasal görünümlü hayır ve yardım kuruluşlarını da etkin olarak kullandıkları açıklanmıştır.²¹¹

Ergün ve Çapar'ın 2017 yılında Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan rapora dayanarak, radikal yanlısı bazı dini grupların, güvenilirliklerini artırmak ve İslam'ın hayırseverlik vurgusundan yararlanmak için kasıtlı olarak kendilerini hayır kurumları olarak tanıttıklarını aktarmışlardır. 2014 yılında ABD Hazine Bakanlığı'nın Terörizm ve Mali İstihbaratı tarafından yayınlanan başka bir raporda, Kuveyt'in Suriye'deki terörist gruplar için kaynak yaratmanın merkezi haline geldiği, bazı Kuveytli bağış toplayıcıların yasal görünüm kisvesi altında ülke içinden ve dışından insani yardımlar topladığı ve bu yardımları Suriye'deki radikal yanlısı gruplara transfer ederek farkında olmayan bağışçıların hayırseverlik duygularını

²⁰⁷ Kürşad Kağan, Ergün ve Selim Çapar. "Finance of Terrorism and The Global Political Economy", **Türk İdare Dergisi**, Yıl:91, Sayı: 489, 2019, ss. 187-209.

²⁰⁸ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

²⁰⁹ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

²¹⁰ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

²¹¹ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

istismar ettiğini belirtilmiştir.²¹² Dünyada ticari görünüm altında faaliyet yürüten şirketlerin kurduğu iletişim ağıyla terör örgütlerine ciddi finans ve lojistik destek sağlanmaktadır. Örneğin El-Kaide'nin yeterli insan gücüyle uluslararası bağlamda ticari ve paravan şirketler ağıyla tek başına 30-300 milyon dolar arasında finans kaynağı sağladığı²¹³ ortaya çıkarılmıştır. Son yıllarda terör örgütlerinin faaliyetlerini finanse etmek için kurulan paravan şirketler üzerinden kara para aklama ile hawala sistemleri yoluyla fon transferi gerçekleştirmiştir.

2020 yılı Ağustos ayında ABD Adalet Bakanlığı tarafında ele geçirilen bilgisayarlar üzerinde yapılan incelemelerde, El-Kaide ile DEAŞ'a finans kaynağı sağlamak üzere bağış ve yardım kampanyası adı altında açılmış 155 Bitcoin hesabının ele geçirildiğini açıklamıştır. Ayrıca; El-Kaide'ye bağlı örgütlerin terör amaçlı eylem yapma kapasitesini artırmak üzere Telegram ile diğer sosyal medya platformları aracılığıyla kripto para türevi bağış toplamıştır. Toplanan bu bağışları da kurulan Bitcoin kara para aklama ağıyla finans kaynağı sağladıkları tespit edilmiştir.²¹⁴

2.2. DEVLETU'L ISLAMIYYE Fİ'L IRAK VE'S ŞAM (DEAŞ) IRAK VE ŞAM İSLAM DEVLETİ (İŞİD)

Uluslararası alanda beşinci bir terörizm dalgası olarak ifade ettiğini savunan önemli teorisyenler mevcuttur. Bunlardan birisi olan Jeffrey Kaplan'ın beşinci dalga teorisine göre bu dalgayı kabilecilik şeklinde isimlendirmiştir.²¹⁵ Kaplan, kuramcılarının beşinci bir dalganın ortaya çıkmasını görmezden geldiklerini, bu dalganın asıl amacının modern dünyadan koparak yerel coğrafyalarda yeni bir toplum inşa etmek olduğunu iddia etmiştir. Kaplan'a göre, beşinci dalga grupları; bireylerin ailesinden ve toplumdan uzaklaşarak yalnız kalacak bölgelere çekilmek, dünya kirlendiğinden bunlarla ilgili radikal araştırmalar yapmak, temiz bir toplum oluşturmak gibi özellikler taşımaktadır.²¹⁶ Kaplan, beşinci dalga hareketlerinin tüm özelliklerini taşıyan bir örgütlenmenin bulunmadığını, ancak buna benzer olarak 1973'teki Kızıl Kmerler'in

²¹² Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

²¹³ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

²¹⁴ Deniz Turan ve Cem Demircan, "Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı", **Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2021, s. 171.

²¹⁵ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, ss. 189-194.

²¹⁶ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, ss.189-194.

beşinci dalganın ilki olduğunu ileri sürmüştür. Pol Pot önderliğindeki Kızıl Kmerler'in 1976'da Sıfır yılı başlangıç yılı olarak açıklanmıştır. Bu zaman zarfında yaklaşık 1,7 milyon insan hayattan koparılmıştır. Kaplan'a göre 1987'lerdeki dördüncü dalgada olarak Uganda'da kurulan Tanrının Direniş Ordusu beşinci dalganın özelliklerini taşıyan bir örgüt olduğunu belirtmiştir.

Jeffrey D. Simon'un beşinci dalga teorisini teknolojik dalga olarak da ifade etmiştir. Simon'a göre beşinci dalganın en önemli vasfı teknolojinin etkileyici olmasıdır. Simon'un beşinci dalga olarak teknolojiden faydalanan terörist örgütlerinin tekel olamayacağını başka terörist örgütlerinin de olacağını öne sürmüştür. Simon beşinci dalga modelinde ihmal edilen hususlardan birinin ise yalnız operatörler/yalnız kurtlar olarak ifade edilen kullanıcıların bir terör örgütüyle bağlantısı olmadan da eylem planlama ve gerçekleştirme imkan ve kabiliyetine sahip olduğunu iddia etmiştir.²¹⁷ Simon ayrıca teknolojik dalgada iki bileşenin önemli ölçüde ilerleme sağlayacağını, bunlardan birincisi beşinci dalga terör örgütlerince interneti radyolojik nükleer silahları geliştirme gibi çok riskli eylemlerde kullanılması, ikincisi ise dünyanın gittikçe dijitalleşerek birbirleriyle bağımlı hale getiren teknolojiyi hedef alan siber terörizmdir.

2012 yılında El-Kaide'nin güçlü ve egemenliğini kabul edip bağlılığını bildiren El-Şebab, 2015'te DEAŞ, Boko Haram, 2015'te Jabhat El-Nusra, 2006'da Hizbullah, 2007'de Hamas, 2007'de Pakistan Taliban'ı, 2015'te Güney Yemen'de ve Arap Yarımadasındaki El-Kaide (AQAP) ile 2015 yılındaki Husiler'i terörist yarı-devlet olarak ifade edilmiştir. Honig ve Yahel terörist yarı-devletleri dördüncü dalga terör örgütlerinden farklı kılan dokuz temel etkenin bulunduğunu ifade etmiştir. Bunlar: Dini kimlik ve işaretleri kullanmak, örgüt elemanlarına yüksek ücret vermek, terör organizasyon yapılarının yaygınlaşması, taktik olarak intihar eylemlerini gerçekleştirmesi, başkent olarak gördükleri stratejik yerde sıkı güvenlik tedbirlerinin alınması, örgütün dış devlet desteği almadan mali ve finans yapısının sürdürülebilir olması, örgütün devlet olarak nitelenen siyasi güçlere karşı savaş kabiliyetine sahip olmasıdır.

Terörist yarı-devletler statüsünde olmak üzere başka bir beşinci dalga teorisini ise Anthony Celso ileri sürmüştür. Celso, şu anki cihadist grupların, Nijerya ile

²¹⁷ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, ss.189-194.

Kamerun sınırında kontrol altına alınamayan bir bölgede eylemlerini gerçekleştiren Boko Haram ile sınır ötesi bir güçlü devlet kurmak üzere aşırı şiddet eylemleri gerçekleştiren DEAŞ gibi tekfirci grupların beşinci dalga unsurlarına uygun olduğunu belirtmiştir. Anthony Celso'nun cihadist yaklaşımları dini istismar eden terörizmin tek bir şekli olduğunu, DEAŞ ile Boko Haram gibi terör örgütlerini Kaplan'ın ileri sürdüğü kriterlerine göre irdelemiştir. Celso ayrıca beşinci dalganın İslamcı isyancıları sağlam bir Cihadist İslam devleti kurmada başarılı olmadığını²¹⁸ belirtmiştir.

El-Kaide'nin dini liderlerinden olan kod adı Ebu Bekir Naci tarafından 2004 yılında yazılan *“Vahşetin İdaresi: Ümmetin Gececeği En Kritik Aşama”* adlı kitap IŞİD'in rehberi olmuştur.²¹⁹ Bu kitapta vahşet, *“rejimin çöktüğü ve hiçbir kurumsal otoritenin hükmünün geçmediği bir durum”* şeklinde tanımlanmıştır. Kitapta ayrıca, Hilafeti kurmanın savaştan geçtiğini, cihada zarar verenlere karşı acımasız olunması, korku salınması için insanların diri diri yakılabileceği yorumunda bulunmuştur.²²⁰ *Vahşetin İdaresi* kitabında ilk önce vahşet ortamı yaratılması, bu ortamda mücahitlerin devlet tarafından daha az öneme sahip hedefleri vurması, şiddetin dozajının arttırılarak otoritenin itibarsızlaştırılması için ikinci sınıf güvenlik güçlerinin hedef alınması, değişik yerlerde aynı anda eylem yapılması,²²¹ stratejik alanları koruma kaygısına sürüklenen devlet, gece konu ve meskun mahal ile kırsal bölgeleri ihmal edeceği varsayımından hareketle hizmetlerin durması ve halkın sahipsiz kalması neticesinde cihada katılımı teşvik edecek yol ve yöntemler²²² gösterilmiştir. Cihadi Selefi ideolojiyi hâkim kılmak üzere tekfir (küfürle itham etmek) ile şehitlik mertebesine ulaşma (istişhad) gibi iki önemli silahı dini araç olarak kullanan IŞİD, inancıyla Vahşetin İdaresi'ni Irak ve Suriye'de başarılı bir şekilde uygulamıştır.²²³ IŞİD lideri Bağdadi tarafından; Hazreti Muhammed'in “Yeryüzü halkının en iyilerinden bir ordu” hadisiyle müjdelenen ordunun IŞİD'çiler olduğu şeklinde yorumlamıştır.²²⁴

²¹⁸ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, ss. 189-194.

²¹⁹ Saymaz, s. 40.

²²⁰ Saymaz, s. 40.

²²¹ Saymaz, s. 40.

²²² Saymaz, s. 41.

²²³ Saymaz, s. 42.

²²⁴ Saymaz, s. 50.

2.2.1. DEAŞ'ın Doğuşu ve Dönüşümü

Sapkın din anlayışına sahip ve El-Kaide misyonu doğrultusunda sözde İslam devleti kurmayı amaçlayan DEAŞ, Irak ve Suriye’de ilerleyişinde uyguladığı kanlı eylemler sonucunda kötü şöhretini 2014 yılı içerisinde tüm dünyaya duyurmuştur. DEAŞ ilk defa 1999’da Ebu Musab el-Zerkavi liderliğinde Afganistan’da kurulan Tevhid ve Cihad Örgütü adıyla ortaya çıkmıştır.²²⁵ 2001 yılında Irak’ın kuzeyinde örgütlenmiş ve 2003’te ABD’nin Irak’ı ikinci kez ele geçirmesinden sonra ABD’nin askeri güçlerinin hedef alınarak gerçekleştirdiği eylemlerle tanınmıştır. Tanzim Kaidat el-Cihad fi Bilad el-Rafıdayn veya en çok tanınan Irak El-Kaide ismini Ekim 2004’te kullanmıştır. Örgüt Irak’ta bazı yerel küçük gruplarla Ocak 2006’da birleşerek Mücahitler Şura Konseyi adını almıştır.²²⁶

Ebu Musab el-Zerkavi’nin ABD tarafından Haziran 2006’da öldürülmesinden sonra Ebu Hamza el-Muhacir Ebu Eyyub el-Mısri örgütün liderliğine getirilmiştir. 15 Ekim 2006’da örgütün yayımladığı bir video ile Anbar, Bağdat, Diyala, Kerkük, Ninova Selahaddin vilayetlerinin tümü ile Babil vilayetinin bir kısmının da dahil olan alanda İslam Devleti şeklinde organize olduğunu duyurmuş ve adının ise Irak İslam Devleti (İİD) olarak güncellemiştir. Örgütün isim değişikliğiyle birlikte liderliğe Ebu Ömer el-Bağdadi getirilmiştir. 2010 yılının Nisan ayında örgütün hedeflediği başarıyı sağlayamadığından güç kaybetmeye başlamıştır. Bu süreçte ABD ve Irak Devleti’nin askeri unsurları tarafından gerçekleştirilen bir operasyon neticesinde Ebu Ömer el-Bağdadi ile birlikte Ebu Eyyub el-Mısri öldürülmüştür.²²⁷ Örgütün güçlü iki liderinin aynı zamanda öldürülmesinden sonra DEAŞ’ın mevcut lideri pozisyonundaki Ebubekir el-Bağdadi örgütün başına geçmiştir. Irak’taki Baas Partisinin eski mensuplarının örgüte dahil olmasıyla kuvvetlenen İİD, 2011’de ABD’nin Irak’tan çekilmesinden sonra operasyon alanı ile güç kabiliyetini artırmıştır. Bölgedeki otorite ve hakimiyet boşluğu etnik ve dini mezhep farklılıkları gerilimlerden faydalanan İİD, Nisan 2013’te Suriye’nin Rakka vilayetini ele geçirmiştir. Bundan sonra Irak ve Suriye’de İslam Devleti’ni kurduklarını ilan ederek adını Irak Şam İslam Devleti

²²⁵ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, **Türkiye’nin DEAŞ’la Mücadelesi Raporu**, Temmuz 2017, s. 6.

²²⁶ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye’nin DEAŞ’la Mücadelesi Raporu, s. 6.

²²⁷ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye’nin DEAŞ’la Mücadelesi Raporu, s.6.

(DEAŞ) olarak revize etmiştir.²²⁸ DEAŞ, 10 Haziran 2014'te Irak'ın en büyük ikinci vilayeti olan Musul'u ele geçirmiş, akabinde 28 Haziran 2014'te hilafetin getirildiğini, halifelik sıfatının ise Ebubekir el-Bağdadi'ye verildiğini dünyaya ilan etmiştir. DEAŞ'ın aldığı bu *devletleşme, hareket alanı Irak'tan Suriye'ye geçme ve hilafet* ilanları çatı örgütü olan El-Kaide kurucu liderlerince tanınmamıştır. Böylece çatı örgüt olan El-Kaide DEAŞ ile bağlarının kopardığını ilan etmiştir.²²⁹

Irak ve Suriye'de çeşitli bölgelerde topraklara sahip olan IŞİD'in kökeni çeşitli devletlerce desteklenen Irak'taki El-Kaide örgütüne dayanmaktadır. Esad rejimi ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) güçleri arasındaki çatışma sonucunda Suriye'de bir iktidar boşluğu meydana getirmiştir. IŞİD toprak hakimiyetini kurmak için büyük bir fırsat yakalamıştır. ÖSO, Esad rejimini devirmek için diğer örgütlerle birleşerek Yüksek Askeri Konsey'i (SMC) kurmuş, Ağustos 2011 ve Aralık 2011 tarihleri arasında, ABD ve çeşitli Batı devletleri tarafından desteklenen silahlı bir militan örgütüdür.²³⁰

ABD, Saddam rejimini nükleer silah bulundurmak ve El-Kaide terör örgütüne verdiği destek gerekçesiyle 2003 yılında Irak'a ikinci defa müdahale etmiştir. ABD'nin 2003 yılında Irak'a müdahalesi sonucunda Sünni azınlık Şii çoğunluğa dönüşmesi sonucunda güç dengeleri değiştirmiştir. Sünnilere yönelik gözetilen ayırıcı ve dışlamacı politikalar, Ürdün'lü Ebu Musab El ez-Zerkavi'nin başında bulunduğu Tevhid ve Cihat örgütüne fayda sağlamıştır. 2004'te yayınladığı bir video aracılığıyla Ladin'e biatını bildiren El-Zerkavi Tevhid ve Cihat adındaki örgütü yeniden yapılandırarak İki Nehir Arasındaki El-Kaide adını almıştır.²³¹ ABD bu örgütü Irak'taki El-Kaide (AQI) olarak nitelendirmiştir. El-Zevahiri Temmuz 2005'te yazdığı bir mektupla, El-Kaide'nin merkeziyle fikir ayrılığına düşen El-Zerkavi'ye Iraklı Şiileri öldürmemesini istemiştir. ABD'nin 7 Haziran 2006'da gerçekleştirilen hava saldırısında El-Zerkavi öldürülmüştür. Usame Bin Ladin El-Zerkavi'nin ölümünden sonra O'nu savaşçı, cihad aslanı şeklinde yüceltecek açıklamalarda bulunmuştur. El Zerkavi tarafından Iraklı Şiilere yönelik gerçekleştirdiği toplu katliamları Haçlılarla iş birliği yaptıkları gerekçesiyle diyet ödemeleri gerektiğini

²²⁸ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 6.

²²⁹ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 6.

²³⁰ Şan Akça, s. 162-163.

²³¹ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 195.

düşünmüştür. El Zerkavi'nin ölümünden sonra da Irak El-Kaidesi dağılmadan mücadelesine devam ettiği değerlendirilmektedir.

2006 yılının Ocak ayı içerisinde Irak El-Kaidesi, birkaç Sünni grupla birleşerek Mücahitler Şura Konseyi adıyla üst grup şeklinde örgütlenmiştir. Mücahitler Şura Konseyi'nin başına Bağdatlı Ebu Ömer El-Bağdadi'nin getirilmesi uygun görülmüştür. Irak El-Kaidesi'nin başında Mısırlı olan ve gerçek adı Ebu Eyyub El-Masri (Mısri) kod adı Ebu Hamza El-Muhacir getirilmiştir. El Mısri El-Zerkavi'nin öldürülmesinden sonra Irak El-Kaidesi'nin popülerliğini ve etki alanını artırmıştır. Örneğin; El Mısri Ekim 2006'da Ninova, Selahaddin, Anbar'da Irak İslam Devletini (ISI) kurduğunu dünyaya duyurmuştur. Örgütün liderliğini görünürde Ömer El Bağdadi gösterilmekteyse arka planda gayri resmi olarak El Mısri'nin yürüttüğü ifade edilmiştir.²³²

2.2.2. DEAŞ'ın Yükselişi

2011 yılında Arap Baharı olarak ifade edilen halk hareketleri Suriye'ye de yayılmış, rejim ve muhalifler arasında iç çatışmalara sahne olmuştur. Irak El-Kaidesi'nin başında bulunan Ebu Bekir El-Bağdadi örgütün faaliyet üssünü Suriye'ye nakletmiştir. El-Bağdadi'nin Temmuz 2012'de Duvarları Yıkma sloganıyla yeni bir harekât stratejisi başlatmış bu hareketle gücünü kayda değer şekilde artırmıştır. Bu güç sayesinde Ebu Muhammed El Culani liderliğinde Nusret Cephesi adıyla El-Kaide'nin Suriye'de faaliyet gösteren yeni bir örgüt kurulmuştur. El-Bağdadi tarafından 2 Nisan 2013'te yayımlanan bir mesajda El-Kaide'ye bağlı El-Nusra ile Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) adında tek cihatçı bir örgüt şeklinde birleştiğini ilan etmiştir. El-Kaide lideri Haziran 2013'te El-Zevahiri bu birleşmeye karşı çıkmış, bunun üzerine İŞİD'i feshederek, El-Nusra'ya, Irak'ta ve Suriye'de coğrafi bölgelere göre sınırlandırılarak, örgüt bileşenlerini bu belirlenen bölgelerine dönmelerini emretmiştir. El-Kaide Şubat 2014'te İŞİD ile yapılan her türlü iş birliği ile bağlarını tamamen kopardığını ilan etmiştir. Zerkavi ile Ladin arasında dini görüş, yöntem ve strateji farklılıkları olmasına rağmen Suriye iç savaşında belli bir dönem ortak hareket etmişlerdir.

²³² Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 195.

İŞİD Halep'te Türk toprağı olan Süleyman Şah Türbesi'ni 17 Mart 2014'te kuşatarak kontrol altına almıştır. 10 Haziran 2014'te Irak'ın büyük kentlerinden biri olan Musul'a girerek Türkiye Musul Başkonsolosluğu'nu basarak 49 çalışanı rehin almıştır. 29 Haziran 2014 tarihinde İŞİD, İslam Devleti adında bir devlet kurulduğunu ve hilafeti yeniden getirdiğini dünyaya duyurmuştur. Daha sonra İŞİD Suriye ve Irak'ta hâkim olduğu bölgeler dışında yeni topraklar kazanmış, bu sahaların savunma ve güvenliği ile halkın sevk ve idaresini elinde tutmuştur.²³³

İŞİD, Ebu Garip ile Taci hapishanelerinde 2013'te yapılan şiddetli baskınlar sonucunda içlerinde El-Kaide örgütüne bağlı önemli isimlerinin de yer aldığı yüzlerce mahkûmu kaçırmıştır. Bu operasyonlarda kaçırılan mahkûmlar arasında eski Baas ordusunda görev yapmış üst düzey subaylarda örgüt içerisinde kritik pozisyonlarda görev almıştır.²³⁴

2.2.3. DEAŞ'ın İdeolojisi

DEAŞ ideolojisinin temel alt yapısı Taliban ile El-Kaide gibi Cihadi Selefilige ya da Vahhabilik anlayışına dayanmaktadır. Selefilik ya da Vahhabilik ideolojisi İslam'ın üç şartına dayanmaktadır. Bu şartlar hâkimiye, cahiliye ve küresel cihattır. El-Kaide örgütü ve kurucusu Usame Bin Ladin için Cihadi-Selefilik ilk olarak Batılı Ülkeler ve İsrail'i kastederek “uzak düşmana” saldırmak ve ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Uzak düşman İslam'ın ortaya çıktığı ilk yıllarında olduğu gibi doğal, bozulmamış dini duygulara sahip görkemli günlerine geri dönmeyi amaçlar. DEAŞ ile El Zerkavi'ye göre cihadi-selefinin ideolojik düşüncesine göre ise uzak düşmana saldırmadan önce İslam'a tabii ve gayri ahlaki olarak değerlendirilen Müslüman toplumlarına saldırmaktır. DEAŞ, Selefilik akımına siyasi ve dini farklı bakış açısı kazandırarak İslamiyet'e Halifeliği yeniden tesis etmeyi hedeflemiştir.²³⁵ Kısas, cihad ve tekfir kavramlarını çarpıtarak aktif şekilde kullanan DEAŞ, inanç sistemi açısından selefi gibi isimlerle adlandırılmaktadır.²³⁶

²³³ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 196.

²³⁴ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

²³⁵ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 197.

²³⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı, (2017), s. 12.

Dünyadaki bütün Müslümanların tek temsilcisi olmayı hedefleyen DEAŞ, bu hedefe karşı bir siyaset izlemiştir. Örgüte İslam Devleti adını vermesi ve sözde halifeliğini ilan etmesi bu politikaların uygulanmasına örnek olarak gösterilebilir. Hüküm sürdüğü bölge ve coğrafyada gerçekleştirdiği saldırılarla kötü şöhrete kavuşan DEAŞ, Müslüman toplulukları tarafından kabul görmeyen sözde hilafeti ve kurulan devletiyle, cihad kavramının farklı yorumlanması, şehitlik mertebesinin itibarını karalayan intihar eylemleriyle insanları özgürlüklerinden eden, yaptığı katliam, işkence, soykırım ile insanlık suçları gibi İslam'la hiçbir şekilde zikredilemeyecek eylemleriyle çok büyük zararlar vermiştir.²³⁷

DEAŞ ile El-Kaide arasında Cihadi-Selefilik yorumlarındaki farklılıklar, bu iki örgütün Irak ve Suriye'de savaştıkları cephelerde uyguladıkları strateji ve taktiklerine de yansımıştır. DEAŞ ayırım gözetmeksizin seçilen hedeflere yönelik acımasızca çarmıha germe, kafa keserek öldürme, mağdurları yakma gibi aşırı ve ölçüsüz şiddet metotları uygulamıştır. Bu şiddet metotlarını kullanması sonucunda dünya kamuoyunu ciddi korku ve endişeye sevk etmiştir. DEAŞ bu metotlar sayesinde cephede uzun çatışmalara meydan vermeden düşmanlarını korkuyla hızlı bir şekilde mağlup ederek zafere ulaşmayı hedeflemiştir. El-Kaide düşman olarak tanımladığı güce karşı şiddet kullanımında seçici olmuş hedefine Müslümanları almaktan imtina etmiş daha çok Batılı güçleri hedeflediğini açıklamıştır.²³⁸ IŞİD lideri Ebubekir el Bağdadi, 29 Haziran 2014'te Musul'u ele geçirdikten sonra El Nuri Camisi'nde verdiği Cuma hutbesinde, kendisinin tüm Müslümanların halifesi, IŞİD'in ise İslam Devleti olduğunu dünyaya ilan etmiştir.²³⁹

İsmail Saymaz, Selefiler inancın saflığına, Cihadi Selefiler ise eyleme öncelik verdiğini, Selefilik'in ilgi odağında saç, sakal ve kıyafetler ile bidatlar varken, Cihadi Selefilik'te, devlet, cihat ve şehadete önem verdiklerini²⁴⁰ ifade etmiştir. Ayrıca, Selefiler namaz kıldığı sürece devlet başkanına itaat ederken, Cihadi Selefiler de devlet başkanının karar ve politikalarını İslami olup olmadığına bakmaktadır.²⁴¹ Saymaz ayrıca, cihatçı olsun ya da olmasın, bütün Selefiler mürted (dinden sapan)

²³⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı, (2017), s. 12.

²³⁸ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 197.

²³⁹ İsmail, Saymaz. **Türkiye'de IŞİD**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2021, s. 23.

²⁴⁰ Saymaz, s. 31.

²⁴¹ Saymaz, s. 31.

gördükleri Şiiliği, düşman olarak kabul ettiklerinden yok edilmesi gereken bir mezhep olarak gördüklerini de aktarmaktadır. Irak El-Kaidesi'nin güçlü olmasının temel nedeni ABD'nin birinci Körfez Savaşı'ndaki Irak işgaline dayanmaktadır. 2003 yılından sonra Afganistan ile Pakistan kamplarında eğitilmiş olan Ebu Musab Zerkavi Tevhid ve Cihad Örgütü'ne bağlı güçlerle ABD ile koalisyon güçlerine karşı mücadele etmek üzere Irak'a geçmiştir. Zerkavi Tevhid ve Cihad Örgütüyle organizeli bir şekilde Irak'ta Sünni nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerlerinde etkinliğini artırmıştır. Irak'ta yeni eleman kazanmak, güvenli bölgeler ve güvenli barınaklar ile eğitim kampları kazanmak üzere, Suriye, Ürdün, Filistin ile Lübnan'a göç etmiş kitlelere yönelik propaganda faaliyetleri yürütmüştür. Zerkavi Kuzey Irak sınırında bulunan El-Kaide ile iş birliğine istekli oldukları iddia edilen, bölgedeki kürtlerle görüş ayrılığına düşen Kürt hareketi Ensaru'l-İslam örgütüyle de destek almak için iletişim halinde oldukları ifade edilmiştir.²⁴² Demokratik devlette yaşamayı ve oy kullanmayı kafirlik şeklinde gören DEAŞ, günaha bulaşanların dinden çıktığını ve infaz edilmesi gerektiğine inanmaktadır.²⁴³ Selefi-tekfir, türbeleri ve mezarları ziyaret edenlerin şirk içinde olduğu anlayışı hakimdir.²⁴⁴ Dini sapkın anlayışıyla gerçekleştirdiği eylemlerle İslamofobi'yi artıran DEAŞ²⁴⁵, Türkiye'de 30 Eylül 2013 tarih ve 5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile terör örgütü listesine alınmıştır.²⁴⁶

2.2.4. DEAŞ'ın Güçlenme Sebepleri

ABD ile Irak Hükümeti arasında yapılan bir anlaşma gereği, 2011 yılı sonundan itibaren ABD askeri unsurların Irak'tan kademeli olarak çekilmiş olduğundan işgal ve esaret yılları fiili olarak son bulmuştur. ABD'nin Irak'tan tahliyesinden sonra geride istikrarsız kaotik bir ortam, siyasi ve ekonomik kriz ile güçsüz düşmüş bir ordu bırakmıştır. 2010 ile 2011 yılları arasında DEAŞ güç kaybından dolayı dağılma süreci yaşamıştır. DEAŞ'ın 2012'den itibaren şiddet eylemlerinde ciddi artış olmuştur. Ancak, üç yıl içerisinde yeniden gücünü toplayıp

²⁴² Güler, Özdemir, s. 459-490.

²⁴³ T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 13.

²⁴⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 14.

²⁴⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 15.

²⁴⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 16.

Irak ve Suriye’de güçlü ve hakim olduğu yerleşim yerlerinde yeni bir “devlet” kurma fırsatı yakalamıştır. Devlet kurma ortamını aşağıda belirtilen etmenler etkili olmuştur.

a) Şii kökenli olan Irak Başbakanı Maliki’nin taraflı ve mezhepçi politikalar izlemesi sonucunda Sünni mezhebine tabi olan aşiret liderleri Irak ordusuna verdikleri desteği kesip Irak İslam Devleti’ne (İİD) desteklemeye başlamıştır. İİD’ye artarak verilen bu destek ile Sünni mezhep cephesinden yeni katılımlarla güç kazanmıştır.

b) 2006 ile 2007 yılları arasında ABD silahlı unsurlarının Irak’tan tahliye sürecinde İİD ile mücadele etmek üzere Sünni kökenli Sahva hareketi olarak örgütlenen güçlerin Irak ordusuna alınmasını ve ücretlerinin Irak Hükümetince ödenmesini önermiştir. Ancak Irak Hükümet Başkanı geçimini askerlikle sağlayan yaklaşık 100 bin olan Sünni Sahva güçlerini, Şii hükümetini tehdit edeceği gerekçesiyle ABD’nin orduya alınması önerisini uygun görmemiştir. Maliki tarafından orduya alınmayan Sünni güçler hükümete karşı olan öfkelerini artırmıştır.

c) Arap ülkelerinde baş gösteren ve 2010 yılında başlayan halk ayaklanmaları Suriye’ye de sıçramış ve burada iç çatışmalara sahne olmuştur. Suriye’deki bu iç çatışmalar Esad rejiminin sınır güvenliği dahil çoğu bölgelerinde otoritesini zayıflatmıştır. Halk arasındaki ayrışmaları artırmış, İİD’ye bağlı bazı güçlerde din adına “cihat” sloganıyla Suriye’de toprak kazanmak üzere savaşmıştır.

Irak’ta 2013 yılında meydana gelen güç mücadelesinde son yılların en kanlı ve şiddetli çatışmalarına sahne olmuştur. DEAŞ 2014 yılı başında Felluce, Ramadi’yi 2014 yılı Haziran ayında da Tikrit ve Musul gibi Sünni yerleşim bölgelerini ele geçirmiştir. DEAŞ bu mücadelesiyle Irak, Suriye ve Ortadoğu bölgesinde askeri ve siyasi alanlarda çok güçlü bir aktör olmuştur.²⁴⁷

T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK başlıklı raporunda, Suriye İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün raporuna göre, DEAŞ’ın Ağustos 2014’te Suriye’deki savaşçı sayısının 50 bin, Irak’ta ise 30 bin olduğu kaydedilmiştir. ABD’nin istihbarat örgütüne göre ise DEAŞ’ın Suriye ve Irak’ta Eylül 2014’te toplam 20 bin ile 31 bin 500 arasında bir savaşçı gücüne sahip olduğunu belirtmiştir.²⁴⁸

²⁴⁷ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

²⁴⁸ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, Şubat, 2017, s. 30.

2.2.5. DEAŞ'ın Suriye'de ve Irak'ta İlerleyişi

Arap rejimlerine karşı temel hak ve özgürlük talepleriyle başlayan domino etkisiyle yayılan Arap Baharı 2011 yılı başlarında Suriye'ye de sıçramıştır. Suriye'deki halkın başlattığı demokratik ve barışçıl gösterilerine rejim güçlerinin sert müdahaleleriyle karşılık bulmuştur. Daha sonra lokal çatışmalara, yılın yarısından itibaren de rejime bağlı güçlere karşı mücadele eden silahlı muhaliflerin ortaya çıkarak tüm ülkeyi etkisi altına alan çatışmalara dönüşmüştür. Bu çatışmalar, Suriye iç savaşı olarak adlandırılmıştır. Bu çatışmalara etken olan çok bilinmeyenli unsurların yanında muhalifler tarafından sürdürülen savaşında El-Kaide ile DEAŞ gibi çok sayıda farklı aktörler de sahada yer almıştır. 23 Ocak 2012'de Suriye halkı ile Suriye'de savaşan cihatçılara hitap eden bir video yayımlanmıştır. Bu video mesajında Nusret Cephesi adıyla yeni bir “mücahit” grubunun oluşturulduğunu dünyaya ilan etmiştir. Nusret Cephesi Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte muhalif gruplar içerisinde en etkili unsur olmuştur. Nusret Cephesi (NC) güçlerinin hâkim olduğu yerleşim yerlerindeki halka ekonomik ve sosyal yardımlar yapılmıştır. Esad rejimine karşı gerçekleştirilen silahlı çatışmalarda sivil halktan destek almıştır.

Nusret Cephesi 2012 yılında Suriye'nin kuzey cephesindeki iç savaşlarda El-Kaide'nin de katılımını sağlaması sonucunda Rakka, Halep ve Şam'da etkili saldırılar gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar sonrasında ise DEAŞ bölgedeki gücünü tahkim ederek hareket kabiliyetini artırmıştır. El-Kaide adına açıklama yapan Zevahiri DEAŞ'ı tanımadığını Irak'ta tek yetkili ve hâkim gücün Irak İslam Devleti (İİD), Suriye'de ise Nusret Cephesi'nin yetkili olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamadan sonra Bağdadi ise kendisini küresel cihat için çatı örgütü olarak tanımlayan El-Kaide adına açıklama yapan Zevahiri'ye cevap mahiyetinde bir ses kaydı yayımlayarak DEAŞ'ın yerel şura kararlarına sadık kalacaklarını duyurmuştur. Bu iki örgüt arasındaki keskin ayırım sonucunda Nusret Cephesi'nde mücadele eden bazı savaşçılar DEAŞ saflarına katılmıştır. Örgüt liderleri arasındaki bu karşılıklı meydan okuma ortamında yaptıkları açıklamalar, sergiledikleri tavırlarıyla bölgede psikolojik üstünlük ve güç gösterisine sahne olmuştur. El-Kaide, DEAŞ'a yönelik sosyal medya aracılığıyla bölgede ve diğer devletlerde etkili propagandalarla siyasi ve askeri olarak psikolojik üstünlük

mücadelesi başlatmıştır. Bu mücadele kapsamında Suriye’de Bilad’ş-Şam El-Kaidesi gibi yeni flama ve bayraklarla El-Kaide saflarına yeni güçler katmıştır.²⁴⁹

Suriye ve Irak’ta baş gösteren psikolojik üstünlük mücadelesinde DEAŞ’a karşı Suriye’deki rejim askerleri, Şii milisler, Hizbullah, YPG ve Suriye’de bulunan Rusya ordusu da Esad güçlerini desteklemek üzere savaşa dahil olmuştur. DEAŞ, Suriye’de yoğun olarak yaşayan Sünni kesimlerden ciddi destek görmüştür. Bu destekle DEAŞ Suriye’deki varlığını tahkim etmiştir.

DEAŞ hem Esad hem de Kuzey Suriye’deki YPG güçleriyle şiddetli çatışmalara girmiştir. DEAŞ Suriye’de yayılmak ve etkili bir güç elde etmek için önce Suriyeli muhalif yerleşim alanlarını hedef seçmiştir. Bu hedefler arasında El-Bab, Münbiç, Azez, Cerablus, Rakka, Mare, İdlib, Deyrizor ile Tel Abyad’da DEAŞ ile muhalif milis güçler arasında karada ve havadaki insansız silahlı dron gibi gelişmiş hava unsurlarında kullanıldığı çatışmalar yaşanmıştır. El-Bab, Münbiç ile Cerablus’u ele geçirerek Mare ve Azez’deki muhalif yerleşim yerlerini tehdit eden DEAŞ, Esad rejimine karşı savaşan muhalif milis güçlerin savaş gücünü olumsuz etkilemiştir. DEAŞ Suriye’nin kuzeyindeki güçlü muhalif grupları arasında Nusret Cephesi ile Ahraru’r-Şam iken Şam’daki en etkili muhalif gücü ise İslam Ordusu’dur. DEAŞ güçleriyle Esad rejimi ordusu arasında muhalif gruplar olmadan Deyrizor, Haseke, Rakka ile Humus’daki petrol sahalarında hakimiyetini sağlamak amacıyla şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. DEAŞ bir yandan Suriye’de PKK’nın uzantısı olan YPG, Hizbullah, Rus özel askeri güçleri ile Esad rejimi ordusuyla savaşırken diğer yandan Irak’ta İran Devrim Muhafızlarıyla savaşmıştır.

ABD ile Batılı güçlerin uluslararası ilişkiler kapsamında kendi devletlerinden binlerce kilometre uzaktaki coğrafyalarda kendi hak ve menfaatleri için barış ve demokrasiyi hâkim kılmak, nükleer silah tehditlerini ortadan kaldırmak gibi meşru emellerle din, ideoloji ve kimlik ekseninde yürüttükleri gayri meşru yol ve yöntemlerle sağ-sol, Şii-Sünni, Kürt-Arap gibi radikal ayrışmalarla korku ve şiddet ortamına akabinde de vekalet savaşlarına sevk etmiştir.²⁵⁰ Irak ve Suriye başta olmak üzere Ortadoğu’nun diğer devletlerinde barış ve güvenliği sağlamak adına El-Kaide ile DEAŞ gibi küresel teröre karşı küresel savaş stratejisiyle sahada bulunan ordular,

²⁴⁹ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

²⁵⁰ Güler ve Özdemir, ss. 459-490.

devletlerin istihbarat örgütleri, özel güvenlik şirketleri, milis güçler, muhalif diğer terör örgütleri ile suç örgütlerinin yer aldığı karmaşık bir ortamda uluslararası meşru çözüm üretme kabiliyetini engellemiştir.

1980-1988 yılları arasında süren Irak-İran Savaşı sekiz yıl sürmüştür. Irak'ta savaş bitmiş gibi görünse de her zaman savaşa hazır bir şekilde ordusunu yapılandırarak silah ve savunma sanayisini modernize etmiştir. Irak, zengin petrol kaynaklarına sahip olan petrol kotaları anlaşmazlığını öne sürerek 2 Ağustos 1990'da komşu olan Kuveyt Devleti'ni işgal etmiştir. Bu işgalden sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından 9 Ağustos 1990 tarihindeki toplantısı sonucunda alınan kararla Irak'a hem ambargo uygulanmasına hem de Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesine karşı çıkmıştır. Irak'ın Kuveyt'ten diplomasi uzlaşısı içerisinde çıkarılması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üst düzeyde ciddi çaba göstermiştir. Saddam Hüseyin BMGK'nın Irak'ın Kuveyt topraklarından barışçıl yol ve yöntemlerle çıkma kararını tanımadığını ilan etmiştir. Bunun üzerine ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerince Irak'a Çöl Fırtınası Harekâtı adı altında 17 Ocak 1991 tarihinde hava bombardımanlarına başlamıştır. Hava bombardımanı neticesinde Irak'ın nükleer ve kimyasal tesisleri, radar ve hava savunma sistemleri hedef alınmıştır. Koalisyon Güçleri tarafından gerçekleştirilen hava bombardımanları 28 Şubat 1991 tarihinde Irak, BM kararlarına uyacaklarını ilan ederek Kuveyt'ten birliklerini tahliye etmiştir. Körfez Savaşı'nın bitmesinden sonra Irak'ın güneyinde bulunan Şiiler ile Irak'ın kuzeyindeki Kürtler Saddam rejimine karşı ayaklanmıştır. Saddam rejimi bu ayaklanmaları aşırı şiddet uygulayarak durdurmuştur.

Küresel terör örgütü El-Kaide'nin 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirdiği terör saldırılarından sonra ABD teröre karşı küresel savaş stratejisiyle Afganistan'a asker göndermiştir. ABD, Irak'ı El-Kaide terör örgütünü desteklemek, kitle imha ve nükleer silah bulundurmakla suçlamıştır. ABD ile İngiltere 2003 yılında İkinci Körfez Savaşı olarak tarihe geçen Irak'ı işgal etti. Bağdat'ı ele geçiren güçler Saddam rejimini devirerek, önce sivil bir ABD'li tarafından akabinde ise Irak'lı 25 üyeli bir geçici konsey tarafından yönetilmiştir.

Birleşmiş Milletler'in yetkilileri ile Uluslararası Atom Enerjisi Komisyonu'nun Irak'ta kitle imha silahlarının bulunmadığı yönündeki raporlarına rağmen, Amerikan ve İngiliz istihbaratının doğru olmayan bilgilerine dayanan koalisyon ortakları, 2003

yılında Irak’a yönelik büyük bir saldırı başlatmıştır. Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin’le üst düzeydeki bazı yetkililerin idamına ve yüz binlerce Iraklının ölümüne yol açan bu saldırılardan sonra Irak’ın elinde kitle imha silahı bulunmadığı anlaşılmıştır. Irak’ın El-Kaide’yle işbirliği yaptığına dair bir kanıt da ulaşılamamıştır.²⁵¹ İngiltere Başbakanı Tony Blair, 2015 yılında yaptığı bir açıklamada, 2003 yılındaki Irak hareketinin yanlış istihbarata dayandığını ve bu hareketin Irak’ta DEAŞ terörünün ortaya çıkmasının sebeplerinden biri olduğunu kabul edip özür dilemiştir. Amerika’nın eski dışişleri bakanlarından Hillary Clinton’da aynı şekilde Irak harekâtını eleştiren açıklamalar yapmıştır.²⁵²

ABD ile İngiltere tarafından Irak’a özgürlük ve demokrasi götürmek bahanesiyle Irak işgal edilmiştir. Ancak işgal sonrasında, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal alanda Irak ve bölgesinde istikrarsız ortam hâkim olmuştur. Dünyanın önemli zengin petrol ve doğalgaz yataklarına sahip, farklı din, mezhep ve kabileleri bünyesinde barındıran, su kaynaklarının paylaşılabilmesi, bölgede demokratik rejimlerin olmaması gibi önemli faktörlerde istikrarsızlığı artırmıştır.²⁵³

Cihat Yaycı’nın Irak’ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye’ye Etkileri başlıklı makalesinde;

“Birinci Körfez Savaşı, bölgesel çatışmaların yayılma eğilimi gösterebileceğini ve tüm dünya için tehdit oluşturabileceğini göstermiştir. Modern silahların, uzun menzilli füzelerin ve kitle imha silahlarının transferi ve kullanımının taşıdığı riskler bölge dışındaki uluslar tarafından da kavranmıştır. Ortadoğu’da gelecekte yaşanabilecek anlaşmazlıkların hem bölge için hem de dünyanın geri kalanı için çok daha kanlı ve tehlikeli olabileceği hususunda hiç şüphe bulunmamaktadır. Bölgedeki anlaşmazlıkların çözümü, kültürel kalıplar ve siyasal sistemlerle çok yakından ilgilidir. Demokrasiden uzak baskıcı totaliter rejimlerin, uluslararası problemlerin çözümünde de kolaylıkla şiddet ve zora başvurdıklarını görmek mümkündür. Bu nedenle, totaliter sistemlerin kolaylıkla sahip olabilecekleri kitle imha silahlarını, sorumsuzca ve sonuçlarını hesaplamadan kullanabilme eğiliminde olduğu düşünülmektedir. 1980 yılında patlak veren Irak-İran Savaşı, bir nevi Basra Körfezi’ndeki bölgesel üstünlük mücadelesi ve İran İslam Devrimi’nin yayılma tehlikesini tahdit altına alma şeklinde ortaya çıkan bir olaydır.”²⁵⁴ şeklinde ifade etmiştir.

Türkiye’deki üst düzey bir amiralin bu ifadesiyle Ortadoğu’da dini istismar eden terör örgütlerinin radikalleşerek bölgeyi tehdit edecek şiddet eylemlerine

²⁵¹ Öymen, s. 331.

²⁵² Öymen, s. 331.

²⁵³ Cihat Yaycı, **Irak’ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye’ye Etkileri**, Güvenlik Stratejileri, Cilt: 15 Sayı: 30, 2019, s. 349.

²⁵⁴ Yaycı, s. 349.

yöneleceklerini vurgulamıştır. İran-Irak Savaşı ile Irak'a gerçekleştirilen Birinci ve İkinci Körfez Savaşları'na neden olan bölgesel problemlerin çözülmemesi sonucunda Ortadoğu'da dini istismar eden terörün ortaya çıkması, istikrarsızlığa neden olmuştur.

DEAŞ'ın Irak'ta çok kısa süre içerisinde silahlı saldırı yapacak düzeye gelecek şekilde örgütlenmesinin temel nedenlerinden biri Sünni grupların Şii olan Başbakan Maliki'nin ayrımcı politikalarına karşı silahlı mücadele etmek amacıyla DEAŞ saflarına katılmasıdır.²⁵⁵ Irak'ta DEAŞ yanında saf tutan gruplar seçimlerden sonra Bağdat'ı daha sonra Musul'u işgal etmişlerdir. Bağdat ve Musul'u ele geçiren güçler Erbil, Ramadi, Tikrit, Felluce, Samarra, Diyala, Bakuba ve Havice gibi şehirleri ele geçirerek bu bölgelerde hakimiyeti sağlamıştır. Irak'ın iç kesimlerine kadar ilerleyen DEAŞ bu yerleşim yerlerinde yönetimi de eline almıştır. Başta DEAŞ olmak üzere Ceyşu'l-Mücahidin, Nakşibendi ve Irak İslam ordusu, Irak'taki Aşiret Devrimcileri Askeri Konseyi ile Ensaru'l-İslam gibi Sünni silahlı güçleri de yönetimi paylaşmışlardır. Irak'taki bu yönetim politikalarından bir tanesi şüphesiz Şii yönetimin Sünni'lere yönelik yapılan ayrımcı icraatlarına son vermek, öncelikle Ortadoğu'da ve sonra da dünyaya hâkim olacak bir İslam Devleti kurmaktır. DEAŞ güçlerinin bu hedefini gerçekleştirmek için hilafeti ilan etmesi selefi ile Vahhabi anlayışına uygun bir din devletini kurmak üzere somut adımlar atılmıştır.²⁵⁶

2.2.6. DEAŞ'ın Düşüşü

DEAŞ'ın Haziran 2014'ten başlayan ilerleyişi Irak'ta büyük yerleşim yerleriyle bölgenin çoğunluğu üzerinde hakimiyeti sağlamıştır. ABD liderliğindeki koalisyon güçleri Ağustos 2014'te Irak'taki DEAŞ güçlerine yönelik etkili bir hava taarruzu başlatmıştır. DEAŞ'a karşı gerçekleştirilen bu hava bombardımanı neticesinde bölgedeki DEAŞ güçlerinin saldırıları ile ilerleyişini engellemiştir.

Dünya kamuoyunun dikkatlerini üzerine çeken bölgeyi kasıp kavuran DEAŞ'a yönelik ilk koalisyon kurma teşebbüsü Eylül 2014'te yapılan NATO toplantısı sonucunda alınan kararlardır. ABD, Fransa, Birleşik Krallık, Türkiye, Almanya, Avustralya, Kanada, Danimarka ve İtalya gibi devletlerin dışişleri bakanları düzeyinde

²⁵⁵ Güler ve Özdemir, ss. 459-490.

²⁵⁶ Güler ve Özdemir, ss. 459-490

gerçekleşen görüşmeler sonucunda DEAŞ’a karşı mücadele etmek üzere harekete geçme kararı alınmıştır. DEAŞ’a karşı yürütülen bu mücadelede koalisyona dahil olan devlet sayısı zamanla artmıştır. Koalisyona katılan devletler sadece DEAŞ ile mücadele etmeye katkı sağlamamıştır. Aynı zamanda Ortadoğu’da ve dünyada terörün hâkim olduğu bölgelerde yabancı savaşçı geçişleri ile terörün finans desteğinin kesilmesi için devletlerin uluslararası işbirliği halinde ortak mücadele etmesi amaçlanmıştır. Irak’ta DEAŞ ile mücadele etmek üzere Şiiilerin din adamı Ayetullah Ali Sistani tarafından Şii silahlı milis güçlerini Irak’ta “cihat” için toplanmak üzere fetva yayımlamasıdır. Bu fetvadan sonra Şii milis güçlerinin DEAŞ’la girişilen saldırılar sonrasında geri aldıkları bölgelerde sivil Sünnilere ait ev ve işyerlerini yağmalama, kaçırma, işkence, infaz etme gibi insanlık dışı uygulamalara maruz kaldıklarına dair iddiaları, bağımsız ve tarafsız olan uluslararası örgütlerince düzenlenen raporlara dayandırılmıştır.²⁵⁷

Uluslararası Koalisyonun hava bombardımanı ile Şii Haşdi Şabi güçlerinin DEAŞ’a yönelik güçlü saldırıları neticesinde Irak’taki topraklarını ve gücünü kaybetmeye başlamıştır. 2016 Şubat ayında DEAŞ’ın kontrolündeki Ramadi bölgesi ve Ebu Garip’te Mart ayında jeostratejik değere sahip Rutba, Haziran ile Temmuz aylarında da DEAŞ’ın “kale”si olarak bilinen Felluce’yi kaybetmiştir. DEAŞ’ın kontrolünde bulunan en önemli yerleşim yerlerinden Musul’u geri almak için Irak ordusu ile Uluslararası Koalisyon öncülüğünde hava operasyonları başlatılmıştır. Uluslararası Koalisyona ait hava saldırılarında Münbiç, Tel Abyad, Rakka ve Haseke bölgelerindeki DEAŞ unsurları imha edilmiştir. Bu hava saldırıları neticesinde DEAŞ örgütünün lider ve bölge üst düzey komuta kademesinden sorumluları öldürülmüştür. Böylece DEAŞ bölgede toprak kaybetmeye başlayarak zayıflamaya başlamıştır.²⁵⁸ Bu veriler ışığında değişik fraksiyonları olan DEAŞ’ın, merkezi olmayan El-Kaide’nin bir kolu olduğuna göre tamamen ortadan kaldırıldığını ifade etmek zordur.

²⁵⁷ Güler ve Özdemir, ss. 459-490.

²⁵⁸ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

2.2.7. DEAŞ'ın Yolu ve El-Kaide'den Kopuş Süreci

DEAŞ kendilerini destekleyen tüm halk kitlelerine karşı güçlü ve ayakta durduklarını ispatlamak, bölgesine hâkim güce sahip olmak üzere savaş ve kahramanlık hikayeleri eşliğinde propaganda savaşına girişmiştir. Bu propaganda faaliyetleri kapsamında DEAŞ gücü ve etkisinin devam ettiği, düşmanlarına merhamet gösterilmeyecek korku ve dehşeti yaşatacak uzun metrajlı infaz videoları yayımlamıştır. Batılı medya organları bu video görüntülerinin Suriye'deki selefi radikal cihatçıların ne kadar acımasız ve tehlikeli olduklarını dünyaya yaymaya çalışmıştır.²⁵⁹ Bu infaz video görüntüleri DEAŞ ile muhtelif bölgelerde çatışmaya giren Irak ordusu, Suriye ordusu, Peşmerge ve YPG'li milis güçleri ile Şii milisler üzerinde nefret ve kin duygusunu artırmıştır.

DEAŞ'ın kural tanımaz baskıcı yapısıyla uyumsuz olan büyük Sünni azınlıkları, Şii milis güçlerinin DEAŞ ile savaşında intikam saldırılarına maruz kalmamak için zorunlu olarak DEAŞ'la birlikte savaşmıştır. DEAŞ, Sünni gruplarla birlikte hareket etmeyip Sünni grupları kendi güçleri içerisinde bütünleştirmeyi tercih etmiştir. DEAŞ'ın güttüğü kan davası siyaseti sonucunda Suriye'deki bazı muhalif gruplar ile aşiretlere yönelik katliamlar gerçekleştirmiştir.²⁶⁰

2.2.8. El-Kaide'den Kopuş ve Post-Kaide

El-Kaide'den ayrılma sürecine giren DEAŞ'ın Suriye'deki mevcudiyeti ve sonrasında Nusret Cephesini de yok etmeye çalışması Suriye ile Irak'ta devlet kurma açıklamasıyla son bulmuştur. DEAŞ örgütü içerisindeki eski Baas askerlerinin etkili olması ABD'nin El-Kaide'nin Afganistan'daki merkezine saldırı düzenlemesinden sonra El-Kaide'ye bağlı unsurlarının kontrol ve hakimiyetini zayıflatmıştır. DEAŞ kuruluşundan beri El-Kaide'nin dini yorumlama, siyasi ve askeri icraatlarında sürekli anlaşmazlığa düştükleri bilinmektedir.

Hegghammer'a göre El-Kaidenin küresel cihat anlayışına sahip olan diğer radikal örgütlerden ayıran en önemli faktörün ABD ve Batı'yı öncelikli hasım

²⁵⁹ Güler, Özdemir, ss. 459-490

²⁶⁰ Güler, Özdemir, ss. 459-490

görmeleridir. El-Kaide ve DEAŞ arasındaki anlaşmazlık yaşanan konulardan birisi de DEAŞ'ın eylem planında yer alan Şiileri öncelikli düşman olarak görmesinden kaynaklanmıştır. DEAŞ lideri Zerkavi'nin Şiilere karşı radikal uygulamaları ile Usame Bin Ladin ve Zevahiri'nin bakış açısı ve icraatlarının uyumlu olmadığı görülmüştür.²⁶¹

DEAŞ kuruluşundan beri inatçı uzlaşmaz davranışları yıkıcı şiddet eylemleri, tekfirci ve cihadist kesimlerce de kabul edilmemiştir. Zevahiri DEAŞ'ı kuruluş sürecinden itibaren kabul etmemiş buna bağlı güçlerin faaliyet sahalarını sadece Irak'la sınırlandırıldığını belirten yazılı açıklama yapma ihtiyacı doğmuştur.

El-Kaide'nin merkez komutanlığından;

*“DEAŞ'ın El-Kaide ile bir alakası olmadığı ve gerçekleştirdikleri eylemlerin El-Kaide'yi bağlamayacağı, DEAŞ'ın kuruluşunda El-Kaide'nin haberdar edilmediği ve El-Kaide'ye danışılmadığı, eylemlerinde merkezden emir ya da tavsiye beklemeden hareket edildiği, merkezin bundan hoşnutsuzluğunu da önceden dile getirdiği ve dolayısıyla artık El-Kaide ile DEAŞ arasında hiçbir bağ olmadığı”*²⁶² şeklinde sert bir açıklama yapılmıştır.

DEAŞ'ın karşısına çıkan Şii ve muhaliflere karşı acımasızca kanlı ve şiddet eylemlerine başvurması El-Kaide ile DEAŞ arasındaki en önemli anlaşmazlıklardan birisidir.

Sonuç olarak gerek Zerkavi gerekse Bağdadi'ye kadar geçen sürede DEAŞ adı ile yapılanmasında da kendi başına politikalar üreten, cihadist ve tekfirci yaklaşımlarını silah gibi kullanan ve düşman tanımının içine kendi hakimiyetini onaylamayan tüm Müslüman kitlelerini de kapsaması El-Kaide ile anlaşmazlıklara neden olmuştur. Afganistan, Kafkasya, Yemen, Libya ve Avrupa'dan organize bir şekilde yabancı terörist savaşçıların örgüte katılımında rakipsiz olmak isteyen El-Kaide ile DEAŞ'ı birbirine düşürmüştür. Charlie Hebdo saldırısı, Fransa ile Ortadoğu'daki diğer terör eylemleri incelendiğinde, terör örgütlerince kendi ideolojilerini savunmalarında devamlı rekabet halinde oldukları, her konuda liderlik etmek, stratejik ve taktik olarak hamle avantajı sağlamak gibi başkaca propaganda faaliyetlerinde bulunmuşlardır.²⁶³

²⁶¹ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

²⁶² Güler, Özdemir, ss. 459-490.

²⁶³ Güler, Özdemir, ss. 459-490.

2.2.9. Yarı-Devlet ve Devlet-Benzeri Bir Yapı Olarak DEAŞ

DEAŞ Suriye ve Irak'ta Haziran 2014'te hilafet ilan etmiştir. Dini istismar eden DEAŞ'ın dünyadaki barış ve güvenliği tehdit eden kötü şöhreti küresel önem kazanmıştır. DEAŞ'ın yirmi birinci yüzyılda devlet olarak tanınan Irak ve Suriye'deki önemli büyük eyaletleri ele geçirerek yönetime hâkim olması uluslararası sözleşmeler çerçevesinde nasıl konumlanması hakkında ciddi tartışmalar başlamıştır.²⁶⁴

BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından Suriye'deki insan hak ihlallerini araştırmak üzere 2011'de Uluslararası Bağımsız Suriye Arap Cumhuriyeti Soruşturma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonun yaptığı soruşturmalar neticesinde Kasım 2014'te "Terör Yönetimi: Suriye'de IŞİD İdaresinde Yaşamak" başlığıyla bir sonuç raporu yayınlanmıştır. Rapor' da DEAŞ'ın yeni bir İslam devleti kurmayı hedefleyen eylem stratejisi ve uyguladığı terör taktiklerinin tamamen bir terör örgütü olarak nitelendirilmemektedir. Ayrıca El-Kaide örgütü siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda devletleri tamamen istikrarsızlaştırdığı ifade edilmiştir. Uluslararası Hukuk'a göre devlet olmanın şartları, hakları ile ödevleri 1933 tarihli Montevideo Sözleşmesinde belirtilmiştir. Bu sözleşmeye göre yerleşik düzende yaşayan bir halk, tanımlanan bir toprak parçası bir hükümet ve diğer devletlerle bağlantı kurma yeteneğine sahip olması gerekmektedir. Devlet statüsüne kavuşmak için uluslararası devlet ve teşkilatlara üyelik, uluslararası mali, finans kurum ve kuruluşlardan ekonomik yardım talep etmek, devlet ve hükümet başkanlarının hukuksal çerçevesinin varlığı, vatan (toprak), nüfus ve bu vatanın yeraltı ve yerüstündeki kaynaklarını mülkiyetinde bulundurmak ve bunları yönetme kabiliyetine sahip olmasıdır.

Taşdemir'in aktardığına göre, uluslararası sözleşmeler değerlendirildiğinde DEAŞ'ın diğer terörist örgütlerden ayıran özellik Montevideo sözleşmesinde belirtilen dört kriterden üç kriteri sağladığı görülmüştür. DEAŞ, Irak ve Suriye devletlerine ait önemli eyaletleri ve bölgeleri ele geçirmesi, dünya kamuoyunda devlet olarak tanınma pozisyonuna erişirmiştir. DEAŞ'ın en aktif olduğu 2014 yılı sonuna kadar Irak nüfusunun yaklaşık %19'u, toprakların yaklaşık %13'ünü sevk ve idare etmiştir. Suriye'de ise nüfusun yaklaşık % 14'ünü, toprakların yüzölçümünün yaklaşık %25'ini sevk ve idare etmiştir. IŞİD 2017 yılına kadar Afganistan, Mısır, Nijerya ve Libya'da

²⁶⁴ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 198.

yaklaşık, 7.323 km²'lik alanı ve bu devletlerde yaşayan 497.420'ye yakın nüfusu idare etmiştir. DEAŞ'ın gücünü ele geçirdiği bölgelerdeki sivil halka aşırı şiddet kullandığı siyasi ekonomik ve sosyal alanlarda hükümet benzeri yetkilerle uygulamalar gerçekleştirmiştir. DEAŞ'ın ele geçirdiği topraklardaki yeraltı ve yerüstü kaynakları devlet teşkilatı adı altında idare etmek üzere sıkılaştırılmış bürokratik bir düzen kurmuştur.²⁶⁵

DEAŞ'ın hâkim olduğu topraklarda sekiz vilayet şeklinde örgütlenmiştir. Bu vilayetler de yerinden yönetim prensipleri kapsamında tayin edilen valilerce idare edilmiştir. DEAŞ siyasi bir organ egemen bir devlet şeklinde organize edilen ve devlet erkini kullanarak vergi toplamak, petrol çıkarıp satmak, yereldeki iş ve çalışma hayatını düzenlemek, yabancı (terörist) savaşçıların ücretlerini ödemek, kendi dünya görüşü çerçevesinde belirlenen aile hayatının kurallarını uygulamak ve denetlemek gibi yasama faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. DEAŞ'ın devlet olmak için bu fonksiyonlardan sadece dördüncü kriteri yani “devletlerle ilişki kurmak” fonksiyonunu sağlayamadığı üzerinde durulmuştur. Dünya devletleri uluslararası ilişkiler bağlamında bir terör örgütü vasfına sahip olan DEAŞ'ı bir devlet olarak tanıma cesaretini gösteremediği gibi gerçekleştirdiği terör eylemlerini de kınamıştır.²⁶⁶ Modern bir yaklaşımı temel alan dini temelli bir İslam devleti için ümmetin iradesine dayanması, tüm Müslüman alemi için milliyetçi mezhepsel ayrımın olmadığı bir devlet temeline dayanması esastır. DEAŞ ulaşım iletişim ve bilişim teknolojisini etkin kullanmak suretiyle sosyal medyada mesajlarını yayma, yeni elemanlar bünyesine katmak, finans sağlamak için çok aktif ve etkin kullanmıştır. Din devleti fonksiyonu çerçevesinde organizasyonu, finans sağlama yöntemi, İslam'ın ilk günlerindeki modele uygun olmayan modern toplumlarda görülen yöntemler olarak değerlendirilmektedir. DEAŞ'ın örgütlenme yöntemi sözde eski bir İslam devleti inşa etmek değil isyancı ayaklanmacı, yeni nesil küresel kriminal bir terör örgütü²⁶⁷ olduğu ifade edilmiştir.

²⁶⁵ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 198.

²⁶⁶ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 199.

²⁶⁷ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 200.

2.2.10. DEAŞ'ın ve Halifeliğin Çöküşü

DEAŞ'ın 2014 yılından itibaren Irak ve Suriye'de yükselişi, küresel boyutta yüksek düzeyde güvenliği tehdit eden bir etken olarak görülmüştür. BM Güvenlik Konseyi tarafından DEAŞ ile savaşımında 15 Ağustos 2014'tarihinde 2170 (2014) sayılı ilk kararı oybirliğiyle alınmıştır. El Nusra DEAŞ ve El-Kaide ile ilişkisi olan birey ve kurumlar tarafından sevk ve idare edilen veya bunlar hesabına aracı olan birey kurumlarla ilgili malvarlıklarının dondurulması, seyahat yasağı ile ambargo uygulanması kararlaştırılmıştır. BMGK tarafından Eylül 2014'te mutabık kalınan 2178 sayılı kararı da DEAŞ ile küresel düzlemde mücadelede iş birliğinin önemi vurgulanmıştır.

BMGK Şubat 2015'te kabul edilen 2199 sayılı ve 7 inci bölümündeki kararında terörizmin finansmanının önlenmesine yönelik çok önemli düzenlemeleri içermektedir.²⁶⁸ Paris'te gerçekleşen terör saldırılarından sonra BMGK'nın oybirliğiyle alınan Kasım 2015'teki 2249 sayılı kararıyla, DEAŞ'ın, dünyanın değişik devletlerinde gerçekleştirdiği terör saldırıları ile uçak düşürme gibi eylemleri kınanmıştır. Ayrıca DEAŞ'ın dünyadaki barış ve güvenliği tehdit ettiği teyit edilmiştir. BM'e bağlı devletlerden yabancı terörist savaşçıların terör bölge ve coğrafyalarına seyahat etmeleri ile terör örgütlerine verilen finans desteğinin engellenmesi talep edilmiştir.²⁶⁹

2.2.11. DEAŞ ve Yabancı Terörist Savaşçılar

Yabancı Terörist Savaşçı; Bir ideolojiye sahip olmak, yabancılık, gönüllülük kriterleri çerçevesinde tanımlanır. Kavramsal olarak tarihsel bazda bakıldığında yeni bir olgu değildir. 1821-1832 yılları arasında gerçekleşen Yunan İsyanı, 1835-1836 yıllarındaki Teksas Bağımsızlık Savaşı, 1936-1939 yılları arasında gerçekleşen İspanyol İç Savaşı ile 1948 yılında gerçekleşen Arap-İsrail Savaşında yabancı savaşçıların yer aldığı görülmüştür. Sovyetler Birliği tarafından 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesinden sonra Afganistan'la birlikte mücadele etmek amacıyla

²⁶⁸ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 200.

²⁶⁹ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 201.

birinci cihat dalgası adı altında bölgeye yaklaşık 20 bin yabancı savaşçı katılmıştır. Kendi ideolojisi, siyasi görüşü, ırkı, etnik milliyet yapısı ile dinine yakın gördüğü devlet ve toplumları desteklemek üzere 1991-1995 yılları arasında Bosna Sırp Hırvat Savaşı, 1995-2001 yılları arasında gerçekleşen Çeçenistan Savaşı süresince yabancı savaşçı furyası olmuştur.²⁷⁰ Suriye İç Savaşının başladığı 2011'den itibaren 120 farklı devletten sayılarının 25-40 bin bandında olan yabancı savaşçılar ikinci küresel cihat dalgası olarak nitelendirilen DEAŞ, Ahrar al-Şam ve Jabhat El-Nusra gibi dini istismar eden terör örgütleri saflarına katılmıştır.

11 Eylül'de El-Kaide'nin ABD'de gerçekleştirdiği terör eylemlerinden sonra küresel terörizmle mücadele kapsamında; Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1373 (2001) sayılı kararı sonucunda rutinin dışına çıkarak Konsey'in çalışma yöntemini değiştirmiştir. Konsey'in bu kararıyla, devletlerin terörizmin finansmanını ilk kez yasaklayan, sınır kontrol noktalarının sıkılaştırılarak teröristlerin bireysel ya da grupça hareket etmesini önleyen, terörist eylemlerde bulunan ya da terörist eylem hazırlığındaki kişilerin mali ve finans kaynaklarını donduran ulusal hukuk düzenlemelerinin yapılmasını talep etmiştir. BMGK'nın bu yaklaşımı ile uluslararası hukuk oluşturma erki çerçevesinde BM sözleşmelerinde kendisine verilen yetkileri aştığı yönünde yorumlarda yapılmıştır.

BMGK'nın onayladığı 2170 (2014) sayılı kararıyla ilk defa yabancı terörist savaşçı özel terimlerinin kullanıldığı görülmüştür. BMGK'nın 24 Eylül 2014'te aldığı 2178 (2014) sayılı ikinci kararında yabancı terörist savaşçı terimiyle ilgili detaylı ek açıklamalara yer verilmiştir. Bu açıklamalarda, vatandaşı olduğu devletten başka bir devlette, terör eğitimi alan veya veren, terör eylemlerinin başlangıcından sonuna kadar tüm süreçlerde rol alan ya da silahlı çatışmalarla ilişkisi bulunanları da kapsama dahil etmiştir. 2178 (2014) sayılı kararının dördüncü bölümünde yabancı terörist savaşçıların başka devletlere geçişini engellemek üzere alınacak tedbirlere ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. Bu tedbirler arasında üye devletlerin insan hak ve özgürlükleri ile terörizm dengesi gözetilmeksizin, iyi niyet ve pozitif bakış açısı çerçevesinde, şiddet içeren her türlü aşırılıkları engellemek, mahalli aktörlerin şiddeti andıran radikallere yönelik stratejiler belirlemeleri, çatışma zeminine meydan vermeden radikal terör unsurlarının sınır geçişleriyle lojistik bağlantılarının engellenmesi, devam

²⁷⁰ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 201.

eden sıcak çatışmalar sonlandırılarak çözmek ve radikalist düşünceye sahip bireylerin ıslah edilerek topluma kazandırmayı öngörmektedir. Yabancı terörist savaşçılar, DEAŞ'ın yenilgiye uğrayacağı anlaşıldığında başka bölge ve coğrafyalardaki terörist faaliyetlere katılma riskinin mevcut olmasıdır.²⁷¹

2.2.12. DEAŞ/IŞİD'in Finans Kaynakları

IŞİD'in Musul'u ele geçirerek tahmini 500 milyon dolar, Rakka'yı ele geçirdikten sonra ise 200 milyon dolarlık bir ekonomik güce kavuşmuştur. Bazı uzmanlar IŞİD'in yaklaşık 2 milyar dolar değerinde bir ekonomik güce sahip olduğunu, bu servetin en büyük payının ise petrol sahalarındaki petrol satışlarından elde edilen gelir olduğunu belirtmektedirler. IŞİD'in günlük petrol satışlarından yaklaşık 2 milyon dolar ciroya sahip olduğu ifade edilmiştir.²⁷² IŞİD, Irak ve Suriye'deki askeri üslerin ele geçirmesi neticesinde son teknolojiye sahip silahlara da sahip olmuştur. Ayrıca, 2012 yılında Suriye ordusuna ait çoğu Sovyet yapımı ile bu zamanın son teknoloji ürünü Abrams M1 tankları dahil yaklaşık 400 adet tank, bir füze üssü ile Menagh'ta Milan füzelerinin de bulunduğu stratejik öneme sahip hava savunma sisteminin de yer aldığı ifade edilen bir hava üssünü de ele geçirmiştir.²⁷³ Onur Öymen'in aktardığına göre; 200 bin kişilik bir ordunun savaşabilecek kapasiteye sahip ABD'nin Irak'a yaptığı 25 milyar dolarlık askeri yardımlarının çoğunun DEAŞ'ın eline geçmiş olabileceği, hava ve karada kullanılan silah ve teçhizatlarında yer aldığı bir geçit töreni icra edildiği ifade edilmiştir.²⁷⁴

T.C. İçişleri Bakanlığı'nın yayımlamış olduğu Türkiye'de DEAŞ'la Mücadelesi başlıklı kitaba göre, DEAŞ'ın mali ve finans kaynağı büyüklüklerine göre ilk sırada banka yağmalama, gasp, petrol alanlarıyla rafinerilerin gözetimi faaliyetlerinde bulunduğu devletlerden diğer devletlere transit geçiş yapan kaçak mal ve nakit paraların yasa dışı vergilendirilmesi fidye almak üzere adam kaçırma, iletişim ve teknolojik araçları üzerinden veya diğer yollarla bağış toplanması şeklinde

²⁷¹ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 202.

²⁷² Öymen, s. 341.

²⁷³ Öymen, s. 341.

²⁷⁴ Öymen, s. 342.

sıralanmıştır.²⁷⁵ Yine aynı kitapta, örgütün mevcudiyetini sürdürdüğü bölge ve coğrafyalardaki askeri kayıplar aynı zamanda ekonomik alanda da zayıflamasına neden olmuştur. DEAŞ'ın diğer terör örgütlerle mukayese edildiğinde mali açıdan harcamalarının %90-95 nispetinde karşılama imkanına sahip olmuştur.²⁷⁶ Örgüt, 2015'te sadece petrol satışlarından aylık 40 milyon dolar hasılat elde etmiştir. Diğer tüm ekonomik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde ay bazında maksimum 4 milyon dolar ciroya ulaşarak kasada nakit olarak 2 milyar dolarlık kaynak olduğu öngörülmüştür. Örgütün ekonomik kayıplarını karşılamak üzere bilgisayar aracılığıyla internet ortamında illegal yol ve yöntemlerle sürekli artan nispette mali kaynak sağlamıştır.²⁷⁷ Merkezi belli olmayan dijital ve sanal ortamda harcanan kripto cüzdanlar aracılığıyla elde edilen fonlarla küçük çaplı silah ticareti ile büyük çaplı uyuşturucu ticareti yaptığı ifade edilmiştir.²⁷⁸

DEAŞ'ın ekonomik gücü içerisindeki en büyük kaynakları arasında şüphesiz petrol üretimi ile kaçakçılık faaliyetleridir. DEAŞ, Irak ve Suriye'de kontrolü altında bulunan bölgelerdeki petrol rafinelerini gasp etmesi sonucunda burada çıkarılan petrolü satarak en büyük finans kaynağına sahip olmuştur. Örgüt, 2015'te Irak ve Suriye'deki Deyr ez-Zor, Rakka, Haseke'de toplam 15 petrol sahasını ele geçirmiştir. DEAŞ'ın bu bölgelerde 2014 yılı sonu itibarıyla petrol ticaretinden 1 milyar dolar, 2015 yılı içerisinde de 600 milyon dolar finans kaynağına sahip olduğu tahmin edilmektedir.²⁷⁹ ABD öncülüğündeki koalisyon güçleriyle Rusya'nın gerçekleştirdiği hava saldırıları neticesinde DEAŞ'ın petrol üretimi ile sevkiyatını güçleştirmiş ayrıca örgütün finans kaybına sebep olmuştur. DEAŞ'ın saldırıları sonucunda hakimiyet kurduğu bölgelerdeki devletin kurumlarına ve bankalarına el koymuş, birey ve özel sektörün mal varlıklarını yağmalamış ya da haraca bağlamıştır.²⁸⁰

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi başlıklı raporunda, DEAŞ kamu bankalarındaki varlıkların kendisine ait olduğunu savunurken özel bankalardaki mevduatlardan da %10 oranında

²⁷⁵ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 67.

²⁷⁶ Göktuğ, Sönmez. "El-Kaide'den DEAŞ Sonrası Döneme: Küresel Militan Selefi Hareketin Dönüşümü ve Geleceği", **Güvenlik Çalışmaları Dergisi**, Yıl: 21, Cilt: 21, Sayı: 2, Aralık 2019, s. 144.

²⁷⁷ Sönmez, s. 144.

²⁷⁸ Sönmez, s. 144.

²⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 68.

²⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 68.

komisyon aldığını, ayrıca DEAŞ'ın, Musul, Ninova, Anbar, Selahaddin illerini ele geçirdikten sonra 500 milyon dolardan fazla dinara el koymuştur. Irak ve Suriye'de tahıl ekim ve hasadında uygun olan alanları kontrol eden DEAŞ, tarım sektöründen de önemli oranda gelir elde ettiği ifade edilmiştir.²⁸¹ Yine aynı kitapta, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün verilerine göre DEAŞ'ın Irak'ın en randımanlı olan Ninova ve Selahaddin'deki vilayetlere hakim olduktan sonra bu vilayetlerde kayda değer finans kaynağı sağladığına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.²⁸² DEAŞ'ın tahminlere göre, 2015 yılında tarım sektöründen 140 milyon dolar civarında gelir elde ettiğini, bu meblağın 20 milyon dolarının ise hasat vergilerinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir. DEAŞ'ın diğer finans kaynağı da haraçtır. Bölgedeki yetkililerin değerlendirmelerine göre haracın toplam gelir içerisindeki payı yaklaşık %8- %10 arasında olduğu ifade edilmiştir. Irak resmi makamlarına göre, DEAŞ'ın 2013'te sadece Musul'da 8 milyon dolar civarında haraç topladığı ifade edilmiştir.

Adam kaçırma ve fidye alma da DEAŞ'ın bilinen finans kaynakları arasındadır. DEAŞ'ın 2014 yılının başından 2017 yılına kadar değişik devletlere mensup gazeteci, asker, bürokrat ve diğer sivil vatandaşın kaçırılması karşılığında en az 20 milyon dolar tutarında fidye aldığı ifade edilmiştir.²⁸³

Ayrıca DEAŞ'ın kontrolünde olan bölgelerde yaşayan Hristiyan, Yahudi ile Müslüman olmayan diğer dinlere tabi birey ve gruplardan da şeriatın gereği olarak 23 Ocak 2014'te gayrimüslimlerle yapılan ve örgüt lideri el-Bağdadi tarafından onaylanan anlaşmaya göre de cizye vergisi alınmıştır. DEAŞ'ın diğer bir finans kaynağı ise ele geçirdiği bölgelerdeki çok değerli tarihi eserlerin kaçak yol ve yöntemlerle satılmasıdır. Tarihi eserleri imha etmesiyle bilinen DEAŞ, işgal ettiği el-Nabuk kentindeki 8 bin yıllık tarihî eserleri 36 milyon dolara satarak örgüte finans kaynağı sağladığı tespit edilmiştir.²⁸⁴

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi ve BM Irak Yardım Misyonu tarafından hazırlanan *Irak'taki Çatışmalarda Sivillerin Korunmasına Dair Raporu*'na göre DEAŞ'ın din ideolojisine çelişmesine rağmen çocuk kaçakçılığı ile kadın ticareti

²⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 68.

²⁸² Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 68.

²⁸³ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 68.

²⁸⁴ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 68.

yapması sonucunda finans kaynağı sağladığı kaydedilmiştir.²⁸⁵ Anılan raporda, Şii, Yezidi Hristiyan olan kadın ile çocukları dinlerini değiştirmeye zorladıkları, dinlerini değiştirmeyi kabul etmediklerinde savaş ganimeti sayılıp seks ve köle ticaretine maruz kalacakları ifade edilmiştir. DEAŞ, 4 bin civarında olduğu tahmin edilen Yezidi kadını kaçırarak, Müslüman veya seks kölesi olmaya ya da DEAŞ teröristlerine 13 dolar karşılığında satmaya zorlamıştır. Daha sonra ise rehine yoluyla ailelerine binlerce dolar karşılığında fidye alınarak serbest bırakma yöntemleri kullanmıştır. Örgütün bir diğer finans kaynağı da uluslararası diasporalardan toplanan bağışlardır. DEAŞ'ın hâkim ya da azınlıkta olduğu devletlerde güvenilir olarak gördüğü şahıslar tarafından bağış adı altında para topladığı ya da sosyal medya aracılığıyla da bağış aldığı tespit edilmiştir.²⁸⁶

DEAŞ'ın Avrupa'da gerçekleştirilen terör eylemlerinin maliyet hesapları yapıldığında, bu eylemlerin 30 bin doları geçmeyecek küçük olmayan vasıtalarla kalabalık nüfusları hedefleyen saldırılar tercih edilmiştir. Terör ekonomisi açısından değerlendirildiğinde, en az maliyetle toplumda infial ve sansasyonel yaratacak eylemlerin gerçekleştirilmesi mümkün olabilmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK başlıklı raporunda, dini istismar eden DEAŞ'ın ele geçirdiği bölgelerdeki toprakları uluslararası meşruluğu yönünden hiçbir devlet tarafından kabul görmeyen *Tekfirci-Cihatçı* bir örgüt olduğu, petrol kaynaklarına hakimiyetinden dolayı dünyanın en zengin silahlı terör örgütleri arasında sayıldığı belirtilmiştir.²⁸⁷ Yine aynı kitapta, Irak ve Suriye'de varlık gösteren DEAŞ'ın faaliyetlerini finanse edebilmek için Türkiye sınırlarında uyuşturucu madde kaçakçılığı yaptığı vurgulanmıştır.²⁸⁸

Sonuç olarak terör örgütlerinin ana karargahındaki kaynağın nitelik ve nicelik boyutları ölçüsünde hedef devlet ve toplumlara yönelik gerçekleştireceği şiddet ve tehditleri beslemektedir. Küçük ya da büyük çaplı doğrudan veya dolaylı kapalı yöntemlerle bağımsız finans döngüsünün mevcut olduğu anlaşılmaktadır.²⁸⁹

²⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 69.

²⁸⁶ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ'la Mücadelesi Raporu, s. 69.

²⁸⁷ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, Şubat, 2017, s. 30.

²⁸⁸ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 30.

²⁸⁹ Sönmez, s. 144.

Kripto para birimi çeşitlerinden olan Monero (XMR) ile Verge'nin, işlemi kamuya açıklanmayan bir ağa bağlı iki adresinde aynı kullanıcıya ait olup olmadığı tespit edilemeyen, kazancı (satımı) ve harcaması (alımı) izlenemeyen, kullanıcının ağa nasıl bağlandığının tespit edilemeyen sistemlere gizlilik odaklı kripto para birimi formu şeklinde izah edilmektedir.²⁹⁰ 2014 yılında blok zincir teknolojisi üzerinde ispata dayalı uzlaşma altyapısını kullanmak üzere çalışmalarına başlayan Monero'nun gönderme, alma adresleri ile aktarma tutarını kriptografik yöntemlerle muhafaza eden kullanıcıların yaptığı tüm işlemlerinin ortak olmasını temin eden bir kripto para sistemi kurmuştur. DEAŞ, dark-web aracılığıyla Bitcoin olarak sürdürdüğü bağış yöntemini Monero olarak değiştirdiğini duyurmuştur.²⁹¹ Turan ve Demircan'ın aktardığına göre; DEAŞ mensubu bir bilgisayar korsanının, Covid-19 sürecinde DEAŞ'a finans kaynağı sağlamak üzere dünya çapında kurduğu müşteri portföyü ile sahte kişisel koruyucu ekipman satma girişiminde bulunduğunu ifade etmişlerdir.²⁹²

2.3. FETULLAHÇI TERÖR ÖRGÜTÜ/PARALEL DEVLET YAPILANMASI (FETÖ / PDY)

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce (TBMM) 20 Nisan 1924 tarihinde Teşkilatı Esasiye Kanunu adıyla bir Anayasa çıkarılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte devlet önce tüm yetkilere sahip bir meclis akabinde ise tek partili sistemle yönetilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri süregelen devlet geleneğinden ilki 1876 yılında Kanuni Esasi, ikincisi 1921 Anayasası, üçüncüsü ve TBMM tarafından yasama yürütme ve yargı yetkisine sahip olan Meclis tarafından 20 Nisan 1924 yılında anayasa çıkarılmıştır. TBMM'nin yasama faaliyetlerinden olan 1924 Anayasası'nın birinci maddesinde *Türkiye Devleti bir Cumhuriyet* olduğu, ikinci maddesinde ise 1921 Anayasasında da yer alan özgün hali *Türkiye Devletinin dini İslâmdır; resmî dili Türkçedir; makarırı Ankara şehridir.*²⁹³ denilmiştir. 1924 Anayasasında bu maddeye

²⁹⁰ Deniz Turan ve Cem Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 167.

²⁹¹ Turan ve Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 168.

²⁹² Turan ve Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 170.

²⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1921-anayasasi/> (12.02.2023)

Ankara şehrinin başkent olduğu ibaresi eklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, dönemin hassasiyetleri çerçevesinde, 1924 Anayasasında devlet dininin İslam olduğu belirtilerek dini, teminat altına almıştır. 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan seçimlerden sonra iktidara yeniden gelen Cumhuriyet Halk Partisi döneminde Türkiye’de dini kökenli cemaat ve tarikatlar vakıflar ve dernekler üzerinden faaliyetlerini yeraltında gerçekleştirmeye devam etmişlerdir. Türkiye’nin çok partili sisteme geçişinde 14 Mayıs 1950’de yapılan seçim sonucunda Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte vakıflar ve dernekler üzerinden devletten gizli şekilde yürütülen dini eğitimler ile yaz kuran kursları meşru halde yapılmasına fırsat sağlamıştır. Bu ortam içerisinde dini cemaat ve tarikatlarda yeni oluşumlar olduğu görülmüştür. Bu oluşumlar içerisinde Nakşibendilik, Menzilcilik ve Fetullah Gülen’inde görünürde benimsemiş olduğu Nurcu cemaatleri açıktan faaliyetlerini sürdürmüştür. Fetullah Gülen’in bu yıllarda toplumda ihtiyaç duyulan dini yaz kampları ve kuran kursları ile öğrenci evleri gibi faaliyetleriyle organizasyon yapısını şekillendirmeye başlamıştır. Fetullahçı Hareketi’nin 1950’lerde kuruluş sürecine girdiği, 1960 ile 1970 yıllarında ise kuruluşunu tamamladığı, 1980 ile 1990’lı yıllarda yatay ve dikey olarak büyüyerek yayıldığı, 2000’li yıllarda ise kendi görüşünde olmayan kamu ve özel şahıs ve kurumlara karşı saldırıya geçişi konularında temel ve genel bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

Gülen’in 1960’larda resmi imamlık görevinin yanı sıra verdiği vaaz ve irşatlar, videolara çekilerek elden ele çoğaltılıp gençlik yaz kampları kanalıyla geniş kitlelere yayılmıştır.²⁹⁴ Gülen’in sohbet toplantıları konferans serilerine ulaşarak maddi durumu düşük olan ailelerin çocuklarına yönelik düzenlediği ve Nur Kampı adını verdiği bu kamplar cemaatin Altın Nesil adıyla anılacak kuşakların eğitim faaliyetlerinin temelini oluşturmuştur.²⁹⁵ Fetullah Gülen 1979 yılında yayına başlayan Sızıntı Dergisi’nde taraftar ve abone sayısını artırmak, “*altın nesil*” yetiştirmek etkili bir dini propaganda yapmak üzere asıl kimliğini gizlemiş ‘*Abdül Fettah Şahin*’ kod adıyla yazarlık yapmıştır.²⁹⁶ Gülen cemaatine en önemli insan kaynağını yetiştirmek üzere eğitim kurumları açmak üzere bazı sanayici ve işadamlarından maddi durumu yetersiz olan

²⁹⁴ Reşat, Petek. **İhanet ve Direniş**, Hayat Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 129.

²⁹⁵ Petek, İhanet ve Direniş, s. 129.

²⁹⁶ Füsün, Çoban Döşkaya. Amerikan Board (ABCFM) ve Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt:7, Sayı:3, Eylül 2020, s. 1447.

öğrencilerin kalacağı cemaat mensuplarının *Işık Evleri* ya da *Nur Evleri* olarak ifade edilen hücre evleri şeklinde örgütlenmiştir.²⁹⁷

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren darbe sonrası Türkiye’de yeni kurulan Özal Başbakanlığı dönemlerindeki sivil hayatta demokrasi ve hoş görünün hâkim olduğu bir ortamda Gülen cemaatinin büyümesine ortam hazırlamıştır. Ayrıca, cemaate ait olan *Sızıntı* dergisinden sonra 1 Temmuz 1988’de de *Yeni Ümit Dergisi* adında yeni dergi çıkarmış, bu dergi de de Gülen başyazar olarak örgüt ideolojisinin yer aldığı yazılar yazmaya başlamıştır.²⁹⁸

Reşat Petek’in aktardığına göre, Fetullah Gülen’in din eğitimi gelenekleriyle ahlakına aykırı davranışları nedeniyle Alvarlı Medresesinden atılmış, huy ve karakteri açısından oluşmuş kişilik zafiyeti ile tutarlı olmayan ilişkileri istihbarat birimlerinin dikkatini çekmiştir. Gülen’in hem ulusal hem de uluslararası istihbarat birimlerinin desteği olmadan 1970’li yıllarda dini temelli cemaat oluşumuyla birçok alanda gelişerek yayılmasının mümkün olmayacağı değerlendirilmektedir. Yirminci yüzyılın ortalarında bile yetersiz kalan dini bilgisine rağmen *Din alimi* kisvesi adı altında belli halk kitlelerini peşinden sürüklemesi bu özellikteki bir din adamının yeteneğini aşan bir olgudur.

Gülen Hareketi’ni cesaretlendiren ve gelecekteki varlığını tahkim edecek ilk eğitim kurumu olma vasfını taşıyan İzmir Yamanlar Koleji’ni 1982 yılında kurmuştur.²⁹⁹ Devletin teşvik ve imkanlarının da katkısıyla ilk dershanesini Fırat Eğitim Kurumları adı altında daha sonraları ise örgüt tarafından Fetullahçı Eğitim Merkezi olarak da kodlanan FEM Dershaneleri’nin ilkinin İstanbul Altunizade’de açmıştır.³⁰⁰ 15 Temmuz Darbe teşebbüsünden sonra İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı’nca yürütülen soruşturmalar çerçevesinde FETÖ/PDY’nin kripto ve hücre bilgilerinin tutulduğu, ülke, il ve bölge imamlarının gizli toplantıları ile darbe teşebbüsü planlamasının İstanbul Altunizade bulunan FEM Dershanesi’nin 5 inci katında yapıldığı kanıtlanmıştır.³⁰¹ Türkiye’de meydana gelen darbeler ile ekonomik ve siyasi krizlerde hakim olan erke göre safını belirlemiştir. Bu sayede devlet

²⁹⁷ Petek, İhanet ve Direniş, s. 129.

²⁹⁸ Petek, İhanet ve Direniş, s. 129.

²⁹⁹ Petek, İhanet ve Direniş, s. 130.

³⁰⁰ Petek, İhanet ve Direniş, s. 131.

³⁰¹ Petek, İhanet ve Direniş, s. 132.

kademelerine sızma taktikleri 1980’lerde hız kazanarak artmıştır. Devletin kritik kademelerine yerleşme ve yayılma süreci 1990’lı yıllarda toplu bir yapıda sürdürülmüştür. FETÖ mensupları, 2000’li yıllara gelindiğinde başta ordu, milli istihbarat, emniyet, mülkiye, eğitim ve yüksek yargı olmak üzere devletin kritik ve stratejik öneme haiz kurum ve kuruluşlarında hâkim güç olmuştur. Devletin kritik ve stratejik organlarına yapılacak siyasi atama ve yükselmeler ile kanuni düzenlemelerde devlet menfaatleri değil cemaat menfaatleri doğrultusunda faaliyette bulunmuştur.³⁰²

FETÖ/PDY terör örgütü diğer illegal yapılar ile örgütlerden farklı olarak devletin kritik ve stratejik öneme haiz kurum ve kuruluşlarının yönetim kadrolarına hâkim olmuş, bu noktalardaki meşru ve resmi temsiliyete paralel olarak meşru olmayan gayri resmi bir hiyerarşik yapı oluşturmuştur. Bu yapı ile devlet kademelerinde paralel bir devlet yapılanması oluşturularak faaliyette bulunmasından dolayı resmi raporlara *Paralel Devlet Yapılanması* kısaca PDY olarak adlandırılmıştır. Örgüt kuruluşundan itibaren bir iyilik hareketi şeklinde faaliyetine başlamış, kısa ve orta vadede cemaat adı altında diğer dini cemaatlerden farklı olarak organize olmuştur. Bu yapıda gizli ajandasını hayata geçirmek üzere terörize olan devlete ve halka yönelik şiddete yönelen Fetullahçılar hakkında açılan adli, idari ve mali davalarda bir *Terör Örgütü* olduğu açıklanarak *Fetullahçı Terör Örgütü* -FETÖ olarak tanımlanmış, 17-25 Aralık 2013’te girişilen yargı darbesinden sonra ise FETÖ/PDY olarak adlandırılmıştır.³⁰³

FETÖ/PDY’nin 15 Temmuz 2016’da yürüttüğü strateji ve taktiklerle Türkiye’de gerçekleştirdiği darbe teşebbüsü, hibrit savaşının bir unsurudur. Hibrit savaşta, farklı yöntem ve taktiklerle kendisini tasarlayan ve kurgulayan gücün emelleri doğrultusunda, amaçlarını gerçekleştirmek üzere kod adı kullanarak, takiye yaparak, yüksek derecede ve gizlilikle varlığını sürdürmüş, varlığını tehdit eden unsurları şantaj, sahte delil uydurmak gibi manipülasyonla bertaraf ederek örgüt emelleri uğruna her şeyi göze almıştır. FETÖ/PDY devletin tüm organlarında ve her kademesinde, siyasi parti, mahalli idareler, belediye ile milletvekili seçimlerinde aday çıkarmış, bağımsız olarak milletvekili seçimlerine girmiş, rakip adaylara yönelik şantaj, yolsuzluk, rüşvet gibi asimetrik yol ve yöntemlerle halk nazarında adayların itibarını

³⁰² Reşat, Petek. **Kukla, Küresel Güçlerin Yeni Oyuncağı: FETÖ**, Turkuvaaz Kitap, İstanbul, Aralık, 2017, s. 19.

³⁰³ Petek, Kukla, s. 20.

zedeleyecek komplolar kurmuştur.³⁰⁴ FETÖ/PDY'nin cesaret ettiği darbe girişiminin siyasi ekonomik ve sosyal hayata etkileri kapsamında genel bir çerçeve belirlenecektir. Bu kapsamda FETÖ/PDY'nin uluslararası dış istihbarat birimleri ile devlet dışı silahlı aktörlerinin destekleriyle Türkiye'de devlet içerisinde gerçekleştirilen kriminal vakalar ve darbe girişimi hakkında genel bir perspektifle bilgi verilecektir.

Tezimizin bu başlığında öncelikle Fetullah Gülen kimdir, FETÖ/PDY'nin amaçları nelerdir, uyguladığı stratejik yaklaşımları FETÖ/PDY'nin kuruluşu ve gelişimi, kuluçka dönemi, saldırı dönemi, yurt dışı örgütlenmesi eleman kazanma yöntemleri, örgütsel faaliyetlerde gizlilik, tedbir ve takiye asıl tezimizin konusunu oluşturan FETÖ/PDY'nin mali yapısı, gelir kaynakları, ekonomik faaliyetleri ile gelir çeşitleri üzerinde detaylı bilgi ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2.3.1. Fetullah Gülen Kimdir?

Fetullah Gülen resmi bilgi ve belgelere göre 27 Nisan 1941'de Erzurum'un Pasinler ilçesi, Korucuk köyünde dünyaya gelmiştir. Cami imamlığı yapmış Ramiz Gülen ile evli ev hanımı Refia Gülen'in sekiz çocuğundan ikincisidir. Resmi nüfus kaydına doğum tarihi 1942 olarak yazılmış olmakla birlikte, Fetullah Gülen vaiz olabilmek için 1959 yılında yaşını 1941 olarak büyüterek değiştirmiştir. Ancak, Gülen'in yaşını büyütmesine dair işlemlerin şaibeli olduğu birçok kişi tarafından ileri sürülmüştür.³⁰⁵ Gülen, 1968 yılında İzmir Merkez Vaizi, İzmir İmam Hatip ve İlahiyat Öğrenci Yetiştirme Derneği Kestanepazarı Kur'an Kursu'nda öğreticilik görevi yapmıştır.³⁰⁶ 1969 Ağustos ayında yılında İzmir Buca ilçesinde kendi yönetiminde olan dernek ile Kestanepazarı Kur'an Kursu'nda yaklaşık 100 öğrencinin katıldığı bir kampta Kur'an ve Risale-i Nur eğitimi vermiştir. Gülen, 1971 Ocak ayında İzmir İmam Hatip ve İlahiyat Öğrenci Yetiştirme Derneği bünyesinde Nurculuk faaliyetleri yürüttüğü gerekçesiyle İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından açılan dava sonucunda hem vaaz verme yetkisi alınmış hem de dernek yönetiminden çıkarılmıştır.³⁰⁷ 1972 Eylül ayında Nurcu liderlerle görüşmek ve

³⁰⁴ Petek, Kukla, s. 21.

³⁰⁵ Petek, Kukla, s. 27.

³⁰⁶ Nusret, Senem. **Fethullah ve Susurluk**, Kaynak Yayınları, 3. Basım, Mart, 2012, s. 443.

³⁰⁷ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 443.

toplantılara katılmak üzere Erzurum'a gitmiştir. 1973 yılında Balıkesir ili Edremit ilçesine Vaiz olarak atanmıştır. Edremit Alemzade Camii'nde vaaz vermenin yanında Edremit civarında bulunan Nur Cemaatine bağlı medreseler ile kamplarda eğitim toplantılarına iştirak etmiştir.³⁰⁸ 1974 Eylül ayında merkez Vaizliğine tayin edilmiş, 1974-1976 yıllarında yurtiçinde muhtelif dini konularda konferanslar vermiştir. 1976 Ağustos ayında İzmir Bornova ilçesi Vaizliğine atanmıştır. Nurculuk propagandası yapmak üzere burada verilen vaazlar bant kaydı yapılarak yurt içinde dağıtılması sağlanmıştır. İran'da gerçekleştirilen İslami devrimin benzerini Türkiye'de gerçekleştirilmesini savunmuştur.³⁰⁹

Nusret Senem, Fethullah ve Susurluk adlı kitabında, 19 Nisan 1980'de İzmir'de gerçekleştirilen bir Nur toplantısında yaptığı konuşmada *"bu hareket için her ilçede liderlerin tespit edildiğini, birkaç gün içerisinde 'Huruç (atılım) Harekatı' başlatılacağını, İran'da yapılan İslam hareketinin Türkiye'de de başlayacağını"* beyan etmiştir.³¹⁰ Örgütün 1960'lı yıllardan beri gerek yurt içinden gerekse yurt dışındaki konjonktürel duruma göre güce sahip siyasi iktidara destek şeklinde ya da tarafsız ve bağımsız davranarak büyük bir güce ulaşmıştır.

1970'li yıllarda meydana gelen kaos yıllarında bile Fetullahçı Terör örgütü Türk siyasi hayatındaki sağ-sol ve mezhep çatışmaları gibi ortamlarda kayıtsız ve tarafsız kalmış, bu sayede devlet kademelerinde yer alan kripto hücrelerini korumuştur. 1980 Darbesi sonrasında Türkiye'de siyasi, askeri, ekonomik ve sosyolojik olumsuzluklar sonucunda darbe meydana gelmiştir. Bu darbe sonucunda askeri yönetim tarafından, binlerce ifade edilecek vakıf, dernek, sendika, gazete dergi ve kitapevi, sivil toplum örgütleri, partiler sorgusuz ve sualsiz kapatılarak bunların yöneticileri hakkında tutuklamalar ve yargılamalar yapılmıştır. Fetullahçı Terör Örgütü ise askeri yönetimi destekleyerek ve övgüyle bahsederek tedbirli davranmış, "takiye" yöntemleriyle zarar almadan güçlenerek çıkmış, iktidardaki siyasi erkle paralel hareket etmiş, bu sayede öğrenci evi ile yurt miktarlarını artırmıştır. ABD'nin Pensilvanya eyaletindeki özel mülkte bu zamanlarda kazanılmıştır.³¹¹ 1980'li yıllarda ise başta Suudi Arabistan'da kurulmuş, Endonezya, Pakistan, İran gibi dünyada İslam

³⁰⁸ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 443.

³⁰⁹ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 443.

³¹⁰ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 444.

³¹¹ Döşkaya, s. 1447.

dinini yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuş Rabıta gibi sivil toplum kurum ve kuruluşlardan da dolaylı destek almıştır. FETÖ/PDY militanlarının kullanılan taktik ve yöntemler arasında yer alan takiye yapmak, örgüt abisi ve ablası gibi yapılar, il ilçe ve bölge imamı gibi kod adı kullanması, hedeflere varmak üzere her türlü yolu mubah sayan Makyavelist yaklaşımı yani faydacılığa veya çıkarıcılığa dayalı pragmatist tarzları hibrit savaşın tipik unsurlarını taşımaktadır. Ayrıca liderlerine atfedilen doğaüstü kerametler, fetvalar, rüyalar vb. aparatlar yoluyla da örgüt liderinin emir ve talimatlarını kesin olarak yerine getirilmesi noktasındaki manevi bağılılığı güçlendirmiştir.³¹² 1986 yılında yapılan bir kanuni düzenleme ile özel okulların açılması imkânı sağlanmış, bunu fırsat bilen örgüt, eleman devşirmek, “*altın nesil*” hayalini gerçekleştirmek üzere İzmir Yamanlar Kolejinden sonra Ankara Samanyolu Kolejleri, Fırat Eğitim, Maltepe dershaneleri, Millet dershanesi gibi eğitim tesisleri faaliyete geçmiştir.

ABD’nin *Yeşil Kuşak Teorisi* kapsamında Soğuk Savaş sürecinde Sovyetler Birliği’nin komünizmi politik anlamda bir set çekme öğretisiyle İslam devletlerinde ılımlı İslam’ın egemen kılınması amaçlanmıştır. FETÖ, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının akabinde Orta Asya’daki Türk Cumhuriyetlerinde de faaliyet göstermiştir. Bu faaliyetleri çerçevesinde örgüt 1992’de yurt dışında Nahçıvan’da ilk Türk Lisesini açmıştır.³¹³

Türkiye’de devlet organlarına kripto hücrelerle yerleşen FETÖ örgüt militanlarının, 15 Temmuz 2016’da dış güçlerin de desteği ile dini rejimi esas alarak halkın oyu ile seçilmiş iktidarı devirmek ve Türkiye’ye yönelik gerçekleştirdiği silahlı darbe kalkışması suretiyle harekete geçmiştir. Bu terör örgütü *hizmet bürosu ya da hizmet hareketi* maskesiyle El-Kaide’ye, devletin mülkiye, adliye yüksek yargı, eğitim, sağlık, yükseköğretim gibi kurumlarında kod adı kullanarak hücre yapılanması, siyasi güce sahip olup iktidarı ele geçirme taktiği ise DEAŞ/İŞİD’e benzerliği dikkat çekmektedir. Bu benzerliklerin temelinde de dini istismar eden taktikleri kullanarak, ulusal ve uluslararası istihbarat birimlerinin desteğiyle eşine az rastlanan bir yöntemle devletin tüm kademelerini ele geçirip hâkim güç olmuştur.

³¹² Hüseyin, Arslan. “Hibrit Savaş Unsurlarının Erken Kullanımı: Sıradışı Bir Terör Örgütü FETÖ Vakası”, **Journal of Academic Value Studies**, Vol: 5, Issue: 5; 2019, ss: 933-941.

³¹³ Döşkaya, s. 1448.

2.3.2. Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ/PDY)

Örgüt, ilk yıllarında İzmir’de bir vakıf çatısı altında amaç ve ideolojisini, Türk gençliğini pozitif ilimlerle eğitmek, İslami terbiye ile donatmak, her türlü kötü alışkanlıklardan koruyarak Osmanlı’nın yükselişi dönemindeki gibi “*altın nesil yetiştirmek*” şeklinde belirlemiştir.³¹⁴ Necip Hablemitoğlu Köstebek adlı kitabında, Fetullah Gülen’in tasavvurundaki “*ilahi nizam*”a giden yolun, iki önemli dönemeci olduğunu, bunların, ‘*tedbir ve istihbarat*’ ile ‘*marifet ve şirket*’ şeklinde planlamıştır.³¹⁵ Yasadışı örgütlenme ile nihai amacına ulaşmak üzere ulusal ve uluslararası mecralarda yüzlerce şirketin sağladığı milyar dolarlık mal varlığı ile düşmana korku, TSK, emniyet, mülkiye, yargı birimlerindeki sürekli istihbarat akışı, cemaat üyelerine güven ve dokunulmazlık zırhı sağlamış, gayri nizami olarak Türk Silahlı Kuvvetlerine karşı silahlı ve yasal bir güce ulaşmıştır.³¹⁶

Örgüt Lideri Fetullah Gülen’in ‘*tedbir ve temkin*’ ile ‘*taktik ve stratejisi*’ doğrultusunda, 1980’li yılların ilk aylarından itibaren devletin stratejik kurumları olan polis okullarına ve Polis Akademisi’ne yasadışı yollarla kadrolaşmıştır. Daha sonra Personel, Eğitim, Terörle Mücadele (TEM), Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM), Bilgi-İşlem ile İstihbarat gibi birimlere yerleşmiştir.³¹⁷ Cemaat hiyerarşisi içerisinde bir polis memuru veya bekçi; komiser, komiser yardımcısı, baş komiser, emniyet müdürüne, bir zabıt kâtabi ya da mübaşir hakim ve savcıya; astsubay ise üst amiri olan yüzbaşı, binbaşı, yarbay, albay, generale örgüt lideri tarafından atanmış ‘*örgüt imamı*’ tarafından harfiyle uymak üzere emir ve talimat verilmesi sağlanmıştır.³¹⁸ Fetullah Gülen yapılanması, Türkiye’de Fetullah Gülen Cemaati, Gönüllüler ile Hizmet Hareketi gibi halk üzerinde etkili olacak isimlerle ön plana çıkmıştır. 17-25 Aralık 2013 tarihinde Emniyet ve Yargı darbe girişiminden sonra Fetullahçı Terör Örgütü ve Paralel Devlet Yapılanması kısaca FETÖ/PDY koduyla ifade edilmeye başlanmıştır. FETÖ/PDY kasten dini istismar ederek gerçek maksadını

³¹⁴ Sabri, Uzun. **İn**, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2014, s. 36.

³¹⁵ Necip, Hablemitoğlu. **Köstebek**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Şubat, 2003, s. 19.

³¹⁶ Hablemitoğlu. Köstebek, s. 19.

³¹⁷ Hablemitoğlu, Köstebek, s. 21.

³¹⁸ Hablemitoğlu, Köstebek, s. 42.

gizleyen, kasıtlı ve bilinçli olarak her zaman her kitleye farklı davranarak tutarlı bir dünya görüşüne sahip olamamıştır.³¹⁹

Küreselleşme ile birlikte Gülen örgütüne devletlerarasındaki iş birlikler ve diyaloglar artmış, kurdukları basın yayın organlarıyla kendisine bağlı her alandaki faaliyetlerde algı yönetimi sayesinde etkili reklam ve propaganda çalışmaları yürütülmüştür. Bu reklam kampanyalarından sonra yurtlar, dershaneler, eğitim kurumlarının cirolarını tek noktadan yürütmek, finans ve bankacılık sektöründe faaliyet göstermek üzere 24 Ekim 1996'da Bank Asya'yı kurmuştur. Devletin emniyet, milli savunma, adliye, mülkiye gibi stratejik kurumlarına yerleştirilen örgüt elemanları tarafından istihbarat toplama, fotoğraflama, bilgi belge toplama, kanunsuz telefon ve ortam dinlemeleri, fiziki ve teknik takip, kumpas, soru çalma, iftira, itibarsızlaştırma suikastları gibi toplum mühendisliği teknikleriyle kendi örgüt üyelerine alan açma stratejisi uygulamıştır.

Dönemin Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından, Emniyette Fetullahçı olarak bilinen yapılanmanın, T.C. Devleti'nin demokratik, laik, sosyal ve hukuk düzenini ortadan kaldırmak amacıyla irticai eylem ve faaliyetlerde bulunduğunu deşifre eden 15 Mart 1999 tarihli rapor yazılmıştır. Bu raporda bahsedilen iddialarla ilgili Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi (DGM) tarafından Fetullah Gülen ile "*Fetullahçı*" olduğu diğer emniyet görevlileri hakkında dava açılmıştır. Dava ile ilgili yapılan yargılamalar sonucunda sanıklar hakkında bir karar verilemediği gibi CIA Türkiye eski şefi, 1989-1991 dönemi ABD Ankara Büyükelçisi, CIA eski mensubunun siyasi ve diplomatik destekleri sayesinde sanık Fetullah Gülen sağlığını mazeret göstererek 21 Mart 1999'da ABD'ye kaçmıştır. Ancak, dava konusu raporu hazırlayan dönemin Ankara Emniyet Müdürlüğü ekiplerine yasa dışı telefon dinlemesi suçlamaları gibi kumpaslar kurmak suretiyle aktif görevlerinden alınmaları sağlanmıştır.

Fetullah Gülen sağlığını bahane ederek ABD'ye kaçmasının nedeni, Ankara Eski Emniyet Müdürü ve ekibinin örgüt hakkında yazdığı 15 Mart 1999 tarihli ilk raporunun İstihbarat Daire Başkanlığı ile Teftiş Kuruluna gönderilmesinin etkili olduğu tahmin edilmektedir. Örgüt liderinin ABD'ye kaçırılmasından sonra da Türkiye karşıtı eylem ve faaliyetlerine de devam etmiş, Türkiye'deki örgütü ile mal varlıklarını ABD'de yönetmiştir. 18 Haziran 1999 yılında ATV'deki ana haberde

³¹⁹ Döşkaya, s. 1446.

Fetullah Gülen'in müritlerine yaptığı bir konuşmasının videosu yayınlanmıştır. Videoda Gülen cemaat üyelerinin mülkiye ve adalet gibi devlet kadrolarını nasıl ele geçirdiği anlatılmıştır.³²⁰ Bu haber yayınından sonra, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca *Türkiye Cumhuriyeti'ni devirmek amacıyla yasadışı terör örgütü kurmak* gerekçesiyle soruşturma başlatılmıştır. Soruşturma sonucunda 2000 yılında dava açılmış, ancak 2008 yılında Fetullah Gülen'in "*cürüm ve şiddete başvurarak teşekkül oluşturduğuna dair delil olmadığından*" örgütün yerleştirdiği adliye yapılanması üyelerince beraat kararı verilmiş ve bu karar Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na da oybirliğiyle onanmıştır.³²¹

FETÖ bir dini cemaat olarak ortaya çıkmışsa da esasen dini kendi menfaatleri doğrultusunda yorumlayarak kullanmış bir terör örgütüdür. FETÖ/PDY dini kullanan El-Kaide ve DEAŞ/İŞİD terör örgütleri gibi sadakatiyle bir ümmetçilik tarzı kendisine bağlı olmayan herkesi ötekileştirip düşman olarak tanımlamıştır. Kendi örgüt elemanlarına bile hemen güvenmemiş, güveni tesis edecek dereceli mekanizmalar oluşturmuş, Fetullah Gülen ile *Hizmet Hareketine* mutlak itaat edilmesini tesis etmiştir.³²² Yeni nesil terör örgütü olarak farklı bir yapıya bürünen ve uluslararası düzeyde destekleyen devletler ile kendi menfaatleri doğrultusunda hizmet eden FETÖ/PDY kendisini bu güçle konumlandıran diğer terör örgütlerinden farklı bir örgütlenme modeline sahiptir. Örgüt, ulusal ve uluslararası boyutlarda yasal ve yasal olmayan yapılanmalarla kullandığı dini ve mali argümanlar sayesinde diğer dini cemaatlerden hep önde olmuştur.

Örgüt elebaşını yücelten İslam inancına göre dünya genelinde bir kurtarıcı misyonu ile mehdilik vasfı yüklenmiştir. Bu misyonla zamanı ve yeri geldiğinde hedeflediği dini inancı devlet hakimiyetini ele geçirmeye kadar ki zamanla eşdeğer olarak kodlanmış gizli bir mesaj mahiyetindedir. Bu dini katmanlamış en üst tabakaya "kâinat imamı" kodlamasıyla Fetullah Gülen konumlanmıştır. Bir alt tabaka da "İstişare heyeti" koduyla Fetullah Gülen'in iradesiyle belirlenen danışmanlardan oluşmuştur. 1960'lı yıllarda Suudi Arabistan kaynaklı dernek ve vakıflarında dolaylı destekleriyle İzmir Kestane pazarı sürecinde görev alanlar, zaman içerisinde Fetullah

³²⁰ Cansel Poyraz, Akyol. **Faili Meşhur 90'lar Zamanın Sabrı**, Destek Yayınları, İstanbul, Şubat, 2022, s. 181.

³²¹ Akyol, s. 182.

³²² Döşkaya, s. 1449.

Gülen'in güvenini kazanan iş insanları ile akrabalarından oluştuğu bilinmektedir. FETÖ/PDY'nin ikinci hiyerarşik yapısında istişare heyetinin bir alt katmanında "kıta imamları", üçüncü katmanın altında ise "coğrafi bölge imamları" yer almıştır. FETÖ/PDY Türkiye'de 1996'dan sonra Konya, Erzurum, Samsun, Gaziantep, İzmir, Ankara ile İstanbul merkezli yedi coğrafi bölgede faaliyet göstermiştir. Ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik konjonktürü de çok iyi değerlendirmiş buna göre 2008'den sonra da merkez olarak İzmir, Ankara, İstanbul, Gaziantep ve Erzurum ile birlikte beş bölgeye ayırmıştır.³²³ FETÖ illegal olarak yatay ve dikey biçimde örgütlenmiş masonik yapılanmasıyla sivil, eğitim ve ünite yapılanması olmak üzere üç alanda oluşmuştur.

a) Sivil yapılanma örgütün mali finans ile lojistik destekten oluşmaktadır. Örgütün tüm finans ve ekonomik faaliyetlerini bu yapılanmayla yürütmüştür. Bu yapılanmadan sorumlu olarak bölge adı ile dini terimden oluşan bir kodla üstten aşağıya doğru Türkiye, il, eyalet, büyük bölge ve küçük bölge imamı gibi her katmanın birbirinden sorumlu olacak hiyerarşik bir şekilde ast-üst yapıya göre kurgulanmıştır.

b) Eğitim yapılanması, temel bileşenleri içerisinde örgüte nicel ve nitelik olarak değer katacak örgüt lideri açısından da kritik öneme sahip yapılanmasıdır. Örgüte eleman kazandırmak amacıyla temel kriteri ekonomik durumu iyi olmayan, dar gelirli, dini olarak mütedeyyin ailelere mensup millî manevi değerleri yüksek, zeki ve çalışkan çocukları üzerinde yoğunlaşmıştır. Çocuklarının başarılı olarak yetiştirilmesi ile kötü alışkanlıklardan korumak isteyen aileler, uzun yıllar boyunca Cemaat okullarını tercih etmiştir. Çocuk ve genç yaştaki nesillerin eğitime destek kapsamında örgüte ait kamuoyu nezdinde kaliteli imajı yaratılmış, reklamı çok iyi yapılmış, dershanelere kaydolmaları sağlanarak örgüte hem eğitimci hem de öğrenci kaynağı haline gelmiştir. Bu okullardan mezun olan başarılı öğrenciler, askeri liselere, harp okullarına, Polis Koleji'ne ve Polis Akademisi'ne yerleştirilmiştir. Bu yöntemle, cemaat ideolojisi etrafında toplanan yaklaşık olarak 400 bin kişilik bir kadroya sahip olduğu ifade edilmiştir.³²⁴ Atatürk İlke ve İnkılaplarından nefret eden Fetullah Gülen,

³²³ Döşkaya, s. 1450.

³²⁴ Uzun, s. 36.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve rejimine karşı yüzbinlerce Türk gencini düşman olarak yetiştirmek üzere küçük yaşta ailelerinden koparmıştır.³²⁵

Eğitim sektörü yapılanması içerisinde yer alan eğitilmiş insan kaynağının yine yükseköğretim kurumlarına yerleşmeleri, buradan mezun olmaları örgüt abileri ve ablaları vasfına sahip üyelerin takibinde yürütülmüştür. Yükseköğretim kurumlarından mezun olan eğitilmiş örgüt elemanlarının nerede ve nasıl istihdam edileceği yine örgüt elemanlarının (imamı) takibi kontrolü ve yönlendirmeleri sayesinde ordu, emniyet, mülkiye, adliye, istihbarat birimleri, diyanet ve üniversiteler gibi kurum imamları devletin bütün kurumları içerisinde uygun olan kadro ve pozisyonlarında işe alımları sağlanmıştır. FETÖ elebaşının askerlik vazifesini istihbarat biriminde yaptığı bilinmektedir. Türkiye'de ortaya çıkarılan yapısı incelendiğinde basit bir yapılanma tarzında olmadığı daha çok yabancı istihbarat birimlerinin danışmanlığı ve destekleri ile tasarlanmış bir terör örgütü olduğu değerlendirilmektedir. FETÖ'nün değişik sektörler altındaki faaliyetlerinin bir kısmı yasal çerçevede bir kısmının ise yasal görünümüne illegal yol ve yöntemlerle yürütmüş olduğu kanıtlanmıştır. Dış destekli olduğu bariz görülen örgütün asıl amacının devleti içten ele geçirmek üzere çok gizli kriptolojik ve hücre yapılanmasıyla dini terimler, ülke ve bölge unvanları kod ismi ve gizli haberleşme gibi illegal yol ve yöntemleri kullanarak gerçekleştirmiştir.

c) Türkiye'de geliri yüksek kamu hizmetlerinde istihdam edilen hücre ve kriptolojik örgüt elemanları aynı zamanda yine örgüte ait basın yayın, mali, finans, sağlık, eğitim, reklam, kargo, turizm, spor ve sanayi sektörlerinde faaliyet yürütülen örgütlü etkin organizasyon oluşturmuştur. Devlet kademelerinde görev yapan üyelerinde destekleriyle örgüt lideri ile örgüte biat etmeyen kamu görevlilerini, sivil toplum kurum ve kuruluşları medya yoluyla tehdit etmek, itibarsızlaştırmak, kumpas ve benzeri yöntemlerle bertaraf etmiştir. Öyle ki idari ve adli makamlar nezdinde mağduriyetini yasal yollarla hak ve hukuk aramak isteyen vatandaşlara yönelik kendi örgüt elemanlarının kamu görevlerini suistimal ederek tamamen örgüt lehine karar verilmesi sağlanmıştır. Devlet gücünü kullanarak böylece toplumun çoğunluğunda hak kayıpları ve mağduriyetleri artırması kurum ve bireyler açısından bu durumu kabullenmeleri sonucunda devlete olan güveni zedelemiştir. FETÖ/PDY Türkiye'de

³²⁵ Necip, Hablemitoğlu. **Şeriatçı Terör'ün ve Batının Kışkacındaki Ülke: Türkiye**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Aralık, 2003, s. 136.

örgüt bünyesinde görev yapmak istemeyen üyelerine ve örgüte üye olmayı reddeden aydınlar, gazeteciler, bakanlar, devletin üst düzey yöneticileri, işadamları, gazetecileri, yazarlar, akademisyenler, örgüt hedefinde olan özel şahıs ve firmalarla sivil toplum örgütleri ile bunların yöneticilerine dini inancı, mezhebi, etnik ve ırk ayırımı yapmak suretiyle itibarsızlaştırdığı, tehdit, kumpas, şantaj, manipülasyon gibi etik ve ahlaki olmayan yöntemlerle devre dışı bırakmıştır.³²⁶

Terör ve suç örgütlerinin diğer bir amacı da kamu hizmetlerinde görev yapan örgüt elemanları sayesinde yine kendi örgüt elemanlarının hak ve menfaatlerini koruyarak işlerini kolaylaştırmaktır. Devlet geleneği olan Türk Milleti adına dünya üzerinde jeopolitik ve jeostratejik konuma sahip güçlü Türk Devleti'nin bu tip yapılanmaların olabileceğini her zaman ön görmüştür. Devletin bu yapılanmalara meydan vermeden idari, adli, mali ve güvenlik boyutuyla insan hak ve özgürlükleri noktasında adil tarafsız olarak hukuk kuralları çerçevesinde yürütülecek mekanizmaları gözden geçirmesini zorunlu kılmaktadır.

FETÖ/PDY ile buna benzer cemaat, tarikat ve örgütlerle mücadele sadece devletin istihbarat güvenlik güçleri ile yargının uhdesinde yürütülmesi yeterli değildir. Devletin tüm kamu-özel sektör kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, vakıflar, odalar ve borsalar, sendikalar gibi tüm bileşenlerinin işbirlikleri ve destekleriyle Devlet-Millet dayanışmasıyla yürütülmesi esastır. Devletin tüm bileşenleriyle FETÖ/PDY örgütüyle mücadele etmesine rağmen örgüt ulusal ve uluslararası alanda varlık göstermeye çalışmaktadır. Toplumda çocuk ve genç yaşta cemaat yapılanması yoluyla kedisine bağımlı hale getiren örgüt, vatanına milletine bağlı genç kuşakları tuzağına düşürmüştür. Türk Milleti'nin genç nesillerini hangi görüş ideoloji ya da dine bağlı olursa olsun bu genç nesilleri tuzağına düşürerek mağdur edilmelerini sağlamak vatan hainliğini aşan bir terör hedefidir. Ulusal ve uluslararası alanda sosyal medyada kullandığı dil ile Türkiye Cumhuriyeti devletinin aleyhinde kara propaganda yaparak hibrit terörün bir enstrümanını aktif olarak kullanmaktadır. FETÖ/PDY uluslararası mecralarda dış devlet destekleriyle uluslararası ilişkiler boyutuyla oyun kurucu sıfatıyla hareket etmektedir. Türkiye'yi hedef alan bu davranışlarıyla da yine hibrit terör kapsamına giren eylemler zincirini oluşturmaktadır. FETÖ/PDY ile buna benzer

³²⁶ Döşkaya, s. 1451.

cemaat ve tarikatlarla güçlü erdemli bir devlet iradesi ile mücadele etme stratejisini geliştirip uygulama zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.³²⁷

Fetullahçı Terör Örgütü hedefleri doğrultusunda ilk-orta yükseköğretim ile kamu kurum ve kuruluşlarında işe yerleşmeleri ve bu kurumlarında en üst görev, rütbe ve pozisyonlarına yükselmeleri hatta katalog evliliklerini takip eden kontrol disiplin ve denetim sorumluluklarını “abi”, “abla” ve “kurum imamı veya sivil imam” vasıflarına sahip örgüt elemanları tarafından üst düzeyde gizlilik ve hücre yapılanması içerisinde yürütmüştür.³²⁸

Sızıntı Dergisi örgüt elebaşının hedef kitlesi olan devlete ait ilk-orta ve yükseköğretim kurumlarında ücretsiz olarak dağıtımını sağlanmıştır. Dergi, 15 Temmuz darbe teşebbüsüyle ilgili olarak 26 Temmuz 2016’da yayımlanan Kanun Hükmünde Kararnameyle kapatılmıştır. FETÖ/PDY Türkiye’deki faaliyetlerini ve varlığını üstün bir dirençle sürdürmek devlete karşı mukavemet etmek üzere 2017 yılı Mart ayında *Çağlayan* adıyla yeni bir dergi çıkarmıştır.³²⁹

Mustafa Yıldırım Sivil örümceğin Ağında adlı kitabında, Merkezi otoritesini yitirmiş, salt kontrol ve denetleyici rolü olan devlet aygıtının ordular da ulusallığını yitirmiş devletlerin savunma gücü olmaktan çıkarak, ortak güvenlik güçlerine dönüşeceğini belirtmiştir. Bölgesel, küresel bazda bağımsızlık uğruna ya da isyan amaçlı saldırıların öncelikle uzaydan denetlenmesi, ulusal kimliğini yitirmiş paralı askerler tarafından yeryüzünde kıtalararası füzelerle nokta atışı ile vurulması teknolojik olarak mümkün olabilmektedir.³³⁰ Bu ileri düzeyde gelişmiş teknoloji projeye engel olabilecek unsurlardan biri de din faktörüdür. Dünya egemenliğinin kurulmasında engel olabilecek dinsel çatışmaların önlenmesi ancak dinlerarası diyalogun geliştirilmesiyle mümkün olabileceğini aktarmıştır. ABD’de belli başlı din, mezhep ve tarikatlardan oluşan “*Uluslararası Din Hürriyeti Komitesi*” kurulmuştur. Bu kapsamda Washington’da BM çatısı altında 2000 yılında ‘*Dinlerarası Diyalog Uluslararası Kongresi*’ düzenlenmiştir. Bu komite her yıl ülkeler aleyhinde hazırlanan ‘din hürriyeti’ raporlarını görüşmeye başlamıştır. Görüşmeler sonucunda hazırlanan

³²⁷ Döşkaya, s. 1452.

³²⁸ Döşkaya, s. 1455.

³²⁹ Döşkaya, s. 1457.

³³⁰ Mustafa, Yıldırım. **Sivil Örümceğin Ağında**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mayıs, 2004, s. 433.

raporlar da din hürriyetini engelleyen ülkelere karşı yaptırım uygulanmasını öne sürecek boyutlara ulaşmıştır.³³¹ Fetullah Gülen'in Papa II. Jean Paul'a Roma'da gerçekleştirilen ziyareti de '*Dinlerarası Diyalog*' projesinin bir sonucudur.³³²

FETÖ söyleminin en kilit ve sembolik kavramlarından biri "*Dinler arası diyalog*" yoluyla kendi inanç ve yaşam biçimiyle özdeşleşmiş olduğu iddiasıdır. Bu iddia ile 1960'lı yıllarda Vatikan'da ortaya atılmış "misyon" düşüncesinin çağa uygun yeni bir yorumudur. Nitekim Fetullahçı örgüt, faaliyetlerini yürüttüğü süreçte elli yıllık tarihi içerisinde ulusal ve uluslararası krizlere neden olduğunda devletine ve milletine bağlılığını, sadakatini belirterek gerekirse tüm okullarını Türkiye Cumhuriyeti'ne karşılıksız devredebileceğini, inandırıcı ve ikna edici bir üslupla devletini ve milletini seven hayırlı dindar ve çalışkan nesiller yetiştirdiğini iddia etmiştir.³³³

2.3.3. Takiye

FETÖ'de hibrit savaşın en önemli unsurlardan birisi olan kendini gizlemek anlamına gelen "takiye" yapmasıdır. Takiye sözlükte bir kimseyi tehlikeden kendini korumak, sakınmak anlamına gelmektedir. Fetullah Gülen'in en önemli takiyelerinden birisi, 1960'lı yıllarda Demokrat Partisi'nden aldığı siyasi güç ile Nurcu olmadığı halde kendisini hazır ve nicelik olarak belli bir güce sahip, Türkiye'de Atatürk ve Cumhuriyet karşıtı muhalif dini grup kimliği ile bilinen Nurcu olduğunu açıklamasıdır. Bu açıklamaları ile Gülen, örgütlü bir dini enstrüman olarak bulduğu Risale-i Nur hareketi üzerinden kendisini yerelden küresele taşımanın yolunu bulmuştur.³³⁴ Ankara Emniyet Müdürlüğü tarafından Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcılığı'na gönderilen bir yazıda, Fetullah Gülen ve yandaşlarının, Devletin Anayasal nizamını değiştirerek yerine şer'i esaslara dayalı bir İslam devleti kurmayı hedeflediğini, 28 Şubat kararlarının alınmasından sonra örgütsel

³³¹ Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s. 434.

³³² Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s. 460.

³³³ Döşkaya, s. 1458.

³³⁴ Arslan, Hibrit Savaş Unsurlarının Erken Kullanımı: Sıradışı Bir Terör Örgütü FETÖ Vakası, ss. 933-941.

yapılanmaya zarar vermemek için soruşturma ile ilgili yazışmaların başlaması ile birçok örgüt evini boşaltarak faaliyetlerini koruduğunu ifade edilmiştir.³³⁵

Hüseyin Arslan'ın makalesinde aktardığına göre;

“FETÖ elebaşı Gülen, gerçek amacını gizleyerek, devletin yetişemediği alanlarda yine devletin teşvikleri ve desteği ile kurduğu öğrenci yurtları, sistematik bir hâlde ışık evleri, kamplar, pansiyonlar, dershaneler ve okul ağları kurmuştur. Bu ağlar üzerinden verdikleri eğitimle takiyeyi çok iyi kullanan ve adını “altın nesil” koyduğu militanlar yetiştirmiş ve bu militanları devlete sızdırmıştır. Gülen’in, gizlilik felsefesiyle devlete sızdırdığı altın nesilden beklentisi ise kendi yönetiminde yeni bir Türkiye’de ve dünyada yeni ideal bir toplum inşa etmek.”³³⁶ olduğunu açıklamıştır.

Cemaat Lideri, Türkiye Cumhuriyeti’ni ele geçirmek için Adliye ve Mülkiye teşkilatlarında görev almış militanlara “görevinizi, unvanınızı bir maske gibi kullanacaksınız” şeklinde talimatlar vererek, cemaatin kurallarını ve kanunlarını uygulayabilmek adına “kendinizi kanun adamı görüntüsünün arkasında saklayın” talimatını vermiştir. Bu yaklaşımla, Ergenekon, Balyoz, Odatv, İstanbul Fuhuş ve Casusluk Davası Devrimci Karargâh, Amirallere Suikast, İzmir Fuhuş ve Casusluk Davası, Şike Davası, Atabeyler Davası, AKP’yi ve Fetullah Gülen Cemaati’ni Bitirme Planı Davası, Sauna Çetesi Davası gibi davaları yürüten hâkim ve savcıların Adliye Teşkilatındaki cemaat yapılanması tarafından hukuksuzca yürütüldüğü kanıtlanmıştır. FETÖ/PDY, adli dava görünümü altında, TSK başta olmak üzere Emniyet, Adliye, Mülkiye, MİT, Dışişleri, Milli Eğitim Bakanlığı ile diğer kurumlara yönelik “darbeler” yapılmıştır.³³⁷

Gülen soyut olarak açıkladığı bu stratejiyi hayata geçirmek için önce devlete bağlı, devlet lehine hizmet eden sade bir vatandaş kimliğiyle ilk-orta ve yükseköğretim eğitim kurumları ve yurtlar, yazılı-görsel medya, finans, dernek, vakıflar ile sivil toplum hareketi adı altında örgütlenmiştir. Gülen, ideolojisinin neşrettiği “Sızıntı Dergisi’ndeki yayınlarıyla adında da anlaşılacağı üzere temel felsefesini yansıtan ulusal ve uluslararası kurum kuruluşlar ile dini mezhebi ne olursa olsun her alana gizli bir şekilde sızmayı ilke edinmiştir.

Takiyeyi etkin kullanan Gülen, FETÖ/PDY mensuplarına şu şekilde hitap etmiştir;

“Bütün güç merkezlerine ulaşana kadar hiçbiriniz kendisini belli etmeden sistemin damarlarına doğru hareket etmelisiniz. Koşullar hazır olana dek onlar da

³³⁵ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 311.

³³⁶ Arslan, ss. 933-941.

³³⁷ Uzun, s. 20.

*(takipçiler) aynen böyle devam etmelidir. Eğer onlar zamanından önce bir şey yaparsa, dünya başımızı ezecek ve her yerde Müslümanlar zarar görecektir. Devletin bütün gücünü alıncaya kadar beklemelisiniz. O zamana kadar atılan herhangi bir adım. Bu tıpkı tam 40 gün beklemeden bir yumurtayı kırma gibidir. Bu da yumurtanın içindeki civcivi öldürmek demektir.”*³³⁸

Bu açıklamalarıyla hibrit terörün ilkelerinden biri olan gizlilik unsuruyla ilgili Gülen'in örgüt elemanlarına takiyeyi başka türlü nasıl algılayıp tatbik edecekleri konusu titizlikle anlatılmış, kontrol edilmiş ve denetlenmiş bir kanıttır.

Türk Deniz Kuvvetleri tarafından 2003-2005 yılları arasında ülke adına çok önemli stratejik projeler geliştirilmiştir. Örneğin, “Hafif Fırkateyn” sınıfında Karakol ve Denizaltı Savunma Harp Gemisi (MİLGEM) Projesi ile daha önce %2,5 olan yerlilik oranı, Türk sermayesi, mühendis ve işçisinin bilgi, ustalık, işçiliği sayesinde %70'e çıkarılmıştır. Bu teknoloji ile Türkiye dünyada bu tip gemileri yapabilen 6-7 ülke arasına girmiştir. FETÖ/PDY terör örgütü, Türkiye'nin TSK, Emniyet, Yargı, Mülkiye, MİT gibi stratejik kurumlarına, milli güvenliğine, teknolojisine ve sermayesine yönelik gerçekleştirilen Balyoz, Ergenekon darbe planları gibi kumpaslarla, MİLGEM ve buna benzer milli projelerin geliştirilerek sürdürülmesi sekteye uğratılmıştır.³³⁹

2.3.4. Makyavelist ve Pragmatist Yaklaşım

Hibrit terörün en temel amaçlarından biri de zafere ulaşma yolundaki her riskin göze alınarak her yolun mubah sayılması olgusudur. İslam dinine tabii toplumlarda hedefe varmak üzere her yolun caiz yani mubah olması şeklinde algılanan Makyavelist öğretisinin, pragmatist yani çıkarıcı veya faydacı hareket tarzı FETÖ/PDY'nin dayandığı yaklaşımlardan birisidir.³⁴⁰

Dini istismar eden örgütlerde ideal bir din devleti hedeflendiğinden eylem stratejisinin temeli psikolojik olarak "*sonuç ne olursa olsun amaca ulaşma*" ilkesidir. Bir örgüt motivasyonun gerçekten incelenmeye değer kılan en belirgin özelliklerindendir. Bu nedenle örgütün hedeflediği propaganda ve eylem taktiklerinin uygulama sürecinde hayatlarını ortaya koyan militanlarının bilinç kaybını engellemek,

³³⁸ Arslan, ss. 933-941.

³³⁹ Özden, Örnek. **Sözde Darbe Günlükleri**, Nergiz Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2014, s. 84.

³⁴⁰ Arslan, ss. 933-941.

örgüte bağlılık, sadakatin sürekliliğini sağlamak, nefreti körüklemek üzere mutlaka somut bir düşman hedeflenir. FETÖ/PDY, Türkiye Cumhuriyeti'ni ele geçirmek üzere her yolu mubah gören ve faydacı yaklaşımları benimsemiştir.

Nusret Senem'in Fethullah ve Susurluk adlı kitabında, Gülen'in terörü reddettiği, cebir ve şiddeti yöntem olarak kullanmaya karşı çıkarak sert tepki vermesi, bazı radikal dini örgütleri tarafından dinlerarası diyalog çalışmaları eleştirildiği, dini istismar eden El-Kaide, Hizbullah ve İBDA-C örgütleri tarafından hedef alınarak ölümle tehdit edilmesi nedeniyle 1996-1999 yılları arasında T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından koruma kararı alındığını ifade etmiştir.³⁴¹

FETÖ/PDY'nin radyo televizyon gazete ve dergilerinde peygamberleri, sahabeleri ve ermiş kişilerle ilgili olarak hayattaki olağanüstü haller, kerametler ve rüyalar gibi dini motivasyonla örgüt üyeleri ile hedef kitlelere yapılan propagandalarla harekete geçiren unsurlar da ustalıkla kullanılmıştır. Dini istismar eden terör örgütü üyelerinin hedeflenen amaca yönelik gerçekleştirilecek eylemlere motive edecek gözü kapalı bir şekilde örgüte olan sadakat ve bağlılığını, hayatı pahasına dini vecibe gibi davasına inanmada olağanüstü olaylar ve kerametlerin çok büyük etkisi vardır. Böylece kendisine manevi bir inançla bağlayan liderle ilgili keramet, olağanüstü hal, fetva, rüya gibi unsurlar yoluyla hedef kitlesini hipnotize etmektedir. Bu yöntemle hedef kitlesini yaşamlarındaki korkulardan zorluklara karşı kolayca baş edip manevi bir kurtuluşa ereceklerine ödül olarak da cennete gideceklerine inandırılmıştır. Bu gibi dindar kitlelerde "*Tanrı*" bilinmekte ancak kişi kendisini olağanüstü haller ve kerametlerle donatılmış sıra dışı dini bir şahsiyet hissiyatına kapılarak kendi günahlarının affedileceğine ve sonucunda da ödül olarak cennete gideceğine şartlandırılır.³⁴² Fetullah Gülen'de dini vaaz ve sohbetlerinde sahip olduğu doğaüstü durumları, rüyaları ve kerametlerinden bahsederek Peygamberimiz Hz. Muhammed'e dahil hiçbir sahabede bulunmayan vasıflardan sık sık bahsetmektedir. FETÖ militanlarında bu sayede örgüt liderine "*kâinat imamı*" sıfatıyla Allah ile direkt iletişim kurduğuna inandırılmakta korkularından, zor ve sıkıntılı durumlardan kurtulmak için onun saç telinden, kullandığı çamaşırlardan ve gördüğü rüyaları yorumlayarak yaşamaya çalışmaktadırlar. Örgüt üyelerinin bu yaşam tarzı örgüt

³⁴¹ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 299.

³⁴² Arslan, ss. 933-941.

liderine, biat usulüyle beyinlerinin yıkanmasına, bu yöntemle aldıkları dini eğitim ve hayat felsefesiyle de örgüte tam bağlılık ve teslimiyetin bir göstergesidir.³⁴³

FETÖ/PDY'nin dış devletlerin destekleriyle, Türkiye'de tüm kamu kurum ve kuruluşlarında çok gizli hücre ve kripto yapılanmasıyla sinsice hareket ederek yeni bir hayat tarzı, yeni bir din devleti inşa etmek üzere demokrasi ilkeleri doğrultusunda seçimle gelen siyasi gücü devirmeyi, demokratik sosyal hukuk ve laik sistemi kökten değiştirmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle dini araçsallaştıran bir terör örgütü olan FETÖ/PDY'nin hukuk devleti sınırları çerçevesinde varlığı tamamen yok edilene kadar devletin tüm bileşenlerinin ortak bir strateji çerçevesinde hiçbir bahane ve atalete sığınmadan bu mücadelenin uyumlu bir şekilde sürdürülmesi kritik öneme sahiptir.³⁴⁴

Örgüt liderinin olağanüstü yetisine sahip kişi, mehdi, mesih olacağına inanılan uyarıları ile tavsiyelerine sorgusuz ve sualsiz biat edilmesi vb. özellikleri *Carbonari* ve kült örgütü *Aum Shinrikyo*'ya benzemektedir. *Carbonari* örgütünde usta-efendi-çırak yapısının FETÖ'deki abi-abla yapısıyla benzerlik gösterdiği, uzun süreli planlanmış taktikler ve liderin varlığı, kripto ve hücre gibi karmaşık yapılanmaların bulunması ise ağ modele uyduğu görülmüştür.³⁴⁵

Sonuç olarak, FETÖ'nün örgütlenmesinin uzun süreli olarak planlandığı, bu süre içerisinde süreklilikten ziyade değişimi barındıran birçok yöntem ve taktiklerin bir arada kullanıldığı bir yol haritası olduğu anlaşılmaktadır.³⁴⁶ FETÖ'nün kuruluşundan beri kapalı bir cemaat olması, daha sonra sınır aşan organizeli bir suç örgütüne dönüşmesi, uzun vadeli sabırla takip edilerek uygulanması nihayetinde şiddet içeren eylemlere yönelmesi bir stratejinin ürünüdür. FETÖ/PDY'nin uyguladığı stratejiler, metotlar, hareket tarzları, eleman kazanma, örgütlenme, dini kullanmaları, yurt dışı bağlantıları gibi karakterleri ile özellikleri benzer örgütlerden farklılık arz etmektedir. FETÖ/PDY'nin kriminal vaka analizleri neticesinde elde edilen bulgularda, hiyerarşik ile ağ özellikleri açısından karma bir organizasyon modeline sahiptir. Örgütün birinci dereceden gösterdiği hassasiyet ve titizlik, tedbirler zinciri

³⁴³ Arslan, ss. 933-941.

³⁴⁴ Arslan, ss. 933-941.

³⁴⁵ Arman Sert, Cenker Korhan Demir, Engin Avcı. "Strateji, Örgütlenme ve Motivasyonu ile Kendine Özgü Bir Terörist Örgüt: FETÖ", **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Şubat 2020, UGK Özel Sayısı, 1-28, s. 20.

³⁴⁶ Sert, Demir ve Avcı, s. 25-26.

takiyeden oluşan bir strateji ürünüdür. Örgütün eylemlerine ulaşma yolunda ortaya çıkacak riskli durumlarda geri adım atarak, gerektiğinde şantaj, tehdit, tuzak, kumpas ile şiddet uygulamaktan çekinmemiştir. Tedbir kapsamında örgüt emellerini gizlemek maksadıyla sürekli olarak söylemlerini ve tutumlarını değiştirmiştir. Uluslararası bir boyutta etkili bir motivasyonla mistik inançların hâkim olduğu ezoterik grup özellikleri taşımaktadır. Toplumda hedefledikleri kişi kurum ve kuruluşları ile örgütten ayrılan üyelerine karşı yanıltıcı retorik kullanarak dezenformasyon ve manipüle eden bir yöntem olarak benimsemiştir. FETÖ/PDY'nin geliştirip uygulamaya koyduğu strateji, motivasyonu incelendiğinde, hibrit özellikler barındıran ve ulus-ötesi organize olmuş suç örgütü gibi davranan kendine özgü yeni nesil bir terör örgütü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.³⁴⁷

Son olarak, Türk siyasetçi ve vatandaşlarının günlük yaşamda, yazılı, görsel ve sosyal medya mecralarında yabancı devletlerin istihbarat birimlerine dayandırarak paylaşılan bilgilerin, 15 Temmuz 2016'da gerçekleştirilen darbe teşebbüsünün kontrollü darbe olduğu iddiası tamamen dezenformasyondur. Dini istismar eden FETÖ/PDY ile diğer terör örgütlerinin hedeflediği propaganda faaliyetleriyle terör örgütlerinin varlıklarının devamı için motive edici olup Türkiye Cumhuriyet'inin hedef alınarak gelecek yıllarda buna benzer girişimleri desteklemeye yönelik bilinçli ya da bilinçsizce yapılan beşinci kol faaliyetidir.

2.3.5. FETÖ/PDY'nin Finans Kaynakları

Örgüt, 1980'li yıllarda İzmir'de kurduğu bir vakıf adı altında, İzmir, Manisa, Uşak illerinin köylerinde yardım adı altında buğday toplayıp ilk para kaynağını oluşturmuştur. Sabri Uzun İn kitabında, bu dönemde birçok ilçede cemaat vakfının topladığı buğdaylara el konulduğu ve mal müdürlükleri tarafından hazineye gelir kaydedildiğini belirtmiştir.³⁴⁸ Örgüt sonraki yıllarda kadro genişleyince “himmet paraları” ve otel işletmesi, özel kolejler, dershaneler, kargo şirketi, bankacılık, maden işletmeleri, yurt dışı iş ortaklıkları ve inşaat şirketleriyle elde edilen gelirler

³⁴⁷ Sert, Demir ve Avcı, s. 26.

³⁴⁸ Uzun, s. 36.

denetlenemez boyutlara ulaşmıştır. Cemaatin maddi varlığının 150-200 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.³⁴⁹

FETÖ/PDY örgütü faaliyetlerini; himmet, zekât, sadaka, bağış, burs, basılı yayın, gazete veya dergi abonelikleri en temel finans kaynakları üzerinden sağlamıştır. FETÖ tarafından ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösteren eğitim kurumlarında Türkiye’de farklı adlarla bağış, vergi, haraç toplamıştır. Türkiye’deki bazı bölgelerde faaliyette bulunan sektörlerden elde edilen mali kaynaklar örgütün yurt dışında açılan ilk orta ve yükseköğretim kurumlarına sürdürülebilir finans desteği sağlanmıştır.³⁵⁰ T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanmış Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK başlıklı raporunda, FETÖ/PDY’nin uyuşturucu imalatı ve ticaretinde yer aldığı, bu faaliyeti gerçekleştiren kaçakçılardan pay veya yüzde aldığı, devletin güvenlik güçleri içerisine sızan örgüt üyelerinin, uyuşturucu ile mücadele eden birimlerde görev yapan örgüt üyeleriyle muhbirlerle ödenen ikramiyelerden himmet adı altında yıllık olarak yaklaşık 500 milyon dolar değerinde finans kaynağı sağladığı tespit edilmiştir.³⁵¹ Aynı kitapta devamında; Yurtdışında üretilen sentetik uyuşturucuyu Türkiye’ye ve Körfez devletlerinde piyasaya süren suç ve terör örgütlerine yönelik Türkiye’nin ilgili birimlerinin koordinasyonunda İran, Dubai ile Suudi Arabistan güvenlik güçleriyle ortaklaşarak yürütülen operasyonlarda, 26 Nisan 2015’te Dubai’de 800 bin adet captagon uyuşturucu hap, 25 Mayıs 2015’te ise İran’da uyuşturucu madde imalatında kullanılan yüksek miktarda kafein ve laktoz maddesi ele geçirilmiştir. Türkiye’nin güvenlik güçleri tarafından iki yıl süreyle çok gizli ve titizlikle yürütülen takip sonucunda; PKK/KCK ile FETÖ/PDY arasında derin bağlantılarının mevcudiyeti her iki örgüt adına da yasadışı faaliyet gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.³⁵²

2.3.5.1. FETÖ/PDY’nin Gelir Kaynakları

Dini istismar eden FETÖ/PDY ile buna benzer tarikat, cemaat gibi terör örgütlerinin en belirgin özellikleri, dini bilgilerini profesyonelce kullanmalarıdır.

³⁴⁹ Uzun, s. 36.

³⁵⁰ Döşkaya, s. 1454.

³⁵¹ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 33.

³⁵² Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 33.

Örgüt üyelerinin her yerde ve her zaman etkili olacak yöntem ve taktiklerle ikna yöntemleri ile halkın başta dini duygularını, yardım ve dayanışma duygularını istismar etmiştir. Devletin her kademesine yerleşmiş örgüt üyelerinin kontrolünde, yasal ve yasa dışı yollarla bir suç örgütü gibi kanuni boşlukları kullanarak kolay yoldan uzun yıllar boyunca çok yüksek miktarlarda gelir elde etmiştir. Öyle ki; bu mali güç örgütün yurtiçi ve yurtdışındaki organizasyon yapısında yıllar içerisinde büyüyüp yaygınlaşarak ulusal ve uluslararası alanda söz sahibi ve hatırı sayılır sivil toplum örgütü haline gelmiştir. Avrupa, Afrika, Amerika ve Asya'daki devletlere karşı daima örgüt kimliği ön planda tutulmuş, örgütün ilk-orta, lise öğretimi ve üniversite eğitim kurumları, kolejleri, dernek, vakıf, enstitü, medya, finans kurumları, bankaları üzerinden sürekli gelir getiren sistemli finans kaynağı oluşturmuştur. FETÖ/PDY'nin bu finans kaynağının gücü sayesinde, siyasi ve psikolojik motivasyon olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devletinden kendisini daha üstün ve etkili bir güç olarak görmeye başlamıştır.

Örgüt cemaat vergisi olarak adlandırılan “himmet” adıyla topladığı paralarla yetinmeyip, eğitim, sağlık, medya gibi çok geniş bir yelpazede ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetler arasında eğitim sektöründe, örgüt liderinin hayali olan “altın nesil” yetiştirmek, örgüte eleman ve finansman kaynak sağlaması açısından çok fırsatlar sağlamıştır. Örgütün yasal görünüm altında ya da varlıklı örgüt mensuplarına açtığı yurt, pansiyon, öğrenci evleri, her derecedeki okul ve dershaneler sayesinde örgüte sürekli mali kaynak sağlanmıştır. Örgütün diğer en önemli mali finans kaynaklarından birisi de toplumu örgüt çıkarları doğrultusunda manipüle etmek üzere; televizyon, gazete, radyo, dergi ve diğer yayın organları kanalı ile hayırseverlerin dikkatlerini çekmesi sonucunda sürekli gelir kaynağı oluşturmuştur.³⁵³

Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) tarafından Meclis Araştırma Komisyonuna verilen bilgiye göre; FETÖ/PDY, 170'e yakın devlette eğitim sektöründe faaliyette bulunduğu, 216 hastane, 520 şirket, 252 STK, 269 vakıf, 327 dernek, etüt, dil ve kültür merkezine sahip olmuş uluslararası bir terör örgütü olduğunu belirtmiştir. Devlet Denetleme Kurulu tarafından yapılan titiz inceleme ve denetim sonucunda;

³⁵³ Hüseyin, Aşkın. **Fetullahçı Terör Örgütü'nün Anatomisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 15 Temmuz Kalkışması: Milli İrade Vurguncuları**, 15 Temmuz Şehitleri Anısına Armağan Kitap, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, Temmuz 2021, s. 176.

FETÖ/PDY ile irtibatlı ve iltisaklı 6 bin 500 şirketin bulunduğu, bu şirketlerin örgütle 150 milyar dolarlık işlem hacmine ulaştığını tespit etmiştir.³⁵⁴

FETÖ/PDY'nin başlıca finans kaynakları şunlardır.

Diğer dini cemaatler mali anlamda, kendi cemaat üyelerini bilgilendirme, eğitme, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini organize etmeye yönelik çalışmaların finansmanına odaklanmasına karşılık, FETÖ/PDY'nin bu tür manevi saiklerden sıyrılarak amacı kâr olan şirket veya holdinge dönüşmesi, ulusal ve uluslararası boyutta birçok sektörde ve piyasalarda kâr amacıyla ticari faaliyetler yürüten bir aktör haline gelmiştir. Çok geniş bir sahada karmaşık bir mali yapıya sahip olan FETÖ/PDY'nin gelir kaynakları şunlardır:

Tablo 1: FETÖ/PDY'nin Finans Kaynakları-1

1-Kamu Kurum-Kuruluşları ile Kamu Personelinden Elde Edilen Gelirler.	1.1 Kamunun mal, hizmet, danışmanlık ve yapım işi ihalelerinde, örgüt üyelerinin kurduğu ve bağlantılı olduğu şahıs ve firmaların stoklarında bulunan ürün gamına göre idari ve teknik şartnameler hazırlanmak suretiyle örgüte finans sağlamak, düzmece şartnameler yolu ile örgütle bağlantılı şahıs ve firmalara ihale verdirilmesinin sağlanması. 1.2 Örgüt üyelerinin devletin iletişim altyapısı kullanarak suç örgütü gibi usulsüz dinlemeler üzerinden rakip firmaların sunacağı ihale tekliflerinin önceden öğrenilerek, örgüte ait veya ilişkili şirketlerin daha düşük fiyat teklifleri sunmasının sağlanması. 1.3 İstihbari faaliyetler üzerinden elde edilen bilgiler kullanarak rakip firmaların, kazandıkları ihalelerden çekilmelerinin sağlanması veya ihalelerden pay alınması. 1.4 Örgütle ilişkili firmaların rekabet ettiği firmalar hakkında adli ve idari işlemler yaparak piyasada örgüt firmalarının hakimiyetinin sağlanması. 1.5 Kamu kurumlarının finans ve yatırım planlarına dair gizli bilgilerinin örgüt ile ilişkili firmalara
---	---

³⁵⁴ Hüseyin Aşkın, s. 177.

	sızdırılması, 1.6 Kamu arazilerinin örgütle bağlantılı vakıf, dernek ile eğitim kurumlarına bedelsiz devredilmesi. 1.7 Belediyelerce planlanmış imar değişikliklerinin, örgütle bağlantılı vakıf, dernek ile şirketlere avantaj sağlayarak yapılması. 1.8 Resmi kurum olan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nda görevli örgüt elemanları aracılığıyla Türk iş adamları ve sanayicilere yurt dışı bağlantılarının sağlanması karşılığında örgüt adına komisyon alınması. 1.9 Kamu kaynaklı, hibe, teşvik, destekleme, dağıtımında ve proje kabullerinde örgüt ile ilişkili firma ve şahısların kayırılması. 1.10 Kamunun değişik kurum ve kuruluşlarında çalışan örgüt üyesi memur maaş ve ödüllendirmelerinden kesinti yapılması, 1.11 Kamu kurumlarının maaş ödemelerini gerçekleştirdikleri anlaşmalı bankaların, kamu personeline yaptığı promosyon ödemeleri kapsamında örgüt üyelerinin payına düşen ödemelere el konulması. 1.12 Devlete ait kurum ve kuruluşlara atanan ya da yerleştirilen örgüt mensuplarının ilk ücret ve maaşlarını örgüte vermek zorunda bırakılmaları.
2-Bağlı şirketlerin gelirlerinden %20 ile %50 oranında yapılan kesintiler.	
3-İş adamlarından elde edilen gelirler.	3.1 İş insanlarından, adli, idari ve mali alanlardaki uygulamalarda onlara avantaj sağlayacak şekilde sonuçlandırılması karşılığında alınan komisyonlar. 3.2 İş insanlarının resmi olmayan hayatlarındaki zafiyetlerini sesli ve görüntülü kaydederek şantaj, manipülasyon ve tehdit yoluyla alınan haraçlar. 3.3 İş adamlarına iş ilişkisini sağlanması karşılığında alınan komisyonlar.
4-Sivil toplum kuruluşları	4.1 Bağlı konfederasyon, federasyon, birlik, dernek,

üzerinden sağlanan gelirler.	şirket ve vakıflar üzerinden toplanan aidatlar. 4.2 Bağlı yardım kuruluşları aracılığı ile vatandaşlarından alınan paralar. 4.3 Ticaret odalarında yönetimlerin el değiştirilmesi sonucunda kamu hizmet alımlarındaki rayiç bedellerin belirlemede örgütle bağlantılı sivil toplum kuruluşları ile firmalara fayda sağlayacak şekilde hareket edilmesi sonucunda sağlanan menfaatler.
5-Rızaen alınan bağışlar altında toplanan gelirler.	5.1 Kurban Bayramından önce firma, iş insanlarından, esnaf ve sanatkarlardan adlarına kurban kesme vaadi ile toplanan paralar. 5.2 İl ve ilçe düzeyindeki sanayici ve iş insanlarının dahil olduğu müteveli heyetleri oluşturmak himmet, zekât, fitre, sadaka, öğrenci bursu adı altında toplanan paralar.
6-Yurtiçi ve yurt dışında örgütün elinde olan öğrenci evi statüsündeki konutlarda, yurtlarda, dershanelerde, kreş-ilk-orta-lise okulları ile üniversite gibi vakıf yükseköğretim kurumlarında okuyan ve çalışanlardan “diğer” adı altında alınan ücretler. (Himmet; FETÖ/PDY’nin vergisi olarak adlandırılmıştır.	
7. Bağlı gazete, dergi ve diğer basılı materyallerin abonelik ile diğer medya organlarına üyelikler üzerinden alınan ücretler.	

Kaynak: Reşat Petek, Kukla, Küresel Güçlerin Yeni Oyunağı: FETÖ, Turkuvaz Kitap, s.161-162.

2.3.5.2. Ekonomik Faaliyetler

Örgüt ekonomik faaliyetlerine eğitim sektöründe başlamış; okullar, dershaneler ve yurtlar açmıştır. Bu faaliyetlerden sonra eğitim sektörünün ihtiyaç duyduğu materyallerin basım hizmeti sunacak matbaalar kurmuş, matbaanın hammadde ihtiyacını karşılamak üzere ise kâğıt sektörüne girmiştir. Kâğıt sektöründeki ara ve yarı mamullerin satışı, kitap satış mağazaları açmış, okullar için kılık kıyafet gibi tekstil sektöründe de faaliyet gösteren şirketler kurmuştur. Matbaa, kâğıt, basılı eserler, tekstil hammaddesi ile ara mamullerin ihtiyaç duyulan noktalara ulaştırılabilmesi için lojistik sektörüne yönelik kargo şirketi kurmuş, örgüt maliyet analizleri neticesinde dış kaynaktan alımın avantaj sağlayamamasından dolayı ihtiyaç olan sektörde şirketleşerek genişlemesini sürdürmüştür. Örgütün değişik sektörlerdeki yatırımların finansman kaynaklarını daha profesyonelce yönetilmesi ihtiyacına binaen ekonomik ve ticari faaliyetlerini finanse etmek üzere Bank Asya'yı kurmuştur. Örgütün bu banka sayesinde ulusal ve uluslararası bazda toplam 150 milyar dolar işlem hacmine sahip olduğu ekonomik güce ulaştığı kaydedilmiştir.

Örgütün kuruluşundan 15 Temmuz'a kadar geçen yıllarda, örgüte bağımlı hale gelmiş maddi destek sağlayan şirketlerin sayısının yaklaşık 10 bin olduğu ifade edilmiştir. Kamu personeli, özel sektör, sivil toplum kurum ve kuruluşları bünyesinde sadık bir müşteri kitlesi oluşturulmuştur. Örgüte bağlı, ilgili ve ilişkili finans şirketlerinin ürettiği mal ve hizmetlerinin helal olduğu, diğer rakip şirketlerine ait mal ve hizmetlerinin ise helal olmayacağı algısı örgüt tabanına yayılmıştır. Örgüte bağlı, ilgili ve ilişkili finans şirketlerinin çoğunda şaibeli veya yasa dışı işlemler gerçekleştirildiği kaydedilmiştir. Reşat Petek tarafından FETÖ/PDY'ye ait ekonomik kurum ve kuruluşları ile faaliyetleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2: FETÖ/PDY’nin Finans Kaynakları-2

1.Bağlı Şirketler: Örgütün mali destekleriyle kurulmuş büyüyerek örgüte doğrudan finans desteği sağlayan şirketlerdir.	1.1 Bank Asya ve Kaynak Holding.
2-Bağlantılı Şirketler: Bu şirketlerin bir kısmı örgütün sermayesiyle kurulmuş, bir kısmı örgütün bünyesine alınmış, bir kısmı da sonradan örgüte yüksek montanlı maddi kaynak sağlayan şirketlerdir.	2.1 Koza-İpek Holding.
3-Finans Şirketleri: Kuruluş sermayesinin örgüte ait olmayan, örgütün bünyesinde olmamakla birlikte örgüte finans kaynağı sağlayan şirketlerdir. Örgüte bağlı, bağlantılı finans şirketlerinin büyük çoğunluğunun şaibeli veya yasa dışı gerçekleştirilen işlemler ve eylemlerdir.	3.1 Şirketler genellikle aile şirketi ya da aile fertlerinin büyük çoğunluğunun FETÖ/PDY üyesi ve örgütte aktif görev almıştır. 3.2 Şirketlerin neredeyse tamamı ana faaliyet alanlarının dışında eğitim ve danışmanlık faaliyetleriyle de iştigal etmiştir. 3.3 Şirketlerin tamamı aynı derneklere, vakıflara üye olmuş ve aynı yerlere bağışta bulunmuştur. 3.4 Şirketlerin isimlerinin sık sık değiştirildiği görülmüştür. 3.5 Şirket hisse payları ile şirket devirleri sürekli el değiştirmiş, ortaklık yapıları karmaşık ve belirsizdir. Birçok şirketin resmi sahibi ile fiili sahibi farklı kişilerdir. Neredeyse bütün şirketler örgütün üst yöneticileri tarafından perde arkasından yönetilmektedir. 3.6 Gerçekte şirketin ortağı olamayan kişiler kâğıt üzerinde şirketin ortağı veya sahibi gibi gösterilerek “emanetçi ortaklık” yöntemi kullanılmıştır. 3.7 17-25 Aralık sürecinden sonra şirketlerde isim değiştirme, ana sözleşme değiştirme, hisse devirleri ve faaliyetleri gizleme girişimleri

	artmıştır. 3.8 Şirketler aynı zamanda örgüte insan kaynağı aracı olarak kullanılmıştır. 3.9 Şirketler arasındaki insan kaynağı transferi piyasa ortalamalarının çok üzerinde gerçekleşmiş, şirketlerin hepsi aynı insan kaynağı havuzundan beslenmiştir. 3.10 Örgütün, kurucuları veya önde gelen yöneticileri bu şirketlerin yönetiminde aktif görev almıştır. 3.11 Mal ve hizmet tedariki örgüte bağlı, bağlantılı veya finansör şirketlerden gerçekleştirilmiş, birbirini tamamlayan ve sektörlerde faaliyet göstererek bazı sektörlerde kartelleşmeye ve tekelleşmeye gidilmiştir. 3.12 Kamu kurumlarındaki örgüt üyelerinin özel çabaları sayesinde kamu kurumlarına yüklü miktarda mal ve hizmet satışı gerçekleştirilmiştir. 3.13 Daha az vergi ödemek için şirketlerin kendi aralarındaki mal ve hizmet tedarikinde özel fiyat uygulaması (transfer fiyatlandırması) yapılmıştır. 3.14 Hisse sahiplerine kar dağıtımı ya çok az yapılmış ya da hiç yapılmamıştır. Elde edilen karlar örgüte bağlı diğer kurumlara aktarılmıştır. 3.15 Örgüte ait yurt dışı okullara yüklü miktarda para transferi yapılmıştır. 3.16 Personele maaş olarak ödenen paranın önemli bir bölümü tekrar alınarak örgütün operasyonlarının finansmanı sağlanmıştır. 3.17 Örgüt tarafından illegal yollarla toplanan paralar şirketler üzerinden meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla da şirketlere kaynağı tespit edilemeyen yoğun para girişi yapılmıştır. 3.18 Faaliyetler serbest piyasanın gereklerine göre değil, örgütün operasyonlarına finansal
--	--

	destek sağlama amacıyla yürütülmüştür.
4-Örgüte her yıl milyarlarca lira gelir sağlayan bağlı, bağlantılı finans şirketleri, sivil toplum kuruluşları, sendikalar ve medya organlarının bazıları şunlardır.	4.1 Holdingler: Kaynak Holding, Koza-İpek Holding, Akfa Holding. 4.2. Şirketler (Eğitim, danışmanlık, kargo ve lojistik, matbaacılık, yayıncılık, sigorta vb.): Asır, Atlantik, Başkent, Bedir, Coşku, Çağ, Çağlayan, Doruk, Elmas, Firdevs. 4.3 Dersaneler: Anafen (213 şube), Analitik, Coşku, Değer, Dijital, DİFEM, FEM (280 şube), Körfez (126 şube), 4.4 Banka: Asya Katılım Bankası A.Ş (Bank Asya). 4.5.Okullar: Alparslan, Bahar, Bakış, Betül, Birlik, Burç, Çağlayan, Delta, Dicle, Fatih, Feza, Fırat, Gonca, Gönül, Gülen. 4.6 Hastaneler-tıp merkezleri: Ailemiz, Akpol, Altınova, Anadolu, Bahar, Baran, Burç, Doğa, Fatih, Gümüşişne, Harran, İstanbul, Kurtuluş, Nurlu, Primer, Rentıp, Sincan, Şifa, Turgut Özal, Uzmanlar. 4.7.Yurtlar: Acar, Atı, Ay, Baran, Berk, Çağlayan, Derya, Erdem, Feza. Fecir. 4.8. Medya organları (gazete, dergi, radyo, televizyon): Akademik Araştırmalar, Aksiyon, Asya Pasifik, Bisiklet Çocuk, Bugün. 4.9 Vakıflar (123 adet): Akdeniz, Akyazılı, Anadolu, Başarı, Battalgazi, Boydak, Burç, Çukurova. 4.10. Dernekler: (902 adet): Ahenk Uluslararası Öğrenci, Aktif Çalışanlar, Anadolu Alevi, Anadolu Alevi Bektaşî, Anadolu İşadamları ve Sanayicileri, Gelişen Sanayici ve İşadamları, Hür Sanayici ve İşadamları. 4.11 Üniversiteler: Canik Başarı (Samsun), Fatih (İstanbul), Gediz (İzmir), Hamdullah Emin Paşa

	(Alanya), İpek (Ankara), İzmir, Kanuni (Adana), Melikşah (Kayseri), Mevlâna (Konya), Murat Hüdavendigar (İstanbul). 4.12 Sendikalar (2 konfederasyon, 19 sendika): Aktif Eğitim-Sen, Pak Deniz İş, Pak Metal İş, Pak Taşıma İş, Pak Toprak İş, Ufuk Bayındır-Sen.
--	--

Kaynak: Reşat, Petek. **Kukla, Küresel Güçlerin Yeni Oyunağı: FETÖ**, Turkuvaz Kitap, s. 163-166.

Örgüte ait olduğu tespit edilen ve kanun hükmünde kararnameler ile kapatılan vakıflar 10 milyon 600 bin TL nakit varlığı, 648 milyon 200 bin TL değerinde emlak, 36 milyon 800 bin TL değerinde menkul kıymete sahip olup toplam bin 531 taşınmaz olduğu belirlenmiştir.³⁵⁵

Emniyet Genel Müdürlüğü’ne bağlı Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı tarafından Fetullahçı Terör Örgütü’nün suç gelirlerinin aklanması hakkında hazırlanan 07.03.2016 gün ve 40226 sayılı rapor göre, “*örgüte bağlı dernek ve vakıfların, suç gelirlerini aklamak*” amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bütün bu veriler dikkate alındığında, FETÖ/PDY’nin milyonlarca ortağı olan, dünyanın neredeyse her ülkesinde faaliyette bulunan, finansal büyüklüğünü kimsenin tam olarak bilemediği, yürüttüğü operasyonların birçoğu gizli ve şaibeli olan ulus ötesi bir örgüttür.

Örgütün şaibeli ekonomik faaliyetlerine ilişkin Koza-İpek Grubu’nu somut bir örnek vermek gerekirse iflasını açıklayan Koza-İpek’in 2004 yılı sonrasında kar elde etmiş ve her yıl mali işlem hacminde kayda değer artışlar görülmüştür. Koza-İpek’in bünyesinde faaliyet gösteren şirketlerin finans kaynağı açıklanamayan yüksek karlar elde etmiştir. Ancak yapılan incelemelerde şirketin faaliyet alanlarıyla ilgisi olmayan kaynaktan beslendiği, bu kaynağın ise örgütün bizzat topladığı paralar olduğu anlaşılmıştır. Sözgelimi Koza-İpek Grubu’na bağlı iştiraklerden himmet adı altında toplanan paraları, altın olarak yeraltından çıkarılmış şeklinde göstererek şirket geliri halinde sisteme dahil ettiği, devlete ait olan Eti Madenlerinin değerlerinin çok altında özelleştirilerek Koza-İpek Grubuna devri sağlanmıştır. Kanal Türk Televizyonu eski

³⁵⁵ Petek, Kukla, s. 167.

sahibinin örgüt tarafından soruşturma, şantaj ve örgütün adliye yapılanması tarafından dava açılarak kanalın Koza-İpek Grubuna satışı sağlanmıştır. Gruba bağlı şirketler üzerinden yurt dışına kaynağı belli olmayan yol ve yöntemlerle para aktarılmıştır. Halka açık şirketlere ait gelirlerinin bağış gösterilerek örgüte finans desteği verilmiştir. Bugün ve Yaşam adıyla kurulan televizyon kanalları ile gazetelerin tamamının örgüt tarafından yönetilerek grup tarafından kurulan üniversiteler de örgüte tahsis edilmiştir.

Reşat Petek'in aktardığına göre FETÖ/PDY'nin suç gelirlerinin Asya Katılım Bankası'ndaki çok sayıda hesaba yatırılarak sisteme ithal ettiği, örgütün emrindeki kuruluşlara yüksek miktarda kredi verildiği, bu kredilerin geri ödemesinin suç geliri olan himmet ve bağışlarla ödendiği, örgütün yurt dışındaki on beş farklı kuruluşu için vergi kimlik numarası kullanılmak suretiyle 115 milyon Türk Lirası kredi kullandırıp finans desteği sağlamıştır. Kredi geri ödemelerinin çoğunun ise şahıslarca kasadan nakit yatan yüksek meblağlarla ödenmiştir. Ödemeyi gerçekleştiren kişilerin kuruluşlarla ortaklık ve yönetim vasfı olmadığı, bankanın geri ödemeyi kimin yapacağına dair dosya açmadan kredi kullandırmak gibi bankacılık teamüllerine aykırı birçok işlem tespit edilmiştir.³⁵⁶

Örgütün en önemli gelir kaynaklarından biri de örgütle özdeşleşen, aidiyet bağını güçlendiren, dönemsel ve sistemli olarak alınan, suç örgütü gibi adına cemaat vergisi olarak tabir edilen "Himmet'tir."³⁵⁷ FETÖ/PDY çatı iddianamesinde yer alan gizli bir tanığın ifadesine göre 1983 yılında ilk himmet toplantıları yapılmaya başlandığı, zamanla büyük çaplı organizasyonlara dönüştüğü, katılımcıları etkilemek amacıyla toplantılarda özellikle hitabeti güçlü ve dini bilgileri iyi olan kişilere vaaz verdirilerek katılan kişilerin daha fazla para vermeleri sağlanmıştır.³⁵⁸ Devlet kademelerine sızmış olan FETÖ/PDY terör örgütü üyesi olduğu gerekçesiyle, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun almış olduğu kararı ile meslekten çıkartılmıştır. Meslekten çıkarılan hâkim/savcıya ilişkin olarak T.C. Danıştay 5. Dairesinin 2017/7042 Esas No, 2021/2334 sayılı kararına göre, "...HSYK tarafından ataması yapılan örgüt mensubu savcı ve hâkimin ilk maaşlarının tamamı örgüt tarafından alınmaktadır. Daha sonraki aylarda ise bekarlardan %15, evlilerden %10, en az 3 çocuğu olanlardan ise %5 oranında himmet toplanmaktadır... Hâkim/Savcılık stajına

³⁵⁶ Petek, Kukla, s. 167.

³⁵⁷ Petek, Kukla, s. 167.

³⁵⁸ Petek, Kukla, s. 168.

*başlayan yapı içerisinde yer alan hâkim/savcı adaylarından ilk maaşının tamamı ve sonraki maaşlarının da bekarlardan yüzde 15' i, evlilerden ise yüzde 10'u talep edilmektedir. Bu şekilde FETÖ/PDY Silahlı Terör Örgütünün Hâkim/Savcılık çalışma evlerinin finansmanı sağlanmaktadır.”*³⁵⁹ şeklinde hüküm bulunmaktadır. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca FETÖ/PDY mülkiye yapılanması soruşturmasında gözaltına alınarak itirafçı olmayı kabul eden eski kaymakamın maaşının %15'ini burs verilmek üzere örgüte verdiğini itiraf etmiştir.

Himmetin yanı sıra bir diğer gelir kaynağı da örgütün basın yayın kuruluşlarının ürün ve hizmetleri karşılığında alınan zorunlu abonelik ücretidir. FETÖ/PDY üyelerinin yanı sıra yüzbinlerce insan örgüte ait Bugün, Sızıntı, Zaman, Aksiyon ve Yeni Ümit gibi dergi ve gazetelere abone olma zorunluluğu getirilmiş, gazete ve dergi gönderilmese de yıllık ya da aylık abonelik ücreti tahsil edilmiştir.³⁶⁰

Dershane deneme sınavlarına girmek isteyen öğrencilere dergilere abone olma zorunluluğu getirilmiş, ÖSYM'nin yaptığı sınavlarda çıkan soruların çoğu deneme sınavı adı altında çözdürülmüştür. Örgüt böylece hem abone sayısını artırarak mali kaynak sağlamış hem de kamu personel seçme sınavı üzerinden toplu bir şekilde kadrolaştırmıştır. Eğitim kurumları, dershanelerin reklam ve pazarlama stratejisi de yürüten örgüt sözde çok izlenen televizyonlarına reklam, gazetelerin abonelik ile satış tirajlarının yüksek gösterilmesi sonucunda ise kamu ilanlarından yüksek oranda kaynak sağlamıştır.

Örgüt kamu kurumlarına sızdırdığı kripto unsurları ile ordu, emniyet, istihbarat, yargı ve mülkiye gibi stratejik öneme haiz kurumların giriş sınav sorularını, sınav öncesinde örgüt üyelerine sızdırarak sınavların kazanmaları sağlanmıştır. Bu sayede örgüt üyelerinin kamu personeline yönelik aranan kariyer, liyakat ilke ve prensipleri kasıtlı olarak ihlal edilerek kamuya yerleştirilmiş, yerleştirilen örgüt üyelerinden ise “himmet” adı altında örgüte sürdürülebilir finans kaynağı sağlanmıştır.³⁶¹

³⁵⁹ T.C. Danıştay 5. Dairesinin Esas No: 2017/7042, Karar No: 2021/2334.

³⁶⁰ Petek, s. 169.

³⁶¹ Okan, Kaplan. **FETÖ Terör Örgütü İle Mücadele Kapsamında Sınav Soruşturmaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 15 Temmuz Kalkışması: Milli İrade Vurguncuları, 15 Temmuz Şehitleri Anısına Armağan Kitap, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, Temmuz 2021, s. 182.

2.3.5.3. Mütevelli Heyetler ve Mutemetler

Örgütün bünyesinde yürütülen yasa dışı faaliyetler için her sektörde güvenilir birer mali veya mütevelli heyet sorumluları belirlenmiştir. Bu sorumluların da bağlı olduğu bir hiyerarşik yapı dahilinde Türkiye Mütevellisi belirlenmiştir. Ayrıca, her il imamlığı bünyesinde de bir mütevelli heyet teşekkül ettirilmiştir. Heyet daha çok iş adamlarından ve esnaftan oluşturulmuştur. Heyet il içinde gerçekleştirilecek faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli olan mali kaynağın temininden de sorumludur. Bu amaçla himmet ve diğer mali gelirlerin toplanması, himmet/bağış organizasyonlarının yapılması, ihale takibi vb. çalışmalar mütevelli heyetler eliyle yürütülmektedir. İlçelerde de benzer yapı göreve sahip mütevelli heyetler oluşturulmuştur. Mütevelli heyetler tarafından temin edilen gelir, ilgisine göre il veya ilçe imamının sorumluluğundaki mutemetlik birimine aktarılması sağlanmıştır.

Mütevelli heyet üyeleri il düzeyindeki “il imamı” koordinasyonunda yılda en az bir defa kamp çalışması adı altında toplantılar yapılmıştır. Bu kamplarda genellikle himmet, sadaka, zekât, kurban ve öğrenci bursu adı altında örgütün ekonomik, mali ve finans kaynaklarının artırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Örgütün finans kaynaklarının gönüllü artırımını temin etmek için dini telkinlerle toplanan para karşılığında, parayı verenlerin cennetle ödüllendirileceği taahhüdünde bulunulmuştur. Mütevelli heyet mensupları, sanayici ve iş adamlarının da yer aldığı kendilerine ait dernek, vakıf, oda, birlik ve konfederasyonlara üyeliklerine sohbet abileri tarafından organize edilmiştir. Mütevelli heyet üyeleri ayrıca bir ışık evinin de maddi ihtiyaçlarını karşılama zorunluluğu getirmiştir.

Örgüt, ulusal ve uluslararası boyutta yardıma muhtaç kesimleri bahane ederek himmet, burs, zekât, fitre, sadaka, kurban bağışı ve benzeri adlar altında ayni ve nakdi yardım toplamıştır. Bu toplanan yardımların da muhtaç kesimlere verilmeden örgütün ticari faaliyetlerine aktarılmıştır. Örgütün ticari faaliyetlerine aktarılan bu meblağlar işletme sermayesine ya da örgüt yöneticilerine haksız kazanç sağlanmıştır. Örgütün dezavantajlı gruplara ya da yardıma muhtaç kesimlere yardım amaçlı toplanan nakdin, örgüt menfaatleri doğrultusunda yurt dışındaki lobi faaliyetleri kapsamında seçim kampanyası yürüten küresel güçlere, siyasetçilere ve vakıflara bağış adı altında aktarılmıştır. Yardım adı altında toplanan kaynaklar, örgüt lideri lehine, Türkiye’deki

iktidar partisi aleyhine siyasi, ekonomi ve sosyal yönden olumsuz bir algı oluşturmak üzere gazeteci ve köşe yazarlarına, medya kurum ve kuruluşlarına, parlamenterlere yazılar ile raporlar hazırlamaları karşılığında harcanmıştır. Ayrıca, FETÖ/PDY'nin kurucusu Gülen'in ABD'de ikamet ettiği taşınmazların masrafları, örgütün il, ilçe, bölge, ülke ve kıta imamlarının ücret ve giderleri için harcanmış olduğu ifade edilmiştir.

2.3.5.4 FETÖ/PDY'nin Yurt Dışı Finans Kaynakları

Reşat Petek'in Küresel Güçlerin Yeni Oyuncağı: FETÖ başlıklı kitabında, FETÖ/PDY'nin lideri Fetullah Gülen'in başta küresel hâkim güç merkezi olan ABD'nin gizli servisiyle görüşerek uluslararası düzeyde stratejik faaliyet gösterilecek devletleri belirleyip bu devletlerdeki her birimden sorumlu imamlar görevlendirilmek suretiyle bir örgütlenme ağı oluşturduğunu³⁶² ifade etmiştir. Petek devamında, FETÖ/PDY'nin gizli servisleri aracılığıyla faaliyet gösterilecek devlette; önce eğitim, sağlık ve gönüllü insani yardım hizmetleriyle sempatik yol ve yöntemler gibi yapmacık iletişim ağıyla, hedef devletteki siyasiler, bürokratlar, akademisyenler ve iş adamları ile diyalog kurduklarını belirtmiştir. Bu diyaloglar neticesinde hangi devlette hangi faaliyetlerin ne ölçüde gerçekleştirildiğine dair periyodik olarak hazırlanan raporlar Fetullah Gülen'e iletilmekte ve rapor sonuçları değerlendirilerek bir sorun yaşanmaması için gerekli talimatlar da örgüt üyesi imamlara iletilmektedir.³⁶³

Reşat Petek'e göre, 2017 yılı itibariyle FETÖ/PDY örgütü dünyada Asya, Okyanusya-Güneydoğu Asya, Avrupa, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Afrika olmak üzere altı ana kıtada, yaklaşık 170 devlet, eyalet ve özerk cumhuriyette din-siyaset-para üçgeninde karmaşık ve karanlık ağlarla faaliyet gösteren küresel bir güce kavuşmuştur.³⁶⁴ Reşat Petek devamında, devletlerin istihbarat birimlerince yapılan araştırmalar sonucunda, "FETÖ/PDY'ye bağlı 520 ticari şirket ve bunlara bağlı Afrika'da 63, Asya'da 222, Avrupa'da 150, Güney Amerika'da 7, Kuzey Amerika'da 315, Okyanusya-Güneydoğu Asya'da 10 olmak üzere toplam 767 okul, dersane ve

³⁶² Petek, Kukla, s. 128.

³⁶³ Petek, Kukla, s. 129.

³⁶⁴ Petek, Kukla, s. 129.

etüt³⁶⁵ merkezi, 216 hastane, 269 vakıf, 327 dernek ve 206 medya kuruluşu”³⁶⁶ uluslararası düzeyde faaliyet sürdüren küresel bir aktör olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, Fetullah Gülen'in halen ikamet ettiği ABD'deki New Jer-sey, Pensilvanya ve Teksas eyaletlerinin yanı sıra Houston, Nashville, Chicago, Pittsburgh, Columbus, Washington DC ve Boston gibi eyaletlerde hatırı sayılır bir mali güce erişmiştir. FETÖ/PDY'nin uluslararası mali gücün kaynağı hiç şüphesiz bu devletlerin ilk-orta ve yükseköğretim okullarında okuyan 60 binden fazla kayıtlı öğrencisi ve yaklaşık 5 bin çalışanın varlığıdır. Örgüte bağlı okulların devletten devlete farklı olmakla birlikte kurs, dersane, etüt merkezi işletmeciliği, ana okulundan yükseköğretim düzeylerinde yıllık ortalama 500 milyon ABD Doları finans kaynağı elde edilmiştir.³⁶⁷ Petek'in aktardığına göre, örgütün yurt dışındaki eğitim kurumlarının ihtiyaçları ise, belli güce ulaşıncaya kadar Türkiye'deki teşkilatlar tarafından karşılandığını, örgütün mütevelli heyet aracılığıyla yapılan mali yardımları karşılayan şirketlerin o devletteki şirketlerle iş bağlantısı yapmaları, o devletlerde kamu ihalelerine girmeleri veya yatırım yapmaları konusunda aracılık hizmetleri karşılığında komisyon, himmet ve maddi menfaat sağladığını belirtmiştir.³⁶⁸ Ayrıca, FETÖ/PDY'nin Kuzey Afrika, Orta Asya, Türk Cumhuriyetleri ile Orta Doğu'da kısa sürede örgütlenmesi kayda değer şekilde mali güce kavuşması, şüphesiz bu kıtalarda görev yapan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin siyasi gücünü, uluslararası diplomatik prestijini, tarihini kültürünü ve dini istismar etmesi sayesinde gerçekleşmiştir.³⁶⁹

2.4. DİNİ İSTİSMAR EDEN TERÖR ÖRGÜTLERİYLE MÜCADELE

Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil, Demokrasi Yolunda adlı kitabında, İnsanın ilk hakkı, yaşama hakkı ile insan daha ana rahminde iken bile bu imtiyazı hamil ve hakların en kutsalı olan '*yaşama hakkı*'na haiz olduğunu belirtmiştir. Daha sonra ise dünyaya gelen her insan yavrusunun önce kendisinin varlığını sürdürmenin görev sorumluluğunu atalarından almış, daha sonra toprakları üstünde hayatları boyunca can, mal, mülk emniyeti, şan şeref ve haysiyetlerini barış ve güvenliklerini doğup

³⁶⁵ Petek, Kukla, s. 129.

³⁶⁶ Petek, Kukla, s. 130.

³⁶⁷ Petek, Kukla, s. 130.

³⁶⁸ Petek, Kukla, s. 130.

³⁶⁹ Petek, Kukla, s. 131.

yaşamlarını sürdürdüğü bir devlet topluluğunda yetiştirme hakkına sahip olduğunu vurgulamıştır.³⁷⁰ Devletler, dini istismar eden terör örgütlerinin tüm boyutlarıyla tanımak, analiz etmek ve çözülme sürecini hızlandırmak üzere birlikte belli stratejik hedefler ışığında geliştirilecek taktiklerle mücadele edilmesi irade ve kararlılığının sergilenmesi esastır. Terörizmi dolaylı yöntemlerle kullanan devletlerin istihbarat birimleri terör örgütlerine sızarak bu örgütler içerisinde kendi siyasi ekonomik ve güvenlik menfaatleri için hareket ettikleri görülmüştür.³⁷¹ Necip Hablemitoğlu, Şeriatçı Terör’ün ve Batının Kışkıracısındaki Ülke: Türkiye adlı kitabında, 11 Eylül terör eyleminin planlanmasından eylemlerin gerçekleştirilmesinde rol alan teröristlerin hiç birinin cahil ve yoksul olmadığı, tümünün de Batı üniversitelerinde eğitim görmüş, birden fazla yabancı dil bilen, dünyayı gezen, entelektüel birikimli, değişik tip ve modellerde uçak kullanabilen teknik bilgi ve istihbarat deneyimine sahip olduklarını aktarmıştır.³⁷²

Devletlerin istihbarat örgütlerinin öncelikle bu yaklaşımlardan ya da bu yaklaşımlara sebebiyet verecek hareketlerden kaçınmaları gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 1972 yılında terörizmle mücadeleye yönelik ilk girişimleri dönemin Genel Sekreteri Kurt Waldheim’in yaptığı Uluslararası Terörizmin Önlenmesi İçin Önlemler başlığıyla gündeme gelmiştir. Bu gündemle 35 üyeli devletten oluşan Uluslararası Terörizm Komitesi kurularak aktif olarak göreve başlamıştır.³⁷³

BM Genel Kurulu, 18 Aralık 1994’te “*terör insan hakları ihlali saymış ve üye devletleri, uluslararası terörü reddetmeye, terör suçlarını önleme ve cezalandırma konusunda işbirliği*” yapmaya davet eden bağlayıcı bir karar almıştır. BM Antlaşması’nın 1 inci maddesinde, örgütün kuruluş gerekçeleri arasında terörle mücadeleye yer vermiştir. Aynı Antlaşmanın 2’nci maddesinde “*tüm üye ülkelerin, uluslararası ilişkilerde, birbirlerinin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına saygı göstermeleri*” şartı konulmuştur. Bir devletin bir başka devletin egemenliğini, ülke bütünlüğünü, siyasal bağımsızlığını hedef alan silahlı terör örgütlerine doğrudan

³⁷⁰ Ali Fuat, Başgil. **Demokrasi Yolunda**, Yağmur Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, Haziran, 2014, s. 313, 314.

³⁷¹ Mehmet Ali, Güller. **İŞİD Kara Terör**, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim 2014, s. 235.

³⁷² Necip, Hablemitoğlu. **Şeriatçı Terör’ün ve Batının Kışkıracısındaki Ülke: Türkiye**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Aralık, 2003, s. 129.

³⁷³ Ali Fuat, Gökçe. Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ekim 2018, s. 375.

veya dolaylı destek vermesi, uluslararası hukuk açısından o devlete yapılmış bir saldırı niteliğini taşımaktadır.³⁷⁴ Başka bir devletin egemenliğine karşı, ulusal ve uluslararası mecralarda silahlı terör faaliyetlerini destekleyen ve organize eden, etnik bölücü, ideolojik, ılımlı ve köktendinci grup ayırımı yapılmadan gerçekleştirilen her türlü terör eylemleri, işbirliği içerisinde delillendirilerek uluslararası kuruluşlarca çifte standart uygulanmadan “*terörist, terör örgütü ya da terör devleti*” kararı verilerek ilan edilmesi sağlanmalıdır.³⁷⁵

11 Eylül saldırılarından sonra ise Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 1368 ve 1373 sayılı kararlar doğrultusunda Birleşmiş Milletlerin uluslararası terörizmle mücadele çerçevesinde, iş birliği ve koordinasyonun gerekliliği vurgulanmıştır. 2005’te Madrid’de yapılan Terör Zirvesi’nde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından beş basamaklı terörle mücadele stratejisi geliştirilmiştir. Bu strateji gereğince terör eylemlerine bulaşmamış grupların terörizm taktiklerinden vazgeçirilmesi, teröristlere dış devlet yardımları, silah ve malzeme desteklerinin engellenmesi, devletlerin terörizme olan desteklerini keserek terörizmle mücadelede insan haklarının savunulması ile hukuki kapasitelerinin artırılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, uluslararası alanda terörizmle mücadelede devletler, terörle mücadele politikalarını, demokratikleşme, kültürel, ekonomik, güvenlik ve müzakere başlıkları altında görüşülmüştür.³⁷⁶ Demokratikleşme başlığı altında devletler ulusal düzeyde temel hak ve özgürlükler, demokrasi toplum değerlerinin geliştirilmesi ile gerekli hukuki mekanizmalarının kurulmasını ön görmektedir.

Devletler, uluslararası antlaşmalar çerçevesinde, kapsamlı ve geniş katılımlı bir terörle mücadele programının uygulanmasını esastan kabul etmelidir. Temel insan hak ve özgürlüklerde yaygın olarak ihlal edilen, etnik ve dini ayrışmalar ile siyasi iktidar sahiplerinin demokratik öğretilere aykırı icraatları terör gruplarına ortam hazırlamaktadır. Bir devlette demokratik değerlerin, eğitim, kültür ve hukuk düzeninin aileden başlamak üzere toplumun tüm katmanlarıyla içselleştirilip yaygınlaşması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.³⁷⁷ Küreselleşme ile birlikte aklın, mantığın ve bilimin üstünlüğü ilkesinin tüm dünyada yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Ulus devletlerin

³⁷⁴ Hablemitoğlu, Şeriatçı Terör’ün ve Batının Kıskaçındaki Ülke: Türkiye, s. 130.

³⁷⁵ Hablemitoğlu, Şeriatçı Terör’ün ve Batının Kıskaçındaki Ülke: Türkiye, s. 132.

³⁷⁶ Gökçe, s. 375.

³⁷⁷ Gökçe, s. 375.

ortadan kaldırılması stratejisi doğrultusunda tüm insanlığa dayatılan tarikat, cemaat, misyonerlik gibi olgular toplumların iç ve dış barışını, milli egemenliğini ve bütünlüğünü tehdit edecek düzeye ulaşmıştır. Küreselleşme fakirlerin daha fakir, zenginlerin ise daha zenginleşmesine vesile olmuştur.³⁷⁸ Emre Kongar'ın aktardığına göre F, Fukuyama'nın küreselleşmeyi anlattığı Tarihin Sonu adlı çalışmasında, ulus devletlerin sona ermesinin doğru bir sonuç yaratmadığını, aksine küreselleşme, uluslararası terörü, yoksulluğu, göçmen ve uyuşturucu kaçakçılığının çözümü için ulus devletlere ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir.³⁷⁹

Küresel terörle mücadelenin gerçek ölçütü, küreselleşmenin yarattığı zenginlik ve refahtan adalet ve hakkaniyet ilkeleri gözetilerek yoksul ve fakir olan devletlere pay verilmesidir.³⁸⁰ Çağımızda din istismarının esas kaynağı, örgütlerin hedef devletlerdeki toplumlarda dinin esas manasından ayırmak suretiyle propaganda malzemesine dönüştürülmüş olmasıdır. Dini istismar eden terör örgütlerinin varlık gösterdiği bölge ve coğrafyalar özelinde farklı eylem ve taktikler geliştirdiği bilinmektedir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde devletlerde dini istismar eden terör örgütlerine karşı farklı politika ve mücadele stratejilerini geliştirip uygulamak zorunluluğu doğmuştur.

Türkiye jeopolitik ve jeostratejik durumundan dolayı her zaman iç ve dış tehditlere maruz kaldığı bilinmektedir. Toplumun dünya görüşü, ideolojisi, etnik yapısı ile dini inanışları gibi farklılıklardan dolayı dış devlet destekli zaman zaman radikalleşen örgütlere rastlanmaktadır. Dış devlet destekli bu yapıların Türkiye'ye karşı gerçekleştirilen şiddet ve yıkıcı eylemleri nedeniyle bu örgütlere karşı mücadele etme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Dünyada terörle mücadelede çok önem arz eden sadece istihbarat, güvenlik ve kolluk boyutuyla ele alınmayacağı uygulamalarla deneyimlenmiştir. Siyasi ekonomik sosyal, kültürel ve dini vb. tüm yönleriyle yaklaşılmalı, terörle mücadelede aydınlar, terörle mücadele uzmanları, bilim adamları ile sivil toplum kuruluşlarının destek ve işbirlikleriyle kronik sorunlara çözüm üretecek mekanizmalarda inisiyatif almalarına önem verilmelidir.³⁸¹

³⁷⁸ Hablemitoğlu, Şeriatçı Terör'ün ve Batının Kıskaçındaki Ülke: Türkiye, s. 128.

³⁷⁹ Kongar, Emre. "Küreselleşme çağında din devleti istemek!", Cumhuriyet, 8 Ekim 2021.

<https://www.cumhuriyet.com.tr/yazarlar/emre-kongar/kuresellesme-caginda-din-devleti-istemek-1875059> (08.10.2021)

³⁸⁰ Hablemitoğlu, Şeriatçı Terör'ün ve Batının Kıskaçındaki Ülke: Türkiye, s. 133.

³⁸¹ Kuyaksil, s. 111.

Dini istismar eden terör örgütleriyle mücadelede çağımızın doğa olaylarından sonra küresel olarak en etkili ve kitlesel destek gören bir olgudur. Devletler, din ve ahlak eğitiminde yayın yapan görsel, yazılı ve sosyal medya mecralarındaki sempatizan, örgüt üyesi ve militan kazandırmayacak ve propaganda içermeyecek içerik ve yayınların alanında uzman dini kurumların denetiminde olması çok önem arz etmektedir. Yayınlarda, gerçek ile soyut, örnek dini içerik ve yayınların kitlelere anlatılmasında ikna ve inandırıcılığı artırmaktadır. Farklı yorum ve bakış açılarıyla toplumun dini duygularını istismar edecek olaylar dünyanın değişik bölge ve coğrafyalarında ciddi şekilde gündemi meşgul etmektedir. Şiddet bazen dinin ekonomik, siyasi ve bireysel emellere alet etme şeklinde tezahür etmiştir. Devletlerin yıkıcı bölücü ve irticai faaliyetlerle alakalı olarak uluslararası ilişkilerde samimi bir diyalog sağlanmalı, teröre karışanlarla ilgili bilgi ve belge temini konusunda yardımlaşma ve iş birliğini benimsemeleri, toplumu yaygın eğitimler yoluyla bilgilendirilmesi can ve mal kayıplarını azaltır. Devletin bütün organlarıyla halkın yanında olduğunu hissettirmesi, terörle ilişkisi ve iltisakı olanlara mutlaka adalet mekanizmasına hesap vermeleri gerektiği vurgulanarak bu yönde vatandaş desteğinin alınması sağlanmalıdır. Devletlerin dini istismar eden terör örgütleriyle mücadelede siyasi iradenin kararlı olması mevcut politika ve eylem planlarının güvenilir sade ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Terör örgütlerine göre farklı mücadele yöntemleri benimsenmelidir. Terör örgütlerine potansiyel destek sağlayabilecek dini grup ve akımların kuluçka yapıları ve gelişimleri yapay zekâ teknolojileriyle takip ve kontrol mekanizmaları kurulmalıdır.³⁸²

Devletlerin desteği ve himayesi ile kurulmuş olan devlet dışı silahlı aktörlerin 2011 Libya ve Suriye’de yaşanan iç savaşta gerçekleştirdiği katliamlar, işkenceler, insanlık dışı muameleler, zorunlu göçler, milyonlarca masum insanın ölümü, insan hak ve özgürlüklerine aykırı eylem ve fiilleri uluslararası hukukta tanımlanmadığından uluslararası mahkemelerce hesap sorulamamakta, kontrol ve denetim gibi mekanizmaların da devreye alınması mümkün olmamaktadır. Bu ve buna benzer orta çağı andıran uygulamalara maruz kalmamak için devletlerin üst düzeyde hesap verilebilirliği sağlamanın en makul yolu sağlam ve samimi politikalar ile doğru ve

³⁸² Kuyaksil, s. 111.

gerçekçi diplomasinin sağlanmasından geçmektedir.³⁸³ Devletlerin, barış ve güvenliği sağlamak adına cihatçı organizasyonları kontrol altına almak üzere siyasi, güvenlik, ekonomik, eğitim, sağlık ve sosyal çözümlerin yer aldığı bir yaklaşımla uluslararası, ulusal ve bölgesel düzeyde sosyo-ekonomik eylem planları geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Şüphesiz bu eylem planları ile projelerin maliyetleri geliştirilecek yeni savunma ve güvenlik teknolojilerinde kullanılan silah ve mühimmatlardan daha makul, ekonomik ve evrensel bir perspektiftir.

Son yıllarda dini istismar eden cihatçı organizasyonların sorunlarını çözme noktasında iktidardaki siyasi güçlerle uzlaşmadıkları anlaşılmıştır. Siyasi iradenin radikal cihatçı gruplara sunulan çözüm önerilerinin suç örgütleri tarafından sunulan alternatiflerin daha kazançlı olduğu anlaşılmıştır. Nijerya ve Somali'deki cihatçı grupların kontrolündeki finans kaynaklarının avantaj ve fırsatları, bölge devletlerin sağladığı imkân ve fırsatlardan daha avantajlı olduğundan, topluma uyumu ile yeniden entegre edilmesi noktasında uzlaşmayı engellemektedir.³⁸⁴

Terörle mücadelede tek taraflı askeri ve güvenlik politikalarıyla sorunları çözmeye çalışmak; dini istismar eden terör örgütlerine katılımı artırmıştır. Terörden etkilenen devletler tarafından ortak belirlenerek konsensüs sağlanmış terörle mücadele stratejisi ortaya konulmalı kararlı bir siyasi iradeyle uygulanmalıdır. Dini istismar eden terör örgütlerine maruz kalmış devletlerde, barışı ve güvenliği, huzuru sağlamada, terörle mücadele de aşırı güvenlikçi politika yaklaşımlarının çözüm getirmediği deneyimlenmiştir.³⁸⁵

Terörizm; uluslararası diplomaside bir araç, taktik ve strateji ürünüdür. Terörizm, yalnızca devlet dışı silahlı gruplar tarafından değil aynı zamanda devletlerce hedef devletlere karşı icra edilen strateji ve taktikler bütünüdür. Devlet destekli terörizm; devletlerin gelişimi ve ulusal çıkarlarına ulaşmasında maliyeti az, yaptırımı bulunmayan uzun vadede yürütülen bir dış politika aracıdır.³⁸⁶ Gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin, terörizmle mücadele organizasyonlarında farklı yaklaşımları olmakla birlikte, genel sorunların başında devletin var olan ekonomik ve mali kaynakların adil paylaşımı, kronikleşen işsizlik, göç kaynaklı plansız kentleşme, eğitim barınma ve

³⁸³ Fatma, Taşdemir. "Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No: 56, Mart 2017, s. 76.

³⁸⁴ ORDAF, Rapor 15, s. 138.

³⁸⁵ ORDAF, Rapor 15, s. 138.

³⁸⁶ Taşdemir, 21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler, s. 203.

beslenme gibi sosyal güvenlik etkenleri, temel insan hak ve özgürlükler ile demokrasi süreçlerinin hakim olduğu bir yönetim mekanizması, mevcut farklı etnik ve dini yapılara yönelik ayrımcı siyasi karar ve uygulamalar, siyasi ve mali gücün belli bir zümrenin elinde olması terörizmin ortaya çıkmasını engelleyen mekanizmalardır. Terör örgütlerinin ideolojilerine ve davasına taraftar olacak başta gençler olmak üzere kitlelerin ait oldukları arkadaş ve sosyal sınıflar, etnik kökeni, dini ve mezhebi terör örgütlerine katılımda etkili faktörlerdir. Terörle mücadele yaklaşımlarında yukarıda belirtilen faktörlerin varlığında terör gruplarının ulusal ve uluslararası mecralarda başta finans kaynağı olmak üzere silah mühimmat lojistik kamp ve eğitim desteği, koruma ve kollama, istihbarat ve bilgi talepleri dış devlet katkıları sayesinde doğrudan ya da dolaylı yoldan yerine getirilmektedir.

Gelişmiş ya da gelişmekte olan devlet ayrımı olmadan kendi menfaatlerine değil tüm insanlığın menfaatleri doğrultusunda ulusal ve uluslararası teşkilatların sevk ve idaresinde, tüm terörist unsurların terör listesine alınarak mücadele kararlılığının sürdürülmesi için öncelikle finans kaynaklarının önlenmesine yönelik uluslararası ilişkilere odaklanmış aktif bir dış politika, diğer devletlerle samimi bir diyalog, etkili bir istihbarat ağının oluşturulması gibi çok boyutlu mekanizmaların devreye alınması gerekmektedir.³⁸⁷ Çağımızda genişleyen ve derinleşen siber dünyada, yüksek güvenli siber mekanizmalara olan ihtiyacı artırmıştır. Siber güvenlik meselesi, eğer yeteri kadar önlem alınmazsa devletin ulusal güvenlik ve bağımsızlığını tehdit eden bir unsurdur. Bu bağlamda, yüksek teknoloji yapısal güvenlik mekanizmaları tesis etmek üzere devlet destekli yerli ve milli teknolojiye sahip kurumsal organizasyonlara ihtiyaç vardır.³⁸⁸

T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanana Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesi başlıklı kitapta, dini istismar eden terör örgütlerinin bünyesinde çok sayıda yabancı terörist savaşçı, bulunduğunu dünyanın çeşitli bölgelerinde çatı örgüt olan El-Kaide'ye bağlılığını duyuran dini gruplarının *yalnız kurt* eylemi yapabilecek kapasiteye sahip olduklarını vurgulamıştır.³⁸⁹ Bu kapsamda, El-Kaide ile DEAŞ'ın

³⁸⁷ Gökçe, s. 376.

³⁸⁸ Tekin Avaner ve Muzaffer Coşkun Sayman, **Güvenlik Kavramı ve Geleceği**, Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu, Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 18-20 Nisan 2019, ss. 233- 258.

³⁸⁹ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK

küresel, FETÖ/PDY ile buna benzer cemaat ile tarikatların bölgesel tehdit olma vasfını koruduğu değerlendirilmektedir.³⁹⁰

24 Şubat 2022’de Rusya ile Ukrayna Savaşı’nın baş göstermesi, Afganistan, Irak ve Suriye’deki devlet güçlerinin hakimiyeti tam olarak sağlayamadığı kanaati mevcuttur. Dini istismar eden El-Kaide, DEAŞ ve FETÖ/PDY’nin yanı sıra birçok farklı fraksiyonlardan terör örgütlerinin de varlıklarını sürdürmeleri için finans kaynağı arayışına girdiklerinden eylem yapmama eğiliminde oldukları mütalaa edilmektedir. Başka bir anlatımla dini istismar eden terör örgütleri silah bırakmadıkları gibi zorunlu olmadıkça silahlı eylem gerçekleştirmeyerek pasif bir pozisyon almıştır.

Sonuç olarak, gerek siyasi ve ekonomik krizler sonucunda ortaya çıkan uluslararası anlaşmazlıklar gerekse güvenlik ve terör kaynaklı etkenlerden dolayı çatışma yaşanan devletlerde anlaşmazlıkların çözümü için bağımsız ve tarafsız arabulucu devlet ya da devletlerin dahil edilerek samimi ve adil bir yaklaşımla uluslararası ilişkilerde devletlerin toprak bütünlüğüne saygıyı esas alan, siyasi olarak demokratik temel insan hak ve özgürlükleriyle hukuki hak taleplerinin karşılanmasını zorunlu kılmaktadır. Devletlerin dış politikalarında sadece kendi menfaatleri için değil aynı zamanda dünyadaki tüm insanların evrensel hukuk güvenliği çerçevesinde sağlıklı, adil, güvenli ve barış ortamında hüküm sürmesini amaçlayarak hedef devlet ya da devletlerde yasal olmayan terörizmi uluslararası ilişkilerde bir araç olarak kullanma yaklaşımlarından kaçınmaları gerekmektedir. Devletlerin ulusal ya da uluslararası bir terör örgütünü ortadan kaldırmak üzere başka bir terör örgütünü desteklemesi esasen dünyadaki barış ve güvenliği doğrudan tehlikeye sürükleyerek terörizmi de küresel boyutlarda yaygınlaşmasına mutlak katkı sağlamaktadır.³⁹¹

Devletlerin terörle mücadele etmek için yapması gereken ilk iş, terör, terörist, terör örgütleri, devlet dışı silahlı örgüt ve gruplarını kavramsal olarak genel çerçevesini oluşturmaktır. Bazı devletler kendi güvenliklerini tehdit ettiği gerekçesiyle, meclisleri ya da güvenlik kurumları tarafından ulusal sınırları içerisindeki terör örgütlerini yasadışı olarak ilan etmekte ve siyasi olarak da uluslararası düzeyde, komşu devletler dahil diğer devletlerin de bu terör örgütleri

Raporu, s. 75.

³⁹⁰ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 75.

³⁹¹ Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 75.

yasadışı ilan etmesi için diplomatik girişimde bulunmaktadır. Ancak muhatap devletler bu diplomatik başvurulara genelde cevap dahi vermemektedir. Devletlerin bu bakış açısı terör ve terör örgütü olarak ilan edip tanımaması demek zımnen terör örgütlerini desteklediği şeklinde de yorumlanabilmektedir. Başka bir bakış açısı ise, bazı devletlerin kendi güvenliğini ve bekasını tehdit eden terör örgütlerine karşı güvenli liman ve barınak sağlayarak koruyup himaye ederek bu yapıları terör örgütü olarak görmemesidir. Bu durum, siyasi olarak başka bir devletin başka bir devletteki terörü, terör örgütü olarak ilan etmesi demek terör tehdidini kendi devletine yönlendireceği anlamına gelmektedir ki bu riski de devletler göze almamaktadır. Bunun için tüm devletlerin terör örgütlerine karşı birlikte mücadele etme iradesi ve kararlılığında olacak somut stratejiler geliştirerek icra etmesi gerekir. Bu politikaların hayata geçirilmesinde ikinci aşama terör örgütlerinin finans kaynaklarının iyi analiz edilerek önlenmesine yöneliktir. Devletler geliştirmekte olan teknolojileri, küresel siber ve enerji güvenliği, acil durum hazırlığı, gıda güvenliği ve ticareti ile yanlış ve dezenformasyona yönelik tehditlerle mücadele etmek üzere kolektif politikalara zorlamaktadır.³⁹²

³⁹² Fpanalytics.foreignpolicy.com, Siber-Nükleer Güvenliği Geliştirme: Küresel Enerji, Gıda ve Sağlık Sistemlerini Güçlendirme, <https://bit.ly/3ZLek1W>, (25.02.2023)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TERÖR VE TERÖRİZMİN FİNANSMANI

Küreselleşen dünyada uluslararası düzeni tehdit eden terörizmle küresel mücadelede para ya da para yerine geçen değerlerin izinin sürülmesi önem arz etmektedir. Terörün yasal şemsiyesi altında ve yasal olmayan faaliyetlerden elde ettiği para ve para yerine geçen değerleri toplayan, muhafaza eden ve terör sahasına nakleden suç ve terör örgütlerinin mali ve finans mekanizmalarının tespit edilmesi mücadelenin ilk sürecidir.³⁹³ Sanayi, ulaşım, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki değişim ve gelişmelerden de faydalanmak suretiyle suç ve terör örgütlerinin mali ve finans hareketlerindeki tespitinin kolaylaşmasıyla suç ve terör örgütlerini farklı finans kaynaklarına ve transfer metotlarına yöneltmiştir.

El-Kaide'nin 11 Eylül 2001'de ABD'ye gerçekleştirdiği saldırılar sonrasında terör örgütlerinin finans kaynaklarına yönelik mücadele politikalarında dikey ve yatay bir şekilde meşru finans alanındaki mekanizmaların gözden geçirilmesinde; Hawala gibi yasal olmayan fon transfer metotlarının aktif olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.³⁹⁴ Hawala sistemini sadece terör örgütleri kullanmamakta aynı zamanda dünyanın değişik bölge ve coğrafyalardaki diasporalar ile zorunlu göç dalgalarının yaşandığı devletlerde de kullanılması uluslararası kaygıları artırmıştır.

Çalışmanın amacı, yasal ve yasal olmayan finans kaynakları hakkında genel açıklamalar ve yasal olmayan değer aktarım sistemlerinin ve özelde El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ile FETÖ/PDY'nin finans kaynakları irdelenecektir. Yasal olmayan finans kaynak sistemlerinin hawala, kara para aklama ve alternatif havale metotlarının istismarının ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası düzenlemeler ile Mali Eylem Görev Gücü'nün prensip, metot ve tavsiyeleri doğrultusunda alınması gereken önlemlere değinilmiştir.

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre “Finans” Fransız kökenli bir kavram olup para, mal, mali işler (isim) olarak tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre finansman “*Bir girişime işleyebilmesi gelişebilmesi için gereken para*

³⁹³ Ali, Yurdakul. Terörizmin Finansmanı ve Karapara Aklama Aracı Olarak Gayri Resmi Değer Transfer Sistemleri: Hawala Örneği, Business and Economics Research Journal, 12 (4), 2021, s. 839.

³⁹⁴ Yurdakul, s. 839.

ve krediyi sağlama işi”³⁹⁵ olarak tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre fon “Belirli bir iş için gerektiğinde harcanmak üzere ayrılan, işletilen para ya da kaynak. Bir şirketin veya kuruluşun mali kaynaklarının tümüne verilen değerler”³⁹⁶ şeklinde tanımlanmıştır.

6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin tanımlar başlıklı 3’üncü maddesinin (d) bendinde fonun tanımı:

*“Her ne surette elde edilmiş olursa olsun para veya değeri para ile temsil edilebilen banka kredisi, banka ve seyahat çeki, havale, menkul kıymet, hisse senedi, teminat, tahvil, bono, poliçe, kredi mektubu ve benzeri kıymetler ile taşınır veya taşınmaz, maddi veya gayri maddi, her türlü mal, hak, alacak ve bunlar üzerinde bir mülkiyet hakkını veya menfaati tevsik ve temsil eden elektronik veya dijital ortamdakiler de dâhil olmak üzere her türlü belge”*³⁹⁷ şeklinde yapılmıştır.

Bu tanımdan da anlaşılabacağı gibi fon kapsamına ilişkin olarak aynı Yönetmeliğin (m) bendinde terörizmin finansmanı suçu: Kanunun 3’üncü maddesi kapsamında suç olarak düzenlenen fiillerin gerçekleştirilmesinde tümüyle veya kısmen kullanılması amacıyla veya kullanılacağını bilerek ve isteyerek belli bir fiille ilişkilendirilmeden dahi bir teröriste veya terör örgütüne fon sağlanmasını veya toplanmasını³⁹⁸ ifade eder.

Terör örgütleri varlıklarını sürdürebilmek üzere altyapı, kamp ve eğitim giderleri, iletişim, örgüt üyelerinin iâşe, konaklama ile ücretleri, faaliyet ve eylemlerini sürdürmek, patlayıcı ve silah temini, bunların lojistiği gibi zorunlu harcamaları bulunmaktadır. Bu giderleri gerçekleştirmek üzere her zaman finans ve finans kaynağı yerine geçen değerlere ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için ulusal ve uluslararası finansman kaynaklarından faydalanmanın yanı sıra diğer terör ve organize suç örgütleriyle de yakın iş birlikleri vasıtasıyla finansman kaynak sağlamaktadır. Öyle ki çok gelir getiren faaliyetlerden olan uyuşturucu, uyuşturucu madde yapımında kullanılan kimyevi ajanlar, akaryakıt, sigara, silah, alkol, çay, şeker, ilaç, lüks araç, muhtelif yedek parça, göçmen ve insan kaçakçılığı gibi faaliyetleri

³⁹⁵ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (16.02.2023).

³⁹⁶ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (16.02.2023).

³⁹⁷ Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130531-26.htm> (16.02.2023).

³⁹⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130531-26.htm> (16.02.2023).

tekeline bulundurmak için ciddi çaba gösterilir. Tekeline olmayan ve çok gelir getiren faaliyetler için ise bu konuda uzmanlıkları olan diğer suç örgütleriyle birlikte hareket edilir.

11 Eylül terör olaylarından sonra, ABD'nin öncülüğünde, diğer devletler, NATO, BM ve AB'nin siyasi destekleriyle terörün finans kaynaklarıyla mücadelenin ön koşulu olan uzlaş ve ortak siyasi bir irade ortaya konulmuştur. Terör ve terör örgütlerine finans desteği sağlayan ve BM kararına aykırı davranan devlet olursa savaş nedeni sayılmıştır. Bu karar uluslararası camiada desteklenmiş ve terörle mücadele kapsamında terörün finansmanında ciddi azalma göstermiştir. Çünkü mevcut sistemde, otorite boşluğundan dolayı bazı devlet sınırlarında her türlü siyasi, güvenlik, ekonomi ve sosyal olarak kontrolünü ele geçiren büyük terör örgütlerinin finans kaynaklarıyla mücadelesinde yetersiz ve etkisiz olmasından kaynaklandığını ifade etmek mümkündür.

3.1. TERÖRİZMİN FİNANSMANI KAVRAMI

Yasal olmayan fon transfer yöntemlerinde örgütler, yasal şemsiye altında bireysel ve kurumsal bağlantılar aracılığıyla hem nakit hem de nakit yerine geçen fon ve değerleri kayıt dışı, resmi otoritelerden gizleyerek, iz bırakmadan transfer etmek üzere geçici ve düzenli olarak rotalarını değiştirmek suretiyle farklı yol ve yöntemlere başvurmaktadır.³⁹⁹ Terör örgütleri nakit para ve para yerine geçen değerleri resmi otoritelerden gizli bir şekilde iz bırakmadan gerçekleştirmenin yöntemleri, genellikle göçmen, uyuşturucu, silah-mühimmat ve vergi kaçakçılığı, devlet desteklerinin suistimali, aynı destekler, ticari faaliyetler kapsamındaki sahte faturalar, asıl ve aracı hesaplar adı altındaki banka kartı ve kredi kartları, vadeli-vadesiz işlemler ile e-ödemeler gibi yöntemleri kullanmaktadır.⁴⁰⁰ Dünyada ticari faaliyet şemsiyesi altında farklı endüstrilerdeki yasal müşteri ve mudilerin şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerine aykırı olarak gayri meşru hawala sistemi ile trilyonlarca dolarlık kara para aklama, silah, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı

³⁹⁹ Yurdakul, s. 831.

⁴⁰⁰ Yurdakul, s. 831.

karşılığında fon ve değer transfer edilmiştir.⁴⁰¹ Ayrıca, gayri resmi fon transfer yöntemlerinden biri olan hawala'nın sadece karapara aklamada değil ayrıca uyuşturucu, göçmen ve silah kaçakçıları ile terörün finansmanında da yoğun bir şekilde araç olarak kullanılmıştır.⁴⁰²

Terör örgütlerinin yaşam alanları, eğitim kampları, hâkim oldukları bölgeler ile yerleşim yerlerinde yer alan ekilebilir tarla, arazi, bağ, bahçe gibi taşınmaz mallar ile bu bölgelerdeki meyve, sebze ve yenilebilir bitkilerden faydalanarak hiç para harcamadan ya da az para harcayarak yaşamlarını sürdürebilirler. Ancak, terör eylemlerini gerçekleştirebilmek için patlayıcı, kesici, delici aletler ve bunları koruyacak ve muhafaza edecek ekipmanlara, silah, mühimmat, el yapımı ve parça tesirli patlayıcılara, bomba, mayın ile iletişim gibi materyal ihtiyacı vardır. Terör örgütlerinin yapılanmaları farklı olmakla birlikte konaklama, barınma ve eğitim kamplarının olduğu bölge ve coğrafyalardaki lojistik ağları üzerinde olan mezra, köy, ilçe ve il gibi yerleşim yerlerindeki halktan ölüm tehditleriyle, baskıyla ücretsiz bir şekilde beslenme, iletişim, lojistik destek, güvenlik birimleriyle ilgili istihbarat ve hatta zorla para aldıkları bilinmektedir.

Dış devlet destekli etnik bölücü PKK terör örgütünün 1980'li yıllardan itibaren hedef ülke olarak belirlediği Türkiye'de, doğu ve güneydoğu Anadolu bölgesinde başta güvenlik güçlerine, kamu görevlileriyle devlet yanlısı vatandaşlara yönelik mayın tuzaklama, pusu ve silahlı eylemlerinde 35 bin 300'den⁴⁰³ fazla vatandaşımız hayatını kaybetmiştir. 1990'lı yıllarda şiddeti ve dozajı artarak devam eden eylemler gerçekleştiren PKK terör örgütü militanlarının buradaki halktan zorla ve baskıyla ücret ödmeden ekmek, yumurta, peynir, zeytin, yağ, un gibi temel gıda maddeleri ile barınmak üzere ihtiyaç duyulan el feneri, gaz lambası, kazma, kürek, piknik tüpü, tava ve tencere gibi mutfak malzemelerini temin etmiştir. Örgüt ayrıca ağır kış şartlarında dahi hayatta kalmak için hayvancılıkla geçimini sağlayan vatandaşlara ait canlı hayvanlarını kesip uzun süre beslenmek üzere mağara ve sığınaklarda muhafaza etmiştir.

⁴⁰¹ Yurdakul, s. 831.

⁴⁰² Yurdakul, s. 831.

⁴⁰³ Y. Furkan, Şen. **Terörün Toplumsal Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği**, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1 (2), 2015, s. 18.

Terör örgütlerinin yapısı, faaliyetlerini yürüttükleri devletler, bölge ve coğrafyalara göre değişik tip ve ebatlarda kısa ve uzun menzilli otomatik silah ve mühimmatlarla eylem gerçekleştirmektedir. Terörün bu yönü dikkate alındığında esas maliyet ya da harcama gerektiren unsurların başında şüphesiz silah ve mühimmat gelmektedir. Eğer terör örgütü, dış devlet ya da başka bir devlet dışı silahlı güç tarafından silah mühimmat ve lojistik destek veriliyorsa şüphesiz bu da terör ekonomisine avantaj sağlayarak terör eylemlerini sürdürülebilir kılmaktadır. IRA ve PKK terör örgütlerinin ulusal ve uluslararası arenada görünürlüklerini kılmak, iyi eğitim almış, donanımlı ve disiplinli, etkili bir iletişim ve haber alma ağına sahip olmaları, sözde örgüt yöneticileri dahil örgüt elemanlarının devlet orduları gibi standart giyim-kuşamları ile tek tip silah ve mühimmat kullanmaları gibi karakteristik özellikleri bize dış devlet desteğinin olduğunu açıkça göstermektedir.

Terör örgütleri ve teröristlerinin esas amacı gelir elde etmek değildir. Örgütün amacını ulusal ve uluslararası arenada devamlı gündemde kalmak için önce mali sonra da manevi desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu boyutlarıyla terör örgütleri amaçlarına ulaşmak üzere manevi desteğin pekiştirilerek somut destek haline dönüştürdükleri nakit, nakit yerine geçen ya da nakit olmayan varlık ve değerleri elde etmek için kullandıkları yol ve yöntemler, terörün finansmanı olarak adlandırılmaktadır.

Terör örgütleri varlıklarının devamını sürdürmek üzere barınma, beslenme, giyim-kuşam, lojistik, eğitim, sağlık, iletişim, silah-mühimmat, yayın ve propaganda gibi faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere ulusal ya da uluslararası finans kaynağına erişmek zorundadır. Finans kaynağına erişime her zaman mümkün olmadığından ya yasal olmayan ya da yasal görünümlü yol ve yöntemler kullanılır. Terör ve terörizm eylemleri barış ve güvenliği tehdit eden insanların can ve mal kayıplarını hedef alan bir olgudur. Terör örgütleri hüküm sürdüğü bölge ve coğrafyalarda tabii ve doğal kaynaklardan, para ya da para yerine geçen değerlerden faydalandıklarını kabul etmek gerekmektedir. Terörist gruplarının eğitim kamplarının olduğu yerler ile hüküm sürdüğü bölgelere komşu olan yerleşim alanlarında ekilen, biçilen, başta barınma, beslenme olmak üzere alım ve satıma konu olan ekonomik değere sahip her türlü kaynaklardan da ücretsiz olarak faydalandıkları bilinmektedir. Bu fayda sürekli olmayacağı göz önünde bulundurularak sürekli ve güvenli bir finansal kaynak altyapısı inşa etmek

zorundadırlar. Bu kaynak altyapısını oluşturmak mevcut bölgenin siyasi güç, ekonomik, mali ve finans faaliyetlerinden faydalanılması ancak lojistik destekle mümkündür. Bu manada devletlerin terör örgütleriyle mücadele politikalarında başarıya ulaşmasını temin eden unsurların başında terörün finans kaynaklarının kaynağından engellenmesidir. Bu noktada genel olarak terörün finansmanı, herhangi bir yöntemle terörizmin veya terörist faaliyetlerinin mali boyutuyla desteklenmesi eylemidir. Dünya Bankası ile Uluslararası Para Fonu'nda terim olarak herhangi bir terörizm faaliyetinin ve bu faaliyetleri teşvik edenlerin, planlayanların veya bunlara katılanların mali olarak desteklenmesi⁴⁰⁴ olarak tanımlamıştır.

Devlet ya da toplumlara karşı terörü uluslararası bir politika argümanı şeklinde kullanan devletler; terör örgütlerine manevi olarak moral ve motivasyonunu artırmakla birlikte aynı zamanda maddi değer olarak ifade edilen finans ve lojistik destek sağlamaları terörün finansmanına katalizör ve çarpan etkisi yaratmaktadır. Terör örgütlerine ulaştırılmak üzere toplanan fonların emanetçi, kurye, aracı finans kurumları ile alternatif havale sistemleri ya da yasal ticari işletmeler ile kâr amacı gütmeyen kuruluşlar adına transferi gerçekleştirilmektedir. Ayrıca değerli taşlar ve madenler gibi aynı olarak transfer edilebileceği gibi cep telefonu, internet üzerinden ticari web siteleri aracılığıyla da aktarılması mümkün olabilmektedir.⁴⁰⁵

FETÖ/PDY ile El-Kaide stratejik olarak iş birliği yaptığı gruplarla hücre yapılanması şeklinde finans ve bilgi ağları kurduğu, bu ağlar sayesinde mali kaynak transferi gerçekleştirmişlerdir. El-Kaide, DEAŞ ile FETÖ/PDY örgütleri ulusal ve uluslararası çapta mali ve finans hareketlerini koordine etmek amacıyla bireysel baz da emanetçi ve kuryeler ile ilçe, il, ülke ve bölgesel güvenli bir yapı oluşturulmuştur.⁴⁰⁶

Terörizm, farklı kaynaklardan, farklı yol ve yöntemlerle finans kaynağı elde eder. Terörizmi finanse etmek için kullanılan son yöntem ise devletler tarafından direkt ya da dolaylı yol ve yöntemlerle nakit para, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, kamp yeri tahsisi, silah ve mühimmat gibi aynı destekler şeklinde verilmektedir. Soğuk Savaş'tan sonra bazı devletlere karşı uygulanan askeri ve ekonomik yaptırımlar

⁴⁰⁴ Turan ve Gemici, Terörizmin Finansman Kaynakları ve Karapara Aklamanın Terörizmin Finansmanındaki Rolü, s. 262.

⁴⁰⁵ Yılmaz, s. 190-191.

⁴⁰⁶ Kaya, s. 87.

neticesinde terörizm de bu kısıtlamalardan olumsuz etkilenmiştir. Bu durumda terör örgütleri hedef devletlere karşı amaçlarını gerçekleştirmek üzere özel ve farklı finans kaynaklarıyla varlıklarını sürdürmüştür. Terörizmin özel finans kaynakları iki kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi yasa dışı fonlar ve yasal görünümlü fonlardır. Bazı terör eylemleri geleneksel suç faaliyetleriyle finanse edilirken bazıları da gasp, uyuşturucu ve göçmen kaçakçılığı, sahtecilik, dolandırıcılık, fidye, soygun, kara para aklama gibi kaynaklardan beslenmektedir. Terörizm, bağışlar veya ticari işletme faaliyetleri sonucunda modern ve meşru görünümlü finans kaynakları aracılığıyla varlıklarını sürdürmektedir. Yasal görünüm altında faaliyet yürüten ticari işletmeler üzerinden normal müşteri kılığındaki teröristler ile terör örgütlerinin destekçilerine para toplanarak, toplanan bu paraları ise teröre daha fazla kaynak oluşturmak üzere yeniden yasal görünümlü temiz sisteme dahil edilebilmektedir. Fonları tedavül ettirmek için teröristler normal müşteri ya da mudi rolüyle resmi bankacılık ile aracı kurum ve kuruluşlar kullanılmaktadır. Genellikle vergi cenneti, mali ve finans alanlarındaki sistem açıklarına sahip açık deniz finans merkezleri aracılığıyla fonların uluslararası tedavülü kolaylaştırmıştır.⁴⁰⁷

Dünyada bölücü örgütlerde olduğu gibi, ETA'nında temel finans kaynaklarından biri Basklı iş adamlarından '*devrim vergisi*' adı altında zorla-baskıyla toplanan nakit paralar, adam kaçırmak suretiyle istenen fidyeler ve banka soygunlarıyla varlığını sürdürmüştür. ETA'nın diğer finans kaynakları arasında ise kara para aklama bağlantıları sayesinde silah ve uyuşturucu ticaretini kolaylaştırmaktan elde ettiği paralar oluşturmaktadır. Batı Avrupa'da, en çok uyuşturucu kullanan bölgelerden birisinin de Bask bölgesi olduğundan, ETA'nın bu pazarı avantaja çevirerek faaliyetlerini finanse ettiği ifade edilmektedir.⁴⁰⁸ Soğuk Savaşın bitmesi ve küreselleşmenin hızlı bir biçimde yayılmasıyla beraber, devletler arasındaki güç mücadeleleri, siyasi anlaşmazlık ve krizlerin çözümünde, süper güçlerin yeni stratejiler arayışına yönlendirmiştir. Bu stratejiler arasında, uluslararası ilişkilerde diplomatik krizlerde, yine diplomasinin gücü ile çözümü yerine bir çatışma biçimi, yumuşak güç olarak ifade edilen muhalif ve radikal grupları terörize ederek, bu

⁴⁰⁷ Çağlar, Ünal. **Terör ve Ekonomi**, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi Journal of Economic Policy Researches Volume:1, Issue: 1, Year: 2014, s. 73.

⁴⁰⁸ İrfan, Çiftçi. "Avrupa'da Ayrılıkçı Bir Terör Örgütü: ETA Euskadi Ta Alkatasuna-Bask Anavatani ve Bağımsızlık", **Terörizm: Türkiye, Avrupa ve Amerika**, 2016, s. 177.

“terörist örgütlere” silah-mühimmat, lojistik ve finansal kaynak sağlanması şeklinde kullanılmaya başlanmıştır.

Gelişmiş ulusüstü firmaların küreselleşmesi, siyasi olarak devletin barış zamanında, birey üzerindeki güvenlik, koruma ve denetleme tahakkümünü kaldırması gerektiğini, konvansiyonel ordunun sadece savaş zamanında ortaya çıkacak şekilde geri planda kalması gerektiği savunulmuştur. Devletlerin esas amacının barışı ve güvenliği, demokrasiyi, insan hak ve hürriyetlerini güvence altına almak olduğunu ve bu doğrultuda bunları kolaylaştıracak uluslararası teşkilatlar kurulup uluslararası anlaşmalar ve sözleşmeler yoluyla devletleri bir çatı altında koruyacak mekanizmaların devreye alınmasını savunan doktrinler ortaya atılmıştır. Bu doktrinlerin ortaya çıkmasıyla birlikte, küreselleşen sanayi, ticaret, finans ve teknolojilerini ihraç eden yeni devletler üzerinden yeni pazarların oluşmasına politik ortam sağlamıştır.

Bu süreçte, bireylerden oluşan terör örgütleri devlet şemsiyesi altında devlet destekleri ile mali ve ekonomik güce ulaşarak zamanla açıktan bağlı olduğu devlet ve rejimlerin aleyhinde iktidara sahip olmak, toprak parçası talep etmek ya da yeni dini ve mezhep adı altında iktidara gelmeyi amaçlayan bir oluşum/hareket ve partiler kurmaya çalışılmıştır. Türkiye’deki FETÖ/PDY ise açıktan fikrini siyasi görüşünü gizleyerek darbelerde, siyasi krizlerde bile kendi iktidar ya da zamanın ruhuna göre muhalif partileri destekleyerek gizliliğini muhafaza etmiştir. Yukarıda izah edildiği gibi terör örgütleri, önce devletin finans ve ekonomisi ile entegre bir yapıda resmi kural ve kaidelere uygun olarak dini ideoloji etrafında kurularak yaygınlaşan ulusal ve uluslararası finans kaynaklarını şahıs, şirket, birlik, vakıf, banka, aracı finans kuruluşları, dernek, meslek örgütü ve konfederasyonlar gibi organizasyonlarla özgür bir ortamda her türlü faaliyette yer almıştır. Terör örgütleri de yasal kural ve kaidelere uygun kimlikle finans ve ekonomik süreçlerde, uluslararası vergi cennetleri olarak ifade edilen devletlerde off-shore bankacılık hesapları açarak, bu hesaplardan nakit, döviz ve kredi enstrümanlarını, elektronik finans ve bankacılık hesap ağları sayesinde istediği kişi ve kurumlara hızlı, kolay ve güvenli bir şekilde transfer etme imkanlarından da istifade etmiştir.⁴⁰⁹ Terör örgütleri bu fırsatlardan istifade ederken sadece fon ve değer transfer etmekle kalmamış, El-Kaide’de olduğu gibi uydu

⁴⁰⁹ Kaya, s. 69.

telefonları faks makineleri sayesinde birbirlerine gönderdikleri kullanım kılavuzları sayesinde bomba yapmayı, silah kullanmayı ve eylem planlama taktiklerini öğrenmek ve geliştirmek üzere eğitim faaliyetlerinde de aktif olarak kullanılmıştır. Küreselleşmeye karşı olan El-Kaide küreselleşmenin ve teknolojinin her türlü kazanımından fazlasıyla yararlanmışır.⁴¹⁰

MI6 ve CIA gibi istihbarat örgütleri, terör örgütlerinin içerisinde finans kaynak toplanması, değerlendirilmesi ve yönetilmesi konularında El-Kaide'nin ileri derecede geliştirilmiş finans yapısı daha önce hiçbir terör örgütünde karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. İstihbarat örgütleri ayrıca, El-Kaide'nin finans ağlarının diğer örgütler ile karşılaştırıldığında, El-Kaide'nin aşırı karmaşık, dayanıklı ve dirençli, para toplama ve transfer etme mekanizmalarının bugüne kadar görülmüş en ilginç sistemlerin kullanıldığı ifade edilmiştir. Örgüt yapısında olduğu gibi finans kaynaklarında da bölümlere ayırma metodu kullandıkları, diğer başka çarpıcı özellik ise, Batılı ülkelerde yaşayan örgüt elemanlarının banka hesaplarını hackleyerek para transferi gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.⁴¹¹ Mali kaynak temin etmek üzere yasal olmayan yollarla mevduat sahiplerinin kişisel banka bilgileri elde edilerek hesap numarasından yüksek miktarda kendi hesaplarına para transferi edilmiştir. İngiltere'de yakalanan dört örgüt üyesi, 72 adet çalıntı kredi kartını ele geçirerek, bu hesaplardan elde edilen paralarla ABD'de web siteleri kurulmuş ve bu sitelerden bağış toplanmış, örgüt üyelerine, patlayıcı madde ve silahlar konusunda eğitim verilmiştir. Teröristlerden bir tanesinin bilgisayarından 37 bin çalıntı bankamatik ve kredi kartı numarası bulunmuştur. Bu kartların bir kısmında, yüzlerce cep telefonu, 250'den fazla uçak bileti alınmış ve 46 farklı havayolu şirketi aracılığıyla uçuş gerçekleştirilmiştir.⁴¹²

Doğu Afrika'da ve Somali'de doğrudan ödeme, yağma, soygun yapmak suretiyle elde edilen nakit paralarla işsiz gençlere mali destek adı altında dağıtılarak silahlı gruplar organize edilmiştir. Bu silahlı gruplar aracılığıyla, yağma, soygun, fidye ve kaçakçılık faaliyetlerini yaygınlaştırmıştır. Bu sayede bölgede işsiz olan gençler, silahlı terör örgütüne hizmet etmesi sonucunda terör ekonomisi oluşturulmuştur. Kuzey Nijerya'da elde edilen bilgilere göre, Nijer'de yapılan kısmi af

⁴¹⁰ Kaya, s. 69.

⁴¹¹ Kaya, s. 82-83.

⁴¹² Kaya, s. 83.

düzenlemesinden faydalanan genç mahkûmlar iş ve ücret garantisi veren Boko Haram'a katıldıkları yönünde bilgiler elde edilmiştir.⁴¹³

Terörizmde birkaç kişinin bir araya gelerek silahlı terör eylemlerini gerçekleştirmesi kolay bir olgu değildir. Teröristlerin hayatta kalma, değişik tip ve ebatta uzun ve kısa namlulu ateşli silah eğitimi, istihbarat alma ve analiz etme, el yapımı patlayıcı madde kullanımı, sıcak temas, yaz ve kış iklim koşullarında açlık, susuzluk, şehir ve kırsal operasyonlarda hızlı hareket kabiliyeti gibi iyi bir hazırlık aşamasına ihtiyaç vardır. Terör örgütlerine üye olanlar, konvansiyonel bir ordu ve güvenlik güçleriyle mücadele edeceklerini bildiklerinden kara, deniz ve havada kullanılabilen son teknoloji ile üretilmiş silah ve mühimmatların elde edilmesi, finansmanı lojistiği, bakım-tutumu, sıcak temas, mayın tuzaklama, pusuya düşme ve kurtulma, baskın ve hızlı kaçma teknikleri, kara ve havadaki saldırılarda hayatta kalma, savunma ve kaçma teknikleri gibi teorik ve uygulamalı eğitimlerle donatılmış nitelikli eleman olmayı gerektirir.

Dünyanın bazı bölge ve coğrafyalarında, silah kullanma, patlayıcı madde imali, parça tesirli bombalardan kaçınma, baskın, tuzak, istihbarat alma ve analiz etme, savunma ve korunma, güvenli kaçış teknikleri gibi konularda terör örgütlerinin kendi kamplarında ya da dış devlet himayeli eğitim kamplarında eğitilmiştir. Dinde radikalleşen gruplar aracılığıyla terör örgütlerinin çoğu düzenli ve periyodik eğitime tabii tutulduğu bilinmektedir.

Terörizm, hedef devlete yönelik stratejik ve taktik açısından gerçekleştirilecek eylem ve faaliyetlerin tespiti, planlanması, gerekli olan lojistik, istihbarat, silah, patlayıcı, mühimmat ve düzeneklerinin oluşturulması, bu eylemleri gerçekleştirecek örgüt üyelerinin ücretleri, beslenme ve barınma olanakları için mali ve finansmanı bakımından sürdürülebilirliği amaçlamaktadır. Terörist örgütler finans kaynaklarını artırmak için ticari yatırımlara girmek, dini örgütler için zekât, sadaka, himmet, fitre almak, kendilerini dolaylı ve/veya doğrudan destekleyen devletlerden düzenli para almak, silah, mühimmat, göçmen ve uyuşturucu ticareti ya da kaçakçılığı ile iş birliğinde komisyon, haraç ile vergi almak yoluyla finansman sağlayabilmektedir. Terör ve suç örgütlerinin kendi aralarında oluşturduğu güçlü ve gizli iletişim ağlarıyla,

⁴¹³ ORDAF, Rapor 15, s. 16.

güvenlik, istihbarat paylaşımı ve diplomatik destek sağlayacak mekanizmaların varlığını ortaya koyan emarelerdir.⁴¹⁴

3.2. TERÖRÜN FİNANSMANI

Terör örgütleri varlıklarını sürdürmek, eylemlerini gerçekleştirebilmek ve ihtiyaç duydukları finansmanı sağlamak üzere ulusal ve uluslararası mecralarda yasal görünümünde veya yasa dışı faaliyetlerde bulunur. Bu faaliyetlerden, fon temini, fonun aklanması gizlenmesi iz bırakmadan transfer edilmesiyle eylemlerinde kullanılmasını kapsar. Terör örgütleri gündemde kalmak varlıklarını sürdürebilmek için halk üzerinde etkisi olacak eylemler gerçekleştirir. Teröristler, planlama, keşif ve gerçekleştireceği eylemlerde her türlü süreçte mali kaynak ihtiyacı vardır. Terör örgütü, finans yöntemlerini bulmak, bunları gizli bir yöntemle kullanmak durumundadır. Terörün finansmanı örgütün küresel ve bölgesel düzeydeki yapısına büyüklüğüne göre değişmektedir. Büyük çaplı organizasyonlar büyük montanlı finansman ihtiyacı gerektirir. Devletlerin teröre karşı mücadelesindeki ilk icraatı şüphesiz finans kaynak ağlarının tespit edilerek kaynağından kesilmesini sağlamaktır.⁴¹⁵

1999 tarihli Birleşmiş Milletler Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme 'de terörün finansmanı;

“1. Herhangi bir kişi, her ne suretle olursa olsun, tümüyle veya kısmen, aşağıda sayılan eylemlerin gerçekleştirilmesinde kullanılması niyetiyle veya kullanılacağını bilerek, doğrudan veya dolaylı olarak, yasa dışı bir şekilde ve kasten, fon sağlamakta veya toplamakta ise, bu Sözleşmeyi ihlâl eder:

“a) Ekte listelenen antlaşmaların herhangi biri kapsamında ve vazettiği tanım çerçevesinde suç teşkil eden eylem,

b) Niteliği veya kapsamı itibarıyla, bir halkı korkutmak, ya da bir hükümeti veya uluslararası örgütü herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacını gütmesi halinde, bir sivilin ya da bir silahlı çatışma durumunda çatışmaya doğrudan katılmayan herhangi başka bir kişiyi öldürmeye veya ağır şekilde yaralamaya yönelik diğer tüm eylemler.

2. ...

3. Bir eylemin 1 inci paragraf anlamında bir suç oluşturması için, fonun, işbu maddenin 1 inci paragrafının (a) ve (b) bentlerinde yer alan bir suçun işlenmesi için fiilen kullanılmış olması gerekli değildir.”⁴¹⁶ şeklinde açıklanmıştır.

⁴¹⁴ Çora, ss. 47-49.

⁴¹⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı, ss. 717-723.

⁴¹⁶ Deniz Turan, Eser Gemici. “Terörizmin Finansman Kaynakları ve Karapara Aklamanın Terörizmin Finansmanındaki Rolü” Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt.: 20, Sayı:2, 2020, s. 262.

ABD’de 2004 yılında düzenlenen 11 Eylül Komisyonu Raporunda terörizmin finansmanı kavramını terörist örgütlerinin finansmanı fon toplama ve harcama faaliyeti şeklinde oluşacak şekilde tanımlamaktadır. Terör gruplarının düşük maliyetlerle eylemlerini gerçekleştirmek, orta ve uzun vadede faaliyetlerini sürdürülebilmesi için finansal kaynak gerekmektedir. Deniz Turan ve Murat Uzun

“Finansman ihtiyacını tarihsel süreçte farklı kaynaklardan elde eden terör örgütlerinin başlangıçta devlet destekli fonlardan yararlandığı, zamanla ekonomilerini özelleştirerek kendi özerk yapılarını kurduğu ve hatta küresel ekonomik sistemin de yardımıyla ekonomik faaliyetlerini uluslararası alana taşımaya başlamışlardır. Uluslararası terörizmin yayılması ve giderek değişen küresel finans koşullarının da etkisiyle önemli büyüklükte terör odaklı ekonomi yarattıkları söylenebilir. Günümüzde terör ekonomisi adı verilen bu ekonominin büyüklüğü bazı ülkelerin milli gelirleriyle boy ölçüşebilecek düzeylere ulaşmıştır.”⁴¹⁷ şeklinde açıklamışlardır.

Sonuç olarak, yasal yollardan elde edilen fonların terör örgütlerine aktarılması sürecinin çok gizli değişik yol ve yöntemlerle iz bırakmadan başarılı şekilde gerçekleştirilmesi kritik öneme haizdir. Fon kaynağının tespiti, terörün finansmanı noktasında fonun kullanım yeri önem arz etmektedir. Terör örgütlerinin yasal finans kaynakları adı altında, devlet veya özel sektör destekleri, ticari görünümlü faaliyetler, kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar yoluyla elde edilen gelirler ve bağışlardan oluşmaktadır. Bu meşru finans kaynağının gayri meşru yol ve yöntemlerle terör eylemlerinde kullanılması durumunda terörizmin finansmanı literatüründe temiz paranın terörün finansmanında kirli amaç için kullanılması olarak adlandırılmaktadır.⁴¹⁸

⁴¹⁷ Turan ve Uzun, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, s. 30.

⁴¹⁸ Turan ve Uzun, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, s. 32.

3.3. TERÖR ÖRGÜTLERİNİN FİNANS KAYNAKLARI

Küreselleşmenin getirdiği değişim ve dönüşümden kaynaklanan fayda ve kolaylıklar şüphesiz suç ve terör örgütlerine de hizmet etmiştir. Teknoloji ve iletişimde baş döndüren gelişmeler, suç ve terörün türlerini artırmış, dünyadaki etki alanında yayılmasına vesile olmuştur. Bilişim ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı, düşük maliyetli, anonimliği, hızı, ülke sınırlarını tanımaması ile kullanıcı kaynağının belirsiz olması gibi özellikleri terör örgütleri için hem eleman kazandırmayı hem de silah, mühimmat ile finans kaynağını temin etmeyi kolaylaştırmıştır.

Hiçbir terörist örgüt ve organizasyon, nakit döviz ve para, fon gibi finansman kaynağına sahip olmadan terörist eylem ve faaliyetlerde bulunamayacağı gerçek bir olgudur. Ticari, mali ve ekonomik ilişkilerin küreselleşme sürecinde hızlı yayılması, değişim, gelişim ve etkileşimde bulunması genel olarak suç ve terör örgütlerine büyük fırsatlar ve avantajlar sağlamıştır. Öyle ki, DEAŞ/İŞİD ve El-Kaide gibi dini istismar eden terör örgütlerinin dünya genelindeki bu mali ve ekonomik hareketliliği sonucunda gerçekleştirdikleri eylemleriyle küreselleşerek kötü bir şöhret ile anılmasına vesile olmuştur.⁴¹⁹

Küreselleşen terör örgütlerinin en önemli amaçlarından birisi terör eylem ve faaliyetlerini en azından stabil bir şekilde korumak ve sürdürmek için sürekli gelir ve finansman kaynak sağlama fonksiyonlarını yerine getirecek mekanizmaları kurmaktır. Terör örgütleri, eylem ve faaliyetlerini planlayıp uygulama sürecine girmeden dahi saldırıda bulunacağı hedef devletin siyasi ve ekonomik gücünü zayıflatmak üzere ulusal ve uluslararası alanda asgari maliyetlerin finansmanını temin etmek örgüt ideolojisi ve propagandası ile varlığını sürdürmeyi hedeflemektedirler.⁴²⁰

Terörist örgütler, hem terör eylem ve faaliyetlerini gerçekleştirmek hem de yeni üye kazandırmak ve cazip hale getirmek üzere her türlü ihtiyaçlarının karşılanacağını, örgütte yararlılık kazandıran hizmetlerde bulunan üyeleriyle ailelerine çok yüksek tutarlarda ücret ödeneceği taahhüt edilmektedir. Bu amaçları gerçekleştirmek için gelir ve finans sağlamak noktasında gerekli önlemlerin alındığını

⁴¹⁹ Yücebaş, s. 188.

⁴²⁰ Yücebaş. s.189.

öne sürmektedirler. Mevcudiyetini sürdüğü devlet, bölge ve coğrafyalarda başta silahlanmak olmak üzere ne ihtiyaçları varsa sınır gözetmeksizin onu sağlamak için korku, şantaj ve sindirme gibi illegal yol ve yöntemlerle toplumu ölümle tehdit etmektedir.⁴²¹

ABD'nin terörizm durum ve eğilimler raporunda, dini istismar eden terör gruplarının, İslam'da yer alan zekât, fitre ve sadaka verme inancından dolayı İslamcı olmayanlara nazaran daha fazla finans kaynağı sağladıkları ve bu organizasyonlarıyla dolandırıcılık, sahtecilik, gasp, adam kaçırma ve şantaj gibi geniş bir alanda suç faaliyetlerinde bulunduklarını belirtmiştir. Dini istismar eden terör örgütlerinin yeni eleman sağlama, bu elemanları yetiştirme, seyahat, silah edinme, propaganda yapma, yasadışı işlemlere göz yumulması için kritik yerlerde görev yapan halk ve kamu görevlilerine lojistik ve istihbarat desteği karşılığında rüşvet verme gibi nedenlerle önemli tutarlarda para harcadıkları bilinmektedir. Terörizmin finansmanı, uluslararası resmi ve yasal prosedürlerinin yanında resmi olmayan finans ve bankacılık sistemleri de kullanılmaktadır. Önder Yücebaş Suç Ekonomisi ve Terörün Finansmanı adlı kitabında;

“ABD, Maliye Bakanlığı 2001 yılında Barakat ve El-Takva finansal şirketleri İle bağlantılı olan toplam 62 şirket ve kişinin mal varlığı dondurulmuştur. Maliye Bakanlığı Sekreter Yardımcısı tarafından 1997 yılındaki kongre'de 60 milyon dolarlık toplanan yardımın yıllık olarak HAMAS üyelerine ve El-Kaide bağlantılı şirketlere aktarıldığını, Türkiye’de PKK/KONGRA-GEL terör örgütünün 1 milyar doları bulan bir fonu yönettiği ve bunun önemli bir bölümünde, fidye, adam kaçırma, silah, uyuşturucu kaçakçılığı, haraç, esrar ve eroin ticareti gibi yasadışı faaliyetlerden de yılda 5 milyon dolar gelir elde edildiğini”⁴²² belirtmiştir.

Terör örgütleri varlıklarını ve terör eylemlerini gerçekleştirebilmek için sadece nakit para ve para yerine geçen değerlere ihtiyaç duymaz. Aynı zamanda barınak, eğitim kampları gibi taşınmaz varlık ihtiyacı vardır. Küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte terörizm günümüzde tüm boyutlarıyla küresel bir sorun haline gelmiştir. Yücebaş’ın aktardığı gibi, Kanada'dan finanse edilen terörizm sivil alan kadar toplu ölümlere yol açmış, İspanya’da ABD'den finans desteği, İngiltere’de sürüme yol açmış ve Afganistan Alman asıllı Suudi teröristler ise ABD'de 11 Eylül saldırılarının planlayıcısı ve uygulayıcıları olmuştur. Küresel boyut kazanan terörizm

⁴²¹ Yücebaş, s. 190.

⁴²² Yücebaş, s. 191.

sorunuyla mücadelede uygulanacak tedbirlerin olumlu sonuçlanması açısından terörizmin finans kaynaklarının yerinde ve doğru teşhis edilmesi elzemdir.

Devletlerin mevzuatları çerçevesinde kurulan merkez bankaları, kamu ve özel sektörde uluslararası hizmet sunan büyük yatırım kalkınma bankaları, aracı kurum ve kuruluşlar ile sigorta şirketleri müşteri ve mudilerine nakit, sanal fon ve varlıklar, elektronik, block zincir teknolojili kripto paralar, kur vade fırsatları ile diğer finansman seçenekleriyle hızlı transfer imkanları gibi hizmetler sunulmaktadır. Dünyada ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kamu-özel sektör kurum ve kuruluşları, mahalli idareler, sendikalar, şirketler, sivil toplum örgütleri, birlikler, dernekler, vakıflar, aracı kurum ve kuruluşlar ile bireyler de ulusal ve uluslararası politika, sözleşme, protokol ve mevzuatlar çerçevesinde bu hizmetlerden faydalanmaktadır. Suç ve terör örgütleri, devletin ilgili otoriteleri tarafından yapılacak güvenlik, mali kontrol ve denetimler de yakalanmamak için profesyonel elemanları tarafından yasal yollarla, dünyanın her tarafında uluslararası kamu ve özel sektörlere ait, finans, borsa, banka ve diğer aracı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla, nakit para ve döviz, altın, kıymetli taşlar, elmas, menkul ve gayri menkul değerleri, tahvil, hisse senedi, kripto para gibi para ve para yerine geçen her türlü menkul varlıklar arasında ticaret, alım-satım, takas ve değişim faaliyetlerinde bulunmaktadır. Başka bir ifade ile suç ve terör örgütlerini aynı cümlede telaffuz etmemizin amacı; bu iki örgüt organizasyonlarının, kanunlara uyulmadan ve kanunlara aykırı faaliyet ve eylemlerini gerçekleştirmek üzere kanuna uygun yol ve yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmesidir.

Suç ve terör örgütleri, gasp, soygun, hırsızlık, haraç alma, fidye, vergi, komisyon, ürün ve evrakta sahtecilik, organ göçmen biyolojik kimyasal ve nükleer silah ile uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetlerle fon sağlamaktadır. Örgütler para, pırlanta, elmas ve altın ile para yerine geçen değerleri yasal görünüm altında ya da yasa dışı bankacılık ile hawala vb. transfer sistemlerini kullanmaktadır. Örgüt hesabına mali süreçleri gerçekleştiren kişi ve kurumlar toplu nakit varlıklarının yanı sıra ayrıca nakte dönüşecek değerli taşlar ve madenlerde muhafaza edilmektedir.⁴²³

⁴²³ Zeynep Aysu Sarahan, **Küreselleşme ve Terörizm: Terörizmin Finansal Kaynakları**, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 51.

Terör örgütleri, telsiz-telefon, radyo gibi iletişim araçları, sağlık, eğitim, örgüte yeni katılanların eğitim kamplarına sevk, yeme içme gibi temel ihtiyaçları karşılamak üzere temin edilen mal ve malzemelerin alımı ve bunların lojistiği, kara, deniz ve havada kullanılacak silah ve mühimmatların temini esastır. Terör örgütlerinin finansman kaynak sıkıntısının olmadığı dönemlerde hedef devletlerde, bölge ve coğrafyalarda çok organizeli, nicelik ve nitelik olarak üstün olması, hızlı dinamik ve yoğun çatışma kabiliyetine sahip eylem ve faaliyetlerini gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Örgütün gelir ve finans sıkıntısı yaşadığı dönemlerde bulundukları bölge ve coğrafyalardaki güvenlik güçleriyle ve muhalif silahlı örgütlerle geçici ateşkes, anlaşma, geri çekilme ve silah bırakma gibi barış söylemleriyle, çatışmasız ortam yaratarak bu ortamlarda örgütün çatışma kabiliyetini artıracak, örgüte inanan yeni üyeler bulmak için propaganda yapmak, silah ve mühimmat tedarik etmeyi amaçlamaktadır.

Devletler ve rejimlerin kendi topraklarında ya da başka bölge ve coğrafyalarda, devlet dışı silahlı örgütlere, milis güçlere, terör örgütlerine, silah ve lojistik yardımı, eğitim, askeri teçhizat taşıma ve askeri tavsiye, eğitim kampı, eğitim ve askeri destekten çok, örgüt lider ve üyelerine ofis açmak, güvenli barınak ve liman sağlamaları örgüt moral ve motivasyonu açısından finans ve mali değerle ölçülemeyecek bir destektir.⁴²⁴

Literatürde yaygın olan kanaat, terör örgütlerinin resmi olmayan, kanunlara uyulmadan ve kanunlara aykırı bir şekilde elde ettiği gelirleri diğeri ise resmi ve kanuna uygun görünüm altında elde ettiği gelir ve finans kaynakları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu finans kaynak çeşitleri aşağıda detaylı bir şekilde incelenmiş ve açıklanmıştır.

3.3.1. Yasal Görünümlü Gelir Kaynakları

Terör örgütleri devamlılıklarını sürdürmek için kanuna uygun yol ve yöntemlerle kayda değer tutarlarda finans kaynağı sağlamıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, küresel boyuta ulaşan suç ve terör örgütlerinin ilk oluşum, kuruluş ve

⁴²⁴ Belgin, Şan Akça. **Maskeli Devletler Uluslararası İlişkiler ve Silahlı Örgütler**, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, Ekim-2021, ss. 208-233.

organizasyon sürecinde yasal görünümlü yol ve yöntemleri kullandıkları ifade edilmiştir. Bu duruma kanıt olarak, El-Kaide lideri Ladin'in inşaat sektöründe Suudi Arabistan'da ve ABD'de uluslararası bir müteahhit olarak faaliyetini sürdürmesi, FETÖ/PDY lideri Fetullah Gülen'in yurt, dersane, ilk, orta, lise düzeyinde kolej, vakıf üniversitesi, dergi ve gazete yayıncılığı, radyo-televizyon gibi medya hizmet kollarında faaliyetlerde bulunması örnek olarak gösterilebilir.

Terör örgütlerini, kayıt dışı, kanunlara uyulmadan ve kanunlara aykırı bir şekilde gelir elde etmelerine iten sebepler arasında, faaliyette bulundukları devletlerdeki organize suç örgütlerine destek veren devletlerin menfaatlerine uygun olarak devlet dışı gruplar ile istihbarat birimlerinin sevk ve idaresinde, hedef devletin zararına, siyasi amaç ve hedeflerine ulaşmasını engellemektir.

Terör örgütleri, bir yandan devamlılıklarını sürdürmek için kanuna uygun yol ve yöntemlerle kayda değer tutar ve oranlarda gelir ve finansal kaynak sağlarken diğer yandan suç ve terör örgütleriyle birlikte, gasp, soygun, hırsızlık, haraç alma, fidye, sınır geçişlerinde vergi ve komisyon almak, ürün ve evrakta sahtecilik, organ, ilaç, lüks araç, yedek parça, insan, biyolojik kimyasal ve nükleer silah ile uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetlerle finansal kaynak sağlarlar. Devletlerin ilgili otoriteleri tarafından meskun mahallerde yapılacak arama-tarama ve kimlik kontrollerinde, mali denetimlerde iz bırakmadan profesyonel elemanları tarafından yasal görünümde dünyanın her tarafından uluslararası kamu ve özel sektörlere ait, finans, borsa, banka ve diğer aracı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla, nakit para, döviz, altın, kıymetli taşlar, elmas, tahvil, hisse senedi, kripto para gibi para ve para yerine geçen her türlü menkul değer ve varlıkları arasında ticaret, alım-satım, kiralama, takas ve değişim faaliyetlerinde bulunduklarına dair vakalar kaydedilmiştir.

3.3.1.1. Kar Amacı Gütmeyen Kurum ve Kuruluşlar

Kâr amacı olmayan vakıf dernek sivil toplum kurum ve kuruluşları, ulusal ve uluslararası kanunlar çerçevesinde, nakit para, taşınır ve taşınmaz mal bağışı gibi aynı bağış toplama, toplantı, kermes, konser, tiyatro, şölen, söyleşi, konferans düzenlemek gibi yasal hakları bulunması nedeniyle terör örgütleri de bu risksiz ve kolay yoldan

toplu finansman kaynağı sağlaması açısından çok büyük bir fırsat olarak görülmektedir.

Çeşitli amaçlar için yasal mevzuat çerçevesinde kurulan her türlü dernek, vakıf, birlik, kooperatif, sendika, odalar ve borsalar, federasyon-konfederasyon gibi yarı resmi kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri kâr amacı olmayan yapılar olarak sayılmaktadır. Terör örgütlerine sempati duyan kitlelerin örgüte kazandırılması finans desteğinde bulunması, ulusal ve uluslararası alanda etkili bir propaganda yürütülmesi terör örgütlerinin öncelikleri arasındadır. Kâr amacı olmayan kurum ve kuruluşlar terör örgütlerinin yasal mecralarda varlık göstererek kendilerini maskeleyerek gizlemelerine, faaliyetlerini sürdürmelerine, üye ve finans kaynağı temin edilmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar aracılığıyla toplumun güvenini kazanmak, ulusal ve uluslararası faaliyet göstermek açısından küresel düzlemde hareket etme sahasına sahip olmak ve diğer mali ve finans kurumlarına nazaran kanuni bazı istisnalardan da faydalanmak terör örgütlerine ciddi fırsatlar sağlamıştır. Toplumda baskı, cebir veya şiddet uygulanmadan kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlara tamamen duyulan sempati nedeniyle bilinçli ya da bilinçsiz olarak terör örgütlerine nakit ya da ayni yardımda bulunabilmektedir. Bu nakit yardımın yanında yiyecek, lojistik desteği, bilgi vermek, ilaç temini ile araç-gereç sağlamak gibi ayni yardımlarda yapılabilmektedir.⁴²⁵

Türkiye’de kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar genelde vakıf ve dernekler olarak karşımıza çıkmaktadır. FETÖ/PDY’nin vakıf, dernek gibi sivil toplum kurum ve kuruluşları üyelerinden ve vatandaşlardan aidat, bağış, yardım toplamak, konser, tiyatro, sanatsal etkinlikler organize etmek, dergi gazete gibi basılı yayınlar adı altında toplanan fonlar terör örgütlerine veya teröristlere aktarılmak suretiyle terörün finansmanında kullanıldığı tespit edilmiştir. Vakıf, dernek, hayır kurum ve kuruluşlara yardım edenlerin çoğunluğu paranın ne maksatla harcanacağını bilmesi mümkün olmadığı, sadece yasal amaçlar doğrultusunda harcanacağını düşünmekte olup bir kısmı ise bilinçli olarak terör örgütüne mali destek vermektedir. Terör örgütlerinin finans kaynaklarına karşı yürütülecek mücadelede, yardım ve hayır kurumlarının tercih edilmesi, terörün finansmanının kaynağından engelleneceği fikri

⁴²⁵ Turan ve Uzun, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, s. 33.

yaygınlaşmıştır.⁴²⁶ Bu kapsamda; 11 Eylül saldırılarından sonra bazı hayır kurumları El-Kaide ile bağlantısı olması nedeniyle yardım eden şahıs, birlik, kurum, kuruluş ve organizasyonlara ait para, mal, varlık, hak ve alacakları ile menkul ve gayri menkul gibi mal varlıkları dondurulmuştur.⁴²⁷

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) tarafından terör örgütü olarak kırmızı listeye alınan FETÖ/PDY'nin Türkiye'de gizli bir paralel bir yapı oluşturmak suretiyle terör eylemlerini finanse etmek amacıyla kâr amacı gütmeyen dernek ve vakıflar üzerinden kara para akladığı tespit edilmiştir. FETÖ/PDY, Koza Holding bünyesinde faaliyet gerçekleştiren şirketleri tarafından kâr amacı gütmeyen vakıf, dernek ve kuruluşlar üzerinden şirinler yöntemiyle birçok kez kara para aklayarak terörün finansmanında kullandıkları belirlenmiştir. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Koza-İpek Holding hakkında hazırladığı iddianamede;

“Bilirkişi heyetince düzenlenen raporda yardım ve bağış adı altında yine kendi kurucuları oldukları kâr amacı gütmeyen kuruluşlara yöneldiği tespit edilmiştir. Örneğin; birtakım ödemelerin öncelikle Koza İpek Eğitim Sağlık Vakfına, oradan da İpek Üniversitesi'ne dolaylı olarak yapıldığı belirlenmiştir. FETÖ'nün Avrupa'daki en önemli finans merkezi olarak nitelendirilen Yeni Avrupa İşadamları Konfederasyonu'nun (UNİTEE), bünyesine aldığı şirket ve girişimcilerin devletten aldığı teşvik ve hibelere el koyup örgütsel amaç doğrultusunda kullandığı ortaya çıkarılmıştır. FETÖ'ye bağlı olarak faaliyet gösteren; Gülderen Eğitim Gönüllüleri Derneği, Ufuk Eğitim Gönüllüleri Derneği, Çalışanlar Derneği, Sağlıkçılar Derneği ve Sumbas Eğitim Gönüllüleri Derneklerinin 2010 yılından bugüne kadar her türlü kamu kaynaklarını kullanarak SODES projeleri kapsamında aldıkları karşılıksız kaynakları usulsüz olarak terör örgütünün finansmanı amacıyla kullandıkları tespit edilmiştir. FETÖ'ye bağlı Kılıçaslan Eğitim Vakfı'nda öğrenci bursu adı altında bireylerin dini inanç ve güven duygularını istismar edilerek toplanan mali yardımların, öğrencilerin haberi olmaksızın öğrenciler adına açtırılan hesaplara her ay burs olarak yatırıldığı ancak bu paraların örgüt üyelerince çekilerek FETÖ/PDY'yi finanse ettiği”⁴²⁸ ifade edilmiştir.

Türkiye'de FETÖ/PDY'nin vatandaşın dini inanç ve duygularını suistimal ederek kâr amacı gütmeyen kuruluşlar arasında olan birçok hayır kurumları, cami dernekleri ile vakıflar kullanılarak toplanan yardımlar terörün finansmanında kullanılmıştır. İstanbul Bağcılar'da bulunan Yıldıztepe Cami adıyla benzerliği olan

⁴²⁶ Turan ve Uzun, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, s. 34, 37.

⁴²⁷ Gücenmez, s. 35-36.

⁴²⁸ Turan ve Uzun, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, s. 36.

Yıldıztepe Camii Düşünsel İlim ve Sağlık Vakfı kurularak üzerinden örgüte sürdürülebilir bir finans ve mali kaynak sağlanmıştır.⁴²⁹

3.3.1.2. Aidat ve Bağışlar

Bağış toplama, kâr amacı olmayan kuruluşlar aracılığıyla dezavantajlı ve ihtiyacı olan insanlara yardım kapsamında para toplanması ve bu mali kaynağın yasadışı amaçlarda kullanılmasıdır.⁴³⁰ Terör örgütleri yasal görünümlü ticari faaliyet yürüten gölge kuruluşlar aracılığıyla bağış ve aidat toplayabilirler.⁴³¹ Örgüt üyelerinden mali imkanlarına göre düzenli olarak alınan paralara aidat denir. Bağış, örgüte sempati besleyen ile üyelerinin para veya para yerine geçen aynı, taşınır ve taşınmaz mal ile para formunda yaptıkları yardımlardır.

Hizbullah “infak”adı altında kendini insanların gezilerinden her ay %10 oranında para almaktadır. Bunlara ilişkin fihristler tutulmakta, takibi yapılmakta ve vermeyenler cezalandırılmak da olup sabit veya sürekli geliri olan her örgüt mensubu meblağı ne kadar olursa olsun aylık ücretinin %10’nu örgüte verme mecburiyetinde bırakılmaktadır.

3.3.1.3. Ticari Faaliyetler

Son yıllarda küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte terör örgütleri, gözetleme ve saldırı amaçlı biyolojik kimyasal silahlar, tank ve benzeri zırhlandırılmış araçlar, karadan havaya, havadan karaya atış yapabilen silahlar ile insansız hava araçlarını kullanmıştır. Bu araçları temin etmek üzere dış devlet destekleri çok kısıtlı olduğundan terör örgütleri yasal görünümlü gölge ve hayali şirketler üzerinden her türlü ticari faaliyette bulunurlar. Ticari faaliyetleri sonucunda elde edilen finans kaynağının izinin kaybedilerek akaryakıt, uyuşturucu ve silah kaçakçılığında kullanılmaktadır. Ayrıca terör örgütleri faaliyette bulundukları bölge ve coğrafya

⁴²⁹ Deniz, Turan ve Murat, Uzun. Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, **Güvenlik Çalışmaları Dergisi**, Yıl: 19, Cilt: 19, Sayı: 3, Aralık 2017, s. 37.

⁴³⁰ Turan ve Uzun, Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Terörizmin Finansmanı ve Kara Para Aklama Üzerindeki Rolü, s. 29.

⁴³¹ Şen, s. 52.

koşullarına göre hayali ve gölge şirketler aracılığıyla kurdukları internet siteleri üzerinden e-ticaret yöntemleriyle mali kaynak sağlamışlardır.⁴³² DEAŞ/İŞİD'in ele geçirdiği sahalardaki petrol kuyularında üretilen petrolü e-ticaret yoluyla sattığı ve bu yöntemle ciddi kaynak sağladığı bilinmektedir. Finans kaynakları açısından problem yaşamayan DEAŞ/İŞİD terör örgütü militanlarına oldukça yüksek meblağlarda ücret ödenmiştir.⁴³³ Türkiye'de Mali Suçları Araştırma Kurulunca yapılan incelemelerde, Ankara'da Afganistan uyruklu bakkal dükkânı işleten kişilerin uyuşturucu ticaretinden elde ettiği gelirleri hawala metoduyla akladığı tespit edilmiştir. DEAŞ'ın Suriye ve Türkiye'deki muhtelif şehirlerde kurulan hayali ve paravan döviz büroları ile kuyumculuk faaliyetleri kapsamında para transferi gerçekleştirdikleri kanıtlanmıştır.⁴³⁴

3.3.1.4. Örgütsel Yayınlar ve Diğer Sosyal Etkinlikler

Örgüt üyelerini ve taraftarlarını eğitmek amacıyla çıkardıkları gazete, dergi ve kitapları, ideolojilerini topluma ulaştırmak amacıyla kullanılan ayrıca bu yayınlarını sempatican ve militanlarına mali destek temin etmek üzere satılmaktadır. Terör örgütlerinin diğer gelir kaynağı ise örgüt mensuplarına moral ve motivasyon vermek, örgüte bağlılıklarını pekiştirmek üzere hazırlanan yazılı sözlü ve görsel materyallerdir. Bu materyallerin sosyal medya üzerinden ya da tek ve video kasetler yoluyla El-Kaide, DEAŞ ile FETÖ/PDY gibi dini istismar eden örgütlerce aktif olarak kullanılmıştır.⁴³⁵ Örgüte ait ya da örgüt yanlısı medya şirketleri aracılığıyla gerek propaganda faaliyetlerinde gerekse finans kaynağı sağlamada etkin olarak kullanılmıştır. Ayrıca, terör örgütü mensupları örgüte yakın yazılı ve görsel yayın organlarına reklam hizmeti karşılığında yüksek tutarda ödeme yaparak örgüte finans desteği sağlamaktadır.

Suudi Arabistan merkezli farklı ekonomik güce sahip bireyler ve hayır kurumlarınca örgüt tarafından yayınlanan dergileri satın almak üzere örgüt üyelerine

⁴³² Ali Fuat, Gökçe. **Terörizmle Mücadele Politikaları**, Kamu Politikası Analizi Türkiye Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ekim, 2018, s. 372.

⁴³³ Gökçe, s. 391.

⁴³⁴ Yurdakul, s. 836.

⁴³⁵ Yücebaş, s. 218.

zorunlu aboneliğe tabi tutularak yasal olmayan yol ve yöntemlerle uzun yıllar boyunca El-Kaide'ye bağışlar yapmak suretiyle kayda değer fon sağlandığı tespit edilmiştir.⁴³⁶

Bu yapıya benzer metotları kullanan FETÖ/PDY örgüt üyeleriyle örgüt yanlısı birey ve gruplara ulusal ve uluslararası alanda yayın yapan gazete ve dergilere zorunlu aboneliğe tabii tutularak örgüte fon sağlanmıştır. Samanyolu TV, gazete ve dergiler aracılığıyla, Kimse Yokmu Derneği ile buna benzer sivil toplum örgütlenmeleri üzerinden Afrika, Asya gibi diğer Müslüman devletlerdeki fakir, kimsesiz insanlara dini bayramlarda, dini istismar etmek suretiyle kurban kesimi adı altında cep telefonları üzerinden kısa mesaj şeklinde finans sağlandığı bilinmektedir. 1982 yılından itibaren FETÖ/PPDY' ait Sızıntı Dergi grubu tarafından Mekke'de kiralanan bir işyerinde hac süresince Türk hacılarına Gülen'in bant satışı gerçekleştirilerek gelir elde edilmiştir.⁴³⁷

3.3.2 Yasal Olmayan (İllegal) Finans Kaynakları

Terör örgütleri sadece gönüllüleri ve sempatizanları tarafından yapılan gönüllü katkılara bel bağlamamakta ve kaçınılmaz bir biçimde baskı, haraç ve banka soygunu ve özellikle de yasadışı göçmen ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi adi suçlara da başvurmaktadır. Terörist grupların para getiren faaliyeti olarak düşünülen uyuşturucu ticareti, silah kaçakçılığı, biyolojik kimyasal ve nükleer madde kaçakçılığı ile kara para aklama olmak üzere katalog suç teşkil eden faaliyetleri mevcuttur. Bunlara ilaveten tehdit, adam kaçırma, kumar, sahte mal ticareti, şantaj, belgede sahtecilik, banka soygunu kimlik hırsızlığı, kredi kartı dolandırıcılığı ve benzerleri gibi daha hafif suç içeren birçok faaliyeti bulunmaktadır.⁴³⁸

Kaçakçılık, ulusal ve uluslararası sözleşme, kanunlara uyma görüntüsü vererek, değişik taktik ve yöntemleri kullanarak güvenlik noktalarındaki güvenlik boşluklarını, bürokrasi ve siyasetteki bağlantılı olan çalışanlarına yüksek miktarda verilen rüşvet, komisyon karşılığında aldığı bilgi ve destekleri sayesinde faaliyetlerini yürütmektedir. Terör, mevzuatlara uygun görüntüsü altında, illegal, kanunlara aykırı şekilde organize olmuş, kaba güç, aile bireylerine şantaj, ölümle tehdit ederek para ve otorite gücüne

⁴³⁶ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

⁴³⁷ Senem, Fethullah ve Susurluk, s. 445.

⁴³⁸ Yücebaş, s. 206.

sahip olmayı hedefler. Terör de kaçakçılık gibi dış destek dahil, siyasette, ekonomide, güvenlik noktalarında güçlü bağlantıları sayesinde çok çeşitli finans kaynakları olan altyapıları kullanmak her zaman cazip gelmiştir. Bu yapıları kullanma noktasındaki karar vericiler genelde en güvenilir araçlar, komisyoncular, örgütün en üst yetkilileri ile kaçakçılık çeşidine göre en güçlü aktörler aracılığıyla gerçekleşmektedir.

3.3.2.1. Uyuşturucu Kaçakçılığı

Uyuşturucu madde kaçakçılığı çok kazançlı olmanın yanı sıra çok kısa sürede nakde dönüşen illegal bir ticarettir. Türkiye, Ortadoğu'dan Avrupa'ya uzanan uyuşturucu yolu üzerinde olması, afyon üreticisi sayılı ülkeden biri olan Afganistan merkezli ulaşım koridorundan, İran-İrak üzerinden Türkiye'nin kara ve deniz yolu üzerinde olması bu konudaki jeostratejik konumunun önemini bir kez daha artırmıştır. Afyonu eroine dönüştürecek asetik anhidrit ile diğer kimyevi bileşenlerinin yurt dışından temin edilerek buradan çok uluslu bir şebekenin de desteği ile ticaret gerçekleşmektedir. Çok uluslu şebekenin de rolü terör örgütlerine finans sağlamak üzere uyuşturucunun silah ve ekipmanın takas edildiği bu iki kaçakçılık arasındaki ortak iletişim ağına bağlanmaktadır.⁴³⁹

Mustafa Yıldırım'ın Sivil Örümceğin Ağında adlı kitabında, Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgalinden sonra ABD ve Batı Avrupa devletleri tarafından Pakistan'a 3,2 milyar dolarlık askeri yardım sağlandığını, bu silahların Afgan muhalifleri arasında eşit paylaşılmadığı gibi daha sonra kullanılmak üzere İran'a kaçırıldığını belirtmiştir. Silahların bir bölümü uyuşturucu satıcılarına geçerken, bir bölümünün de sınırdaki silah satıcılarının eline geçtiğini iddia etmiştir.⁴⁴⁰ Ayrıca, Afganistan'da ABD istihbarat teşkilatının mücahitlere büyük miktarlarda silah ve para sağladığı dönemde, Afganistan'da afyon üretiminin ve ticaretinde büyük artış olduğunu ifade etmiştir. ABD NDCP'e (National Drug Control Programme) göre, 1990 ortalarında afyon üretiminde bir milyon Afganlının çalıştığı tahmin edilmekte ve dünya pazarındaki toplam afyon miktarının % 40'nın⁴⁴¹ Afgan kaynaklı olduğu bunun

⁴³⁹ Uğur, Mumcu. **Silah Kaçakçılığı ve Terör**, 12. Basım, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1993, ss. 181-182.

⁴⁴⁰ Mustafa, Yıldırım. **Sivil Örümceğin Ağında**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mayıs, 2004, s.372.

⁴⁴¹ Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s. 372.

% 96'sinin Taliban yönetimindeki bölgede yetiştirildiği belirtilmektedir.⁴⁴² Terörizm konusunda uzmanlığı ile tanınan Dr. Frank Barnaby'nin bir istihbarat görevlisinden aktardığı bilgiye göre ne olup bittiği bilinmemekle birlikte bu trafiğin durdurulamadığı, ABD'li görevliye göre, bu yasadışı faaliyetlerin önlemesi gereken kurum ve kişilerde kayıtsız kaldığını ifade etmiştir. Bu kayıtsızlık ortamında uluslararası boyutta kartellerin oluştuğu, uyuşturucu parasının aklanmasında büyük komisyonlar alan bankerlerin çıkarları hâkim olmuştur.⁴⁴³ Devletler, suç ve terörizm konularını düzenleyici mekanizmalarının oluşturması ve uygulanmasında daha çok ulusal hukuk marifetiyle çözümü üzerinde kurgulamışlardır. Ancak suç ve terör örgütleri uluslararası boyutta elde ettiği finansal güç sayesinde; silah, mühimmat, lojistik ve istihbarat desteği ile faaliyet ve eylemlerini gerçekleştirmektedir. BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin yaptığı değerlendirmelere göre ulus aşırı örgütlü suç ile elde edilen kazancın, küresel GSYİH'nin %1,5'ine karşılık geldiğini rapor etmiştir.⁴⁴⁴

Aykın'ın aktardığına göre, 2005 yılında uluslararası alanda yasal olmayan yol ve yöntemlerle 320 milyar dolar uyuşturucu ticaretinin gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir.⁴⁴⁵ Bu yöntemle, terör örgütlerinin kullandığı lojistik ağlarının çok uluslu olduğunu teyit etmiştir. Dünyada dini istismar eden terör örgütleri terörün finansmanı için değişik yöntem ve taktiklerin uyguladığı, Afganistan, İran, Irak, Suriye ile Türkiye'nin de bulunduğu aynı lojistik ağı kullanmaları bu lojistik ağ üzerindeki devletlerin barış ve güvenliğini de tehdit etmiştir. Afganistan, İran, Irak, Suriye'yi iç karışıklığa ve terörize eden aktörlerin başında şüphesiz yabancı silah üreticileri bulunmaktadır. Uyuşturucu kaçakçılığının bir ilişkisi de asetik anhidrit üreticisi olan devletlerdir. Ortadoğu bölgesinde afyon üreticisi Afganistan, bu ülkede üretilen eroinin kara ve deniz yoluyla Afrika, Amerika ile Avrupa'ya ulaştırılarak yüksek fiyatlarla piyasaya sürüldüğü saptanmıştır. Tayland, Laos ve Kamboçya'nın da yer aldığı "altın üçgen" olarak ifade edilen devletlerde uyuşturucu kaçakçılığı ile ticareti yaygınlaşması sonucunda terör örgütlerinin finans kaynaklarının artmasına dayanak olmuştur. Uğur Mumcu, morfinin afyondan elde edildiğini, morfinden baz morfin üretildiği, baz morfin kimyasal işleminden eroine dönüştüğü, afyondan da eroin imal

⁴⁴² Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s. 373.

⁴⁴³ Yıldırım, Sivil Örümceğin Ağında, s. 373.

⁴⁴⁴ Milli Savunma Üniversitesi, ss. 32-37.

⁴⁴⁵ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, 2010, s. 21.

etmek için “asetik anhidrit” adı ile bilinen kimyasal maddeye ihtiyaç duyulduğunu ve bu maddenin de ABD, Almanya, Japonya ve Fransa'da üretildiğini⁴⁴⁶ ifade etmiştir.

Halis Kırıl ve Murat Kalem Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelede Yükümlülük Denetimi Ve Risk Esaslı Denetim başlıklı makalesinde, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Ofisi (UNODC) tarafından 2011 yılında yayımlanan rapora göre, elde edilen suç gelirlerinin toplam miktarının yıllık yaklaşık 2,1 trilyon dolar yani küresel GSYİH'nın %3,6'sı olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁴⁷ Terörizm ile yasadışı suç ve faaliyetlerle birlikte yürütülen bir olgudur. Terör grupları silah-mühimmat ve uyuşturucu kaçakçılığından sağlanan kara parayı aklayarak yeni finans kaynakları oluşturmıştır.

Türkiye’de sol ideolojiye tabii terör örgütleri ile birlikte organize olduğu suç örgütlerinin, İran-Irak-Suriye ve Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu’ya sınırı olan noktalardan geçerek Türkiye’nin de yer aldığı Balkan rotası üzerinden Almanya, Hollanda, İngiltere, Belçika, Fransa ile diğer batı devletlerine uyuşturucu nakledilmiştir. Bu uyuşturucu ticareti sonucundan elde edilen gelirlerin belli bir tutarı Avrupa devletlerinde aklanmış, diğer tutarları ise yine terör eylem ve faaliyetlerinde kullanılmıştır. PKK terör örgütü tarafından Türkiye üzerinden Balkan rotasını geçerek Avrupa’ya ulaşacak olan uyuşturucudan her kilogram, insan ve canlı hayvan başına belirlenen komisyon, haraç ve sözde vergi tahsil ettiklerine dair kesin kanıtlar mevcuttur. Türkiye’de resmi güvenlik kaynakları tarafından yapılan açıklamalarda, Rusya ve Ukrayna Savaşı’nın baş göstermesiyle Doğu Avrupa rotasının kullanılamaması, terör ve suç örgütleri tarafından geçici olarak Irak, Suriye, Libya ve Mısır’daki siyasi ve ekonomik krizler ile güvenlik boşluklarından yararlanarak göçmen, silah ve mühimmat kaçakçılığı ile ticaretinin Doğu Akdeniz üzerinden Avrupa’ya ulaştıracak yeni lojistik rotaları üzerinden gerçekleştirdikleri ifade edilmiştir. Terörizmin finansmanına veya suç gelirlerinin aklanmasına ilişkin somut örnek vermek gerekirse, 7 Ağustos 1998’de, terör örgütü El-Kaide’nin Kenya, Nairobi ve Tanzanya’daki ABD elçiliklerine yönelik gerçekleştirilen bombalamalardan sonra örgütün finans bağlantıları araştırılmış ve bu araştırmalar neticesinde, Birleşik Arap

⁴⁴⁶ Mumcu, Silah Kaçakçılığı ve Terör, s. 185.

⁴⁴⁷ Halis, Kırıl ve Murat, Kalem. “**Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim**”, Sayıştay Dergisi, Cilt: 32 Sayı: 123 Aralık, 2021, s. 45.

Emirlikleri, Afganistan ve Orta Doğu'daki aktif hawala bağlantılarının El-Kaide'nin topladığı parayı naklettiği ve para aklamada kullanıldığı tespit edilmiştir.⁴⁴⁸ 11 Eylül terör saldırılarından sonra El-Kaide'nin hawala ağlarını yoğun bir şekilde kullandıkları kanıtlanmıştır. Ayrıca, ABD Uyuşturucu ile Mücadele Dairesi ile Avrupalı ilgili birimlerle ortak yürütülen araştırmalar neticesinde Hizbullah'ın para aklama trafiği çözülmüştür.⁴⁴⁹ Buna bağlı olarak da Kolombiya'daki uyuşturucu kartelleriyle ortak çalışan Hizbullah'ın, ABD ve Avrupa'da satışı gerçekleşen uyuşturucu parasını hawala sistemiyle aklanarak silah ticaretinde kullanıldığı kanıtlanmıştır.⁴⁵⁰

BM tarafından 2018 yılında uyuşturucu ile ilgili hazırlanan rapora göre, dünyada yaklaşık 31 milyon uyuşturucu bağımlısının bulunduğunu, dünya genelinde ise uyuşturucu kullanımının yaklaşık 275 milyon üzerinde olduğunu açıklamıştır. BM tarafından uyuşturucu özelliği olan ürün ve ajanların tıbbi ve ilaç alanında belli bir oranda kullanılmasına izin vererek kötüye kullanımını engellemek ve kontrol etmeyi amaçlamıştır. UNODC kıdemli terör önleme görevlisinin uyuşturucu kaçakçılığıyla ilgili olarak, terörist gruplar ile diğer suç örgütleriyle birlikte organize ettikleri uyuşturucu kaçakçılığının ne ölçüde yaygın olarak faaliyette bulunduklarına ilişkin net bilgi olmasa da yasa dışı örgütler arasındaki iş birliğinin niteliği ve kapasitesinin endişe verici boyutlarda olduğu ifade edilmiştir.

3.3.2.2 Silah ve Mühimmat Kaçakçılığı

Soğuk Savaş döneminde, gelişmiş devletler kendi ideoloji ve sınıf mücadelelerini dünyaya yaymak ve hâkim güç etrafında toplamak üzere hedef devletlerde barış ve güvenliği tehdit edecek yöntemlere başvurulmuştur. Bu yöntemler arasında, savaş tehdidi, muhalif güçlerin ideoloji, sınıf mücadelelerine siyasi desteğin yanında köktendinci gruplar ile gizli örgütlere silah ile mühimmat desteği sağlanmıştır. Soğuk Savaş dönemindeki savaş tehdidi, silah, mühimmat ticareti ile kaçakçılık faaliyetleri terör örgütlerinin finansman ihtiyacını karşılaması, terör olaylarında ciddi artış göstermiştir. Terör örgütleri bakımından silah kaçakçılığının değişik boyutlarıyla ön plana çıkmaktadır. Örgütler kurdukları yeraltı pazarları ağıyla

⁴⁴⁸ Yurdakul, s. 836.

⁴⁴⁹ Yurdakul, s. 836.

⁴⁵⁰ Yurdakul, s. 836.

silah kaçakçılığıyla finans kaynağı sağlamanın yanında eylemlerinde kullanacakları silahları da bu yolla tedarik etmiştir. Ayrıca, silah satan devletler adına ve hesabına hareket eden komisyoncular, aracılar ile özel güvenlik şirketleri aracılığıyla, terör örgütü ayırımı yapılmadan, önce bedava silah ve mühimmat sonrasında ise silah ve mühimmat ticareti sayesinde sürdürülebilir finans kaynağına sahip olmuştur.⁴⁵¹ Aykın'ın aktardığına göre suç ve terör örgütlerinin hafif silah ticaretinden, 2005 yılında uluslararası alanda yasal olmayan yol ve yöntemlerle yaklaşık 1 ila 4 milyar dolar arasında finans kaynağı sağladığı ifade edilmiştir.⁴⁵²

3.3.2.3 Uluslararası İnsan Ticareti ve Göçmen Kaçakçılığı

Göç olgusu, toplumların zorunlu ya da zorunlu olmayan faktörlerden dolayı insanlığın doğuşundan günümüze kadar gelmiş bir olgudur.⁴⁵³ Çağımızda başka bir devletten zorunlu olarak savaş, doğal afetler, işgal, gıda ve su kıtlığı ile toplu sürgünler ya da gönüllü olarak daha iyi yaşam koşullarına güvenli ve korunaklı bir şekilde hedef devlete kavuşmak üzere yasal ya da yasal olmayan yol ve yöntemlerle göç etmesi olarak açıklanmaktadır.⁴⁵⁴ Siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel etkenler neticesinde kitlesel göç hareketleri uluslararası kurum ve kuruluşlarca modern çağa göre temel hak ve özgürlükler çerçevesinde kurallara bağlanmıştır. Yirmi birinci yüzyılda Afrika, Ortadoğu, Asya kıtasının belirli bazı bölgelerinde yaşanan toprak işgalleri, fakirlik, savaş, terörizm gibi olaylar neticesinde devletlerin meşru yönetim otoritesinin zayıflamasında sivil halkın refah seviyesi yüksek devletlerde daha iyi hayat şartlarına sahip olma arayışına itmiştir. Türkiye'nin de yer aldığı stratejik konumuna bakıldığında kara ve denizde göç hedeflerine ulaşılmasında coğrafi olarak transit devlet rotasında yer almaktadır.

Yasa dışı insan ticareti ve göçmenler ile organizatörler arasında temini kolay anonim olan sahte kullanıcı isimleriyle açılan Line, Telegram, Skype ve WhatsApp, Twitter, Instagram ile Facebook gibi GSM internet tabanlı sosyal ağlar kullanılarak

⁴⁵¹ Gücenmez, Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması, s. 32.

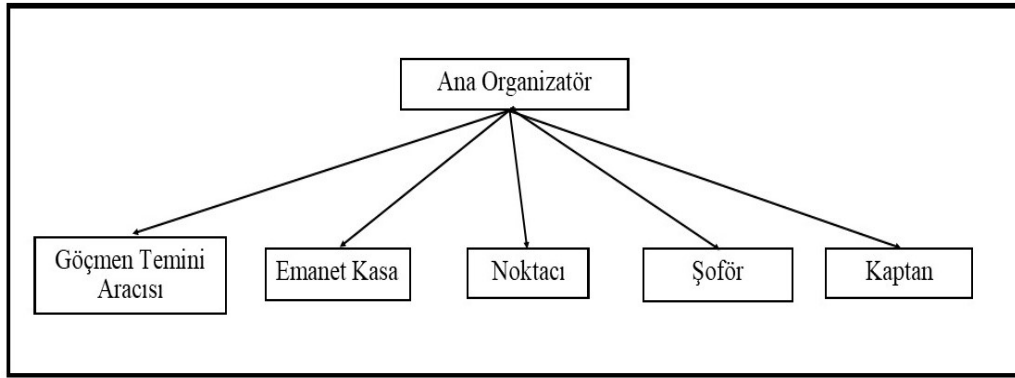
⁴⁵² Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, s. 21.

⁴⁵³ Mustafa Ş., Aydın, D. Ali, Deveci ve Nergis Özışpa. **Uluslararası Göçmen Kaçakçılığının Lojistik Açidan İncelenmesi ve Ege Bölgesi Üzerine Bir Araştırma**, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, 5.Ulusal/1. Uluslararası Liman Kongresi-Çevrimiçi Katılımlı, (Yayımlanmış Özet Bildiri), İzmir, 4-5 Kasım 2021. s. 1-2.

⁴⁵⁴ Aydın, Deveci ve Özışpa, s. 1-2.

iletişim kurulmaktadır. Devletler tarafından sunulan ulusal ve uluslararası sabit telefon hatları güvenlik endişeleri sebebiyle bilinçli olarak kullanılmamaktadır. Uluslararası göçmen ve insan kaçakçılığıyla ilgili olarak Aydın, Deveci ve Özıspa tarafından sadece Türkiye'nin Ege Bölgesi'nde yapılan bir araştırmaya göre aşağıdaki şekilde bir organizasyon ağı tespit edilmiştir.⁴⁵⁵

şekil 1: Göçmen Kaçakçılığı Organizasyon şeması

Kaynak: Mustafa ř. Aydın, D. Ali Deveci ve Özıspa Nergis. “Uluslararası Göçmen Kaçakçılığının Lojistik Açısından İncelenmesi ve Ege Bölgesi Üzerine Bir Araştırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakóltesi **5.Ulusal/1. Uluslararası Liman Kongresi-Çevrimiçi Katılımlı**, (Yayımlanmış Özet Bildiri), İzmir, 4-5 Kasım 2021.

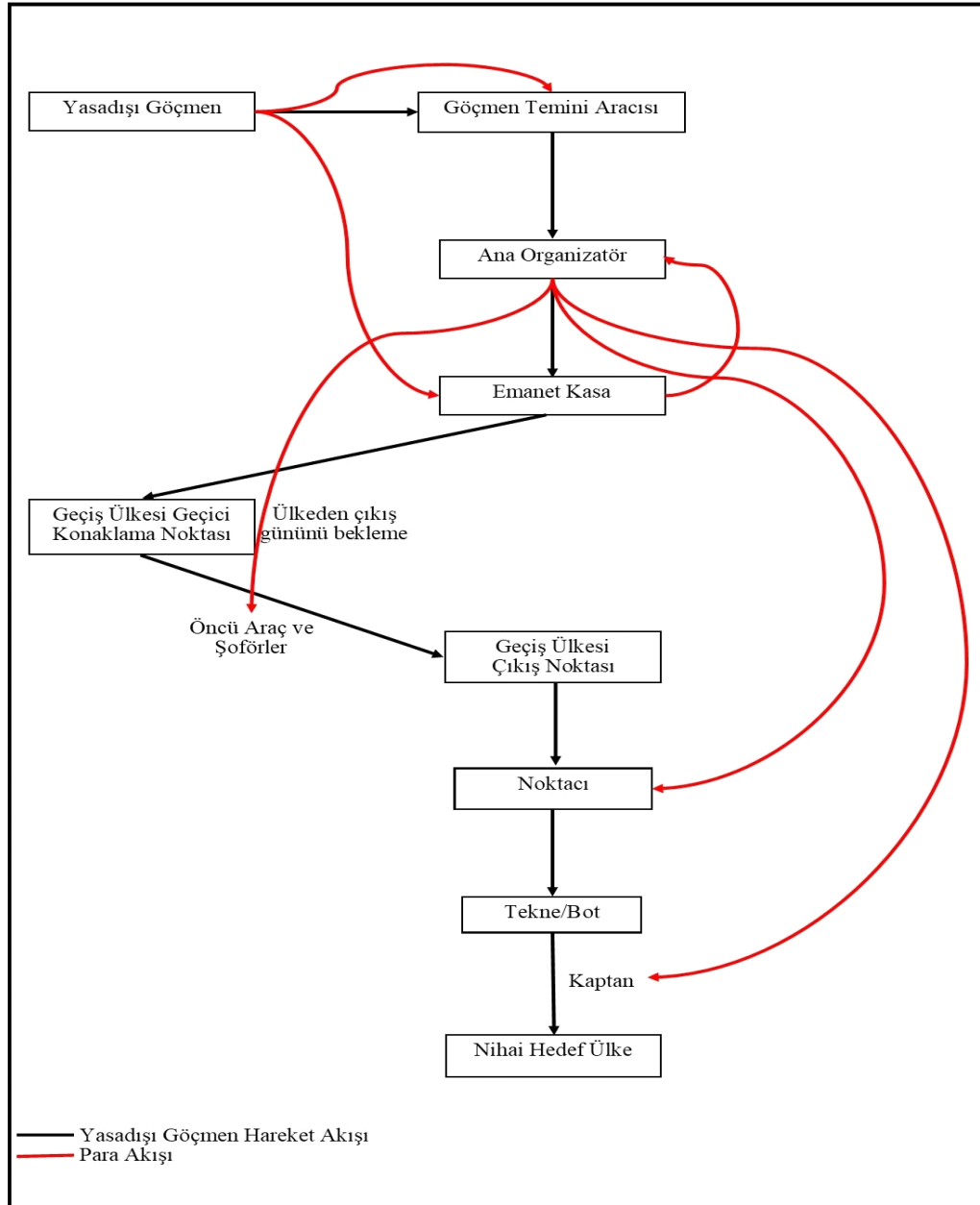
Bir devletten başka bir devlete güvenli ve korunaklı bir şekilde gitmeyi hedefleyen göçmenler yasa dışı faaliyet gösteren suç ve terör örgütlerinin hâkim olduğı iletişim, lojistik ile ulaşım ağılarını tercih etmektedir. Yasadışı göç hareketleri sırasında değışik aktörlerin gizli bir organizasyonla şekil-3'te belirtildiğı üzere kaynak noktadan çıkışından-hedef noktaya varış sürecine kadar faaliyet icra edilmektedir. Bu aktörlerin başında Ana Organizatör' ün oluşturduğı şartlar ve kurallar çerçevesinde doğrudan kendisine bağılı olan Göçmen Temini Aracısı, İletişim Aracısı, Emanet Kasa, Noktacısı, Tekne Sahibi/Kaptan ve Araç şoförlerine verdiğı talimatlar doğırtusunda para akışı dahil tüm süreçleri yönettiğı tespit edilmiştir.⁴⁵⁶

Suç ve terör örgütlerinin yürüttüğü uluslararası göçmen kaçakçılığı faaliyetlerine ilişkin süreç ve para akışı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

⁴⁵⁵ Aydın, Deveci ve Özıspa, s. 10.

⁴⁵⁶ Aydın, Deveci ve Özıspa, s. 14.

Şekil 2: Göçmen Kaçakçılığı Süreci ve Para Akışı

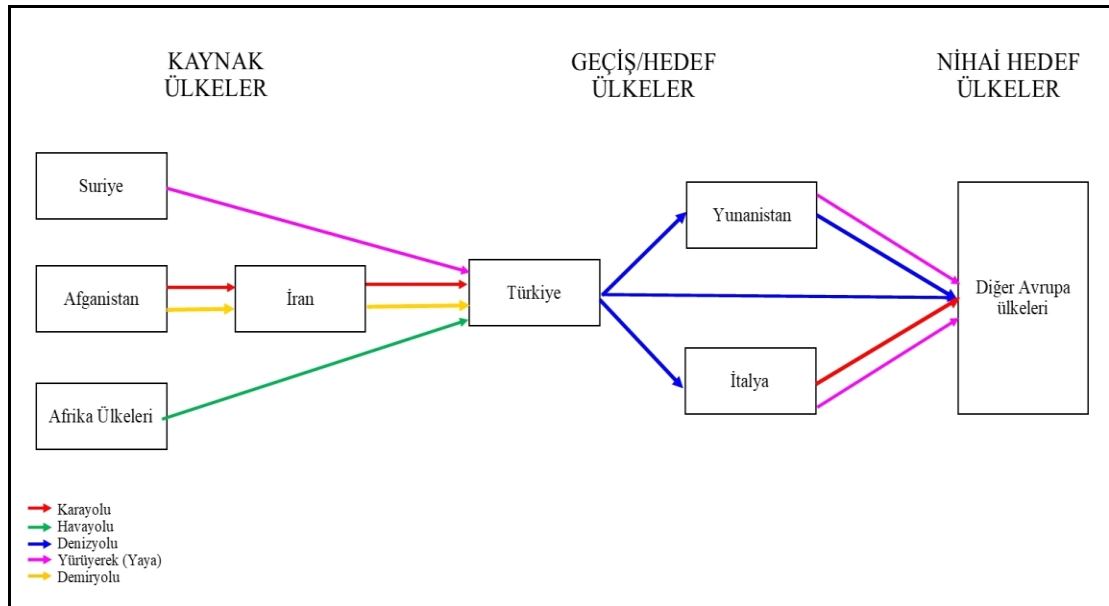

Kaynak: Aydın, Deveci ve Özıspa, s. 15.

Aydın, Devenci ve Özıspa'nın yaptığı araştırmada, yasa dışı göçmenlerin başlangıç-kaynak devletler ile ulaşmak istedikleri nihai varış rotaları olan hedef devletler ile kaynak devletten hedef devlete varış sürecinde kullanılan geçiş (transit) devletler belirlenmiştir. Araştırmada ayrıca yasa dışı göçmenlerin kaynak devletten hedef devlete doğru hareket etme süreçlerinde izledikleri rotalar ve bu rotalarda

kullanılan ulaşım ağları açıklanmıştır. Araştırmada ayrıca yasadışı göçmenlerin hareketinde kullanılan geçiş devletteki lojistik süreçler ve tüm bu süreçlerin organizasyonunda yer alan aktörler ve bunlar arasındaki iletişim ağları analiz edilmiştir.⁴⁵⁷ Araştırmanın ilk aşamasında kaynak devletler, geçiş devletleri ile hedef devletlere varmak üzere kullanılan rotalar ile başlıca lojistik ve ulaşım ağları ortaya konulmuştur. Göçmen kaynağı olan devletler, geçiş devletleri ve hedef devletlerin temel lojistik ağ bağlantıları aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 3: Kaynak, Geçiş ve Hedef Ülkeler arası Lojistik Süreçler

Kaynak: Aydın, Deveci ve Özıspa, s. 20.

Şekil 3'te gösterildiği üzere, Suriye, Afganistan ve Afrika'dan yola çıkarak Türkiye'ye ulaşan kaçak göçmenlerin genellikle havayolu, demiryolu ve karayolu ulaşımını kullandıkları, hatta Suriye'den yola çıkan kaçak göçmenlerin çoğunlukla rota üzerinde yürüyerek hareket ettikleri tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen verilere göre Türkiye, Yunanistan ve İtalya'nın bazı durumlarda geçiş devleti, bazı durumlarda ise hedef devlet olarak tercih edildiği ortaya konmuştur. Türkiye, Yunanistan ve İtalya'yı geçiş devleti olarak kullanan göçmenlerin ise nihai hedeflerinin Avrupa devletleri olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'den Yunanistan'a,

⁴⁵⁷ Aydın, Deveci ve Özıspa, s. 10.

İtalya'ya ya da diğer Avrupa devletlerine doğru hareket etmek isteyen göçmenlerin denizyolu ulaşımını, Yunanistan ve İtalya'dan diğer Avrupa devletlerine kaçmayı planlayan göçmenlerin ise karayolu ya da denizyolu kullandıkları tespit edilmiştir.⁴⁵⁸

Bölgeye hâkim olan terör örgütü göçmen kaçakçılığı için sınır geçişlerinde kolaylık sağlamak üzere serbest belirledikleri tarifeler üzerinden danışmanlık ve geçiş güzergâhlarındaki güvenlik önlemleriyle de finans kaynaklarının devamlılığını sağlamıştır. İltica edecek göçmenlerin hedef ülkeye kaçak yollarla geçiş yaparak sonrasında iltica eden göçmenleri hedefleri doğrultusunda kullanmaktadır.⁴⁵⁹

Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, silah mühimmat ve uyuşturucu ticaretinden sonra yüksek kar ve gelir getiren kaynaklardan biridir. İnsan kaçakçılığı ile insan ticareti birbirine karıştırılmaması gereken iki ayrı durumdur. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti terör örgütleri vize temini dahil sahte pasaport ve konaklamalarına kadar göçmen kaçakçılığının tüm süreçlerinde yer almaktadır. Bu suçlardan elde edilen yerler terör faaliyetlerinin en önemli finans kaynağıdır. Göçmen kaçakçılığı ve terör örgütleri için avantajı teröristlerin yasa dışı göçmenler üzerinde baskı kurmaları ve daha sonra da bu kişileri yetkililere teslim etmekle tehdit edilerek haraca bağlanmaktadır. Kaçak göçmenlerin, terör örgütlerinin yardımları ile iş bulmaları durumunda bu şahıslardan yardım adı altında paralar toplamak suretiyle de örgüt ve finansman sağlanmaktadır. Bu nedenle; insan kaçakçılığı sadece bu faaliyet sonucu elde edilmemekle birlikte risk grupları içerisinde göç hareketlerini kolaylaştığından en çok gelir getirici faaliyet niteliğindedir.

Terör örgütleri, hem insan kaçakçılığı yoluyla kendilerine eleman temin etmekte hem de örgütlere maddi kaynak sağlamakta ve bu faaliyetleri sürecinde insan kaçakçıları ile işbirliği içerisinde bulunmaktadırlar. Suç örgütleri ile kaçakçıların sınırdan geçişlerine göz yumarak güvenli geçişleri karşılığında vergi altında komisyon almakta, göçmenlerin sınırdan yasa dışı yöntemlerle geçirerek Avrupa devletlerine götürmesi sürecinde Avrupa devletlerinin politikalarını kötüye kullanarak her türlü sahtecilik yöntemlerini kullanmaktadır. İltica başvurusu yapanlara, Avrupa devletlerinde mültecilere sağlanan maddi yardımlardan örgütlerine pay alınması

⁴⁵⁸ Aydın, Deveci ve Özispa. Uluslararası Göçmen Kaçakçılığının Lojistik Açısından İncelenmesi ve Ege Bölgesi Üzerine Bir Araştırma, s. 14.

⁴⁵⁹ Gücenmez, **Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması**, s.32.

sağlanmakta, oturma izni alan göçmen kaçakçısının, örgütün Avrupa devletlerindeki her türlü yasa dışı faaliyetlerinde de kullanılmaktadır.

3.3.2.4. Gasp, Soygun, Hırsızlık ve Fidyeye Almak

T.C. İçişleri Bakanlığınca yayımlanan Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK başlıklı kitabında kurtulmalık olarak da tabir edilen fidye, terör örgütlerinin gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Kitapta fidye, bir insanın esir düşmesi, başına gelen herhangi bir sıkıntıdan kurtulmak üzere kendisinin veya kendi adına hareket eden bir başkasının ödemesi gereken para olarak tanımlanmaktadır.

İrlanda polisi, İRA'nın uyuşturucu ile marihuana ticaretinden yılda 800- 2 bin 500 silahlı soygun gerçekleştirdiği, bombalama tehdidiyle haraç topladığı, rezervlerini Kuzey İrlanda'da kafe ve barlar edinerek buralarda izinli izinsiz kumar makineleri ve otomatik müzik kutuları bulundurduğunu kaydetmiştir. Bask bölgesindeki İspanyol işyerlerinden %10 “özgürlük vergisi” adı altında alenen para toplanmaktadır. Bu örgütün en önemli gelir kaynaklarından birisi sanayileşmiş Bask bölgesindeki fabrikalardan aldığı vergilerden oluştuğu ifade edilmiştir. Özellikle inşaat sektöründeki iş adamlarından her bina için 5 bin sterlin vergi haraç almakta ve bu paraları hapisteki mensuplarının ailelerini geçindirmek için kullanmakta, bu paranın ödenmemesi halinde işyerlerine sabotaj yapma iş adamlarını ve ailelerini ise ölümle tehdit edilmiştir.

ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan raporlara göre dünyanın en büyük 25 yaş grubundan en az bir düzinesinin uluslararası düzeyde uyuşturucu ticareti ile ilişkileri bulunmaktadır. Filistin İslami Cihad, El-Kaide, Özbekistan İslami Hareketi, Hizbullah, PKK, Vatan ve Özgürlük, Tamil-El Amin Özgürlük Kaptanları, Abusayyaf, Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri, Kolombiya Birleşik Savunma Grupları Ulusal Özgürlük Ordusu ile Parlayan Yol⁴⁶⁰ gibi terör örgütleri bunlardan bazılarıdır.

⁴⁶⁰ Yücebaş, s. 183.

3.3.2.5. Haraç Toplama

Terör örgütlerince uygulanan tehdit ve şantaj sonucunda zorla ya da örgütlerce belirlenmiş tarifelere göre alınan ücretlere haraç denilmektedir. Dini istismar eden terör örgütleri tarafından daha çok belirlenmiş ya da belirlenmemiş tarifeler üzerinden yasal olmayan yol ve yöntemlerle terör örgütü üyelerinden ya da üye olmayan birey ve gruplardan zorla elde edilen değerlerdir. Tarifeye bağlanmış haraçların verilmemesi halinde örgütlerce şantaj baskı ile suikastlara varan boyutlarda tehdit ve korku dozajı artırılmak suretiyle gelirin sürekliliği sağlanmaktadır. T.C. İçişleri Bakanlığınca yayımlanan Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK başlıklı raporunda, terör örgütleri uyuşturucu ticaretinden finans kaynağı sağladığı gibi uyuşturucu ticareti organizasyonunda yer alan suç ve diğer terör gruplarından güvenlik garantisi sağlamak maksadıyla vergilendirme ile ticaretten pay ya da komisyon tahsilatı yapıldığı ve ayrıca kendi kontrollerinde olan bölgelerdeki uyuşturucu imalatının yapıldığı laboratuvarların olduğu yerel kaynaklardan haraç alındığı⁴⁶¹ ifade edilmektedir. Aynı kitapta, terör örgütlerinin haraç toplama faaliyetinin başında uyuşturucu kaçakçılarından kilo başına belirlenen fiyat tarifesinde vergi adı altında haraç alındığından da bahsedilmektedir. Bununla birlikte suç örgütlerinin uyuşturucu madde imalatı sevki ve teslimatına kadar geçen her aşamada gerçekleştirilen yasa dışı faaliyetlerden şantaj tehdit ve rehin almak suretiyle para topladıkları tespit edilmiştir.⁴⁶²

PKK, PYD gibi terör örgütlerinin, 1990'lı yıllarda Türkiye'de, son yıllarda ise Irak'ın özellikle Suriye ve İran'a olan sınırlarında sınır giriş-çıkışlarını kontrol etmek, giriş-çıkışlarda insan sayısı, hayvan sayısı, petrol dahil her türlü kaçak ürüne göre litre, kilogram/ton başına ya da belirlenmiş oran ve tutarlarda harç ve vergi toplamaktadır.⁴⁶³ FETÖ/PDY emniyet ve devlet bürokrasinde etkinlik sağlaması ile birlikte işadamlarına şantaj ve tehdit yoluyla para toplamaya başlamıştır. Örneğin, cemaate ait öğrenci yurdundan sorumlu mütevelli heyeti Ankara'da bir işadamlarının ofisine gidip, *“biz, senden 40-50 bin lira almak için gelmiştik... senin muhasebecin kim?”* diye sormuştur. *“Senin muhasebecin kim?”* sorusu, *“biz güçlüyüz, senin*

⁴⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 13.

⁴⁶² Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 65.

⁴⁶³ Zaed, s. 5-6.

muhasebecini gözaltına aldırırız, ticari defterlerine el koydururuz, ticari hayatını bitiririz”⁴⁶⁴ anlamına gelen tehdit ve şantaj yoluyla gelir elde etmiştir.

3.3.2.6. Korsan Ürün Satışı

Önder Yücebaş’a göre korsan ürün satışı daha çok ayrılıkçı, etnik ve bölücü terör örgütlerince terörün finansmanında aktif olarak kullanılmaktadır.⁴⁶⁵ Ayrıca, Avrupa Birliği'nin organize suç tehdidinin değerlendirilmesi neticesinde, korsan, taklit ve kopya ürün ticaretinde en çok etkilenen endüstriyel sektörler arasında müzik, bilgisayar yazılımı, alkol ve tütün ürünleri, otomobil parçaları, ilaç sektörü, kimyasal ürün ve tekstil alanlarında olduğu ifade edilmiştir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün verilerine göre dünya ticaretinin %7’si oranında korsan ve taklit ürün satışı gerçekleştirildiği ve bu oranın belli bir kısmının da terör örgütlerine finans kaynağı teşkil ettiği ifade edilmiştir.⁴⁶⁶ Terörist örgütlerce son kullanma tarihleri geçmiş ilaçların yeniden paketlenmesi, markalı kozmetik, şampuan kremler, çikolatalar, yiyecek ürünleri ve yedek araba parçaları gibi günlük kullanılan eşyalarında korsan ticareti yapılmaktadır.

1956’dan sonra bazı Tamil toplumlarında radikalleşerek şiddet eylemleri gerçekleştiren Sri Lanka’daki Tamil Eelam Özgürlük Kaplanları’nın (LTTE) ana finans kaynağının sınırötesi Sri Lanka diasporası ile insan ve uyuşturucu ticareti, deniz korsanlığı, silah kaçakçılığı gibi suç gelirlerinden kayda değer finans kaynağı elde etmiştir.⁴⁶⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK başlıklı raporunda, Tamil Eelam Özgürlük Kaplanları’nın Burma ve diğer Güneydoğu Asya devletlerinden Avrupa’ya uyuşturucu ticaretini aktif olarak yönettiği ayrıca deniz korsanlığı, insan ve silah kaçakçılığından yıllık 200 ila 300 milyon dolar finans kaynağı elde edildiği kaydedilmiştir.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Uzun, s. 138.

⁴⁶⁵ Yücebaş, s. 216.

⁴⁶⁶ Yücebaş, s. 216.

⁴⁶⁷ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 26.

⁴⁶⁸ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm İle Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, s. 26.

3.3.2.7. Kredi Kartı Dolandırıcılığı

Birleşik Krallık Dolandırıcılık Ofisi, terörü finanse etmek amacıyla kredi kartından düşük meblağlarla yüksek montanlı dolandırıcılık vakalarına rastlandığını rapor etmiştir. Ayrıca terör örgütleri sigorta sahtekarlığı vakalarında yer aldıklarını belirtmektedir. Dini istismar eden terörizmin finansmanı şüphesi ile tutuklananların çoğunluğunun kredi kartı kullanıcıları üzerinden dolandırıcılık yapıldığı rapor edilmiştir. Bu başlık ile bağlantılı olarak detaylı bilgi internet bankacılığı konusu altında ele alınmıştır.

3.3.2.8.İnternet Bankacılığı

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte insanoğlunun iş ve yaşamında ciddi kolaylıklar sağlamıştır. Bilgi toplumunda internet ve bilgisayar teknolojilerini tam manasıyla detaylı bilgi sahibi olmadan da kullanılabilmektedir. Çağımızda internet ve bilgisayar teknolojilerinin yasalara uygun olarak kullanılabileceği gibi muhteviyatı itibariyle yasalara uygun olmayan içerikler de yasalara aykırı şekilde kullanılabilmektedir. Deep web diğer adıyla derin ağ olarak ifade edilen bu içeriklerin yasal olmayan yöntemlerle kullanılması sonucunda çevrimiçi pazarlar oluşturulmakta ve bu pazarlarda çalıntı mal, silah, mühimmat ve uyuşturucu ticareti ile suikastçı bile kiralamak mümkün⁴⁶⁹ hale gelmiştir. İnternet teknolojisindeki bu derin ağ sayesinde sahte kullanıcı tanımlamasıyla terör örgütleri açısından finans kaynağı temin etme aracı haline gelmiştir. Daha da önemlisi derin ağlar üzerinden kurulan sitelerde anonim olarak bağlanarak her türlü ticari işlem yapılabilmektedir. Son teknoloji kriptos ve dijital para kullanılarak özel satıcılardan uyuşturucu ve silah satın alınabilmektedir.⁴⁷⁰ İnternet ortamındaki bu işlemlerin, terörizmin finans kaynaklarıyla irtibatlandırılacağından dolayı devletlerin merkez bankaları bu konuya ihtiyatla yaklaşmaktadır. Yasal çerçevesi tam olarak belirlenemeyen güvenli kripto para teknolojisindeki metotların terörle mücadele yaklaşımlarında yeni bir uzmanlık alanına vesile olmuştur.

⁴⁶⁹ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

⁴⁷⁰ Ergün ve Çapar, Terörün Finansmanı ve Küresel Siyasi Ekonomi, ss. 187-209.

El-Kaide tarafından gerçekleştirilen Endonezya Bali Diskotek bombalanması eylemini planlayan örgüt üyesinin verdiği bilgilere göre Samudra Bali bombalamalarını internet üzerinden gerçekleştirdiği kredi kartı dolandırıcılığı yoluyla finanse ettiğini ifade etmiştir. Özellikle gelişmiş devletlerin başında gelen ABD’de internet üzerinden kredi kartı ile sahte işlem boyutunun 1.2 milyar dolar olduğu-ifade edilmiştir. 11 Eylül eylemleriyle bağlantılı oldukları şüphesiyle ABD’de göz altına alınan El-Kaide üyesinin bilgisayarının incelenmesinde çalıntı ve aktif olarak kullanabilir kredi kartı bilgilerine ulaşılmıştır. ABD Yabancı Varlık Kontrol Bürosu'nun iki İran uyruklu vatandaşa ait 2018 yılında Bitcoin hesaplarının izlenmesi neticesinde, bazı kripto paralarının kara para aklama, terörizm ile kumar gibi yasa dışı faaliyetlerle bağlantılı olduğu gerekçesiyle kara listeye alınmıştır.⁴⁷¹

Aykın’a göre bilişim teknolojilerinin kullanılması Uluslararası boyutta yıllık yaklaşık 1 ila 3 trilyon dolar aralığında kara para aklandığı tahmin edilmektedir.⁴⁷²

3.3.2.9. Sigara, Alkol ve Akaryakıt Kaçakçılığı

Terör, ortaya çıktığı ve yayıldığı bölge ve coğrafyalarda huzursuzluk güvensizlik ve kargaşa ortamı oluşturmayı amaçlar. Bu kargaşa ortamında her türlü kaçakçılıkta sözde vergilendirme komisyon ve haraç gibi yasal olmayan yol ve yöntemlerle örgüte maddi ve finans kaynağı sağlar.⁴⁷³ Sigara kaçakçılığı, petrol kaçakçılığı ve dolandırıcılık faaliyetleri çerçevesindeki bir kısım küçük çapta organize suç faaliyetleri de teröre finans sağlamada önemli bir yöntem olmaktadır. Örneğin; Los Angeles'ta gerçekleşmiş olan çalıntı araba sigortası ile ilgili dolandırıcılık faaliyeti geçen teröristler önemli finansal destek sağlanmıştır. KONGRA-GEL terör örgütünün kaçak et ticareti ile kaynak sağlamaya çalıştığı hayvanların Türkiye-Suriye sınırında silahlı teröristler tarafından getirildiği ve bu yolla Türkiye'ye sokulan kaçak tutarının 200-300 milyon lira olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Turan ve Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 168.

⁴⁷² Hasan, Aykın. **Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:2010/406, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara-2010, Önsöz, s. v.

⁴⁷³ Şen, s. 53.

⁴⁷⁴ Yücebaş, s. 218.

3.3.2.10. Sahtecilik

İletişim, ulaştırma ve bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte suç ve terör örgütlerinin ulusal ve uluslararası sahalardaki mobilitede ihtiyaç duyduğu sahte kimlik, para, banka hesabı, pasaport, paravan şirket ile fatura vb. baskı ile photoshop tekniklerinin kullanılmasını kolaylaştırmıştır. Terör örgütleri organize suç örgütleriyle birlikte sahte ve muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge, kalpazanlık, pasaport, kimlik basıp bu bağlantılar sayesinde kendi üyelerinin de mobilitelerini artırmıştır. Terör örgütleri sahte mal teçhizat ve ekipman alıp sataraktan geçici gelir kaynağı sağlayabilmektedir. Tüketicilerin öğrenme imkânı olmadan, terör örgütlerinin finans kanadı sahte ürün ekipman ve ticari mal satışlarıyla da terör organizasyonlarına katkı sağlanabilmektedir. Son yıllarda özellikle cep telefonu ile sim kartı, yedek araba parçası, kadın çantaları, bandrollü sigara ve içki satışları gibi çok talep gören ürün satışları gerçekleştirilmiştir.⁴⁷⁵ Aykın'ın aktardığına göre suç ve terör örgütlerinin 2005 yılında sahtecilikte yılda 150 ila 470 milyar dolar gelir elde ettiği tahmin edilmiştir.⁴⁷⁶

3.3.3. Ekonomik ve Mali İstihbaratın Önemi

Devletlerin ulusal ve uluslararası mali ve finans hareketlerinin yasalara uygun olarak gerçekleşmesi son yıllarda üzerinde durulan bir konudur. Devletin tüm kamu kurum ve kuruluşları dahil özel sektör, sivil toplum örgütleri, sendikalar, odalar ve borsalar, mahalli idarelerin faaliyetlerinin gerçekleştirmesinde kullanılan tüm mali ve finans hareketlerinin sektörel bazlı ya da belli kategoriler altında teknolojik yeniliklerle denetlemek, pazar tehditleri ile fırsatları gözlemleyen stratejiler belirleyip uygulamak devletin temel fonksiyonları arasındadır. Bu çerçevede, mali ve ekonomik istihbaratta, stratejik bir değer olarak görülen doğruluğu teyit edilmiş ya da edilmemiş mali bilgiyi devlete ve piyasalara olan etkilerinin tüm yönleriyle izlemek, incelemek, kontrol etmek ve denetlemek, analiz etmek ve değerlendirmek, ticari sırlarında devlet güvencesi altında koruyan, şeffaf hesap verilebilir ilkeleri çerçevesinde kurulmuş

⁴⁷⁵ Gücenmez, Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması, s. 34.

⁴⁷⁶ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, s. 21.

dinamik bir mekanizmaya ihtiyaç vardır. Çağımızda devlet güvenliğinin sağlanmasında, ekonomik ve mali istihbarat ağı en önemli mücadele sahalarından biridir.⁴⁷⁷

3.3.4. Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi

Uluslararası Para Fonu ile uzmanların yaptığı incelemeler neticesinde, güvenlik ve savunma harcamalarını artıran terörizm, siyasal sosyal ve kültürel yozlaşmaların yanında dünya ekonomilerine ciddi zararların verdiği ortaya konulmuştur.⁴⁷⁸ Terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen eylem tarzı ve kapsamı, uyguladıkları taktik ve yöntemlerde iç ve dış piyasalara olan etkilerinin analizi ve ölçümüne ilişkin çok boyutlu bilimsel bir parametre bulunmamaktadır.⁴⁷⁹ Bu bağlamda, terör eylemlerinin gerçekleşme tehdidi ile gerçekleşmesinden sonraki süreçlerde belirsizlik ve güvensizlik ortamı yaratacağından, finans piyasaları ile ekonomik sistem döngüsündeki kişi kurum ve aracı finans kurumlarının borç alacak ilişkisi, takas, yatırım argümanlarının bağlantılarını olumlu bir etki yaratmayacak olmasıdır.⁴⁸⁰

Halis Kırıl ve Murat Kalem Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim başlıklı makalesinde, sermaye piyasalarının küreselleşmesi yüksek getiri aramayan profesyonel karapara aklayıcılarına fırsat yarattığını, aklayıcıların paralarını, yasadışı fonlarının dönüşümüne kolaylık sağlayacak mecralar ile yatırımların peşinde olduklarını belirtmiştir. Karapara aklayıcıları, büyük montanlı finans hareketleriyle, yüksek kar marjı olan devletlerden, düşük kar marjı olan devletlere aktararak uluslararası ekonomilerde dengesizlikler yaratabileceğini ifade etmiştir.⁴⁸¹

⁴⁷⁷ Gökhan, Yaşa ve Mehmet Levent, Yılmaz. “Terör Örgütleriyle Mücadele Sürecinde Ekonomik İstihbaratın Rolü: DEAŞ Örneği”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3 Sayı: 1, 2020, ss. 107-130.

⁴⁷⁸ Yaşa ve Yılmaz, Terör Örgütleriyle Mücadele Sürecinde Ekonomik İstihbaratın Rolü: DEAŞ Örneği, ss. 107-130.

⁴⁷⁹ Ensar Ağırman ve diğerleri, “Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi: Ampirik Bir Çalışma”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar** Cilt: 8, Sayı: 2, 2014, s. 105.

⁴⁸⁰ Ensar Ağırman ve diğerleri, Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi: Ampirik Bir Çalışma, s. 100-101.

⁴⁸¹ Kırıl ve Kalem. Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim, s. 51.

3.3.5. Terörizmin Neden Olduğu Ekonomik Kayıplar

Terörizmin finansmanı aynı zamanda bir devletin ekonomik büyüme ile kalkınmasını etkilemektedir. Devletlerin ekonomik sistem içerisindeki parametrelerden biri olan büyüme, kalkınma ile gelişme kavramları literatürde genellikle aynı anlamda kullanılmaktadır. Devletlerin ulusal ya da uluslararası kalkınmada iktisadi büyümenin yalnız başına ihtiyacı karşılamadığı, hayatın diğer katmanlarındaki sosyal, kültürel, çevresel ve bölgesel boyutlarıyla da uyumlu olması hedeflenmektedir.⁴⁸² Büyüme, ulusal düzeyde gelir ile üretimin belli bir zamanda rakamsal değer olarak artmasını, devletin tüm kamu ve özel sektöründe sürekli yenilenerek değişim ve gelişim içerisinde olması, ekonomik ve mali işlevlerinin düzenlenmesinde halkın dünya görüşü, değer yargılarında ve davranışlarında meydana gelen değişimleri kapsayan bir olgudur. Kalkınma bilimi; teknolojinin tüm nimetlerinden faydalanarak devletin ekonomide gözlenebilir olumlu değişikliklerin yaşanmasına katkı sağlar. Gayri Safi Millî Hâsıla artışında, insanların düşünsel ve sosyal yönlerdeki değişimleri meydana getiren, toplumu ekonomik yönden refah seviyesini yükseltmek üzere ilgili bilim dallarından istifade eden iktisadi bir metottur.⁴⁸³ Kalkınma, devletin ekonomik ve sosyo-kültürel değerlerindeki tüm gelişmeleri kapsar. Sosyo-ekonomik gelişme, kişi başına düşen millî gelirin artması, ekonomik büyüme, yapısal ve beşerî sermayenin gelişmesini de bünyesinde barındırır. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik nedenlerle ortaya çıkan terörizm güvenlik ve savunma bütçelerini artırdığı, kişi başına düşen milli geliri düşürdüğü, eğitim, sağlık, hukuk, turizm, işsizlik ile sosyo-kültürel alanındaki kalkınmayı olumsuz yönde etkilediği bilimsel olarak ispatlanmıştır.⁴⁸⁴

Sonuç olarak, Sir Martin J. Rees bir konferansında, dünyanın tüm bölgeleri gelişmediği sürece, hiçbir bölge istikrarlı hissedemeyeceği gerçeğidir, şeklinde ifade etmiştir.

⁴⁸² Y. Furkan, Şen. Terörün Toplumsal Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği, **Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 2, 2015, s. 19.

⁴⁸³ Şen, s. 19.

⁴⁸⁴ Şen, s. 20.

3.3.6. Aklama ve Terörizmin Finansmanı

Sanayi ve teknolojinin küreselleşmesiyle birlikte gelişmiş devletlerin dünyadaki piyasalarda ticaret savaşlarına neden olmuştur. Bu ticaret savaşlarında suç ve terör örgütlerinin piyasalardaki rolü üzerinde kapsamlı bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Gelişmiş süper güçlü devletlerin uluslararası ticarete kabul görmüş serbest rekabet kurallarına uyulup uyulmadığını denetleyen bir mekanizmanın varlığından bahsedilmektedir. Suç ve terör örgütlerinin bu ticaret savaşlarında silah ve mühimmat ticareti, uyuşturucu, silah ve göçmen kaçakçılığı, mevcut mali düzene karşı web tabanlı yeni kayıt dışı kripto teknolojili sanal ve Bitcoin para piyasalarının ortaya çıkmasına bu piyasalar üzerinden banka ve finans argümanlarını kullanmak suretiyle tahmin bile edilmeyecek boyutlarda ciddi suç geliri elde etmelerine ortam hazırlamıştır. BM'nin yaptığı araştırmalara göre, yılda aklanan kara para miktarının 1,5 trilyon dolar olduğu tahmin edilmektedir. Ancak sonraki yıllarda IMF tarafından yapılan araştırmalara göre bu meblağın 2 trilyon dolar olarak güncellenmiştir. BM tarafından 2000'li yıllarda aklanan kara paranın dünyadaki yurtiçi gayrisafi hâsıllarının toplamının %2 ile %5 bandında olduğunu ve yıldan yıla artış gösterdiğini belirtmiştir.⁴⁸⁵

Kara para aklama genel olarak, kanunlarca belirlenmiş tanımlanmış suçlar neticesinde ulusal ve uluslararası mecralarda sağlanan fon, taşınır ve taşınmaz mal, kıymetli evrak ya da diğer mali değerlerin asıl malikin tasarruf ve zilyetlik hakkını farklı olarak mevcut yasal sisteme entegre edilerek gerçek mali kaynağının gizlenerek perdelenmesi işlemleridir.⁴⁸⁶ Suç ve terör örgütleri zayıf ve parçalanmış devletler üzerinden diğer devletin yasama yürütme ve yargı organlarına sızarak mali, idari ve adli mekanizmaları işlevsiz hale getirerek, haksız kaynak tahsislerine toplum değerlerinin yozlaşmasına, bürokraside rüşvet ve yolsuzluk ile kamu maliyesinin zayıflamasına sebep olmaktadır. Bu sebeplerle, suç ve terör örgütlerine can suyu olan kara para aklama ile finans kaynaklarıyla mücadele çerçevesinde, devletlerin ulusal ve

⁴⁸⁵ T.C. Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu ve Türkiye Bankalar Birliği, “**Karaparanın Aklanması Suçu ile Mücadele Bankaların Yükümlülükleri**” İstanbul, Aralık 2003, Yayın No: 235, s. 8-9.

⁴⁸⁶ T.C. Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu ve Türkiye Bankalar Birliği, s. 8-9.

uluslararası düzeyde uygulanacak ekonomik, mali-finans alanındaki politika ve stratejilerini buna göre kurgulanması ihtiyacı doğmuştur.⁴⁸⁷

Sermaye piyasaları sisteminde aklama tüm muhatapların tarafsız ya da zincirleme bir ağla gerçekleştirilmesi mümkündür. Aklama, genellikle ikincil piyasalardaki işlemler göz önüne alınarak içeriden bilginin sızması ve yapılan manipülasyon ortamında meydana gelir. Sermaye piyasalarındaki sermaye artırımları pay satışlarıyla halka açılacak bir şirkette çoğunluklu paya sahip bireyler ile firmanın ikincil piyasalar da işlem gören hisse paylarının satışı neticesinde karaparanın kolaylıkla aklanabileceği ifade edilmiştir.⁴⁸⁸

Yasal olmayan ve yaygın olarak kullanılan fon transfer yöntemlerinin başında hawala sistemi gelir.⁴⁸⁹ Hawala sistemi şahsın ya da aracı bir grubun yasal olmayan ve çoğunlukla devletin ilgili otoriteleri tarafından izinsiz oluşturulan para tedavülleri aracılığıyla parayı diğer bölge kıta veya coğrafyalara aynı para ya da farklı para birimlerine çevrilerek transfer etmek için kullanılan bir yöntemdir.⁴⁹⁰ Ali Yurdakul'a göre hawala sisteminin sekizinci yüzyılın başlarında İslami hukuk metinlerinde yer aldığı, resmi bankacılık sistemine geçilmeden önce de değişik isimler altında Afrika, Hint Yarımadası ve Orta Doğu'daki etnik grupların Doğu Akdeniz, Kızıl Deniz, Mezopotamya ve İran'da ticareti kolaylaştırmak amacıyla asırlarca kullanılmakta olduğunu belirtmiştir.

Hawala kavramının Hintçe anlamı *güven*, günümüzdeki manası ise *takas* ve *senet* demektir. Dünyada gelişmekte olan devletlerin çoğunda bir aracı vasıtasıyla para göndermenin en uygun ve en eski uygulamalarından biridir.⁴⁹¹ Hawala, aileye yakın tanıdıkların referanslarına dayanarak, süreçler genelde bir kıymetli belge yerine kullanılarak karşılıklı itimada göre para hareketi olmadan para transferiyle gerçekleşir. Genellikle Avrupa, Basra Körfezi ve Kuzey Amerika'ya göç etmiş kitalardan, Hindistan, Ortadoğu, Doğu Asya, Afrika, Doğu Avrupa ve diğer bölgelerdeki yakınlarına para havalesi yapan gurbetçiler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır.

⁴⁸⁷ Hasan, Aykın. "Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi", **Bankacılar Dergisi**, Sayı 65, 2008, s. 37.

⁴⁸⁸ İbrahim, Sırma ve Arif Sardanlı. "Kara Para Aklamada Sermaye Piyasası Araçlarının Kullanımı", **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:3, 2015, s. 117.

⁴⁸⁹ Yurdakul, s. 830.

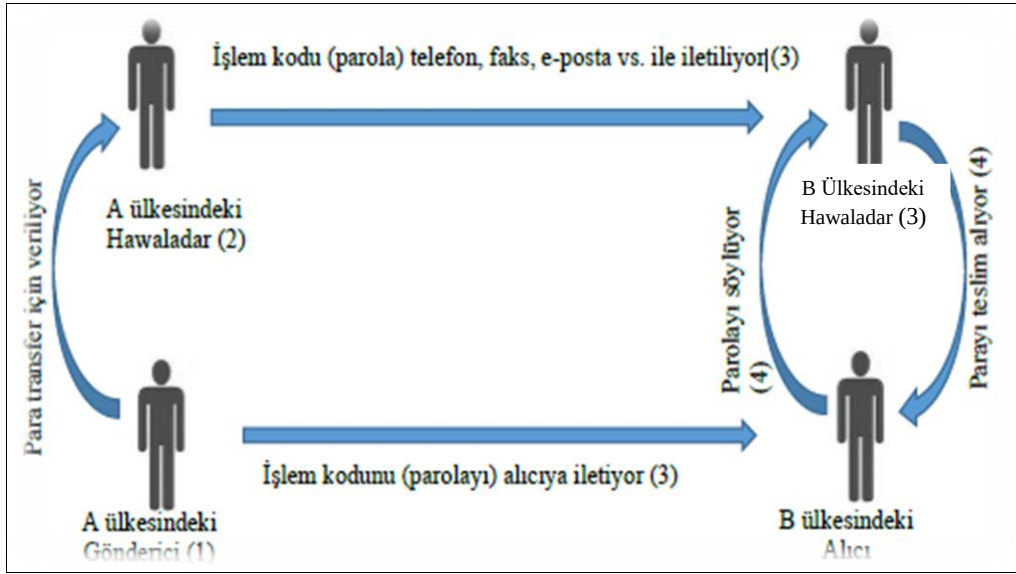
⁴⁹⁰ Yurdakul, s. 830.

⁴⁹¹ Yurdakul, s. 832.

Hawala'nın en önemli özelliği, paranın gerçekten ulusal ve uluslararası sınırlarda fiziksel olarak taşınmadan asıl göndericinin gönderici hawaladar aracılığıyla alıcı hawaladara, alıcı hawaladardan ise gerçek hak sahibi alıcıya teslimi ile gerçekleşmektedir.⁴⁹²

Hawala'nın işleyişini aşağıdaki şekil yardımıyla açıklamaya çalışılmıştır.

Şekil 4: Hawala'nın İşleyişi

Kaynak: Ali Yurdakul, s.832.

Ali Yurdakul'un aktardığına göre ilk işlem para transfer eden gönderici, bir alıcı ile iki hawaladar arasında gerçekleştirilir. Hawaladalar genellikle çok sıkı olmayan bir iletişim kanalıyla tarafsız çalışan aktörlerdir. Örneğin (A) devletinde çalışan Afganistanlı bir işçi, (B) devletinde yaşayan ailesine para göndermek istemektedir. Basit şekliyle, sürecin bir ucunda bulunan Hawala operatörü yani hawaladar, (B) devletine para göndermek isteyen (A) devletindeki işçiden dolar ya da başka bir para birimine dönüştürülebilen nakit değeri kabul eder. Bunun karşılığında ise bankacılık sisteminden daha uygun komisyon masrafı tahsil edilir. FATF'a göre ise bu komisyon ücreti oran ve tutarları bankacılıkta uygulanan tarifelerin %25-50'si, Hindistan'da devletlerarası banka virman ücretleri %12-15 aralığındayken hawala fon

⁴⁹² Yurdakul, s. 832.

transferinde komisyon ücreti %0,2-0,5 oranında işlem görmektedir. Hawaladar işlemin kimliğini doğrulamak için göndericiye bir işlem kodu verilir. (A) devletindeki hawaladaların (B) devletindeki hawaladara e-posta, faks, telefon ya da başka yöntemlerle bağlantı kurarak işlem şifresini ve ödeme taleplerini bildirir. (A) devletindeki gönderici, (B) devletinde bulunan alıcıya işlem şifresini ve ödeme yapılacak hawaladaların malumatlarını iletir. (B) devletindeki alıcıya iletilen noktaya ulaşarak işlem şifresini kontrol edip para ya da para yerine geçen değeri hawaladardan teslim alır. Bu işlemler, hawalanın başlangıcından sonuçlanmasına kadar ne devletlerin ne de düzenleyici ve denetleyici finans kurumlarının haberi olmadan gizli bir şekilde yaklaşık bir saat içinde sonuçlanabilmektedir. Söz konusu hawaladalar karşılıklı iletişim ağıyla yazılı bir sözleşme olmaksızın kendi aralarındaki hesap hareketlerine ait denkleştirme işlemlerini banka aracılığıyla gönderilen ya da düzenlenen çek, gerçek nakit transferi, değerli taşların, elektronik havale, mudilerin nakit değerlerini karşılıklı olarak ödemek gibi alternatif metotlar kullanılmaktadır.⁴⁹³ Ayrıca, hawalada resmi finans kurumlarındaki gibi doğrulama, kontrol ve denetim mekanizmaları bulunmadığından işlemlerde gecikme yaşanmamakta, tarafsız ve güven telkin eden hawaladalar tarafından hızlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Hawalada, gönderici ile alıcının banka hesabı açmadan, kimlik kartı ya da kimlik kartı yerine geçen başka bir belgeye gerek kalmadan işlemler tamamlanmaktadır.⁴⁹⁴

Sonuç olarak karşılıklı itimat üzerine oluşturulan hawala sistemi; otoritelerin yaptığı döviz kuru kontrollerinde yakalanma riskinin düşük olması, iz bırakmaması, terörün finansmanı ile kara para aklamak maksadıyla finans işlemlerini perdelemeyi amaçlayan kişi ve gruplarca istismar etme ortamı hazırlamıştır. 11 Eylül terör olaylarından sonra hawala metodunun suç ve terör örgütlerince kötü amaçla kullanılmaya açık olduğu tespit edilmiştir. Hawala transferlerinde çok yüksek tutarda paralar toplanmasına ve toplanan bu paraların da suç ve terör örgütlerine yasal olmayan faaliyetlerinden dolayı elde edilen paranın aklanmasında kullanılmaktadır. Suç ve terör örgütleri, devletin istihbarat ve kolluk kuvvetlerine yakalanma riski

⁴⁹³ Yurdakul, s. 833.

⁴⁹⁴ Yurdakul, s. 834.

olmadan finans kaynaklarını ve para aklama yöntemlerini aktif olarak kullanmaya yönelmiştir.⁴⁹⁵

Ali Yurdakul kara para aklamayı; “Kaynağı suç olan ve yasal olmayan faaliyetler sonucunda elde edilen her türlü kaynağa meşru görünüm kazandırmak üzere bir gizleme süreci”⁴⁹⁶ olarak açıklamaktadır. Kara para aklama ile terörizmin finansmanının ortak özelliği, suç gelirlerine ait izlerin perdelenmesi ya da silinmesi çabasıdır. Terör örgütleri, fonların emanetçi yada aracılar marifetiyle nakit olarak dolaşımının yanı sıra derin ya da karanlık ağlar, Bitcoin piyasaları, kripto cüzdanlar benzeri yenilikçi teknolojiler, yasal olan finans ve bankacılık sistemleri ile hawala gibi yasal olmayan fon transfer sistemlerinden faydalanmaktadır.⁴⁹⁷ Turan ve Demircan makalesinde; Kripto para piyasalarında mikser vazifesi gören Tumblers isimli aracın, kirlenmiş kripto paralardan kusursuzca lekeyi temizleyebilen ve bu değerleri devlet teşvikli para cinsi ile takas etme imkanı sağlamak üzere temiz paralarla karıştırmak suretiyle kripto paraları aklayan sistemler geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca; BitLaunder, CoinMixer, DarkLaunder ile CoinJoin benzeri servislerin, Bitcoin sahiplerine paralarını uygun bir bedel mukabilinde temiz paralarla değiştirme imkanlarının mevcut olduğunu kaydetmiştir.⁴⁹⁸ Bu uygulamalar blok zincir teknolojilerinin kullanıldığı kirli kripto paralar ile yasal olan temiz paraları karıştıran mikser programlar da hizmet vermeye başlaması, kirli paranın takip kontrol ve denetimini imkânsız kılmaktadır.⁴⁹⁹

Sonuç olarak; dünyanın değişik noktalarında faaliyet gösteren terör örgütleri eylemlerinin gerçekleştirilmesi sürecinde finans kaynakları temin etmede diğer finansal araçlarını kullanmanın yanında, hawala yöntemini de aktif olarak kullanmıştır. Örneğin DEAŞ’ın finans kaynak teminin de Irak, Suriye ile bu devletlere komşu olan diğer devletlerde gizli çalışan üyeleri aracılığıyla kurulan hawala ağı sayesinde, El-Kaide’nin 11 Eylül saldırılarının planlanması sürecinde kullanılan paranın çoğu hawala yöntemiyle transfer edilmiştir. Ayrıca, 1998 yılında Tanzania ve Kenya’daki ABD elçiliklerine gerçekleştirilen eylemlerinin bir kısmı, El-Kaide iltisaklı

⁴⁹⁵ Yurdakul, s. 835.

⁴⁹⁶ Yurdakul, s. 835.

⁴⁹⁷ Yurdakul, s. 835.

⁴⁹⁸ Turan ve Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İllegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 172.

⁴⁹⁹ Turan ve Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İllegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 174.

Pakistan uyruklu hawalaların finans desteği sağladığı ortaya çıkmıştır. New York Times Meydanı'nda Mayıs 2010 yılındaki bomba yüklü bir aracı infilak etmeye teşebbüs eden bir teröriste Pakistan'dan yaklaşık 12 bin dolarlık finans desteğinin hawala ağıyla naklettiği kaydedilmiştir.⁵⁰⁰

Kara para aklamayla öncül suçtan uzaklaşılması, yani suç gelirinin, yasal elde edilmiş gelir gibi gösterilmesi için resmi belgeye dayandırılması, resmi banka ve finans ile fon sistemine dahil edilmesi demektir. Aklayıcılar, bu sistem içerisinde gerekirse daha fazla vergi, harç ödenmesi gibi resmi otoritelere şirin görünmek, değişik isim ve hayali şirketler kurarak, bu hayali şirket adına dernek ve vakıflara ciddi bağış yaparak kara parayı resmi sürece dahil etmek üzere çaba sarf ederler.

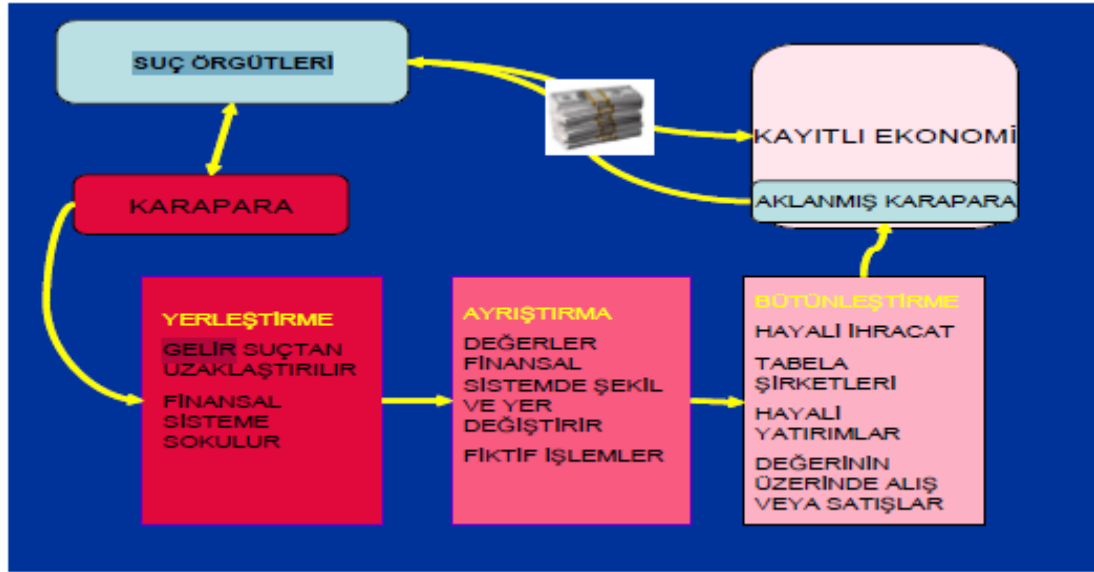
Suç ve terör örgütleri, finans ve mali otoritelerinin dikkatlerini çekmeden, prestijli, suç kaydı ve sicili olmayan bireyler, mali ve hukuk uzmanları marifetiyle öncelikle kanuni boşlukları çok iyi kullandıkları rapor edilmiştir. Aklamayı cazip hale getiren veya güçleştiren faktörler, yalnızca aklamanın süreçlerini gözden geçirmek uygulanan metotların özelliklerine tesir eder.⁵⁰¹ Suç ve terör örgütlerinin; kara para aklamanın en önemli sebebi, faaliyetlerini devam ettikleri coğrafyalardaki devletin yetkili güvenlik ve otoriteleri tarafından yapılan operasyonlardan yakalandıklarında, diğer örgüt üyelerinin faaliyetlerinin devamlılığını sürdürmek için finans kaynaklarını garantiye almaktır.⁵⁰² Kara para aklamanın döngüsü ve aşamalarına ilişkin süreçleri aşağıdaki şekil yardımıyla açıklanmıştır.

⁵⁰⁰ Yurdakul, s. 837.

⁵⁰¹ Aykın Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, s. 14.

⁵⁰² T.C. Maliye ve Hazine Bakanlığı, Mali Suçları Araştırma Kurulu, Aklama Suçu, <https://masak.hmb.gov.tr/aklama-sucu-genel-bilgi>, (02.05.2021).

Şekil 5: Kara Para Aklamanın Genel Döngüsü ve Aşamaları

Kaynak: Aykın, Hasan. “Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 65, 2008, s. 17.

Yerleştirme Aşaması; Suç ve terör örgütleri, başta silah, uyuşturucu, göçmen kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetler sonucunda elde edilen nakit para nedeni açıklanmayacak kadar yüksek montanlıdır. Bu yüksek montanlı paraların, ekonomik gelişim sürecinde banka ve finans sistemine dahil edilmesi, bireysel ve kurumsal şirket, birlik, dernek ve vakıflar adına yasal bir hak sahipliğine dayandırılmasıdır. Bireysel ve kurumsal şirket, birlik ve vakıf adına para havale etmek, bir banka hesabı açarak bankaya para yatırmak, şirket ortaklığı için sermaye olarak nakit para koymak, döviz, taşınır ve taşınmaz mal satın almak suretiyle mevcut mali sisteme dahil edilmesi aşamasıdır. Ancak, banka ATM’lerinden para havalesi gibi banka ve finans kurumlarına gitmeden gerçekleştirilen para hareketlerinde, müşteriye tanıma imkânı olmadığı gibi şüpheli işlem kategorisinde değerlendirilmemesi suç ve terör örgütleri açısından büyük bir kolaylık sağlamaktadır.

Ayrıştırma Aşaması: Bu aşamada yasal olmayan para ve değerın mümkün mertebe yasal sisteme entegre edilmesidir. Bu maksatla kara para ulusal düzeydeki farklı hesaplar arasında uluslararası başka bir hesaba nakledilmesi sağlanır. Ayrıca çok farklı finansal argümanların kullanılması neticesinde yasal görünüme kazandırılmak

üzere birden fazla mali işleme tabi tutulur. Bu mali işlemler, farklı yatırım araçları içerisinde uygun yatırım hesapları tercih edilerek bireyler ile hesaplar arasında yapılacak işlemler döngüsüyle yasal olmayan kara paranın izinin kaybedilmesi sağlanır. Aklayıcılar hayali kişi ve firmalar üzerinden farklı şahıs ve hesaplar arasındaki işlem döngüsüyle ulusötesi hayali ve paravan şirketler adına off-shore bankacılık hesaplarına karşılıklı transfer etmek suretiyle kamu otoritelerince fark edilmeden yasal mali sisteme dahil edilir.⁵⁰³ Aklamanın bu aşamadaki amacı, yasal olmayan nakit fonun karmaşık süreçlerle kaynağından mümkün mertebe uzaklaştırmak, izini kaybettirerek takibi zorlaştırmak ve mali kontrol ile denetim otoritelerine yakalanma riskini ortadan kaldırmaktır.⁵⁰⁴

Bütünleştirme Aşaması: Aklayıcılar, kara paranın elde edilmesinden aklama sürecinin tamamlanmasına kadar kimlere hangi hesaplara transfer edildiği sürekli takip edilerek asıl aklayana dönmesi hedeflenir. Kara paranın çok farklı kişi ve hesaplar üzerinden işlem gerçekleştirildikten sonra gerçek ve yasal mudi adına yasal sisteme dahil edilmesi sürecine bütünleştirme aşaması olarak ifade edilir. Bundan önceki aşamalarda açıklanan suç geliri yasal olmayan bağlantısı izini kaybederek yasal gelir veya fon şeklinde gerçek hak sahibine ulaşır.⁵⁰⁵ Ayırıştırma sürecinde yasal olmayan gelir bağlantısı kesilen suç geliri bütünleştirme sürecinde tamamen yasal prosedürlerle devletin mali ve finans sistemine dahil edilerek aklanması sağlanır. Bütünleştirme sürecinde olabilecek mali kontrol ve denetimlerde aklayıcı bu para ve fon kaynağının yasal ticari yollarla elde ettiğini rahatlıkla belgeleme imkanına kavuşmuş olacaktır. Bu fon ve parayla hisse senedi, menkul veya gayrimenkul, bono, tahvil satın alabilir, banka ve aracı finans kurum ve kuruluşlar nezdinde kredi alabilir, rehin ve teminat gösterebilir, borç verebilir, borçlarına karşılık mahsup edebilir buna benzer her türlü yasal mali ve finans işlemi yapma kudretine sahip olur.⁵⁰⁶

⁵⁰³ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, s. 18.

⁵⁰⁴ T.C. Maliye ve Hazine Bakanlığı, Mali Suçları Araştırma Kurulu, Aklama Suçu, <https://masak.hmb.gov.tr/aklama-sucu-genel-bilgi>, (02.05.2021).

⁵⁰⁵ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, s. 18.

⁵⁰⁶ T.C. Maliye ve Hazine Bakanlığı, Mali Suçları Araştırma Kurulu, Aklama Suçu, <https://masak.hmb.gov.tr/aklama-sucu-genel-bilgi>, (02.05.2021).

3.3.7. Aklama İle Mücadelenin Temel Unsurları

Kıral ve Kalem, Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim başlıklı makalesinde, 2020 yılında Avrupa Birliği'nin karapara aklama ve terörün finansmanını önlemeye yönelik düzenlemelerini risk esaslı yaklaşım açısından incelemişlerdir. Yapılan incelemeleri sonucunda, denetim otoriteleri ve bildirimde bulunan kuruluşlar üzerinde karapara aklama ile terörün finansmanı önlemlerinin uygulanmasında ciddi bir iş yükünün bulunduğu, kuruluşların kapasitelerinin yetersiz kaldığı, terörün finansmanı işlemlerinin temel risk konuları olduğu, bunlardan, elektronik para, online kumar, finans hileleri gibi internet bazlı işletmelerin önemli riskler barındırdığı tespit edilmiştir.⁵⁰⁷

Mali Eylem Görev Gücü tarafından, hawala ile diğer havale metotlarının kara para aklama ve terörün finansmanında uygulanmasının önüne geçmek üzere uluslararası bağlamda çok önemli adımlar atılmıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra terörizmin finansmanı ile mücadele etmek üzere çok boyutlu stratejiler geliştirilmiştir. FATF, kara para aklama ve terörün finansmanı ile uluslararası mücadelede standartlar belirlenmesinde her türlü para ya da fon hareketlerinin saydam olmasını temin eden tavsiyelerde bulunmuştur. FATF, kara para aklamayla mücadele etmekle görevliken ayrıca terörün finansmanı ile mücadele etme görevini üstlenerek Birleşmiş Milletler tarafından hızlı bir şekilde onaylanmak üzere 31 Ekim 2001'de dokuz özel tavsiye yayınlamıştır. Bu tavsiyeler arasında; terörizmin finansmanı ile terör örgütlerinin gerçekleştirdiği eylemlerin suç olarak tanımlanması, teröre destek veren kişi kurum ve kuruluşların taşınır ve taşınmazlarının dondurulması, terörle iltisaklı şüpheli finans işlemlerinin iletilmesi, devletler arasında ikili yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olması, alternatif havale yöntemlerinin kontrolünün sağlanması, sanal ortamda gerçekleşen fon aktarımlarında kimlik teyidinin geliştirilmesi ile amacı kâr olmayan kurum ve kuruluşlara yönelik suiistimalin önlenmesidir. Her devlet, yasal olmayan para veya fon havale ağı aracılığıyla transfer hizmeti sunan acentelerin de para veya fon transfer hizmeti veren birey ya da firmaların faaliyet müsaadesi almaları veya banka ve finans kurumlarına uygulanan bütün FATF telkinlerine tabii olmalarını temin

⁵⁰⁷ Kıral ve Kalem, Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi Ve Risk Esaslı Denetim, s. 52, 53.

etmek üzere gerekli tedbirlerin alınmasını önermiştir. Hawala ve benzeri havale yöntemlerinin istismarı ile mücadelede geçici stratejileri bünyesinde barındıran mekanizmalar ön görülmüştür. Bu bileşenlerin amacı, yasal ve yasal olmayan bütün nakit aktarma hizmetlerini, temel hukuk prensipleri çerçevesinde FATF'ın tavsiyeleriyle eşleştirilmesi talep edilmektedir. FATF'ın bu yöndeki düzenlemelerin maksadı, hawala gibi muhtelif aktarma yöntemlerini tamamen ortadan kaldırmamaktadır, aksine istismar edilmesini engellemeyi hedeflemektedir. Bu nedenlerle yasal olmayan fon transfer hareketlerine yönelik mevzuat düzenlemelerin yapılması süreçlerinde ekonomik parametreler, maliye, kalkınma, suç ve terör amaçlı kullanımı önleme gibi stratejilere uyumlu olması esastır.⁵⁰⁸ Uluslararası standartlarda kara para aklama, terörün finansmanı ile mücadele kapsamında FATF tarafından oluşturulan Kırk Tavsiye ile Dokuz Özel Tavsiyesinin bütün üye devletlerce işletilmesini güçlü bir iradeyle talep etmiştir.⁵⁰⁹

3.4. TERÖRİZMİN FİNANSMANI İLE MÜCADELE

Küresel terör 21. yüzyılda; güvenlik, siyasi, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla dünyayı sürekli tehdit eden bir meseledir. Bu yüzyılda terörizm, iletişim, teknoloji, finans, ekonomi, bankacılık alanındaki yenilik ve avantajlar, devletler arasındaki iletişim ve bürokrasi açıklarını üst düzeyde kullanmıştır. Bu bağlamda; Küresel barışı tesis etmek için küresel düzeyde farklı boyutlara ulaşan terör tehdidine maruz kalmamak ve mücadele etmek üzere kollektif uluslararası anlayışla, koordinasyon ve gerektiğinde tek merkezden sevk ve idare edecek veri tabanı gibi mekanizmalara ihtiyaç vardır. Bu kapsamda boyut değiştiren küresel teröre karşı mücadele yöntemlerinde de küresel bazda çok boyutlu mekanizmaların devreye alınarak uygulanması ön plana çıkmaktadır. Bu mekanizmaların başat unsuru şüphesiz terörizmin finansman boyutu ile mücadele etme politikaları gelmektedir. Halis Kırıl ve Murat Kalem Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim başlıklı makalesinde, devletlerin karapara aklayıcıları ile terörü finanse edenlerin finansal sistem içerisinde hareketlerini

⁵⁰⁸ Yurdakul, s. 838.

⁵⁰⁹ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu, s. 28.

önlemek amacıyla risk esaslı güçlü bir karapara aklama ile terörün finansmanı politikaları oluşturması gerektiğini ifade etmişlerdir.⁵¹⁰

Terör örgütleri, ulusal ve uluslararası yasal ve yasadışı yollarla aldıkları destekler sayesinde her türlü giderlerini karşılayacak bir finansal güce ulaşmıştır. Terör örgütlerinin yasal görünüm altında elde ettikleri gelirlerin yanında karapara gibi yasadışı suç gelirlerinden de yüksek oranlarda finans sağlamaktadır.⁵¹¹

Terör ve terörün finansmanı ile mücadelede, küresel düzeyde huzuru ve barışı tesis etmek için riskli bölge ve coğrafyalarda öncelikli olarak uygulanmak üzere devletlerin en üst düzeyde üzerinde mutabakata vardığı önlemler paketine ihtiyaç vardır. Bu önlemler içerisinde güvenlik, sosyal ve ekonomik paketlerin yanında en önemli unsurlardan biri de teröre yapılan mali desteklere yönelik mücadele paketi gelmektedir. Şüphesiz terörizmin finansmanı ile mücadele demek, terörle mücadele etmek demektir. Devletlerin öncelikli politikası terör örgütlerinin eylemlerinin tamamen ortadan kaldırılması esas olmakla birlikte şu an içerisinde bulunduğumuz konjonktürde bu mümkün görülmemektedir. Terör eylemlerinin gerçekleştirilebilmesi için, başta ele başları olmak üzere örgüt üyelerine yeteri kadar silah, mühimmat, lojistik, istihbarat, beslenme, barınma, propaganda, ücret ve sağlık giderleri, ulaştırma ve iletişim imkanlarını kısıtlayacak finans ağını kararlı şekilde ortadan kaldıracak dinamik stratejilere ihtiyaç vardır. Terör eylem ve faaliyetlerini tamamen önlemeye yönelik politikalar ve tedbirler, terörist unsurlarının moral ve motivasyonunu düşürerek operasyonel noktasında azaltılmasını sağlamaktır.

Terörle mücadelenin finansmanı terör örgütlerinin saldırıları karşısında devletler farklı boyutlarda maliyetlerle karşılaşmaktadır. Bu faaliyetler yalnızca finans boyutuyla değil aynı zamanda sosyal alandaki sivil hakları, toplumsal yapıyı ve uluslararası ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Örneğin, finansal boyut itibarıyla Türkiye’de gündemde olan PKK terörünün ülkeye dolaylı ve dolaysız olarak verdiği zararın 250-300 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.⁵¹²

Terör örgütleri hedef aldıkları devletlerde, politik, ideolojik ve dini inanç farklılıkları gibi amaçlarla şiddet eylemlerini hayata geçirmesi sonucunda milyonlarca

⁵¹⁰ Kırıl ve Kalem. Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi Ve Risk Esaslı Denetim, s. 52.

⁵¹¹ Kırıl ve Kalem. “Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim”, s. 45.

⁵¹² Yücebaş, s. 187.

insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu nedenle; Devletler de bu şiddet ve terör örgütlerine karşı mücadele etmek mecburiyeti doğmuştur. Terörle mücadele kapsamında, güvenlik ve savunma birliklerinin öncelikle silah, mühimmat ile bunların ekipmanlarıyla ilgili sektörlerle yönelik harcama kalemlerine yatırımları zorunlu kılmaktadır. Terörün finansmanı ile mücadele noktasında tam olarak uygulanabilir sistemli bir politika ortaya konulamamıştır. Bu nedenle terörizmin finansman boyutu ile ulusal ve uluslararası alanda tam konsensüs sağlanmış kolektif bir mücadele anlayışıyla hareket edilmesi durumunda terörizmin moral motivasyonu ile operasyonel güç ve kabiliyeti zayıflar. Terörün finans kaynaklarının tamamen kesilerek engellenmesi terörizmle mücadelede önemli bir merhalelerdir. Örneğin; El-Kaide'nin dünyanın değişik coğrafyalarında ve bölgelerinde sayıları 3 bin-4 bin civarında olan üyelerine yılda 36 milyon dolar harcadığı tahmin edilmektedir. Bu hesaplama silah ve mühimmat, seyahat, eğitim, ofis araç ve diğer harcamalar eklendiğinde yıllık maliyetinin 50 milyon dolar civarında olduğu hesap edilmiştir.⁵¹³ Uluslararası düzeyde siyasal, lojistik ve finansal destek gören, kapsamlı ve çok büyük bir coğrafyada bir sistem dahilinde terör eylemlerini gerçekleştiren El-Kaide, DEAŞ/İŞİD ve FETÖ/PDY gibi örgütler ile mücadele etmek şüphesiz teröre destek veren devletlerle de müzakere etmeyi zorunlu kılmaktadır. Terörü besleyen finansmandaki azalmalar, örgütün moral ve motivasyon gücünü zayıflatır, örgütte güç ve liderlik tartışmalarını artırır. Son yıllarda bankacılık ve finans piyasalarında hizmetlerin internet ağı üzerinden dijital ortamda gerçekleştirilmesi, sanal para, emtia, itibari ve elektronik para ile block zincir teknolojili kripto para ve Bitcoin piyasa türevlerinin çeşitlenmesi ile terörizmin finansman yöntem ve araçlarının da çeşitlenmesine neden olmuştur.⁵¹⁴ Terörle mücadele stratejisinin yöntemi ve taktikleri şüphesiz terör örgütlerinin karşı savunma olarak göstereceği durumlar kullandığı yöntemlere göre sürekli olarak güncellenmesi gerekir. Terör örgütleriyle organize suç örgütleri arasındaki işbirlikleri sonucunda büyük montanlı suç geliri elde ettikleri bilinmektedir. Terör örgütleri kara para aklama kabiliyeti ve imkânlarını kullanarak yasal ekonomik sistem içerisinde kâr amacı gütmeyen kuruluşlar üzerinden terörün finans kaynaklarını ciddi miktarlarda

⁵¹³ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi, s. 145.

⁵¹⁴ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi, s. 146.

artırmıştır.⁵¹⁵ Bu nedenle, kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşların terörün finansmanında kullanılmasının engellenmesinde alınması gereken önlemler⁵¹⁶ somut olarak belirlenmiştir.

Dünyayı tehdit eden terörizm, gelişen teknolojiyle entegrasyonu sağlayarak varlığını kayda değer bir şekilde sürdürmektedir. Terörizm olgusuyla mücadelenin ilk ayağı finans kaynaklarının kaynağından kurutulmasıyla mümkündür.⁵¹⁷ Devletlerin bazılarında, sözde özgürlük adına yapılan terör; sadece madde bağımlılığı ile elden giden gençler ve bunların ailelerini değil aynı zamanda tüm insanlığı tehdit etmektedir. Bu nedenle, ayrılmaz bir bütün olarak görülen terörizm ve uyuşturucu ile küresel boyutlarda etkili mücadele etmek hem insanlığın sağlık esenlik ve refahının sürdürülmesi hem de barış ve güvenliğin tesis edilmesiyle birlikte gelecek kuşaklar için büyük önem taşımaktadır.⁵¹⁸ Bu çerçevede, terörizmin finans kaynağı temin etme yöntemlerine karşı devletlerin yetkili otoriteleri arasında aktif etkileşimli mali, adli, idari ve istihbarat bilgi ağının kurulmasıyla suçtan paraya ya da paradan suça ulaşma döngülerinin çözülmesi esastır. Bu süreçlerde, uluslararası mücadelede işbirliğinin geliştirilerek sürdürülmesi ve uygulama birliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Bu bağlamda; devletlerin yetkili otoritelerinin terörizm ile uyuşturucu ticaretini dünyada tamamen bertaraf edilene kadar küresel boyutlarda mücadele etme iradesi ve kararlılığını göstermesi gerekmektedir.⁵¹⁹

Bir terör saldırısı fikrinin ortaya atılması, eylem timlerinin seçimi, ön hazırlık çalışması, eylemde kullanılacak, silah mühimmat ile patlayıcıların tedarik edilmesi süreçlerinde uluslararası bağlantıları ile gerçekleşmesi mümkündür. Bu durumlarda; birden fazla devletlerin yer aldığı terör bağlantılarında, güvenlik ve mali istihbarat paylaşımı yapılmadan terör eylemleri önceden engellenemeyeceği gibi kriminal olay örgüsünün çözülmesi beklenemez. Küresel terörizmin karmaşık yapısı, sınır tanımayan özelliği ile mücadele için uluslararası bir sisteme ihtiyaç duymakta ve onu uluslararası alanda ortak karar alma ve hareket etmeye zorlamaktadır. İspanya’da dönemin terörle mücadele başkanı konuyu çarpıcı olarak özetlemektedir. İstihbarat paylaşımı, terörle

⁵¹⁵ Aykın, Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi, s. 146.

⁵¹⁶ Ergül, s. 67-68.

⁵¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK, s. 83.

⁵¹⁸ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK, s. 85.

⁵¹⁹ Türkiye Cumhuriyeti Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK, s. 86.

mücadele koordinasyonunun sağlanması yeni önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.⁵²⁰ Veri temininde yaşanabilecek sorunları ortadan kaldırmak üzere devletin tüm savunma ve güvenlik birimleri, (Emniyet, Jandarma, MİT, TSK, Sahil Güvenlik, Gümrük Muhafaza, MASAK vb.) kamu-özel sektör, odalar ve borsalar ile sivil toplum bileşenlerinin de yer aldığı “MASAK Ortak Veri Tabanı” oluşturmak. Kara para aklama, terörizmin finansmanı suçlarını incelenmesi ile yükümlülük denetimlerinde kurumlar arası görevlendirmeler yapmak yerine MASAK bünyesinde yetişmiş, liyakat ve kıdem esaslı, kadro ve pozisyonlarında uzman personel istihdam edilmesi zorunludur.⁵²¹

MASAK Başkanlığınca ilgili kişi, kamu ve özel sektörlerden istenilen bilgi-belge taleplerinin mümkün mertebe en kısa sürede ve eksiksiz karşılanmasını temin eden süreç bazlı yetkilendirmeler yapmak. Son yıllarda kurumun görev alanına ilişkin artan iş çeşitliliği ile iş hacmi karşısında kurumun fonksiyonları bazında idari, mali ve teknik hizmetlerde uzman yardımcısı, uzman ya da analist, kıdemli analist gibi unvanlarda personel istihdam etmek. Ulusal bazda kayıt dışılığın artacağı öngörülen bir ekonomide, kara para aklama suçları için ortam oluşturacağı göz önüne alınarak, devletin mali süreçlerdeki iş hacminin yoğunluğu karşısında MASAK’ın teknik ve idari kapasitesinin artırılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye’nin doğu ve güney doğu sınırlarındaki komşu devletlerin siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar neticesinde her türlü kaçakçılık, hawala transfer sistemleriyle kara para aklamak suretiyle terörizmin finansmanı vakaları kaydedilmiştir. Bu vakaları tamamen ortadan kaldırmak üzere komşu devletlerin başta güvenlik siyasi ve mali alanlarda karşılıklı anlaşmalar yoluyla sağlanacak mali kontrol ile koordinasyonlarla sınır geçişlerdeki finans hareketlerini kontrol altına almak.⁵²² Terörizm, küresel iklim, liderlik ve finansal krizler, kuraklık sonucunda ortaya çıkacak gıda ve su kıtlığı, mülteci akınları, bölgesel savaşlar, kimyasal biyolojik ve nükleer riskler, isyan ve darbeler gibi küresel problemlere karşı küresel ölçekte aktif dış politikalar ile eylem planlarını geliştirmek üzere koordinasyon ve dayanışmayı gerektirmektedir.⁵²³

⁵²⁰ Kaya, s. 142.

⁵²¹ MASAK, 2019 Yılı Faaliyet Raporu, s. 66.

⁵²² MASAK, 2019 Yılı Faaliyet Raporu, s. 66.

⁵²³ Bekir, Parlak. **Küresel Siyasetin Yeni Sendromları ve Hegemonya Döneminde Stratejik İlişkiler**, Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu, Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler

3.4.1. Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Yaklaşımları

Terörizmin finansmanı ile mücadele, terörizmle mücadele stratejilerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Uluslararası alanda terörizmin finansmanı ile mücadele sorumluluğunu üstlenen yapıların, temelde mücadele stratejilerinde iki model üzerinde çalışmaların yürütüldüğü görülmektedir.

Birinci model, uluslararası hukuki enstrümanlarla terör örgütlerinin hareket kabiliyetini sınırlayarak caydırıcı bir rol üstlenmektir. Bu kapsamda, özellikle 11 Eylül sonrasında başta BM ve AB öncülüğünde uygulamaya konulan hukuki düzenlemeler, terör örgütü mensuplarına ait mal varlıklarının dondurulmasını esas alan Akıllı Yaptırımlar Modeli ekseninde şekillenmiştir. BMGK, 11 Eylül eylemlerinden sonraki gün 12 Eylül 2001 tarih ve 1368 numaralı kararında devletlere “*eylemlerin planlayıcıları, failleri ve finansörlerinin yargılanması için birlikte çalışma*” çağrısında bulunmuştur. 28 Eylül 2001 tarih ve 1373 numaralı kararında da devletlerin, terör eylemlerinin finansman girişimlerini önlemek ve cezalandırmak amacıyla uluslararası iş birliğinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca kararda devletlere, terör eylemi gerçekleştiren, teşebbüs eden, lojistik destek sağlayan işlerini kolaylaştıran kişi kurum ve kuruluşların anapara ve mal varlıklarının dondurulması yükümlülüğü de getirmiştir.⁵²⁴ Benzer şekilde AB’nin 11 Eylül terör eylemlerine yönelik ilk refleksi de Konsey’in hazırlayacağı çalışmada yer verilen birey örgüt ya da tüzel şahıslar ile bağlantılı bireylere ilişkin her türlü fon mal, mülk ve ekonomik varlıkların dondurulmasını düzenleyen 27 Aralık 2001 tarih ve 2580/2001 numaralı Tüzüğü’nü uygulamaya koymak olmuştur. Uluslararası alanda DEAŞ tehdidinin anlaşılmasıyla birlikte, BMGK’nın, 17 Aralık 2015 tarih ve 2253 numaralı kararla azası olan devletlere, *DEAŞ-El-Kaide Yaptırımlar Listesi’nde* bulunanlara ait finansal varlıkları dondurma çağrısında bulunması (BM, 2015), modelin günümüzde de öncelikli mücadele aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla birbirine benzer uluslararası düzenlemelerin, örgütlere standart bir perspektiften çözüm reçetesi sunmaya çalıştığı görülmektedir. Terörizmin finansmanı ile uluslararası mücadelede, uluslararası koordinasyon ve eşzamanlı düzenlemeler gerektirmekle birlikte, mücadele edilen

Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 18-20 Nisan 2019, ss.533-553.

⁵²⁴ Gökçe, Şimşek. **Terör Örgütlerinin Finansmanının Önlenmesi Sorunu**, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, Cilt: 52, Sayı: 2, 2017, ss. 179-199.

örgütlerin kendine özgü gelişim grafikleri ve farklılaşan ekosistemleri, onları tekilleştirilmesi güç yapılar haline getirmekte, standart uygulamaların her örgüt için aynı etkinlikte sonuç doğurmasını güçleştirmektedir.

İkinci model, terör örgütlerinin finansmanı ile mücadelede uygulanacak yöntemlerinin tespit edilmesi süreçlerine ilişkin tipolojilerin sınıflandırılarak uygun stratejiler geliştirmeyi ön görmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda, terör örgütünün içinde bulunduğu yaşam evresinin de ortaya çıkarmasına yardımcı olmaktadır.⁵²⁵ Uyuşturucu kaçakçılığı veya ticareti, silah ve mühimmat ticareti veya kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, kara para aklama ile mücadeleye önem veren devletler, uluslararası kollektif ve koordinasyon sağlanmadan pozitif hukuk normlarını uyumlaştırılmadan tek başına başarılı mücadele etmekte yeterli görülmemektedir. Küresel boyutta terörün finansmanı ve kara para aklama ile mücadele çerçevesinde; 1988 tarihli Viyana Konvansiyonu, 1989'da Financial Action Task Force (FATF) yani Mali Eylem Görev Gücü oluşturulmuştur. FATF, 40 Tavsiye kapsamında getirilen tedbirler ile devletlerde teknik uyum ve etkinlik açısından denetlemektedir. Teknik uyum, esas olarak ile ilgili mevzuat ve kurumsal bazlı bir incelemedir. Yapılan değerlendirme neticesinde devletlere her bir tavsiye ile ilgili olarak uyumlu, büyük ölçüde uyumlu, kısmen uyumlu, uyumsuz ve uygulanamaz derecelerinden birisi verilmektedir. Etkinlik değerlendirmesinde ise karapara aklama ve terörün finansmanı ile mücadelenin belirlenen kriter seviyelerine göre etkin bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı değerlendirilmektedir.⁵²⁶

1990'da Strasbourg Konvansiyonu, 1995'te EGMONT Grubu, 2000'de de Palermo Konvansiyonu gibi uluslararası sözleşmeler ile ortak çalışmalar geliştirilmiştir. Uluslararası alanda terörizmin finansmanı ile mücadelede genel eğilim, 11 Eylül terör eylemleri akabinde Akıllı Yaptırımlar Modeli ekseninde olurken 2000'li yılların ortalarında, ulusal düzeyde Paranın Takip Edilmesi Modeli ön plana çıkmaya başlamıştır. Örneğin ABD'de terörün finansmanı ile mücadele çalışmaları, 11 Eylül Komisyonu Raporu'nun yayımlandığı 2004 yılına kadar Akıllı Yaptırımlar Modeli eksenli yürütülmüştür. Rapor sonrasında ise özellikle istihbarat kuruluşlarının talebiyle, Paranın Takip Edilmesi Model'ine ağırlık verilmeye başlanmıştır.

⁵²⁵ Şimşek, Terör Örgütlerinin Finansmanının Önlenmesi Sorunu, s. 184-185.

⁵²⁶ Kırıl ve Kalem, Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi Ve Risk Esaslı Denetim, s. 52, 53.

Devletlerin münferit mücadele politikalarında ikinci modelin ağırlık kazanması, standartlaştırılmış uygulamalardan beklenen sonucun alınamadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Örneğin Doğu Afrika ülkelerinde uluslararası alanda bankacılık sektörüne yönelik uygulamaya konulan hukuki düzenlemelerin ulusal mevzuata aktarılması, terör örgütlerinin finans faaliyetleri üzerinde tek başına caydırıcı bir etki oluşturulamamıştır. Sınır güvenliğinin artırılması ve yasa dışı faaliyetlerin önlenmesi amacıyla “*yerel güvenlik birimlerinin kapasitesini geliştirmeye yönelik politikalar*” daha caydırıcı olmuştur.

2006 yılında ABD’nin New York Times Gazetesinde yayınlanan haberde; Bali eylemini planlayan zanlıların bankaların döviz hesaplarına yapılan transferlerin gerçekleştirilmesini sağlayan uluslararası kod olan SWIFT işlemleri izlenerek tutuklandığını, bahse konu modele yönelimin diğer bir somut örneğidir. Aynı yıl Birleşik Krallık’a tabii birkaç vatandaşın sıvı patlayıcılarla ABD ve Kanada’ya doğru sefer yapan on yolcu uçağına karşı eylem yapma girişiminin hassas bir finans istihbaratı sayesinde önlenmesi ABD’deki yaklaşımına benzerini Birleşik Krallık’ta da söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır.⁵²⁷

Kripto para birimi çeşitlerinden olan Monero (XMR) ile Verge’nin, işlemi kamuya açıklanmayan, bir ağa ait iki adresin aynı kullanıcıya ait olup olmadığı tespit edilemeyen, kazancı (satımı) ve harcaması (alımı) izlenemeyen, kullanıcının ağa nasıl bağlandığının tespit edilemeyen alternatiflerin kullanılması, Bitcoin’in blok zincir teknolojilerinin kirli kripto ile temiz paraları karıştıran mikser yazılımlarının mevcudiyeti kirli paranın izini tamamen kaybetme döngüsüne sahiptir. Blok zincir teknolojiye sahip sistemlerin kullanıcı gizliliği esas alması terörizmin finansmanı ile mücadeleyi güçleştirmiştir. Bu yöntemler sadece sanal varlıkların muadil koinler arasındaki transferi değil, aynı zamanda gerçek nakit değerini dijitalleştirilerek tedavülüne imkân veren sanal ağlardır. Bu mali sanal sistemlerin teknik olarak çok iyi anlamak üzere başta yazılımcılar, araştırmacılar, siyasi, güvenlik, hukuk, idari, adli, mali kurum ve kuruluşların, suç ve terörizmin finansmanı mücadelesinde üst düzeyde aktif etkileşimli bir koordinasyonla çalışmanın varlığını zorunlu kılmaktadır.⁵²⁸

⁵²⁷ Şimşek, Terör Örgütlerinin Finansmanının Önlenmesi Sorunu, s. 186.

⁵²⁸ Turan ve Demircan, Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı, s. 174.

3.4.2. Türkiye’de Terörün Finansmanı

Ekonomi ve Barış Enstitüsünün (IEP) 2020 yılı Küresel Terörizm Endeksine göre, 163 ülkede terörizmin küresel ekonomik etkisi 2019 yılında 26,4 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Bu indekse göre ise Türkiye, terörizmin etkilediği ülkeler sıralamasında 163 ülke arasında 18. sırada yüksek seviyede etkilenen ülkeler arasında yer almaktadır.⁵²⁹

Türkiye Cumhuriyeti Maliye ve Hazine Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı’nın (MASAK) görev ve yetkileri, 13.11.1996 tarih ve 4208 sayılı Kara paranın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun ile kurulmuş ve aynı anda yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de 17.02.1997’de fiilen göreve başlayan MASAK kara paranın aklanmasıyla mücadele eden devletler arasına girmiştir. Kara para aklama suçuyla ulusal ve uluslararası boyutta mücadele eden MASAK gelişen ve değişen standartlar çerçevesinde kendisini devamlı geliştirmiştir. Bu kapsamda, 4208 sayılı Kanuna mukabil, 11.10.2006 tarih ve 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun ile revize edilen MASAK’a yeni yetkiler teçhiz edilerek suç gelirleriyle etkili mücadele etme görevi verilmiştir. Ayrıca terörizmin finansmanı suçuyla mücadele etmek üzere kanunla yeni bir görev daha tevdi edilmiştir. Bu görevlerle suç gelirlerinin aklanması terörizmin finansmanı ile mücadele etme kapsamında, şüpheli işlem bildirimlerini almak, veri toplamak, değerlendirmek ve analiz etmek gibi görevler verilmiştir.⁵³⁰

10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin 231 inci maddesinde T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı’na bağlı olan Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı’nın görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Türkiye’de terörizmin finansmanı ve kara para aklama suçlarıyla mücadele etme çerçevesinde, temel önleyici ve düzenleyici tedbirlerin alınması görevi tevdi edilmiştir.⁵³¹ 5549 sayılı Kanunda yer alan düzenlemelerin yapılmasının yanında ayrıca son yıllarda

⁵²⁹ Kırıl ve Kalem, Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim, s. 45.

⁵³⁰ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 4-5. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2022/03/Faaliyet-Raporu-2021.pdf> (06.01.2023).

⁵³¹ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 4-5.

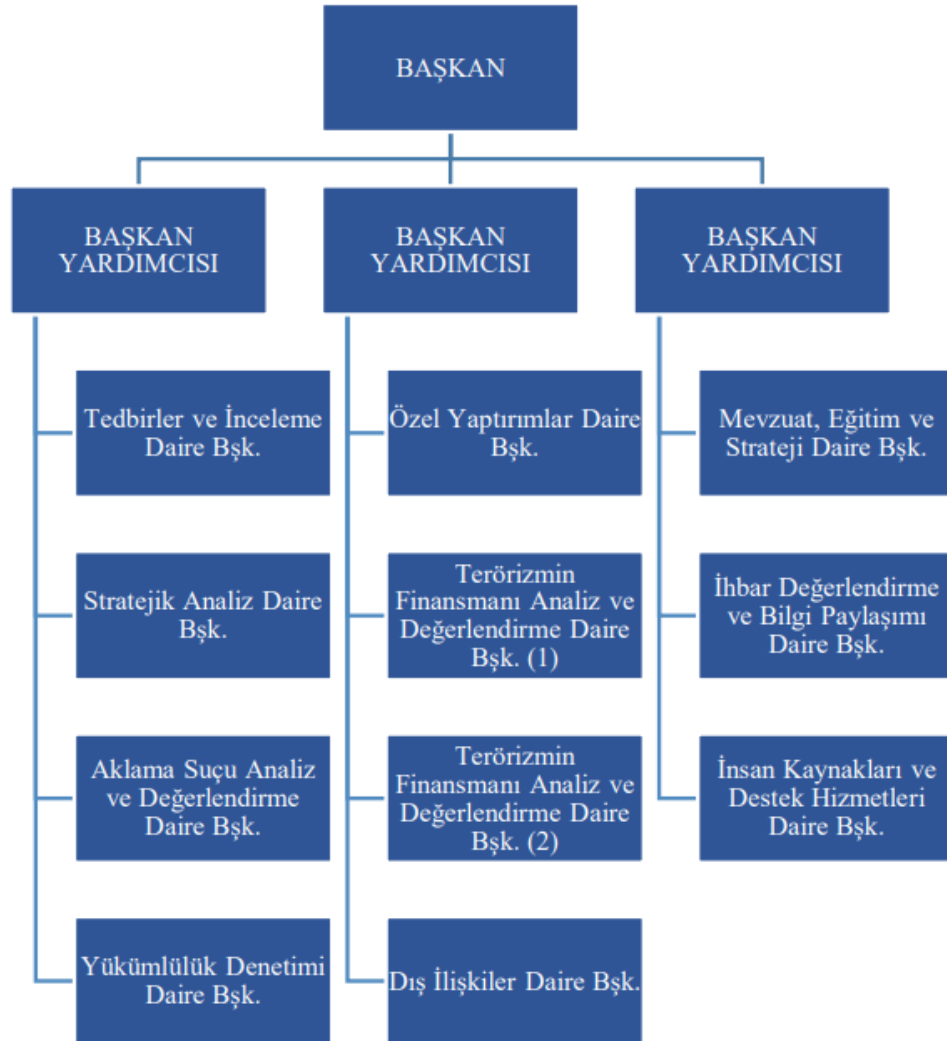
gelişen ve değişen finans piyasalarındaki ürün ve hizmetlerin de farklılaşmasıyla birlikte yeni kara para aklama ile terörizmin finansmanına ilişkin yol ve yöntemleri ortaya çıkacağını ön görerek, zamanında hızlı güvenli ilavelerle yeni düzenlemeler yapmak ve rehberler yayımlamak durumunda kalmıştır. MASAK'ın mali istihbarat birimi vasfıyla Türkiye'de FATF'ın terörizm ve kitle imha silahlarının finansmanının önlenmesine yönelik düzenlenen kriterlere uyumu, BMGK kararlarının takip ve icra merci olarak uygulanmasıyla 27.12.2020 tarih ve 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun ile tesis edilmiş olan *Denetim ve İşbirliği Komisyonu*'nda raportör görevlerini yürütmektedir.⁵³²

BM, AB, Avrupa Konseyi, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ile FATF benzeri uluslararası organizasyonlar tarafından son yıllarda terörizmin varmış olduğu uluslararası boyut dikkate alınarak bağlayıcı veya öneri şeklinde birçok regülasyonlar yapılmıştır. Birleşmiş Milletler'in *Kuruluş Şartı* kriterleri doğrultusunda *ortak tedbir ve yaptırımları belirleme yetkisi* kapsamında, devletler açısından bağlayıcılığı olan terör ve terörizmin finans kaynaklarının engellenmesiyle ilgili bazı Güvenlik Konseyi kararları mevcuttur. Türkiye'de bu kararların uygulanması ve takibi noktasında ulusal ve uluslararası düzenlemeleri yapma yetkisi yasal olarak T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu'na verilmiştir.

MASAK'ın 2022 yılına ilişkin yayınlanan Faaliyet Raporu'na göre aşağıdaki şekilde bir organizasyon şeması ile görevlerini yerine getirmektedir.

⁵³² T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 4-5.

Şekil 6: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu Organizasyon Şeması (31.12.2022)

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 7.

Uluslararası örgütlerce alınan 1267 (1999), 1988 (2011) ve 1989 (2011) sayılı kararlara göre, Taliban ve El-Kaide'nin terörizme finans desteği temin eden malvarlıkları dondurulan birey kurum ve kuruluşların listesi yayınlanmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ayrıca 17 Aralık 2015'te kabul edilen 2253 (2015) numaralı kararı ile DEAŞ terör örgütüyle bağlantısı olan birey kurum ve kuruluşlarına ilişkin yaptırım uygulanmak üzere 1267/1989 El-Kaide Yaptırımlar Komitesi olan adını 1267/1989/2253 DEAŞ ve El-Kaide Yaptırımlar Komitesi, El-Kaide Yaptırımlar Listesi'ni ise DEAŞ ve El-Kaide Yaptırımlar Listesi şeklinde revize ederek üye

devletlere duyurmuştur. Türkiye’de T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu vasıtasıyla malvarlıklarının dondurulmasına karar verilenler hakkında gecikmeksizin görevlerini yerine getirmektedir.⁵³³

Tablo 3: 6415 sayılı Kanunun 5 inci Maddesi Kapsamında Alınan Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanı Kararları (2018- 2022)

Yıl	Alınan Karar Sayısı	Malvarlığı Dondurma Kararı Alınanlar		Malvarlığı Dondurma Kararı Kaldırılanlar		Bilgileri Güncellenenler	
		Gerçek Kişi	Tüzel Kişi/Kuruluş/ Organizasyon	Gerçek Kişi	Tüzel Kişi	Gerçek Kişi	Tüzel Kişi/Kuruluş/ Organizasyon
2018	8	9	3	1	-	4	1
2019	17	4	1	8	1	10	-
2020	9	4	5	3	-	2	1
2021	8	4	1	3	1	9	-
2022	7	-	2	8	3	6	-
TOPLAM	49	33	16	36	5	40	3

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 29.

MASAK’ın yayınlanan 2022 yılı Faaliyet Raporu verilerine göre 2018 ile 2022 yılları arasında 33 gerçek kişi, 16 tüzel kişi/kuruluş ve organizasyonun malvarlıkları dondurulma kararı verildiği, 36 gerçek şahıs, 5 tüzel şahıs/kuruluş ve organizasyonun malvarlığı dondurma kararının kaldırıldığı, 40 gerçek şahıs, 3 tüzel şahıs/kuruluş ve organizasyonun ise bilgilerinin güncellendiği kaydedilmiştir.

MASAK’ın yayınlanan 2022 yılı Faaliyet Raporu verilerine göre gerçek kişi, tüzel kişi/kuruluş ve organizasyonların Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesi Kapsamında Malvarlığının Dondurulması işlemlerine ilişkin süreçler aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmektedir.

MASAK, 2021 yılında yurt içi malvarlığı dondurma mekanizması kapsamında ilk defa yurt içindeki kişi, kuruluş ve organizasyonların malvarlığı dondurulması uygulaması başlatmıştır. 2021 yılında Türkiye’de bulunan gerçek şahıs, kuruluş ve organizasyonlara ait malvarlıklarının dondurulmasına ilişkin Hazine ve Maliye Bakanı ile İçişleri Bakanı tarafından 3 kararın alındığı, 1.145 şahsın, 16 şahıs kuruluş ve

⁵³³ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 26-27. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2022/03/Faaliyet-Raporu-2021.pdf> (06.01.2023)

organizasyonun malvarlığı dondurma kararı alınmıştır. 2022 yılında ise Hazine ve Maliye Bakanı ile İçişleri Bakanı tarafından müştereken 4 karar, 64 şahsın, 14 şahıs kuruluş ve organizasyonun malvarlığı dondurma kararı verilmiştir.⁵³⁴

Tablo 4: Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Malvarlığı Dondurulanlar

Yıllar	Alınan Karar Sayısı	Malvarlığı Dondurma Kararı Alınanlar	
		Gerçek Kişi	Tüzel Kişi-Kuruluş/Organizasyon
2021	1	103	132
2022	2 (güncelleme)	-	-

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 32.

BMGK'nın kararlarına dayanak teşkil eden, şahıs kurum veya kuruluşların ya da bunlar vasıtasıyla doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol edilen kişi veya kuruluşların ya da bunların adına veya hesabına hareket eden şahıs veya kurumların Türkiye'deki malvarlıkları ile deniz taşıtlarının dondurulması veya 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun'un 2'nci maddesinde geçen yasaklama kararları ile bu kararların kaldırılmasına ilişkin verilen yargı kararlarında MASAK tarafından takip edilerek gecikme yaşanmadan yerine getirilmektedir. MASAK'ın yayımlanan 2021 yılı Faaliyet Raporu verilerine göre 7262 sayılı Kanun çerçevesinde, 2021 yılı içerisinde 103 gerçek şahıs, 132 tüzel şahıs ile kuruluş ve organizasyon hakkında malvarlığı dondurulması kararı verilmiştir.⁵³⁵ Bu sayılar değerlendirildiğinde; Türkiye'de kitle imha silahlarının kullanılması riskiyle karşı karşıya olduğu teyit edilmiş olup devleti tehdit eden bir faktör olarak görülmüştür. Türkiye'de başta politika aktörleri olmak üzere yetkili kurum ve kuruluşlarının bu konuda ciddi önlemler almasını gerektirmektedir.

Türkiye'de mali istihbarat birimi olarak görevlendirilen MASAK'a yapılan ihbarlar ve bildirimler, bildirim gönderenin yükümlü olup olmadığına bakılmaksızın, kurumsal ihbarlar ve şahıs ihbarları kuruma gönderilen araştırma talepleri veri türüne

⁵³⁴ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 31. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2023/04/2022-Faaliyet-Raporu.pdf> (06.05.2023)

⁵³⁵ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, s. 30-31. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2022/03/Faaliyet-Raporu-2021.pdf> (06.01.2023)

göre sınıflandırma yapılarak veri tabanına kaydı yapılmaktadır.⁵³⁶ 2018-2022 yılları içerisinde şüpheli işlem bildirimleri aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 5: 2018-2022 Alınan Bildirimlerin Türlerine Göre Dağılımları

Aklama/Terörizmin Finansmanı Dağılımı ¹⁰	2018	2019	2020	2021	2022
Terör veya Terörizmin Finansmanı	27.139	14.862	1.987	2.758	2.936
Aklama veya İlgili Öncül Suçlar	195.604	188.924	235.544	502.237	422.386
Toplam	222.743	203.786	237.531	504.995	425.322

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 17.

Türkiye’de 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun kapsamında mükellef olarak belirlenen gerçek ve tüzel şahıslar vasıtasıyla iletilen şüpheli işlem bildirimlerinin yıllar bazında aşağıdaki şekilde gerçekleştiği görülmüştür. Tablo 5’te görüleceği üzere 2018 yılından 2022 yılları arasında şüpheli işlem bildirimlerinde ciddi artışlar görülmüştür. Bu artışların nedenleri arasında ülkedeki kayıt dışı ekonominin varlığı, komşu devletlerin istikrarsızlığından kaynaklı kuryelerin nakit ve fiziki fon hareketlerinin kontrol edilememesi, sınır güvenliğinin sağlanamaması ve Türkiye’de 2008 yılından beri ulusal ve uluslararası kısmi vergi ile mali affı amaçlayan ve literatüre *Varlık Barışı* olarak bilinen mevzuat düzenlemelerinin uzun yıllar devam etmesi olarak ifade etmek mümkündür.

Türkiye’de MASAK tarafından yayımlanan 2022 yılı Faaliyet Raporu verilerine göre 2018 ile 2022 yılları arasında 5549 sayılı Kanun kapsamında yükümlü olan gerçek ve tüzel kişilerce iletilen şüpheli işlem bildirimlerinin yıllar içerisindeki dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu tablonun değerlendirilmesinde; 2018 yılındaki terör ve terörün finansmanı verilerinin yüksek olmasının nedeni, Türkiye’de FETÖ/PDY tarafından 2016 yılında gerçekleştirilen darbe teşebbüsü sonrasında örgüte ait finans kaynaklarının bildirimlerinden kaynaklı olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye’de MASAK tarafından yayımlanan 2022 yılı Faaliyet Raporu verilerine göre

⁵³⁶ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 16. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2023/04/2022-Faaliyet-Raporu.pdf> (06.05.2023)

2018 ile 2022 yılları arasında yükümlü gruplara göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 6: ŞİB’lerin Yükümlü Gruplarına Göre Dağılımı (2018-2022)

Yükümlü Türleri	2018	2019	2020	2021	2022
Bankalar	195.803	174.764	182.828	205.793	314.700
Factoring Şirketleri	5.098	3.708	1.893	2.729	2.154
Ödeme Kuruluşları ile Elektronik Para Kuruluşları	13.796	19.225	46.840	284.544	74.513
Sigorta ve Emeklilik Şirketleri ile Sigorta ve Reasürans Aracıları	735	413	361	404	496
Yetkili Müesseseler ile Kıymetli Maden Aracı Kuruluşları	1.924	2.745	2.660	4.500	6.188
Kargo Şirketleri	948	270	359	666	740
Finansman Şirketleri	74	188	165	497	1.571
Sermaye Piyasası Aracı Kurumları	172	147	368	692	595
Finansal Kiralama Şirketleri	69	23	12	60	335
İş Makineleri Dâhil Her Türlü Deniz, Hava ve Kara Nakil Vasıtalarının Alım-Satımı İle Uğraşanlar	52	40	54	52	60
Serbest Muhasebeci ve Yeminli Mali Müşavirler	1	1	0	6	3
Talih ve Bahis Oyunları Alanında Faaliyet Gösterenler	5	64	262	36	64
Bağımsız Denetim Kuruluşları	-	1	2	1	-
Noterler	-	1	5	24	22
Yatırım Ortaklıkları	-	-	-	-	-
Kıymetli Maden, Taş ve Mücevher Alım Satımı Yapanlar	43	45	51	138	320
Kripto Varlık Sağlayıcılar	-	-	-	2.233	20.569
Takas ve Saklama Hizmeti Veren Kuruluşlar	2	3	3	1	-
Serbest Avukatlar	-	-	-	2	-
Portföy Yönetim Şirketleri	3	-	2	-	2
Ticaret Amacıyla Taşınmaz Alım Satımı Yapanlar	-	-	-	9	2
Tasarruf Finansman Şirketleri	-	-	-	-	12
Varlık Yönetim Şirketleri	-	-	-	-	1
Diğer	4.018	2.148	1.666	2.608	2.975
Toplam	222.743	203.786	237.531	504.995	425.322

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 18, 19.

2022 yılında, büyük çoğunluğu elektronik ortamda alınan şüpheli işlem bildirimlerinin ödeme kuruluşları, bankalar ve elektronik para kuruluşları ile kripto varlık hizmet sağlayıcıları tarafından en fazla şüpheli işlem bildirimi yapılmıştır. Bu

bildirimlerin içerisinde Kripto Varlık Sağlayıcıları tarafından 2021 yılında 2.233 olan bildirim sayısının, 2022 yılında 20.569'a yükselmesi dikkat çekmektedir. Yetkili otoritelerin, kripto varlık sağlayıcıları ile Bitcoin piyasa türevleri açısından ulusal ve uluslararası alanlarda gerekli yasal prosedürün tamamlanması gerektiğini teyit etmiştir.

Yükümlü olanlar tarafından yapılan bildirimlere ek olarak, kolluk kuvvetleri, adli ve idari kurum ve kuruluşları, gerçek kişiler ile kamu kurum ve kuruluşlarca resmi yazı, rapor, e-posta mesajları, iddianame veya dilekçeler vasıtasıyla ihbar mahiyetinde olup gereği yapılmak üzere MASAK'a gönderilen talepler işleme alınmaktadır. Tablo 7'de gösterilen veriler analiz edildiğinde; 2018 yılından 2022 yılına doğru terör ve terörizmin finansmanına ilişkin şüpheli işlem bildirimlerinde azalma yönünde seyrederken, aklama veya ilgili öncül suç kategorisinde şüpheli işlem bildirimlerinde artışlar meydana gelmiştir.

Tablo 7: Diğer Bildirimlerin Aklama ve Terörizmin Finansmanı Açısından Dağılımı (2018-2022)

Bildirim Konusu	2018	2019	2020	2021	2022
Terör veya Terörizmin Finansmanı ¹¹	22.317	20.858	11.537	8.268	11.363
Aklama veya İlgili Öncül Suçlar	877	1.578	1.529	2.364	3.130
Toplam	23.194	22.436	13.066	10.632	14.493

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s. 20.

⁽¹¹⁾ Her iki kritere de giren bildirimler Terörizmin finansmanı içinde sınıflandırılmıştır.

Türkiye'de MASAK'ın 2022 yılı Faaliyet Raporu verilerine göre, 2018 ile 2022 yılları arasında şüpheli işlem bildiriminde bulunan finans kuruluş sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8: ŞİB Gönderen Finansal Kuruluş Sayıları (2018-2022)

Finansal Kuruluşlar	2018	2019	2020	2021	2022
Bankalar	34	35	37	35	35
Faktöring Şirketleri	42	37	35	35	32
Ödeme Kuruluşları ile Elektronik Para Kuruluşları	24	28	31	42	45
Sermaye Piyasası Aracı Kurumları	32	26	27	31	31
Sigorta ve Emeklilik Şirketleri ile Sigorta ve Reasürans Aracıları	35	35	28	26	35
Finansal Kiralama Şirketleri	11	11	7	9	10
Finansman Şirketleri	8	9	6	7	10
Yetkili Müesseseler ile Kıymetli Maden Aracı Kuruluşları	24	27	45	60	65
Takas ve Saklama Hizmeti Veren Kuruluşlar	1	1	1	1	-
Portföy Yönetim Şirketleri	1	-	1	-	1
Toplam	212	209	218	246	264

Kaynak: MASAK, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, s.19.

Türkiye’de MASAK’ın 2022 Yılı İdare Faaliyet Raporuna göre, şüpheli işlem bildirimini gönderen 340 yükümlüden, 264’ü finansal kuruluş sayılan kişi veya kurumlar olduğu, her ne kadar şüpheli işlem bildirim sayılarında düşüş olsa da bu bildirimleri gönderen yükümlü sayılarında artışlar meydana geldiği, bu artışın sigorta ve emeklilik şirketlerinden kaynaklı olduğu raporlanmıştır.⁵³⁷

Türkiye’de karapara aklama ve terörün finansmanı ile mücadelede merkezi teşkilat şeklinde kurulan MASAK’ın sınırlı denetim kaynaklarına sahip olması, mevzuat gereği değişik sektörlerde çok sayıda yükümlünün bulunmasından dolayı aynı yıl içerisinde yükümlülük denetimi faaliyetlerinin tamamlanması mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. MASAK’ın risk esaslı yükümlülük denetimlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla ilave sektörel denetim dairelerinin oluşturularak teşkilat yapısını güçlendirmesi uzmanlaşmış personelin artmasına katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) gibi düzenleme ve denetleme kurumlarının mali istihbarat süreçlerinde aktif bir rol alması değerlendirilmelidir. Türkiye’de BDDK ve SPK gibi

⁵³⁷ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2022 Yılı İdare Faaliyet Raporu, s. 19. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2023/04/2022-Faaliyet-Raporu.pdf>.

düzenleme ve denetleme otoriteleri, Emniyet, Jandarma, MİT, TSK, Sahil Güvenlik, Gümrük Muhafaza gibi güvenlik ve ticaret birimleri ile MASAK gibi mali istihbarat birimlerinin sektörel bazlı yükümlülüklerle ilgili güncel bilgi ve belgelerin paylaşılması amacıyla her birime özel modülü içeren bir “MASAK Ortak Veri Tabanı” geliştirilmelidir.⁵³⁸

Sonuç olarak, Euronews’in, Uluslararası Para Fonu’nun Ekim 2022 yılı verilerine dayanılarak yayımlanmış olan Dünya Ekonomik Görünüm Raporu’na göre, Türkiye’nin 2021 ve 2022 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’sı (GSYH) kriterleri bazında dünyanın ilk yirmi ekonomisi içerisinde yer almaktadır.⁵³⁹ Türkiye’nin mali istihbarat birimi olan MASAK’a yükümlü sıfatıyla finansal kuruluşlar tarafından 2018 ile 2022 yılları arasında yapılan şüpheli işlem bildirimlerinin tamamı analize ve incelemeye tabi tutulmaması, mali ve finans piyasa aktörlerinin terörün finansmanı ile mücadele de güvenlik, müşteri sırrı ya da müşteri kaybı kaygılarından dolayı yeteri kadar mali istihbarat birimine destek sağlanmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Merkezi olarak teşkilatlanan MASAK’ın, bölgesel ve küresel bazda yaygınlaşan suç ve terör örgütlerinin karapara aklama ve terörün finansmanı ile etkili olarak mücadele etmesi ve ülkenin riskli olan bölgelerde de örgütlenmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması mali istihbarat süreçlerinde iyileştirici bir etki yaratacaktır.

⁵³⁸ Kırıl ve Kalem, Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Yükümlülük Denetimi ve Risk Esaslı Denetim, s. 69, 70.

⁵³⁹ Euronews. IMF verileri güncellendi: Türkiye dünyanın kaçıncı büyük ekonomisi? <https://bit.ly/3LcUnv1>, (06.01.2023).

SONUÇ

Ulaşım, iletişim ve bilgi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte, karada sevk ve idare edilen insansız hava araçları ile yapay zekâ vb. gelişmeler terör örgütlerinin faaliyet sahalarını ve eylemlerinin çeşitlerini artırmıştır. Bu kapsamda, çatışmaların yaşandığı başarısız ve zayıf devletlerde yeni nesil terör örgütlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Devletler terörizmle mücadelede bütüncül bir yaklaşımla etkin yeni stratejilere ihtiyaç duymaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda terör örgütlerinin daha kuluçka sürecinde iken teröre kaynaklık eden etmenleri ortadan kaldırmaya yönelik tedbirlerin alınmasında bir zorunluluk prosedürü uygulanmalıdır. Bireyin, siyasi, ekonomik ve sosyal ortamı, etnisite, din, vicdan, dünya görüşü ve hayat felsefesi gibi unsurların terör örgütleri arasında neden sonuç ilişkisi vardır. Devletlerin terörle mücadelede siyasi iradenin güvenlik politikaları üzerinden çözüm üretme iradesi mevcut durumu daha da kötüleştirdiği deneyimlenmiştir. Bu vesile ile devletler; küresel ve bölgesel alanda ortaya çıkan sorunları, tarafları memnun edecek düzeyde çözümler bulmak zorundadır.

Devlet gücünü elinde bulunduran siyasi irade ve onu temsil eden kamu yönetimindeki bürokratik süreçlerde devletin temel görevi olan bireylere karşı yaklaşımları, adaleti gözeten, ulusal düzeyde uygulanan hukuk kurallarının güvenliğinde, temel hak ve özgürlükleri teminat altına alacak mekanizmaları kurması ve sürdürmesidir. Akademik çalışmalarda; devletin yasama, yürütme ve yargı erklerini hukuk çerçevesi içerisinde devletin tüm bileşenleriyle uyumlu yürütülmesi, terörle mücadele stratejisiyle de eşgüdümlü olarak kararlılıkla sürdürülmesi sonucuna varılmıştır. Aksi taktirde vatandaşlar kendi devletine karşı sadakat ve güven duygusunun sarsılması neticesinde yabancılaşılarak toplumda sosyal barış ve huzurun bozulması akabinde ise devletin meşruluğunun sorgulanarak terör eylemlerine zemin oluşturmaya sebep olmaktadır. Afganistan, Irak ve Suriye örneklerinde olduğu gibi dini radikal unsurlarına yönelik dış devletler tarafından yabancı terörist savaşçı geçişlerinde kayıtsız kalması, doğrudan ya da dolaylı olarak sağlanan silah, mühimmat, lojistik ve finans destekleriyle bu devletlerin zayıflayarak bölünmesine ve yıkılma tehlikesine maruz kalmıştır. Milisler veya silahlı fraksiyonlar, özellikle devlet fonlarından aldıkları finansal destek, hesap verme durumunda olmayışları, kendilerine

silah ve güç sağlayan ekonomik faaliyetleri sayesinde büyük bir siyasi ve askerî güce kavuşmuştur. Gelişen teknoloji sayesinde gerçekleşen 11 Eylül saldırıları, klasik cephe savaşlarından daha ağır kayıplarla sonuçlanmıştır. Bu durum, ulusal ve uluslararası teşkilat ile kurumlar, güvenlik ve istihbarat birimlerinin organizasyon ve süreçlerinin komplike olması, mevcut yüksek güvenli mekanizmaların dahi bu tehditleri bertaraf etmek için yeterli olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, kitlesel terör saldırılarına karşı salt güvenlik önlemleriyle çözülmesinin de mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Çağımızda genişleyen ve derinleşen siber dünyada, yüksek güvenli siber mekanizmalara olan ihtiyacı artırmıştır. Siber güvenlik meselesi, eğer yeteri kadar önlem alınmazsa devletin ulusal güvenlik ve bağımsızlığını tehdit eden bir unsurdur. Bu bağlamda, yüksek teknoloji yapısal güvenlik mekanizmaları tesis etmek üzere devlet destekli yerli ve milli teknolojiye sahip kurumsal organizasyonlara ihtiyaç vardır.

Ord. Prof. Dr. Ali Fuad Başgil, Demokrasi Yolunda adlı kitabında, İnsanın ilk hakkı, yaşama hakkı ile insan daha ana rahminde iken bile bu imtiyazı hamil ve hakların en kutsalı olan '*yaşama hakkı*'na haiz olduğunu belirtmiştir. Daha sonra ise dünyaya gelen her insan yavrusunun önce kendisinin varlığını sürdürmenin görev sorumluluğunu almış olan atalarından, daha sonra toprakları üstünde hayatları boyunca can, mal, mülk emniyeti, şan şeref ve haysiyetlerini barış ve güvenliklerini doğup yaşamlarını sürdürdüğü bir devlet topluluğunda yetiştirme hakkına sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu evrende, devletlerin ulusal ve uluslararası barış ve güvenliği ödün vermeden sürdürebilmeleri için temel insan hak ve özgürlükleri ancak hukuk güvenliği çerçevesinde korunması ile mümkündür. Terörle etkili bir mücadele stratejisinde demokratik hukuk devletinin, güvenliği temin etmekle özgürlüklerin korunması noktasındaki bağı kurmakla mümkündür. Devletler kendi birey ve kurumlarını terör eylemlerine maruz kalmamaları için etkili bir bilgilendirme ve önleme gibi gerekli tüm tedbirleri almak zorundadır. Devletler gelişmekte olan teknolojileri, küresel siber ve enerji güvenliği, acil durum hazırlığı, gıda güvenliği ve ticareti ile yanlış ve dezenformasyona yönelik tehditlerle mücadele etmek üzere kolektif politikalara zorlamaktadır.

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra bazı dini gruplar ile din-devlet-toplum ilişkilerinde sosyo-politik bir ihtilaf devam etmiştir. Türkiye'deki bu ihtilaf,

uluslararası köktendinci siyasal akımların ithali neticesinde inanç sistemini istismar edecek boyutlara evrilmiştir. Türkiye Anayasasında devletin sosyal laik bir hukuk devleti olduğu teminat altına alınmıştır. Din-devlet-toplum münasebetlerini buna göre sürdürmek, Türkiye'nin gelecek nesillerini ilim ve fennin ışığında yetiştirme hedefinden vazgeçilemez bir unsur olarak görülmektedir.

Türkiye'de yürütülen mali politikalar çerçevesinde, kayıt dışındaki mali ve mali olmayan değerleri kayıt altına almayı amaçlayan ve kamuoyunda *Varlık Barışı* olarak bilinen, 2008 yılından beri kısmi vergi ve mali affı getiren düzenlemelerinin uzun yıllar devam etmesi neticesinde, karaparanın aklaması ile terörizmin finansmanına ortam sağlama riski doğurmuştur. Bu risklerin bertaraf edilmesinde MASAK'ın karaparanın aklanmasıyla terörizmin finansmanı çerçevesinde mücadele etme azim ve kararlılığını zayıflatmaktadır. Türkiye'nin mali istihbarat birimi olan MASAK'a yükümlü sıfatıyla finansal kuruluşlar tarafından 2018 ile 2022 yılları arasında yapılan şüpheli işlem bildirimlerinin, sınırlı sayıdaki uzman ve denetim personeli tarafından analiz ve incelemeye tabi tutulması, mali ve finans piyasa aktörlerinin güvenlik, müşteri sırrı ya da müşteri kaybı kaygılarından dolayı şüpheli olarak görülen her mali işlemi bildirmemeleri, ulusal ve uluslararası karapara aklama ve terörün finansmanı trafiği ile etkili olarak mücadele edilmesini güçleştirmektedir.

KAYNAKÇA

Abdurrahmanlı, Elvin. Küreselleşme Olgusuyla Birlikte Büyüyen Terörizm, **Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak, 2019.

Ağır, Osman ve Tatlı, Meram “Bir Hibrit Savaş Yöntemi Olarak Terör ve Suriye İç Savaşı” **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 8, Yıl: 2020.

Ağırman, Ensar. Özcan, Muhammet ve Yılmaz, Ömer. “Terörizmin Finansal Piyasalara Etkisi: Ampirik Bir Çalışma”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar**, Cilt: 8, Sayı: 2, 2014.

Arıboğan, Deniz Ülke. **Terör Tarihin Sonundan Barışın Sonuna**. İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2019.

Armaoğlu, Fahir. **Türk Dış Politikası Tarihi**, Kronik Kitap, 4. Baskı, İstanbul , 2018.

Arslan, Hüseyin. Hibrit Savaş Unsurlarının Erken Kullanımı: Sıradışı Bir Terör Örgütü FETÖ Vakası, **Journal of Academic Value Studies**, Vol: 5, Issue: 5; 2019.

Arslan, M. Enes. **Avrupa’da Aşırı Sağ: Ulusaşırı Bir Hareket Olarak PEGİDA Örneği**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Analiz 275, Ocak 2021.

Aşkın, Hüseyin. Fetullahçı Terör Örgütü’nün Anatomisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 15 Temmuz Kalkışması: Milli İrade Vurguncuları, 15 Temmuz Şehitleri Anısına Armağan Kitap, **Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları**, İzmir, Temmuz 2021.

Ateş, Hamza ve Akpınar, Aydın. “Üniversitelerdeki FETÖ Yapılanması: Türk Üniversitelerinden İhraç Edilen Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma”, **Strategic Public Management Journal**, Volume 3, Issue 5, May 2017.

Avaner, Tekin ve Sayman, Muzaffer Coşkun. **Güvenlik Kavramı ve Geleceği**, Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu, Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 18-20 Nisan 2019.

Aydın, Mustafa Ş., Deveci, D. Ali ve Özıspa Nergis. “Uluslararası Göçmen Kaçakçılığının Lojistik Açıdan İncelenmesi ve Ege Bölgesi Üzerine Bir Araştırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi, **5.Ulusal/1. Uluslararası Liman Kongresi-Çevrimiçi Katılımlı**, (Yayımlanmış Bildiri Özeti), İzmir, 4-5 Kasım 2021.

Aykın, Hasan. “Aklama ve Terörün Finansmanı ile Mücadelede Şüpheli İşlem Bildirim Sistemi”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 65, 2008.

Aykın, Hasan. **Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelenin Küresel Boyutu**, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2010/406, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara- 2010.

Başgil, Ali Fuad. **Demokrasi Yolunda**, Yağmur Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, Haziran, 2014.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. “Kripto Para Araştırma Raporu”, <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/arastirma-raporlari/kripto-para-raporu-5f11dfe709c25.pdf>. (07.05.2021)

Budak, Muhammed Musa. “Savaşın Kökenleri ve Vekâleten Savaş Aktörleri Olarak Terör Örgütleri” **Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi**, Yıl:2020, Cilt:3 Sayı:2.

Bozkurt, Cuma ve Boz, Zühal Taşpınar. Kayıt Dışı Ekonomi ve Terör Örgütleri Finansmanı İlişkisi, **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi** Yıl: 2020, Cilt: 8, Sayı: 2.

Çağlar, Ünal. “Terör ve Ekonomi”, **İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi** Journal of Economic Policy Researches Cilt: 1, Sayı:1, Yıl: 2014.

Çiftçi, İrfan. "Avrupa'da Ayrılıkçı Bir Terör Örgütü: ETA Euskadi Ta Alkatasuna-Bask Anavatanı ve Bağımsızlık." **Terörizm: Türkiye, Avrupa ve Amerika**, 2016.

Cirhinlioğlu, Zafer ve Bulut, Erol. “Terör, Din ve Siyaset”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2, Elazığ, Cilt: 20, Sayı:2, 2010.

Çoban Döşkaya, Füsün. Amerikan Board (ABCFM) ve Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ), **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, Cilt:7, Sayı:3, Eylül 2020.

Çora, Nazmi. **Terör Terörizm ve Ayrılıkçı Kürt Sorunu**, Düzeltilmiş ikinci Baskı, Create Space Independent Publishing Platform, 2018.

Demiröl, Hilal. **II. Dünya Savaşı Sırasında Almanya'nın Yahudi Siyasetine Karşı Türk Diplomasisi**, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Elazığ, 2020.

Ekizer, Mehmet. **Terör Örgütlerinin Propaganda ve Yandaş Kazanma Faaliyetlerinde Sosyal Medyanın Rolü: PKK Terör Örgütünün İncelenmesi**, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2014.

El-Baradei, Muhammed. **Aldatma Çağı**, İstanbul, Martı Yayıncılık, Mayıs, 2016.

Ergül, Ergin. "Kara Ekonomi ve Aklama Suçu" (**Kara Ekonomi ve Aklama Suçu Uluslararası Hukuk Önleme Cezalandırma Ve Müsadere Boyutları Sınıraşan Suçlar Yolsuzluk ve Terörün Finansmanı Bağlantıları İle Yargıtay İçtihatları Işığında Suç Gelirlerini Aklamamanın Anatomisi**) Ankara, Adalet Yayınevi, 2008.

Ergül, Ergin. Özgürlük ve Güvenlik Dengesi Bağlamında Uluslararası Terörle Mücadele Stratejileri, **Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVIII, S.1–2, 2014.

Ergün, Kürşad Kağan ve Çapar, Selim. Finance of Terrorism and The Global Political Economy, **Türk İdare Dergisi**, Yıl: 91, Sayı: 489, 2019.

Euronews; IMF verileri güncellendi: Türkiye dünyanın kaçınıcı büyük ekonomisi?

[https://tr.euronews.com/2022/11/22/imf-verileri-guncelledi-turkiye-2021-ve-2022de-dunyaninenbuyuk20ekonomisi#:~:text=IMF'nin%20Ekim%202022'de,d%C3%BCnya n%C4%B1n%2020.%20b%C3%BCy%C3%BCk%20ekonomisi%20konumunda.\(06.01.2023\).](https://tr.euronews.com/2022/11/22/imf-verileri-guncelledi-turkiye-2021-ve-2022de-dunyaninenbuyuk20ekonomisi#:~:text=IMF'nin%20Ekim%202022'de,d%C3%BCnya n%C4%B1n%2020.%20b%C3%BCy%C3%BCk%20ekonomisi%20konumunda.(06.01.2023).)

Furkan, Y. Şen. Terörün Toplumsal Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği, **Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2015.

Fpanalytics.foreignpolicy.com. Siber-Nükleer Güvenliği Geliştirme: Küresel Enerji, Gıda ve Sağlık Sistemlerini Güçlendirme, <https://bit.ly/3ZLek1W> (25.02.2023).

Genç, Özge, Neylan Ziyalar ve Faruk Aşıcioğlu. “Cumhuriyet Gazetesi 2010-2018 Dönemi Terör Saldırısı Haberleri” **Türkiye Klinikleri Journal of Forensic Medicine&Forensic Sciences**, Cilt: 17, 2020.

Göce, Zülküf. **Türkiye’de Terör ve Terör Örgütlerinin Sürekliliğine Sebep Olan Faktörler: PKK Örneği**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi) Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu, 2019.

Gök, Ali. **Hibrit Savaşlar: Rusya’nın Afganistan (1979) Ve Ukrayna (2014) Askeri Müdahaleleri İle İsrail-Lübnan Savaşları (1982, 2006) Örnek Olayları Işığında Tarihsel-Mukayeseli Bir İnceleme** (Yayınlanmış Doktora Tezi), T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

Gücenmez, Bekir. **Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması** (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2014.

Gül, Talip. **Terör Örgütlerinin Finansman Kaynakları**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

Gülin Güney, Beyza. **Devlet’ten Terör Ağı’na Dönüşen IŞİD: Liderlik, Finansman ve Terörist Diaspora, Durum Değerlendirmesi**, Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği, Kasım, 2017.

Güller, Mehmet Ali. **IŞİD Kara Terör**, Kaynak Yayınları, İstanbul, Ekim, 2014.

Gürbüz, Kahraman. **Hatay, Su ve Terör Sorunları Ekseninde Türkiye-Suriye İlişkileri** (Yayınlanmış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Haziran 2015.

Hablemitoğlu, Necip. **Köstebek**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Şubat, 2003.

Hablemitoğlu, Necip. **Şeriatçı Terör'ün ve Batının Kışkacındaki Ülke: Türkiye**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1. Basım, İstanbul, Aralık, 2003.

Kahveci, Hüseyin Hakkı. **Rabıta**, Türkiye'ye Kurulan Tuzak, Suriye'de Ölüm Fetvası, Ulak Yayıncılık, 6.Baskı, İstanbul, Mart, 2021.

Kaplan, Okan. **FETÖ Terör Örgütü ile Mücadele Kapsamında Sınav Soruşturmaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 15 Temmuz Kalkışması: Milli İrade Vurguncuları, 15 Temmuz Şehitleri Anısına Armağan Kitap, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, Temmuz 2021.

Kara, Adnan. “Ortadoğu'nun Değişmeyen Kaderi: Haçlı Kontluklarından Kantonlara” **Türk Akademik Araştırmalar Dergisi**. Uluslararası Multidisipliner Kongresi, Otto Yayınları, Antalya, Ekim, 2018.

Kaya, Zeynep. **Terörizmin Küreselleşmesi: El-Kaide Örneği**, (Yayımlanmış Doktora Tezi) T.C. Kara Harp Okulu Komutanlığı, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı, Ankara, 2010.

Kıral, Halis. Kalem, Murat. **Karapara Aklama ve Terörün Finansmanı İle Mücadelede Yükümlülük Denetimi Ve Risk Esaslı Denetim**, Sayıştay Dergisi, Cilt: 32 Sayı: 123 Aralık, 2021.

Kongar, Emre. **Küresel Terör ve Türkiye**, İstanbul, Remzi Kitabevi, Haziran, 2016.

Kuloğlu, Armağan. **El-Kaide Lideri Bin Ladin Operasyonu ve Sonuçları**, İnceleme, Ortadoğu Analiz, Cilt:3, Sayı:30, Haziran, 2011.

Kuyaksil, Ali. Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dinî Kavramlar, “**ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi**”, Yıl:2014, Sayı:1.

Lewis, Bernard. **İnanç ve İktidar, Orta Doğu'da Din ve Siyaset**, Çev: Ayşe Mine Şengel, Ankara, Akılçelen Kitapları, 2021.

Mardin, Şerif. **Din ve İdeoloji**, İletişim Yayınları 14, İstanbul, 28. Baskı, 2021.

Marr, Andrew. **Büyük Dünya Tarihi**, Yakamoz Kitap, Çeviri: Çağla Irmak Ece, İstanbul, 2018.

Milli Savunma Üniversitesi. **Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş**, Düzenleyen: Ertan İnaltekin, Yücel Özel. Çeviren Melih Arda Yazıcı, İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Basımevi, 2018.

Mumcu, Uğur. **Rabıta**, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazeteci Vakfı Yayınları, Ankara, 37. Baskı, Eylül 2021.

Mumcu, Uğur. **Silah Kaçakçılığı ve Terör**, 12. Basım, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1993.

Orhan, Oytun. **Suriye’de El-Kaide Gerçeği ve Türkiye**, Ortadoğu Analiz Kasım, Cilt:5, Sayı:59, 2013.

Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği. **Afrika’da Cihatçılık: Yerel Sebepler, Bölgesel Büyüme, Uluslararası İşbirliği**, İstanbul, Rapor 15, Mart, 2016.

Örnek, Özden. **Sözde Darbe Günlükleri**, Nergiz Yayınları, İstanbul, 1. Baskı, Şubat 2014.

Öymen, Onur. **Arka Plan**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.

Özcan, Nihat Ali. **İsrail ile Hizbullah’ın Ufuktaki Savaşı**, Köşe Yazısı, (10.11.2017) <https://www.tepav.org.tr/tr/blog/s/6033>, (01.05.2021).

Özeri, M. Akif ve Bayansar, Reha. **Algı Yönetiminin İç Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesine Katkısı**, Uluslararası Siyaset ve Güvenlik Stratejileri, Kamu Yönetimi Politikaları, 13.Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu, Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 18-20 Nisan 2019.

Petek, Reşat. **İhanet ve Direniş**, Hayat Yayınları, Ed: Ahmet Yavaş, Ankara, 2017.

Petek, Reşat. **Kukla, Küresel Güçlerin Yeni Oyuncağı: FETÖ**, İstanbul, Turkuvaz Kitap, Aralık, 2017.

Poyraz Akyol, Cansel. **Faili Meşhur 90'lar Zamanın Sabrı**, Destek Yayınları, İstanbul, Şubat, 2022.

Rees, Sir Martin J. The World in 2050 and Beyond, TÜBİTAK TBAE Scientific Turkey: Public Lecture Series, <https://www.youtube.com/watch?v=HnOOJxpr8Oo> (31.03.2023).

Sarahan, Zeynep Aysu. **Küreselleşme ve Terörizm: Terörizmin Finansal Kaynakları**, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.

Saymaz, İsmail. **Türkiye’de IŞİD**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2021.

Senem, Nusret. **Fethullah ve Susurluk**, Kaynak Yayınları, 3. Basım, Mart, 2012.

Sesli Sözlük, <https://www.seslisozluk.net/en/what-is-the-meaning-of-Diaspora/> (17.01.2023)

Sert, Arman, Demir, Cenker Korhan ve Avcı, Engin. “Strateji, Örgütlenme ve Motivasyonu Kendine Özgü Bir Terörist Örgüt: FETÖ”, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, UGK Özel Sayısı, 1-28, Şubat 2020.

Sırma, İbrahim ve Sardanlı, Arif. “Kara Para Aklamada Sermaye Piyasası Araçlarının Kullanımı”, **İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı:3, 2015.

Şahin, İsmail. **Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması ve İşbirliği Örneği**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Rapor No:3, Ocak 2019.

Şan Akça, Belgin. **Maskeli Devletler, Uluslararası İlişkiler ve Silahlı Örgütler**, İstanbul, Koç Üniversitesi Yayınları, Ekim, 2021.

Şimşek, Gökçe. **Terör Örgütlerinin Finansmanının Önlenmesi Sorunu**, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 2017.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. **Aklama Suçu Genel Bilgi**. <https://masak.hmb.gov.tr/aklama-sucu-genel-bilgi>, (02.05.2021).

T.C. Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu ve Türkiye Bankalar Birliği, Karaparanın **Aklanması Suçu ile Mücadele Bankaların Yükümlülükleri**, İstanbul, Yayın No:235, Aralık 2003.

T.C. Maliye ve Hazine Bakanlığı, **Mali Suçları Araştırma Kurulu, “5549 Sayılı Kanun Kapsamında Finansal Kuruluş Olmayan Yükümlülerin Suç Gelirlerinin Aklanması ve Terörizmin Finansmanı Açısından Riskleri”**, MASAK, 2020.

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2019 Yılı Faaliyet Raporu,
https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2021/01/FAALIYET_RAPORU_2019-FINAL-1.pdf (06.01.2023)

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2021 Yılı Faaliyet Raporu, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2022/03/Faaliyet-Raporu-2021.pdf> (06.01.2023)

T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Mali Suçları Araştırma Kurulu, 2022 Yılı Faaliyet Raporu, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/12/2023/04/2022-Faaliyet-Raporu.pdf> (06.05.2023)

Taşdemir, Fatma. **Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara, 1. Baskı, Ocak, 2009.

Taşdemir, Fatma. Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** No: 56. Mart, 2017.

Taşdemir, Fatma. “21. Yüzyılda Eski ve Yeni Terörizm Tartışmaları: Aktörler ve Dinamikler”, **Akademik Hassasiyetler**, Dec, 12;7 (14), 2020.

Törel, Türkmen. **PKK Terör Örgütü (Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi) 1978-1998**, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Süleyman Demirel üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002.

Törel, Türkmen. **Uluslararası Diplomasi Aracı Olarak Terörizm ve Türkiye**, Turkish Studies, 15 (3), 2020.

Turan, Deniz ve Gemici, Eser. “Terörizmin Finansman Kaynakları ve Karapara Aklamanın Terörizmin Finansmanındaki Rolü” **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 2, 2020.

Turan, Deniz ve Demircan, Cem. Kripto Paralar İle Terör ve Diğer İlegal Aktivitelerin Finansmanı, **Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1, 2021.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/> (17.01.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi,
<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1921-anayasasi/>
(12.02.2023).

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Narkoterörizm ile Mücadele Uyuşturucu ve PKK/KCK Raporu, Şubat, 2017.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, Türkiye’nin DEAŞ’la Mücadelesi Raporu, Temmuz, 2017.

Türkoğlu, Gaffar. “Hibrit Savaşlar ve Suriye Örneği”, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), **T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, 2018.

Ulutürk, Selma. **PKK Terör Örgütünün Siyasallaşma Girişimi ve Türkiye** (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2017.

Uzun, Sabri. **İn**, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 3. Baskı, Ocak, 2015.

Yaşa, Gökhan ve Yılmaz, Mehmet Levent. “Terör Örgütleriyle Mücadele Sürecinde Ekonomik İstihbaratın Rolü: DEAŞ Örneği”, **Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2020.

Yaycı, Cihat. “Irak’ta Yaşanan Savaşlar ve Türkiye’ye Etkileri”, **Güvenlik Stratejileri**, Cilt: 15 Sayı: 30, 2019.

Yıldırım, Mustafa. **Sivil Örümceğin Ağında**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mayıs, 2004.

Yılmaz, Yeşim. “Terörizmin Finansmanı Suçu”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Özel Sayı, C.XVII, 2020.

Yurdakul, Ali. Terörizmin Finansmanı ve Karapara Aklama Aracı Olarak Gayri Resmi Değer Transfer Sistemleri: Hawala Örneği, **Business and Economics Research Journal**, 12 (4), 2021.

Yücebaş, Önder. **Suç Ekonomisi ve Terörün Finansmanı**. Ankara: Turhan Kitabevi, Ocak, 2011.

Zaed, Abdulvahab. **Gölge Milisler: Irak'ta Paralel Devlet**, Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Bakış, 157, Mart, 2021.